

ŽIVLJENJA IN DELA
KULTURNO-ZGODOVINSKE ŠTUDIJE



PROTI
CENZORJEM

PETER PAVEL VERGERIJ ml.

Peter Pavel Vergerij »Mlajši« (1498-1565) je pomembna osebnost evropske reformacije in ena osrednjih figur reformacijskih gibanj v Italiji. Čeprav gre za enega najpomembnejših humanističnih mislecev iz Justinopolisa (današnji Koper), njegov pomen daleč presega lokalni kontekst. A prav v tem kontekstu je Vergerij kulturno zanimiv kot osebnost na stičišču med latinskim humanizmom in reformacijo. Kot papeški nuncij je v prvih letih svoje cerkvene kariere intenzivno sodeloval pri organizaciji pomiritvenega koncila, a neuspešno. Pozneje je postal modruški in nato koprski škof, se zbližal z zmerno reformatorskimi krogi v Italiji in Franciji ter nazadnje odpadel od katoliške Cerkve in emigriral v Nemčijo. Tam je Trubarja angažiral za prevajanje Biblije ter organizacijsko in finančno omogočil protestantski tisk v slovenščini.

Peter Pavel Vergerij ml.
PROTICENZORJEM



PROTI CENZORJEM

Naslov izvirnika: Pier Paolo Vergerio, *Il catalogo de libri, li quali nuovamente nel mese di Maggio nell' anno presente MDXLVIII sono stati condannati & scomunicati per heretici*

Zbirka: ŽIVLJENJA IN DELA XXV

Kulturnozgodovinske študije 6

Urednica zbirke: Petra Testen Koren

Kritična izdaja, prevod in opombe: Tomaž Jurca

Recenzenta: Igor Grdina, Marko Kerševan

Oblikovanje in prelom: Brane Vidmar

Izdal: ZRC SAZU Inštitut za kulturno zgodovino

Založila: Založba ZRC SAZU

Zanje: Gregor Pobežin, Oto Luthar

Glavni urednik založbe: Aleš Pogačnik

Tiskarna: Collegium Graphicum d. o. o.

Naklada: 300

Prva izdaja, prvi natis

Ljubljana 2021

Knjiga je rezultat izpolnjevanja programa P6-0094 »Biografije, mentalitete, epohe«, ki ga iz proračunskih sredstev Republike Slovenije financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

Izid knjige je sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz naslova razpisa za leto 2020.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

098.1

351.751.5

070.13

VERGERIO, Pietro Paolo, 1498-1565

Protiv cenzorjem / Peter Pavel Vergerij ml. ; kritično izdajo pripravil, prevedel in spremno besedo napisal Tomaž Jurca. - 1. izd., 1. natis. - Ljubljana : Založba ZRC, 2021.

- (Zbirka Življenja in dela ; 25. Kulturnozgodovinske študije, ISSN 1855-9360 ; 6)

Prevod dela: *Il catalogo de libri, li quali nuovamente nel mese di Maggio nell' anno presente MDXLVIII sono stati condannati & scomunicati per heretici*

ISBN 978-961-05-0513-6

COBISS.SI-ID 48918019

Digitalna različica (pdf) je pod pogoji licence CC BY-NC-ND 4.0 prosto dostopna:
<https://doi.org/10.3986/9789610505136>

Peter Pavel Vergerij ml.

PROTI CENZORJEM

Kritično izdajo pripravil, prevedel in spremno besedo napisal

TOMAŽ JURCA

Ljubljana 2021

1.

SEZNAM KNJIG, KI JIH JE LETOŠNJEGA MAJA 1549 SKUPAJ Z NEKATERIMI FRATRI OBSODIL IN KOT KRIVOVERSKO IZOBČIL GOSPOD GIOVANNI DELLA CASA, LEGAT V BENETKAH

K pričujočemu seznamu sta priložena
mnenje in razprava Vergerija

Et eiecerunt eum foras. Jn 9,34
Qui habitat in Coelis irridebit eos. Ps 2,4

VERGERIJ KRŠČANSKIM BRATOM

Če kmet, ki ga pripeljejo delat na polje ali v vinograd, opazi, da se po cestah potikajo malopridneži, ki se očitno pripravljajo k napadu na mimoidoče, jih nameravajo okrasti in pokončati, mora prenehati z delom, pustiti vse stvari, pohiteti k cesti, povzdigniti glas in opozoriti popotnike na to zahrbtno početje, poleg tega pa jim tudi povedati, kako naj ravnajo, da se obvarujejo nevarnosti. Mene torej, ubogega duhovnika in služabnika Gospoda Boga, ki me je njegova mogočna roka rešila iz trnja, močvirja in smradu praznoverja ter pohujšanja, ki sem ju v času svoje slepote tudi sam ohranjal pri življenju, je živa moč njegovega Duha naposled pripeljala delat v lep in dehteč vinograd svetega Evangelija. Tako sem se popolnoma predal temu nebeškemu učenju in sem med redkimi brati, ki sem jih našel v teh Alpah, pridigal in pisal samo o tem ter mislil, da mi ne bo nikoli treba pisati, pridigati in govoriti o čem drugem. Tako se namreč uči in uri pravi kristjan, to je njegova hrana, njegova opora, njegovo življenje, saj je tako dejal Kristus: »Besede, ki sem vam jih govoril, so duh in življenje.«¹ Toda medtem, ko sem se z vso dušo predal delu za Evangelij, sem opazil, da so natisnili neko pošast, neki besni seznam mnogih knjig in piscev, starih in novih, torej popolno

¹ Jn 6, 63.

zmešnjavo (kakršna so navadno dela farizejev). In Duh mi je razkril ter jasno pokazal, da se v njem skrivajo strupena prevara, zarota in smrtonosni naklep, s katerim bi radi okradli prave božje otroke, jih oropali zakladov duhovnega in telesnega življenja. Da bi jih torej opozoril, jim po navodilih Svetega Duha razkril te zahrbtne nesramnosti in jih opomnil na to, kaj morajo narediti, da bi se te nadloge obvarovali, sem prekinil drugo delo in začel s peresom vpiti in govoriti proti temu seznamu. Tega nujno potrebnega dela nisem mogel zanemariti, saj sta mi draga Gospodova čast in vaše zdravje. Dragi moji bratje, za Jezusa Kristusa dobrovoljno preberite to, kar mi je naš nebeški Oče razkril v vaše dobro. Ne bo vam vzelo veliko časa in obljubim, da vam bo v tolažbo in korist, saj boste jasno videli zvijače, besnenje, nevednost in pasti vaših sovražnikov. Ti farizeji se namreč bolj kot kdajkoli prej trudijo zakriti in pokopati Kristusa z njegovim naukom vred in skušajo na vse načine pokončati ter pobiti vse, kar je njegovega. Na teh nekaj straneh boste lahko izvedeli, kaj se je dogajalo s krščansko Cerkvijo ne samo v preteklih tridesetih, ampak tudi zadnjih dvesto letih. In molite zame, ubogega pregnanca, ki so me zavoljo Evangelija in Jezusa Kristusa s takšno jezo izgnali v neke divje Alpe, kjer ni časti in dela, ven iz Italije, daleč od domovine ter stran od prijateljev in sorodnikov.

3. julija [1]549

Ko so rimski papeži občutili veliko gibanje, ki se je na verskem področju začelo v Nemčiji ter se nato razširilo na številna druga kraljestva, pokrajine in dvore vsega krščanskega sveta, so sklenili, da ga ustavijo. Da bi pomirili duhove in glave ljudi, ki so z zanimanjem spremljali razvoj dogodkov, so se odločili, da je treba sklicati vesoljni koncil, kjer bi skušali ugotoviti, kakšna je resnica, ter jo določiti na podlagi sodbe in veljave vseh najbolj pobožnih, učenih in razsodnih mož, kar jih je mogoče najti. Tako sta ravnala papeža Hadrijan in Klement, tako očitno meni Pavel III.² in to je bila volja cesarja Karla V. Tako je razmišljal Franc I. in podobno meni sedanji francoski kralj Henrik II. Tega si želita rimski kralj Ferdinand in

² Pontifikate renesančnih papežev, Hadrijana VI. (1522–1523), Klementa VII. (1523–1534) in Pavla III. (1534–1549) so v luči širjenja luteranskih naukov in stopnjevanja kritik na račun Rimske cerkve in njene duhovščine zaznamovali pozivi po prenovi Cerkve in sklicu koncila. Iz Vergerijevega pisanja je razvidno, da je svoj traktat napisal še pred smrtjo Pavla III.

Sigismund, kralj Poljske.³ S tem se strinjajo mnogi drugi kralji, vladarji, vojvode, vse republike in še posebej beneška, za katero vem, da je dobra ter modra in da deli omenjeno mnenje s številnimi drugimi učenimi možmi naše dobe. Vsi so namreč prepričani, da lahko samo svoboden krščanski koncil s svojo veljavo razreši zagate, ki so se porodile v Cerkvi, in po navodilih Svetega Duha v celoti ali deloma pohvali oziroma obsodi nauke in knjige, ki se širijo že kakih petindvajset ali trideset let. S tem namenom se je že pred dvema ali tremi leti sestal in začel koncil v Trentu in ta še zaseda. Njihov zbor je tako še vedno tam in ne v Bologni, kamor je bil premeščen z lažnimi izgovori in z očitno zvijačo, zaradi česar se je cesar uprl, saj ne dopušča te selitve.⁴ Tako zadržuje v Trentu skupaj z nekaterimi škofi kardinala Pacheca,⁵ ognjevitnega in svobodnega moža, ter si prizadeva, da bi se zbor končal tam, kjer se je začel.

Tako pravim, da gospod Giovanni della Casa⁶ in tisti njegovi fratri niso bili poklicani, da sedaj prirejajo svoj koncil in z zadevo hitijo ter na vrat na nos obsojajo za krivoverce in herezizarhe vse te učene može in knjige, med katerimi so nekatere napisane že sto štirideset ali dvesto let nazaj. To dejanje je bilo slabo premišljeno (naj mi oprostijo) in storjeno s preveliko vnemo. Gotovo ni bilo take zagnanosti še pri nobenem papežu, cesarju, francoskem kralju ali kateremkoli drugem kraljestvu ali kneževini, še posebej v luči velikih premikov, ki jih doživlja svet, in velike želje po vesoljnem koncilu. A pomembno je vedeti, kakšna je pismenost tega legata. Ima nekaj humanistične izobrazbe, latinske in grške, to drži, in ne bi mu rad odrekel hvale, saj zna pisati lepo prozo, pesmi, šaljive pesnitve in sonete. Izobrazba tistih dveh menihov, ki ju je povabil na svoj zbor,

³ Omenjeni vladarji so v tistem času v veliki meri krojili evropsko politiko. Cesar Karel V., čigar luteranska vojska je leta 1527 oplenila Rim, je vladal med letoma 1519 in 1556. Franc I. je bil francoski kralj od leta 1515 do leta 1547, nasledil pa ga je Henrik II. Karla je na cesarskem prestolu nasledil njegov brat Ferdinand I., ki je prej vladal avstrijskim dednim deželam in je bil od leta 1531 tudi kralj Rimljanov, Sigismund II. pa je bil kralj Poljske med letoma 1548 in 1572.

⁴ Koncil v Trentu, za katerega si je Vergerij, ko je bil še v papeževi službi, dolgo prizadeval, so odprli 13. decembra 1545. Spomladi 1547 so ga na papeževo zahtevo premestili v Bologno, saj naj bi se tako izognili kugi, a je bilo tam zasedanje prekinjeno. Zbor je nadaljeval z delom 1. maja 1551, ko ga je v Trentu ponovno sklical Julij III.

⁵ Pedro Pacheco Ladrón de Guevara (1488–1560) je postal kardinal decembra 1545.

⁶ Giovanni della Casa (1503–1556) je bil pesnik, literat, cerkveni diplomat in nadškof Beneventa. Pavel III. ga je leta 1544 imenoval za apostolskega nuncija v Benetkah, kjer si je z različnimi ukrepi prizadeval uveljaviti cenzuro nad tiskom in trgovino s knjigami, kasneje pa je bil tudi v službi Pavla IV. v Rimu. Najbolj je poznan po svojem traktatu *Galateo*, renesančnem spisu po Castiglionejevem zgledu o lepem vedenju in harmoničnem življenju, ki je izšel šele po njegovi smrti leta 1558.

pa temelji na Skotu in Tomažu ter se tika logike in metafizike. S tovrstnimi nauki so se ob pomanjkanju duha ter z veliko zagrizenostjo in besom spravili soditi o možeh, izurjenih v grškem, hebrejskem in latinskem jeziku, ki so večji govorci in so sploh zelo poduhovljeni (kar je najvažnejše) ter odlični poznavalci svetih spisov. Tako so pravzaprav sami naredili koncil in potemtakem o sklicu drugega zbora sploh ni več potrebno razpravljati. O, ljudstva Italije, Nemčije, Francije, Španije in vse krščanske države, ki ste tako željno pričakovali koncil, s katerim bi odpravili spore, tu imate gospoda Giovannija della Caso, ki se ga je lotil, ga v trenutku končal in odločil o vsem. Sedaj boste morali utihniti in se prikloniti tistemu, kar je padlo v glavo temu modremu cenzorju. In vi, kardinali, škofje, opati in teologi vsega krščanstva, ki bi imeli toliko težav, toliko stroškov in skrbi, če bi morali priti na koncil ter razpravljati, razsojati in določiti te zadeve, zahvalite se temu, ki vas je razbremenil tako težkih misli in nadlog. Navsezadnje se mi zdi, da bi se ob vsem svojem ugledu brez težav ognil temu nadutemu dejanju, in če je že hotel biti dober farizej in preganjalec resnice, ki opominja in nalaga, da se na beneških posestih in v mestu ne sme prodajati pobožnih knjig, bi gotovo lahko izbral drugačno pot. Tako pa je iz samega častihlepja natisnil svoj seznam in na ta način naznanil pred vsem svetom, kaj je lepega skuhal, ko je kar počez obsodil vse skupaj, tudi tiste knjižice, ki govorijo zgolj in samo o očitnih zlorabah.

Tisti, ki so svetovali cesarju, naj nemškimi vladarjem in državam ponudi verske člene, zbrane v knjižici z naslovom *Interim*,⁷ so bili neskončno bolj skromni kot pa ta legat in njegovi menihi, saj so se vsaj poglobili v nekatere stvari in upoštevali današnje nemirne čase ter do neke mere tudi resnico. Tako so sicer spisali nekaj lepih uvodnih misli in zastavili nekaj lepih načel, podobno kot tisti na zboru v Trentu. Ko tam začnejo s svojimi odloki, uporabljajo pobožne in ponižne besede in se zdi, kot bi vsakič hoteli vso slavo pripisati Bogu, na koncu pa se izkaže, da so bili preoblečeni v angela luči, in ko se spremenijo nazaj ter odvržejo svojo masko, vidimo, da bi radi vso slavo namenili ljudem.

A če pustimo ob strani uvode, pravim, da nam ti snovalci in izdelovalci *Interima* prikazujejo opravičenje, ki po mnenju vseh zares pobožnih ljudi ni pravo. Vidi se namreč, da bi radi naredili vero za navadno pripravo in da je

⁷ Augsburški *Interim* je bil cesarski odlok iz leta 1548, zasnovan kot začasna in kompromisna rešitev verskih vprašanj, dokler o teh ne bi odločil zbor v Trentu. V veliki meri je nalagal vrnitev h katoliškemu naukom in obredom, ponovno uveljavil nauk o transsubstanciaciji ter zavrnil opravičenje zgolj po veri, protestantom pa je dovolil obhajanje pod obema podobama za laike in poroko duhovnikov. Knjižico z določili, ki jo Vergerij večkrat omenja, so začeli tiskati takoj po odloku, že leta 1596 pa se je znašla tudi na seznamu prepovedanih knjig Klementa VIII.

človek nato opravičen, kakor mu ugaja. Pretvarjajo se, da naša notranja pravičnost deluje skupaj z zaslugjo Jezusa Kristusa, radi bi dodali in primešali veljavo naših del k prosti odvezi. Vseeno pa se zdijo te misli bolj smiselne in nekako bližje resnici kot pa nekatere trditve, ki so jih glede opravičenja spisali papeški privrženci. Pravilno bi dejali: Tako kot Bog opraviči zastonj, ko nam nalaga poslušnost Kristusu, tako smo deležni te dobrote in jo prejmemo zgolj po veri. Kot se je božji Sin žrtvoval in s svojo smrtjo tako poravnal ter opral naše grehe in pomiril jezo Očeta, tako je pridobil milost posvojitve božjih otrok in sedaj nam daje svojo pravičnost. Tako se samo preko vere odenemo v Kristusa, da bi lahko bili deležni njegove dobrote in zakladov. Samo na ta način lahko primerno razložimo in določimo opravičenje, ne da bi ob tem zanemarili božjo slavo. Ta ni podobna posvetnim kupčijam s predmeti, kjer tistega, ki jih zahteva deset, prosimo, da se zadovolji z osmimi ali devetimi predmeti, saj bi tako ustregel prijateljem in si s svojo popustljivostjo zagotovil slogo in mir. Bogu smo dolžni vso slavo in ne smemo mu je odreči ali izmakniti niti drobtinice in podobno ne smemo njegovemu nauku dodati ničesar umazanega, saj vsaka klica skvari množico. In kako smo lahko tako ošabni in brezglavi, da se želimo sedaj dajati z Bogom za del slave, ki je vsa njegova? Kdor se želi prepirati z njim, se lahko, sam pa mu prepuščam vse in pravim, da opravičenje in duhovno prebujenje, ki ga čutim v sebi, čutim samo po veri. To mi je dal On in samo po njej se imam za opravičenega, ne pa zaradi kakšnega svojega ravnanja ali notranje pravice, in vem, da ne morem grešiti, če sam sprejem težave in ponižanje, ter prepustim vso slavo Bogu za Jezusa Kristusa.

A če se vrnem nazaj, lahko povem, da so se pisci *Interima*, pa čeprav niso dobro razložili opravičenja, resnici vseeno približali oziroma so se ji hoteli približati nekoliko bolj, kot pa to velja za nekatere branilce rimskih zlorab in hudobij pred njimi. Ko so govorili o svobodni volji, so ji res hoteli pustiti ta vzvišeni pridevek svobode, a so potem dejali, da je uboga volja potlačena, zvezana in kot mrtva.⁸ Če so dejali, da mora kristjan svoje grehe izpovedati ljudem (kar v svetih spisih nima podlage), so vsaj dodali, da mora duhovnik pri odvezi uporabiti obliko in besede, ob katerih lahko človek sliši in razume, da so mu

⁸ Glede enega ključnih vprašanj krščanske teologije o svobodni volji, ki je povezano tudi z opravičenjem, Vergerij na tem mestu opisuje zmerno stališče, podobno tistemu, za katerega se je že pred tem zavzemal Erazem in so ga kasneje do neke mere povzeli tudi na koncilu v Trentu. To je temeljilo na »sodelovanju« človekove svobodne volje in božje milosti, kar je tudi podlaga oz. priprava za opravičenje, medtem ko je Luter vseskozi izhajal iz Boga in poudarjal, da je človekova volja prosta le glede posvetnih stvari, ne pa glede opravičenja.

grehu odpuščeni po kreposti, po zaslugi in po dobroti Kristusa, po njegovem določilu in besedi. Tako želijo povedati, da se ne sme več tiho mrmrati na uho nekega ubogega nevedneža, ki se spoveduje, in se pretvarjati, da bodo tako kot po nekakšnem uroku grehi izpuhteli skozi obred, *opus operatum*, torej po zaslugi spovedi. Vsak mora namreč jasno slišati in razumeti besedo ter pouk, da so mu grehi odpuščeni po Kristusu. To vprašanje je farizejem zelo pomembno in tako je Romeo, general sv. Dominika,⁹ ko je za papeško komisijo pisal proti temu *Interimu*, glede besedila opravičenja užaljeno kričal, da se mu obrača želodec, saj ni treba, da človek sliši ali razume besede, ki si jih spovednik mrmra v brk. To je namreč nauk nekaterih malopridnih sholastikov.

Po drugi strani pa je Melanchthon, ko je še z nekaterimi drugimi iz Saške pisal o tem poglavju *Interima*, povedal: »Mitius multo dictum est in hoc libro, quam olim in monacorum libris docebatur«. ¹⁰ Poleg tega je v *Interimu* zapisano, da so dobra dela učinek in znamenje božje milosti. In sholastiki trdijo, da so ta dela učinkovni vzrok, kot meni tudi zbor v Trentu, ki jih nima zgolj za znamenje, ampak ob tem tudi za vzrok in obravnava za krivoverce vse, ki bi jih imenovali zgolj kot sadove in znamenja.

A sam *Interim* vsebuje še eno pomembno točko. Jasno priznava, da nam maša ne prinese oprostitev grehov (dobro poslušajte, gre za pomembno točko; Melanchthon se z njo precej ubada in je vesel, da se o njej razpravlja), ker je to v resnici delo božjega edinca in samo zasluga njega, ki se je žrtvoval Očetu za naše grehe. Kot je Pavel dejal Hebrejcem: »Per proprium sanguinem ingressum et semel in sancta eterna redemptione inventa stat coram Patre perpetuo, ut reconciliator et interpellat pro nobis«. ¹¹ In če je Jezus Kristus daroval sebe v

⁹ Francesco Romeo da Castagnola je bil general dominikancev med letoma 1546 in 1552. Je tudi avtor spisa *De libro Interim*, napisanega leta 1548, v katerem razpravlja o Karlovem odloku.

¹⁰ Ko je po Lutrovi smrti februarja 1546 Melanchthon postal vodja luterancev, je po močnem nasprotovanju protestantov proti temu odloku skušal omiliti tam zapisana stališča s predlogom, kasneje imenovanim leipziški interim. Kot rečeno, je cesarjev odlok, nad katerim se v svojem kasnejšem pisanju mršči tudi Vergerij, protestantom dopuščal zgolj obhajanje pod obema podobama za laike in poroko duhovnikov. Pri ostalih zadevah je, kot je opozoril Melanchthon, upošteval katoliško učenje in »bolj prijazno razglašal, kar so nekoč učile meniške knjige«. Dokument so predstavili na zboru deželnih stanov v Leipzigu leta 1548, a ga oblasti niso sprejele.

¹¹ Vergerij nekako združi in preoblikuje dve besedili iz Pisma Hebrejcem. »Je stopil v svetišče enkrat za vselej, ne s krvjo kozlov in juncev, temveč s svojo krvjo, in dosegel večno odkupljenje.« *Heb 9, 12.*; »Kristus namreč ni stopil v svetišče, ki bi ga naredila roka in bi bilo le odtis resničnega, ampak v sama nebesa, da se je zdaj za nas pojavil pred Božjim obličjem.« *Heb 9, 24.*

večno žrtev, ki je za vse čase, ne gre trditi, da lahko možiček, posvečen z nekim oljem in poln grehov, vsak dan za nekaj novčičev doseže isti učinek. Trditi kaj takega je bogokletstvo in zato so pisci *Interima* (kot sem dejal) jasno povedali, da nam maše ne morejo prinesiti očiščenja grehov.

Kar se tiče vic, se zdi, da se jih niso upali niti omeniti.¹² Sicer so jih predvideli, saj so rekli, da je treba moliti za mrtve, je pa nadvse pomenljivo, da tako znamenitemu členu niso namenili svojega poglavja, kot so to storili glede spomina in priprošenj svetnikov in pri nekaterih drugih zadevah. Pravijo tudi, da bi bilo dobro obnoviti staro cerkveno navado javne maše, pri kateri bi se ljudstvo pri čaščenju spomina na Gospoda in na našo odrešitev (tako pravijo) vedno obhajalo skupaj z duhovnikom, ter prilagajo poglavje *peracta de consecra*, razdelek II, ki pravi tako: »Peracta consecratione omnes communicent, qui non fecerint, ecclesiasticis careant liminibus, sic enim Apostoli statuerunt et sancta Rom. tenet Ecclesia.«¹³ *Decretum* nalaga, da se morajo skupaj z duhovnikom obhajati vsi, ki so navzoči, in pravi, da so tako počeli apostoli. Tako je navdilo Rimske cerkve in po tem svojem besedilu bi se morala ravnati, saj je povsem jasno. Čeprav nimajo povsem prav in ga na mnogih mestih pošteno lomijo in četudi trdijo različne stvari, se zdi, da bi se radi resnici približali bolj, kot pa so se do sedaj vsi zbori, javne razprave, koncili ter vse drugo, kar je odvisno od papeža. Menijo celo, da se lahko ljudje obhajajo pod obema podobama in pijejo isto vino, kot ga pije duhovnik pri oltarju. Čeprav gre za manj pomemben člen (bistvo in pravi pomen Gospodove večerje je drugje), so zanj rimski papeži in nekateri kralji pokončali in pobili številne ljudi, kar velja še posebej za tisto vojno in križarski pohod, ki ga je Evgen IV. s tem namenom sprožil proti Čehom.¹⁴

¹² Kar se tiče vic, ob katerih se Vergerij večkrat pomudi in o katerih razpravlja v kasnejših komentarjih, predvsem ko govori o Danteju, velja opomniti na znamenito delo Jacquesa le Goffa, ki smo ga nedavno dobili tudi v slovenskem prevodu. Le Goffovo delo postavlja nastanek imena in s tem povezanega nauka na konec 12. stoletja (prim. Jacques Le Goff, *Nastanek vic* (Ljubljana: Studia humanitatis, 2009)).

¹³ Vergerij navaja (in pojasni) nekoliko prirejeno besedilo Gracijanovega *Decretuma*, odlokov kanonskega prava iz 12. stoletja. (prim. *Corpus Iuris Canonici*, ur. Aemilius Friedberg (Lipsiae: Tauchnitz, 1879), *Decretum magistri Gratiani, Tertia pars* »De Consecratione«, dist. II, c. 10).

¹⁴ Evgen IV. je bil papež med letoma 1431 in 1447. Takoj ob svoji izvolitvi je imenoval za predsednika koncila v Baslu, ki ga je sklical že Martin V., kardinala Cesarinija, velikega zagovornika papeške nadvlade nad koncilskim gibanjem, in mu zaupal vodenje križarskega pohoda proti husitom. Pohod ni bil uspešen, saj se je križarska vojska razbežala takoj, ko je ugledala zastave husitskih čet Prokopa Velikega.

Gre za strašansko gorje in kri, ki je bila prelita zavoljo tega nauka, bi napolnila jezero in osupnila ves svet.

In na koncu so tudi pustili, da se duhovniki poročijo in tudi zaradi tega so prej nadlegovali, trpinčili in mučili nešteto siromakov. A sveti spisi jasno priznavajo poroko duhovnikov¹⁵ in nalagajo, da pri Gospodovi večerji ljudje dobijo ne več in ne manj kot duhovnik, ker tu ni razlike. Navsezadnje so pisci omenjenega *Interima* do neke mere upoštevali resnico in ji ustregli (kot sem dejal in pokazal) in verjamem, da se ji bodo še bolj priklonili. Če ne drugega, jih bodo k temu spodbudile prav besede, ki so jih uporabili v prvih desetih poglavjih in so vsaj deloma blizu resnici. Če je med drugim res, da je Bog po svoji milosti želel postaviti Jezusa Kristusa za odkup našega odrešenja in poskrbel, da je to nedolžno jagnje nosilo s križem tiste muke, ki bi jih mi, grešniki, morali nositi za naše grehe (kot sami trdijo), kako je potem mogoče razglašati, da moramo iskati oprostitev grehov z nekimi človeškimi sredstvi, ki jih tako očitno branijo? Zdi se mi namreč, da sploh ne verjamejo tistemu, kar so napisali, in da dobro vedo, kako gredo te zadeve, saj drugače vsega skupaj ne bi mogli tako lepo preobleči in okrasiti. A deloma so hoteli ustreči ljudem in Bog jim odpusti, sam jih poznam in nočem jih imenovati.

Če pa se vrnem k piscem seznama, lahko sklenem, da so se avtorji *Interima* in skupaj z njimi cesar Karel V., mogočni vladar, vseeno priklonili resnici in jo delno upoštevali. Ne samo, da niso prepovedali branja knjig nekaterih sodobnih piscev, ampak so celo dejali, da je v njih mnogo resničnih zadev, kar je v nasprotju s trditvami Rimske cerkve. Očitno so priznali, da so po eni strani nasprotovali tistim iz Rima in po drugi Melanchthonu, Pomeranusu, Crucigerjevi in Pelagranu¹⁶ ter ostalim iz saške šole. In spet je največ vika in krika tudi okoli Kalvina. Kar poslušajte ga in zdelo se vam bo, da slišite grmenje strele, tako glasno vpije, ko pobija nekatere dele tega *Interima*.

Ta legat pa se je naduto vzdignil nad cesarja in vse njegove svetovalce in teologe ter se ni hotel niti malo prikloniti resnici, še več, obsodil, izobčil in preklel je vse knjige in knjižice, za katere je posumil, da vsebujejo zgolj drobec nasprotovanja njegovim navadam in praznoverju, ter jih želel za vedno utišati.

¹⁵ Leta 1549 je Vergerij dal v Baslu natisniti svoj spis *Del matrimonio de preti e delle monache*, v katerem razpravlja o porokah duhovnikov in redovnic in je pristal na beneškem seznamu prepovedanih knjig leta 1554/55 ter na kasnejših tovrstnih seznamih.

¹⁶ Vergerij navaja protestantske teologe in pisce Philipa Melanchthona (1497–1560), Johannes Bugenhagena, imenovanega doktor Pomeranus (1458–1558), pesnico Elisabeth Cruciger (ok. 1500–1535) in verjetno Konrada Pelikana (1578–1556).

Obsodil je celo nekatere knjižice in traktate, ki sploh ne omenjajo nauka, ampak samo nekatere očitne zlorabe (kot sem že povedal in vam bom ob pravem času še razkril). In sploh bi rad presvetlim beneškim gospodom in vsem njihovim podanikom ter vsej Italiji sporočil, da je dobro prav vse, kar je bilo pod papeškim vodstvom do sedaj storjenega glede vere in da ni potrebe po koncilu ali kakršni-koli prenovi, ampak velja prisiliti ljudi k ponižnosti in zadušiti ter ugasniti tisto luč, ki v zadnjem času vedno bolj sveti. Bržkone tega ne zapiše jasno in z velikimi črkami, torej, da je vse, kar se počenja pod papeštvom, dobro in vse, kar se je pričelo učiti v zadnjih štiriindvajsetih letih, slabo. To bomo videli postopoma in še posebej, ko pridemo do časa, ki obsega zadnjih štiriindvajset let, *id est* časa v katerem so po božji volji ljudje začeli odpirati oči. Čeprav se ta človek trudi ljudem te izkoptati, mu ne bo uspelo, saj mu Bog ne bo dovolil.

Ko ta mož z veliko jezo obsoja tiste, ki so v zadnjih štiriindvajsetih letih kaj napisali, meni, da v njihovi Cerkvi ni stvari, ki bi jo bilo treba popraviti, in je ni bilo niti v času njihovih očetov in prednikov. Sam pa bi rad razkril (in še enkrat pokazal, da je to priznal tudi cesar), da današnji papeži, kardinali, škofje in koncili z jasnimi besedami priznavajo, da se mora nujno vsa Cerkev temeljito prenoviti in izboljšati. Lahko začnem pri vrhu in povem, da so od koncila v Konstanci¹⁷ mnogi učeni možje objokovali izprijenost navad in mnoge zlorabe ter praznoverja, ki so prišli v krščanstvo. Med temi je bil Viljem Durand,¹⁸ avtor del *Speculum Iuris* in *Rationale divinatorum officiorum*, in ta v knjižici *De modo celebrandi Concilium* opisuje mnoge sprevrženosti, zlorabe in napake, ki so v njegovem času pestile Cerkev. Tu je tudi kambrejski kardinal, Pierre d'Ailly, ki je napisal delo *De reformatione Ecclesiae* in podobno razkril veliko napak in grehov.¹⁹ Presodite ga po teh nekaj besedah in povejte, če se oglašča po pravici: »Propter defectum conciliorum ea mala quae universalem tangunt Ecclesiam remanserunt impunita et incorrecta et adeo creverunt et inveterata sunt, ut multa

¹⁷ Koncil v Konstanci, s katerim je končal zahodni razkol, je zasedal med letoma 1414 in 1418. Zbor sta zaznamovala tudi obsodba Jana Husa in njegova usmrtitev ter razmah konciliarizma.

¹⁸ V resnici gre za dva pisca z istim imenom. Prvi Guillaume Durand (ok. 1230–1296), poznan tudi po vzdevku Doctor speculator, je avtor dela *Speculum iudiciale*, nekakšnega zlitja rimskega in kanonskega prava, ter liturgičnega traktata *Rationale divinatorum officiorum*. Njegov istoimenski nečak (1328–1330) pa je kasneje napisal spis *De modo celebrandi concilii et corruptelis in Ecclesia reformandis*, v katerem je ostro napadel zlorabe v Cerkvi in razpravljal o načinu sklicevanja ter vodenja vesoljnih zborov v luči konciliarizma, torej gibanja, ki se je zavzemalo za prvenstvo koncila nad papežem.

¹⁹ Pierre d'Ailly (1350–1420), francoski teolog in kardinal mesta Cambrai, je poznan predvsem po svojih razpravah o zahodnem razkolu in pristojnostih ter močeh koncila v razmerju do papeža.

iniusta et iniquia sub pretestu ficte et corrupte consuetudinis licita reputentur et multi suspicantur, quod haec dissimulaverit Romana Curia. Et super hoc concilia fieri neglexerit, ut posset ad suae voluntatis libitum plenis dominari et iura aliarum Ecclesiarum liberius usurpare.«

Preberite si torej te pomembne besede enega od kardinalov. Ta pravi, da so se po zatonu koncilov v Cerkvi razširila številna gorja in napake, mnoge nepravilne in malopridne zadeve pa so postale dopustne pod pretvezo namišljenega in pokvarjenega običaja. Dodaja tudi, da je po mnenju mnogih Rimska cerkev z jasnim namenom prekinila sklicevanje koncilov in tako začela svojevoljno gospodariti nad drugimi cerkvami in si prisvajati njihove pristojnosti. To pravi sam kardinal. Farizeji pa se sklicujejo na ustaljeni običaj in trdijo: »Treba nas je ubogati!« Zato jim odgovarja, da gre za zlagani in pokvarjeni običaj, ki so ga uveljavili papeži, potem ko so prekinili izročilo koncilov, da bi prisvojili vse in ravnali po svojih muhah. A pustimo kambrejskega, ki je živel pred 130 leti, in ostale starejše pisce ter se posvetimo tistim, ki so živeli in še živijo v današnjem času.

Papež Hadrijan²⁰ je poslal svojega nuncija, abruškega škofa,²¹ v Nemčijo in mu zaupal natisnjena navodila,²² ki pravijo takole: »Item dices nos ingenue fateri quod Deus hanc persecutionem Ecclesiae suae inferri permittat propter peccata hominum, maxime sacerdotum et praelatorum Ecclesiae«, in malo kasneje: »Scimus in hac Sancta Sede aliquot iam annis multa abhominanda fuisse, abusus in spiritualibus, excessus in mandatis, omnia denique in perversum mutata. Nec mirum si aegritudo a capite in membra, a summis pontificibus in alios inferiores praelatos descenderit. Omnes nos (id est praelati Ecclesiastici) declinavimus, unusquisque in vias suas, nec fuit iam diu qui faceret bonum, non fuit usque ad unum.« In malo zatem: »Polliceberis nos omnem operam adhibituros, ut primum curia haec, unde forte omne malum processit, reformetur ut sicuti inde

²⁰ Hadrijan VI. je bil papež med letoma 1522 in 1523. Ker se je zavedal napak in zlorab, ki so se do tistega časa nakopičile v Cerkvi in prispevale k izbruhu reformacije, je skušal izpeljati prenovno kurije in duhovščine, a pri tem v kratkem času svojega pontifikata ni bil uspešen.

²¹ Francesco Chierigati (1478–1539) je bil leta 1522 imenovan za škofa Terama in nuncija v Nemčiji. 25. novembra istega leta je na državnem zboru v Nürnbergu prebral Hadrijanovo pismo, v katerem se je papež opravičil za vse napake in izrekel obžalovanje »mea culpa« za vso Cerkvev.

²² Navodila so že konec leta 1522 natisnili v Nemčiji tako v nemškem kot v latinskem jeziku. Latinski naslov se glasi *Francisci Chaeregati electi Episcopi Aprutini, principis Terami et Oratoris Apostolici Oratio, habita Nurimbergae in Senatu Principum Germaniae, XIII Cal. Decembris, MDXXII*. O Hadrijanovih navodilih Vergerij razpravlja tudi v svojem posegu proti inkvizitorjem Italije leta 1559.

corruptio in omnes emanavit, ita etiam ab eadem sanitas et reformatio omnium emanet, ad quod procurandum nos tanto arctius obligatos reputamus, quanto universum mundum huiusmodi reformationem avidius desiderare videmus.« In malo kasneje: »Subiicimus igitur colla summae dignitati non ob dominandi libidinem, neque ad ditandos propinquos nostros, (vedel je, da si mnogi želijo papeštva in po njem hlastajo zaradi močne želje, da bi vladali in obogatili svoje sorodnike) ad divinae voluntati parendum, ad deformatam eius sponsam ecclesiam catholicam reformandam.« In malo zatem: »Quaque mirari nemo debet, si non statim omnia errata et abusus omnes per nos emendatos videri, inveteratus nimium morbus est, nec simplex, sed varius ac multiplex.«²³

O, papeži, o, kardinali, o, rimski dvor, o, legati, o, inkvizitorji, za krivoverce imate tiste, ki pravijo, da se lahko vaša Rimska cerkev moti in da je v njej polno napak in zlorab, in jih obtožujete, preganjate, zapirate, jim jemljete delo in čast, jih izganjate ter pobijate. Tu imate vašega papeža, ki na papirju priznava *ad eternam rei memoriam*, da te nadloge izvirajo od duhovščine in prelatov in da so na rimskem sedežu mnoge ostudnosti. Gre za odmevne besede z veliko težo, prihajajo pa od enega vaših najbolj blaženih, za katerega trdite, da je nezmotljiv. Nato beremo, da vse slabo prihaja iz tega sedeža in da v Rimu ni človeka, ki ne bi skrenil s poti. Papež obljublja odpravo napak, ki je nujno potrebna, in priznava, da si tega želi ves svet, obenem pa ponovno poudarja, da je Cerkev skvarjena in umazana ter da so v njej zmote, zlorabe ter stare in zelo resne bolezni. Kaj porečete na ta odlomek? Kako ga boste opravičili? Če tako jasno govori vaš presveti, zakaj zanikate napake v Cerkvi in dejstvo, da je ta oskrunjena ter da

²³ »Moraš tudi povedati, da jasno priznavamo, da Bog dovoljuje to preganjanje Cerkve zaradi človeških grehov, še posebej tistih duhovnikov in prelatov ... Zavedamo se, da so se tudi na tem Svetem sedežu skozi dolga leta dogajale številne gnusne reči, zlorabe pri duhovnih zadevah, kršenje zapovedi, in da se je vse spremenilo v pohujšanje. Tako ni čudno, da se je bolezen spustila z glave na ude, s papežev na prelate. Vsi mi, (torej prelati in duhovniki) smo skrenili s prave poti in že dolgo ni bilo nikogar, ki bi delal dobro ...

V našem imenu obljubi, da se bomo z vsemi silami borili, da se najprej pozdravi papeški dvor, iz katerega verjetno izvira vse to zlo, in odtod se bosta začeli širiti ozdravitve in prenova podobno, kot je prej od tod prišla bolezen. Za uresničenje te naloge se čutimo še toliko bolj zavezane, ker si ves svet želi take reforme ... Te najvišje službe se lotevamo ne zavaljo želje po oblasti ali zaradi obogatitve naših sorodnikov, ampak da bi, poslušni božji volji, pomagali pozdraviti njegovo izmaličeno nevesto, Cerkev ... Nihče naj se ne čudi, če vseh napak in zlorab ne odpravimo takoj, bolezen je globoko zakoreninjena in ni preprosta, ampak je nadvse razvita.«

Ostala latinska besedila, ki jih s tem v zvezi navaja, Vergerij v veliki meri pojasni sam, zato v opombah niso prevedena.

jo pestijo številne stare rane? Zakaj preganjate božje otroke, ki govorijo enako in objokujejo to nesrečo in gorje kristjanov? Zakaj v vaših seznamih obsojate knjige, ki vas prosijo, da to popravite, in vas ponižno opominjajo na božjo slavo?

A poglejmo, če poleg papeža Hadrijana še kdo tako pravi. Ko je bil izvoljen papež Pavel III.,²⁴ je sklical štiri kardinale, Contarinija, Teatinca, Sadoleta in Polea, tri škofe iz Salerna, Brindisija in Verone, opata Corteseja in Badio, učitelja apostolske palače,²⁵ in jim dejal, da želi na vsak način reformirati Cerkev, saj naj bi vedel, da je tega močno potrebna. Tako jim je naročil, naj dobro premislijo, kje začeti, naj mu vse skupaj zapišejo ter izročijo, da bi se zadeve dobro lotil. In vsi so morali pod kaznijo izobčenja priseči, da ne bodo nikomur razkrili, da jim je zaupal to nalogo.

Deveterica je po dolgotrajnih pogovorih spisala svoje mnenje ter ga izročila papežu, in ker je bila božja volja, da ugleda luč sveta (čeprav papež tega ni želel), si preberite nekaj njihovih besed, ki jih na tem mestu navajam.²⁶ Na začetku pišejo tako: »*Spiritus ille Dei, quo virtus caelorum firmata est labantem, immo fere collapsam in praeceps Ecclesiam Christi per te huic ruine, manum (ut videmus) supponere decrevit*«. Pazljivo preberite te besede. Ti vrli možje priznavajo, da je Kristusova cerkev skoraj povsem propadla in uničena: »*collapsam in praeceps Ecclesiam*«, pravijo in dodajajo: »*Sanctitas tua nobis ad se vocatis mandavit, ut nullius aut commodi tui, aut cuiuslibet alterius habita ratione, tibi significarem abusum illum, videlicet morbos quibus iam pridem Ecclesia Dei laborat, ac praesertim haec Romana curia, quibus effectum prope est, ut paulatim ac*

²⁴ Alessandro Farnese je kot Pavel III. zasedal papeški prestol med letoma 1534 in 1549. Čeprav se ni mogel povsem ogniti nepotizmu, se je zavzemal za notranjo prenovno Cerkev ter v tem duhu julija 1536 tudi sklical komisijo, ki jo omenja Vergerij. Pod njegovim pontifikatom se je začel tudi Tridentinski koncil.

²⁵ Gre za kardinale Contarinija, Carafo, Sadoleta in Polea, škofe Fregosa, Aleandra in Gibertija, opata Corteseja in dominikanca Badio, učitelja apostolske palače, torej nekakšnega papeževega teologa.

²⁶ Čeprav je bilo poročilo zaupne narave, so ga tako v Italiji kot v Nemčiji začeli skrivoma tiskati že kmalu po tem, ko so ga marca leta 1537 predstavili papežu. Vergerij je leta 1555 uredil izdajo z naslovom *Consilium de emendanda Ecclesia. Authore Io. Petro Carapha Neapolitano olim cardinali Theatino, nunc sub Pauli quarti nomine pontifice Romano*, iz katerega je razvidno, da ga je v celoti pripisal kardinalu Carafi, kasnejšemu Pavlu IV. Razloge za to nekoliko bolj jasno razkrije v svojem posegu iz leta 1559, namenjenem inkvizitorjem po Italiji, ko se še enkrat pomudi ob omenjenem poročilu. Seveda so se protestantske izdaje poročila, ne nazadnje tudi zaradi Vergerijevega prispevka, kmalu znašle na seznamih prepovedanih knjig.

sensim ingrauescentibus pestiferis his morbis magnam hanc ruinam traxerit quam videmus.«

Želite, da vam pojasnim te besede? Sam papež ukazuje, naj mu pokažejo zlorabe, bolezni in kužne rane, ki so v Cerkvi in še posebej v Rimu, ter priznava, da so zlorabe in nespodobnosti rimskega dvora postopoma povzročile propad celotne Cerkve. A poslušajte še eno pomembno zadevo. Legat bi rad besno zaprl in sežgal ali pa vsaj osmešil in uklenil (kot je to v navadi) siromaka, ki je napisal naslednje besede, ki so jih papežu v obraz povedali tisti izbrani kardinali in škofi: »Nonulli Pontifices tui predecessores, prurientes auribus (ut inquit apostolus) coacervaverunt sibi magistro sad desideria sua, non ut ab eis discerent quod facere deberent, sed ut eorum studio et calliditate inveniretur ratio quia liceret id quod liberet.« Tako so jasno izrazili, od kod izvira izprijenost dobrega nauka in zakaj je toliko zlorab, praznoverja in malikovanja prišlo in ostalo v Cerkvi. Ker so papeži, ki bi se morali držati božje besede in se ne oddaljiti od Njegovih navodil, ob pomoči premetenih in bistrnih učiteljev skušali zadostiti svojim potrebam in muham ter si tako napolnili palačo. Od njih se niso želeli učiti dobrega, ampak so jim služili, da bi z njihovo učenostjo, prebrisanostjo in pretkanostjo iznašli način, s katerim bi papeži počeli, kar bi želeli in kar bi jim padlo na pamet. Po božji volji so kardinali tudi razkrili, kakšni so njihovi papeži in njihova Rimsko cerkev. Priznali so, da jih vodijo prilizovalci ter premeteni in prekanjeni ljudje ter da ne želijo slišati, kaj pravijo sveti spisi in kaj je njihova naloga, ampak se ravnaajo po svojih muhah in pohlepu. Po drugi strani pa nas nekateri iz njihovih vrst skušajo prepričati, da je papež nezmotljiv in da ga vodi Sveti Duh, ter rohnijo nad tistimi, ki jim ne verjamejo in jih preganjajo. Gre, po pravici povedano, za zelo trdoglav in nemogoč člen. Če ne vidimo sadov in nobenega učinka Svetega Duha, če teh ne vidijo niti sami kardinali in škofje, ki so vedno ob papežu, ga dobro poznajo in ga pozivajo, da se popravi, zakaj nas hočejo prisiliti v prepričanje, da je z njim Sveti Duh?

A poglejmo kaj še pravijo ti vrli možje: »Ex hoc fonte Sancte Pater irrupere in Ecclesiam Dei tot abusus et tam gravissimi morbi, quibus nunc conspicimus eam ad desperationem fere salutis laborasse, vel manasse harum rerum famam ad infideles usque (credat Sanctitas vestra scientibus) qui ob hanc precipue causam Christianam religionem derident, adeo ut per nos, per nos (inquimus) nomen Christi blasfemetur inter gentes.« Njihove besede so zelo stroge in, kot vidite, priznavajo, da vse zlo krščanstva izvira od papeških prilizovalcev, ki kot z vitlom raztegujejo svete spise, jih izkrivljajo in kvarijo, da bi ustregli potrebam in

muham njihovih gospodarjev ter med preprostimi ljudmi ustvarili prepričanje, da ti niso kot drugi, ampak kot Bog in še nad njim, ko si poveznejo tisto trojno krono in naslov na glavo.

Pretehtajte tudi tiste besede, ki pravijo, da se Turki, Mavri in Judje norčujejo iz kristjanov, ko jih vidijo vpletene v toliko zlorab in malikovanja. In zaradi nas, pravijo, zaradi nas, rimskih prelatov, in po naši krivdi je Kristusovo ime pohujšano in grajano med pogani, verjemite nam (pravijo kardinali), saj to vemo zagotovo. In kaj boste odgovorili na ta odlomek, gospod legat? Sklicali ste vaš koncil v kamri in obsodili številne knjige, medtem pa bi nas radi prepričali, da je vse, kar je bilo narejenega v preteklih letih, dobro in da ni niti najmanjše malenkosti, ki bi jo veljalo popraviti. Tu pa kardinali in od papeža postavljeni škofje, ki so najbolj poučeni za obravnavo teh zadev, pravijo, da Cerkev pestijo hude tegobe in napake ter da gre za skorajda neozdravljivo bolezen, ki so jo povzročili papeži in njihovi prilizovalci. In če imajo pogani slabo mnenje o Kristusu in naši veri, je vse to zaradi te rimske gospode.

A tu je še nekaj besed v premislek. Poslušajte jih: »Nobis iniunxisti, ut omnes abusus colligeremus, tibi que significaremus, obtestatus nos reddituros esse rationem huius negotii si negligenter ac infideliter ageremus atque ut omnia liberius inter nos tractari possent, tibi que a nobis explicari iureiurando nos obstrinxisti, addita etiam excommunicationis pena, ne cuippiam aliquid huius nostri muneris proderemus.« Papež ukazuje kardinalom, naj popišejo tegobe in zlorabe ter mu jih pokažejo, nato pa priznava, da je reforma res potrebna. Sporoča jim tudi, da bodo pred Bogom odgovarjali, če se pri tem delu ne bodo opirali na vero in marljivost. Drži tudi, da so mu morali pod kaznijo izobčenja priseči, da nikomur ne razkrijejo svoje naloge.

O tem, zakaj je papež ukazal zaupnost, če naj bi bila zadeva tako pomembna in častna, krožijo različne domneve. Nekateri pravijo, da je vedel, da večji del dvora ne želi nikakršne reforme ali prenove, spričo česar se ni hotel zameriti drugim kardinalom, škofom, uradnikom in dvorjanom. Tako je odredil, da zadeva ne sme v javnost. Drugi spet pravijo, da ni imel namena in volje za kakršnokoli izboljšanje in zato ni želel, da bi se zadeva razvedela. Temu skupaj z mnogimi drugimi ljudmi verjamem tudi sam, saj je jasno, da se v petnajstih letih papež ni hotel niti malo popraviti, ampak je ponujal samo prazne besede ter obljubljal koncil. Res je sklical neki namišljen zbor in povabil tiste škofe in opate, ki so mu bili všeč, ostale pa nagnal in jih očrnil.²⁷ Vseeno pa je svojim uradnikom naročil,

²⁷ Vergerij očitno namiguje na dejstvo, da so ga februarja 1546 nagnali s Tridentinskega koncila.

naj prenehajo z zagrizenim preganjanjem tistih, ki bi radi govorili o reformi in se ne bi preveč odmaknili od običajnih razprav.

Della Casa, ki zelo dobro pozna misli in namene svojega nadrejenega, pa, kot vidite, obsoja in graja vse knjige in trga na kosce vse, ki niso tiho, medtem ko se oni utapljujejo v mlakuži zlorab in malikovanja. A zgoraj je Bog, ki lahko stori več kot pa papeži.

Naj se pomudim še ob enem odlomku v tej knjižici kardinalov in škofov. Ta je proti koncu in se glasi: »Te vero speramus electum ut nomen iam Christi oblitum a gentibus et a nobis clericis restituas in cordibus et in operibus nostris, egritudines sanes, oves Christi in unum ovile reducas amoveasque a nobis iram Dei et ultionem eam quam meremur iam paratam, iam cervicibus nostris imminentem.« Priznavajo, da so ljudstva in duhovščina pozabili ime Jezusa Kristusa, za kar si zaslužijo šibo božjo in kazen, ki naj bi bila blizu in jo že čutijo nad svojimi glavami. In da bi pomiril božjo jezo ter odvrnil kazen, je gospod Giovan della Casa sklical koncil v svoji čumnati ter obsodil vse knjige, ki bi lahko ljudem razkrile nesposodbnosti in jih opomnile na tistega Kristusa, za katerega kardinali trdijo, da je pozabljen. Res lepo zdravilo! O, ubogi nesrečnik! Kristus je bil res pozabljen in je še vedno v nekaterih mestih ter pokrajinah Italije pokopan pod kupom zlorab, ceremonij, človeških pobožnosti in malikovanja, saj so nekateri pobrali obrede in praznoverja iz poganskih brlogov ter stare judovske ceremonije, ki so bile izbrisane z Jezusovo krvjo, ter tako vse skupaj preoblekli v vero, ki ni ne judovska, ne poganska, ne mohamedanska, ne krščanska. Seveda je bila ta vera v vsej svoji nečedni raznolikosti po volji posvetnim očem in čeprav je zakrila in v pozabo pahnila Jezusa Kristusa, so tega dandanes spet odkrili golega, saj ga je Nebeški Oče svetu ponudil čistega in brez madeža, potem ko je odpihnil vse zvijače, preobleke in ovire, ki so jih postavili okoli njega. In četudi se bodo razni legati še tako trudili, ga ne bodo mogli več zakrivati in hromiti.

Kot sem vam razkril, so papež Hadrijan in tisti kardinali priznali, da je Cerkev umazana in ranjena ter da jo je treba pozdraviti in očistiti. Poglejmo, če še kateri drugi (govorim o pomočnikih in uradnikih rimskih papežev) mislijo tako. Trije legati²⁸ so na Tridentinskem koncilu takole nagovorili častitljive očete: »Si verum fateri volumus aliter dicere non possumus, quin nobis consci simus

²⁸ To so bili kardinali Giovanni Maria del Monte, Marcello Cervini in Reginald Pole. Govor so v celoti prebrali 7. januarja 1546 in ga kmalu potem poslali v javnost ter natisnili. Tako so že leta 1546 v Rimu in Benetkah izšle vsaj tri izdaje besedila *Admonitio atque hortatio legatorum Sedis Ap. cae ad patres in Concilio Tridentino lecta in prima sessione*.

in administrando munere nobis imposito in pluribus defecisse et hortum etiam malorum (ad quae corrigenda vocamur) magna ex parte causam extitisse.« Priznavajo torej, da so sami povzročili vse zlo, zaradi katerega je bilo treba sklicati koncil. Nato pa pravijo: »Veniamus ad secundum, quod lapsam morum disciplinam et abusus (ut vocant) complectitur. Hic vero nihil attinet diu investigare qui nam tantorum malorum auctores fuerint quum praeter nos ipsos ne nominare quidem ullum alium auctorem possimus.« Vsi skupaj s papežem Hadrijanom, kardinali, škofi in tremi legati se torej strinjajo in z jasnimi besedami priznavajo, da so nemiri, razprtije in nevarnosti, ki že nekaj let pestijo Cerkev, nastali zaradi njih. In kljub temu se nočejo lotiti pravega koncila, ne reforme, ampak so nad nas poslali druge legate in začeli preganjati vse, ki si upajo govoriti o napakah, ter obsodili knjige, ki o njih razpravljajo. Kakšna brezobzirnost! Če to ni tiranija, potem ne vem, kaj je!

Osupnjen se čudim, da tako zatiranje prenašajo modri in dobri senatorji v svojem mestu in republiki. Ker jih sam poznam in vem, da so iskreni, preudarni in pobožni, ne verjamem, da se bodo z njo sprijaznili. A poslušajte, kaj imajo ti legati še povedati: »Merito de nobis dicitur quod Propheta in persona Dei veterem populum accusans dicit: 'Duo mala fecit populus hic, ne dereliquerunt fontem aquae vivae et foderunt sibi cisternas non valentes continere aquas.'«²⁹ Bolj jasno bi težko povedali, da so zapustili studenec žive vode in se odpravili iskat razdrte in usahle vodnjake, ki so vseskozi suhi ali pa imajo nekaj kapelj smrdljive vode. Živ studenec je Jezus Kristus, kar je razvidno iz besed: »Qui sitit veniat ad me et bibat.«³⁰ Tako priznavajo, da so ga zapustili, kar je podobno tistim besedam izbranih kardinalov, ki govorijo o pozabljenem Kristusu, o ohranjanju praznoverja, o sholastičnih prepričanjih ter drugih človeških iznajdbah in norostih, ki so suhe, jalove in pred božjim obličjem smrdijo.

A pomudimo se še zadnjič pri eni njihovih misli: »Sacerdotes contempserunt legem meam et polluerunt Sanctuaria mea, inter sacrum et prophanum non habuerunt distantiam, princepes in medio quasi lupi rapientes praedam ad effundendum sanguinem, ad perdendas animas, ad avare sectanda lucra. Populi terrae calunniabantur calumniam. Haec ille, quae utinam ad illa solum tempora pertinerent ac nostri quoque temporis imaginem referrent.« Tu priznavajo, da se jih lahko nagovori tako, kot je Ezekiel nagovoril duhovnike, prelate in

²⁹ Prim. Jer 2, 13.

³⁰ Jn 7, 37. »Če je kdo žejen, naj pride k meni in naj pije.«

ljudstva svojega časa,³¹ saj naši duhovniki in tisti, ki so na čelu cerkva, prezirajo in tlačijo sveti evangelij. Gospodov zakon so umazali z mnogimi dodatki, praznoverji in zakramenti, in podobno so oskrunili tudi njegova svetišča. Ne ločijo med stvarmi, ki jih je zapovedal Kristus, in zadevami, ki so jih iz lastne domišljije potegnili meseni ljudje, torej med svetim in posvetnim. Naši prelati, papeži, kardinali, škofi, župniki, opati, priorji in gvardijani so kot volkovi (tako pravijo) med drugimi duhovniki, fratri, redovniki in redovnicami, saj ropajo in kot krivoverce preganjajo tiste, ki jih grajajo, si izmišljujejo obrede, s katerimi bodo pahnili duše v pogubo in zaslužili veliko nepoštenega denarja, prodajajo zakramente in ob zagotavljanju, da je tako mogoče oprati grehe, jemljejo denar za nekatera svoja malikovanja, medtem ko so ta dobra zgolj za to, da potegnejo ljudi v pekel. Ljudje vidijo, kaj počne duhovščina s svojimi voditelji, in zaradi tega slabega zgleda jim gre vsak dan slabše, saj ne morejo spoznati Boga in popraviti svojih navad. Gre za res lepo izpoved in čudim se, da je kardinal S. Croce,³² eden od legatov in zagrizen branitelj zlorab in farizejskih mnenj, dovolil, da so tako iskreno govorili in priznali resnico.

V svoji razpravi sem veliko govoril in priložil pričevanja cesarja, papežev, kardinalov, legatov in koncilov, ker sem hotel pokazati, da so zmote, praznoverja in malikovanja, ki jih poznamo danes, poznali že v času naših očetov in prednikov. A kdo ne bi vedel, da so omenjene tegobe poznali že naši očetje? Ne samo da to priznavajo vsi, ki sem jih naštel, ampak tako vpijejo grla vseh ljudi na svetu, znanih in neznanih, izobraženih in neukih, celo otrok in žensk. In če katera izmed knjig, ki so jih ti novi cenzorji prepovedali, obsoja zmote in zlorabe, bi morali te popraviti ter tako poravnati svoj dolg, ne pa da preklinjajo tako graje kot tiste, ki bi jih radi brali. Mar mislijo, da jih bodo pokopali in za vedno utišali, če jih bodo obsodili? Motijo se, saj je danes veliko večje število tistih, ki opozarjajo ljudi na te knjige, kot pa si mislijo. In tudi če bi vse sežgali in poteptali, bi mogočni Gospod dal jezik, glas in pero tudi kamnom ter jih spodbudil, da vpijejo, pišejo in grajajo slabe navade, praznoverja in malikovanja, s katerimi so okužili svet.

In ob drugih nesrečah in škandalih, ki jih gre pripisati tem izobčevalcem,

³¹ *Ezk* 22, 26-27. »Njeni duhovniki kršijo mojo postavo in skrunijo, kar mi je sveto. Ne razločujejo med svetim in svetnim, ne učijo razlike med nečistim in čistim. Zakrivajo si oči pred mojimi sobotami in me skrunijo v svoji sredi. Njeni višji uradniki so v njeni sredi kakor volkovi, ki trgajo plen, prelivajo kri in pokončujejo ljudi, da si prisvojijo krivičen dobiček.«

³² Marcello Cervini (1501–1555) je kasneje postal papež Marcel II., a je vladal zgolj 21 dni, med 9. in 30. aprilom 1555.

so skušali sprožiti (kolikor je bilo v njihovi moči) zavist in sovraštvo proti dobri Beneški republiki pri številnih učenih možeh, ki so na njihovem seznamu, in pri vseh vladarjih in ljudstvih, ki imajo te može radi. Vedite, da je razen peščice večina tam obsojenih še živa in da nekateri živijo v Nemčiji, drugi pri švicarskih gospodih in v Graubündnu, tretji v Franciji, Angliji, na Poljskem, Madžarskem in tudi v Italiji. Vedite tudi, da so vsi pridigarji in duhovniki v cerkvah ali učitelji na javnih šolah ali pa svetovalci vladarjem in so ugledni, cenjeni in spoštovani ljudje, in verjamem, da bodo mnogi ogorčeni, ko bodo izvedeli, da jih je neki beneški legat (še posebej v času pričakovanja koncila) obsodil za krivoverce in začetnike krive vere. Svoje jeze pa ne bodo izrazili zgolj z glasom, ko bodo govorili s svojimi vladarji in drugimi pristaši, ampak predvsem s peresom. Tako bo dobri legat po nepotrebnem vznemiril čmrlje, ko bodo, kot boste videli, glasno zabrenčali in boleče pičili s svojim želom ali bodalom, ki je resnica. Zares ni bilo nobene potrebe po tem hrupu. A to je storil v navalu pohlepa in da bi papež izvedel za njegove posle ter v upanju, da bi ohranil čim več udobja, ki bi ga lahko, kot je domneval, zmotilo in ukinilo branje teh knjig. Ni pa poskrbel za udobje in za čast Boga ter tistih presvetlih senatorjev, katerim ne manjka podpornikov in zvestih služabnikov, ki so povsod in bodo jasno povedali svoje mnenje in da se ne strinjajo s tem seznamom in zborom, saj sta posledica besnila in razgrajanja della Case, ki želi zastreti in potlačiti vedno bolj jasno in bleščečo luč resnice evangelija.

Zdi pa se mi, da bo v resnici dosegel prav nasproten učinek od želenega, saj mnogi ne vedo, kako številni so danes nasprotniki Rimske cerkve, da so ti tako učeni in ugledni ter da lahko proti njej napišejo toliko knjig. Na tem seznamu je namreč več kot sto trideset avtorjev vseh narodnosti, torej iz Italije, Francije, Španije, Anglije, Švice, Graubündna, Nemčije, Poljske in drugih dežel. Ker je toliko ljudi z različnih koncev sveta ob istem času napisalo toliko knjig, bodo ljudje morali spoznati, da Rimska cerkev nima prav. Nasprotni učinek pa bo dosegel še glede nečesa; medtem ko bo skušal utišati in uničiti knjige, da jih ne bi več brali, bodo mnogi uporabili ta seznam (čeprav je še dokaj pomanjkljiv), ko bodo iskali knjige in si jih želeli priskrbeti.

Povem vam torej, da se na ta način gotovo ne bo omejilo število knjig, ki so sedaj označene za krivoverske, ampak se bo to še povečalo, saj jih bodo tiskarji natisnili dvakrat toliko, ko bodo videli, da so jih mnogim zaplenili, in tako bodo preplavile vso Italijo. Gotovo bo vse skupaj zelo koristilo tiskarjem in knjigarjem, če pa bi se vseeno ustrašili izobčenja in tistih šem, imajo na voljo tisoč

načinov in poti, po katerih bodo lahko širili te knjige in se obenem ognili kazni ter vsaki nevarnosti. Med drugim bodo lahko zakrili imena ali jih odeli v drugo preobleko, kot je storil tisti, ki je Filipa Melanchthona preimenoval v Ippophila di Terra Negra, Postela v Helia Pandochea in Huldrycha Zwinglija v Coricia Cogelia.³³ Na seznamu je med drugimi tudi ime Girolamo Savonese, ki je prav tako izmišljeno. Gospod Giulio iz Milana je v kehi, zaprt v beneškem okraju San Giovanni in Bragora napisal tisto knjižico in tiste goreče besede.³⁴ Sami lahko presodite, ali se je bal grobosti farizejev, ki so ga imeli v rokah. Izmišljeno je tudi ime Gratia Dio di Monte Santo in tista pisma so delo istega avtorja, ki je napisal tudi pisma o veri, delih, milosti in druge, pomembnejše zadeve.³⁵ Res ni težko malenkost spremeniti kakega imena in zadeva je zelo učinkovita, saj lahko tako verniki uživajo v Gospodovi slavi, obenem pa je avtor na varnem pred besnim preganjanjem naših sovražnikov. Podobno bi se sam lahko preoblekel in šel tja, kjer name preži birič, da me odpelje v Rim, a ker me nihče ne bi prepoznal, bi

³³ Delo Philippa Melanchthona *Loci communes* je izšlo v italijanskem jeziku pod naslovom *I Principii de la theologia di Ippofilo da Terra Negra*, Helias Pandocheus je bil nadimek francoskega humanista, diplomata in astronoma Guillaumea Postela (1510–1581), knjige Huldrycha Zwinglija (1484–1531) pa so bile večkrat podpisane z imenom Corcius Cogelius. Seznam della Case navaja poleg pravega imena omenjenega švicarskega reformatorja tudi njegovo izmišljeno ime, brez opombe, da gre za isto osebo, kar priča o precejšnji zmešnjavi, ki jo je povzročilo tovrstno prikrievanje (prim. *Index des Livres interdits III*, *Index de Venise 1549*, *Venise et Milan 1554*, ur. J. M. De Bujanda (Genève: Libraire Droz, 1987), št. 6 in št. 58. Oštevilčenje del na seznamih je povzeto po omenjeni izdaji in njenih zvezkih *III* in *VIII* *Index de Rome 1557, 1559, 1564* (Geneve: Libraire Droz, 1990). Oštevilčenje v opombah tega poglavja se nanaša na seznam iz leta 1549, razen tam, kjer je navedeno drugače.

³⁴ Tudi ime Girolamo Savonese zasledimo na prvi strani seznama della Case, dve mesti za njim pa je, kot bi spet šlo za različna avtorja, naveden Giulio da Milano (De Bujanda *III*, *Index de 1549*, št. 20 in št. 22). Pod tem psevdonimom je namreč Giulio della Rovere (1504–1581), bolj poznan kot Giulio iz Milana, v beneškem zaporu napisal delo *Opere cristiane e catoliche*, na katero opomni Vergerij. Giulio je poznan tudi po tem, da je na povabilo škofa Bonoma pridigal v Trstu, Vergerijevo razkritje pa mu tisti čas ni moglo več škodovati, saj je že leta 1543 pobegnil iz ujetništva in kmalu zatem zapustil Italijo. V času, ko je Vergerij pisal in dal natisniti pričujoče besedilo, je bil namreč že v Graubündnu, kjer je deloval kot pastor.

³⁵ Ni povsem jasno, ali Vergerij namiguje, da je ime Gratia Dio da Montesanto še eden od psevdonimov omenjenega Giulia iz Milana, ali pa bi rad poudaril, da je pisec dela *Pie et cristiane epistole*, ki ga najdemo na seznamu na 133. mestu, napisal tudi spis *Pie et cristiane epistole d'un servo di Giesu' Cristo della fede, delle opere et della charita*, ki je naveden na zaporednem mestu 144. Glede omenjenega psevdonima na tem seznamu in njegovih povezav z Giuliem iz Milana prim. tudi Ernst Ronsdorf, »Nuove opere sconosciute di Giulio da Milano«, *Bollettino della Società di Studi Valdesi*, CXXXVIII (1975): 63-67; Ugo Rozzo, »Sugli scritti di Giulio da Milano«, *Bollettino della Società di Studi Valdesi* CXXXIV (1973): 74-81.

se mu brez težav izmuznil. Danes nas tlači tiranija legatov in faraonov, ki nam odrekajo kruh Gospodove besede in bi radi, da naše duše pomrejo od lakote, zato si ga moramo priskrbeti na skrivaj in tako proti njihovi volji nasititi naše duhovne potrebe.

Tiskarji in knjigarji lahko na vrh protestantskih knjig napišejo tudi ime kega od živih ali mrtvih kardinalov in jim tako omogočijo nemoteno kroženje ter spoštovanje (ki naj bi ga izkazovali farizejem). Tako so ravnali pri predgovoru, ki ga je napisal Martin Luter za Pavlovo pismo Rimljanom in so ga prevedli v naš ljudski jezik ter natisnili pod imenom kardinala Fregosa.³⁶ Knjiga se prosto prodaja, brez kazni in brez strahu jo lahko kupi, kdor hoče, in o njej pohvalno govorijo celo nasprotniki Evangelija, ki mislijo, da hvalijo delo kardinala, ne pa Lutra. Podobno so storili tudi s parafrazo v ljudskem jeziku o sedmih psalmih pokore, ki je moja, čeprav je natisnjena pod imenom don Giovanni da Cremona.³⁷ Načinov je veliko in bodite prepričani, da ni več mogoče preprečiti, da teh knjig in naukov ne bi brali in razumeli. Preveč so se namreč že razširili in razkrili, ljudje pa so jih že okusili in si jih želijo. Resnica in božja beseda sta mogočni in treba ju je postaviti nasproti zvijačam, nasilju in krutosti, na katere se opirajo demoni pekla in vsi njihovi duhovniki, ki so na zemlji.

Tako pravim, da bi vam rad nazorno pokazal, da ta legat in ti menihi vedo prav malo in so slabo obveščeni o možeh in knjigah, ki so se jih namenili obsoditi. Videli boste, da jim to ne bo prineslo pričakovane slave in hvale, ampak veliko sramoto, kar je edino prav. Bog namreč hoče, da se tako primeri tistim, ki so jih pogoltnili plameni slavohlepja in so z umom in telesom delovali proti njemu. Nekaj takega lahko beremo o velikanih, ki so postavili svoje gore drugo na drugo in po njih skušali priti v nebesa ter od tam spoditi bogove, a so jim te gore padle na glavo in jih potisnile v središče zemlje.³⁸ Podobno se bo zgodilo tudi s temi novimi velikani, če ne bodo postali bolj ponižni in poslušni pred roko in besedo Boga, ki ju tako goreče preganjajo. Poslušajte, kaj vse jim očitajo.

Pred Zwinglijem in Lutrom, ki sta kot prva v našem času naznanila, kar

³⁶ Delo je izšlo v Benetkah leta 1545 z naslovom *Prefatione del reverendiss. Cardinal de Santa Chiesa M. Federigo Fregoso nella Pistola di S. Paolo a' Romani*. Lutrov predgovor se je znašel na seznamu leta 1559 kot delo kardinala Federica Fregosa (ok. 1480–1541), na seznamu iz leta 1564 pa so cenzorji, verjetno zaradi Vergerijevih opozoril, dodali opombo, da se Fregosu zmotno pripisuje (De Bujanda VIII, Index de 1559 et 1564, št. 306). O Fregosu Vergerij govori tudi v svojem odzivu na seznam iz leta 1559.

³⁷ O tem Vergerijevem delu je na voljo le malo podatkov, saj ni ohranjenega izvoda.

³⁸ Prim. Ovidij, *Metamorfoze*, I, 151–176.

se jima je po božji volji razkrilo, so drugi v podobnem duhu pisali iste stvari. Pustimo zaenkrat ob strani najstarejše čase. Pred približno dvesto leti je neki Rihard iz mesta Armagh v Hiberniji napisal knjigo z naslovom *De questionibus Armenorum*, poznan pa je po tem, da je izrazil vsa mnenja današnjih nasprotnikov Rimske cerkve.³⁹ Janez Viklif,⁴⁰ ki so ga obsodili kot krivoverca na koncilu v Konstanci, se je opiral na njegove knjige in vidi se, da ju družijo veliko skupnih misli. Ta Armačan je v času Inocenca VI.⁴¹ dvignil veliko prahu in je na cerkvenem zboru ostro nastopil proti beraškim redovom ter se zavzemal za to, da bi jim ukinili privilegije in oprostivte, saj bi tako lažje skrbeli za duše. Glede oprostivte pred oblastjo škofov in uradnikov je tudi Viljem Durand izrazil podobno mnenje, saj pravi, da je ta oblast *de iure divino* in je ni mogoče omejiti ter podeliti priorjem, opatom in gvardijanom. To je zapisal v knjigi, ki sem jo že omenil in nosi naslov *De modo celebrandi concilium*, kjer je tudi povedal, katere zadeve bi se morale po njegovem mnenju spremeniti, ko pride koncil, in naštel jih je veliko. In če je bilo že takrat cel kup stvari, ki jih je bilo treba popraviti, a tega niso storili, pomislite, kako so te zrasle in se do danes pomnožile. Omenjeni Armačan je napisal tudi traktat *De sacramentis*, ki sem ga videl napisanega s peresom v samostanu sv. Benedikta v Mantovi.⁴²

Za njim je prišel omenjeni Anglež Viklif. Ta je napisal med drugim knjigo z naslovom *De religione* in delo *Trialogo*, v katerem najdemo 18 členov ali izjav proti naukom rimskih papežev. Minorit Viljem Videford je obširno pisal proti vsem 18 členom.⁴³ Tu pa je še ostalih petinštirideset izjav, proti katerim so pisali nekateri nadvse neotesani, norčavi in smešni fratri, ki so bili na koncilu v Konstanci. Ta

³⁹ Richard Fitzralph (ok. 1300–1360), nadškof Armagha na Irskem, je avtor dela *Summa in questionibus Armenorum*, ki je prvič izšlo leta 1511 v Parizu. Kritike, ki jih omenja Vergerij, pa se nanašajo na njegove spise, v katerih obsoja privilegije beraških redov.

⁴⁰ Johna Wycliffa (1331–1384), srednjeveškega teologa in filozofa, poznanega predvsem po kritikah privilegijev duhovščine in zagovornika prevodov Biblije v ljudske jezike, so na koncilu v Konstanci 4. maja 1415 razglasili za krivoverca. Leta 1428 so njegove posmrtno ostanke, kot spodaj tudi omeni Vergerij, izkopali in sežgali in pepel stresli v reko Swift. Na seznamu della Case so prepovedana vsa njegova dela.

⁴¹ Inocenc VI. je bil papež med letoma 1352 in 1362. Izdal je več odlokov za prenovo duhovščine, zahteval je skromnejše življenje na papeškem dvoru (ki je bil takrat v Avignonu), kardinalom je vzel nekatere privilegije in se zavzemal za prenovo redovništva.

⁴² V benediktinskem samostanu San Benedetto di Polirone pri Mantovi se je Vergerij mudil med letoma 1545 in 1546.

⁴³ Franciškanski teolog William Waterford je Wycliffu odgovoril z delom *Contra 18 articulos Jo. Wiclef*.

Viklif je bil zelo slaven in velik nasprotnik rimskih papežev, tako da so očetje na tem koncilu obsodili vse njegove knjige in njegov spomin, ga prekleli in ukazali, naj izkopljejo njegove kosti iz groba in jih vržejo stran, da ne bi bile pokopane na svetem škofovskem kraju.

Nekako v istem času kot Viklif je živel Padovanec Marsilij iz Sv. Sofije.⁴⁴ Ta je pobegnil iz Italije in se umaknil na dvor cesarja Ludvika Bavarskega, tistega, ki ga je izobčil papež Janez,⁴⁵ in je napisal znamenito knjigo z naslovom *Defensor pacis*.⁴⁶ Razdelil jo je na tri razprave (tako jih imenuje) in dvainštirideset poglavij, za temelj in podlago vsega svojega razmišljanja pa je vzel trditev, da po Kristusovem nauku rimskemu ali kateremukoli drugemu škofu ne pripada nikakršna posvetna nadvlada ali oblast, ampak je ta v rokah posvetnih vladarjev. Gre za strašno knjigo, napisano v trdem slogu, ki pa primerno odseva nesrečo tistega časa.

Nedolgo za njim je prišel Lorenzo Valla,⁴⁷ rimski plemič in kanonik pri sv. Janezu v Lateranu, dober človek, odličen govorec in izjemen poznavalec grškega jezika. Poleg tega, da je skušal prečistiti takratno latinščino, se je zavzemal tudi za boljši jezik svetih spisov. Na voljo imamo njegove opombe k Novi zavezi, v kateri je popravil in z izvirnikom uskladil precej odlomkov. Ko je Erazem pisal svoje opombe, se je večkrat oprl na Vallo. Ker so ga nadlegovali neki besni inkvizitorji,

⁴⁴ Marsilio dei Mainardini ali Marsilij Padovanski (ok. 1280 - ok. 1343) je bil italijanski učenjak in filozof, poznan predvsem po svojem delu *Defensor pacis* ali *Zaščitnik miru*, ki velja za enega najbolj revolucionarnih političnih traktatov srednjega veka. Po izobčenju, ki ga je zaradi protipapeške kritike doletelo leta 1327, se je zatekel na sever k Ludviku Bavarskemu, s katerim je leto kasneje vkorakal v Rim. Tam je Ludvik v skladu z Marsilijevimi demokratičnimi zamislimi od rimskega ljudstva prejel cesarsko krono in odstavil Janeza XXII.

⁴⁵ Janez XXII. je bil papež med letoma 1316 in 1334. Marsilijevega zaščitnika Ludvika Bavarskega je izobčil marca leta 1324.

⁴⁶ Marsilijevo delo je navedeno na seznamu della Case z zapisom: »Marsilio Padovano, De Potestate papae et in defensionem pacis«, Marsilij pa je bil kot avtor obsojen že na odloku milanskega senata iz leta 1538 (De Bujanda, III, Index de 1549, št. 90; Décret du Sénat de Milan 1538, št. 41). Svoje znamenito delo, v katerem zagovarja neodvisnost cesarstva od papeštva in s tem v zvezi prvič po antiki obudi nekatere demokratične zamisli, je Padovanski napisal leta 1324, torej v času spora papeža Janeza XXII. in Ludvika Bavarskega, prvič pa so ga natisnili v leta 1522 v Baslu.

⁴⁷ Lorenzo Valla (1407–1457) je bil italijanski humanist, filozof in filolog. V svojih spisih je poudarjal pomen pravilne uporabe jezika in se zavzemal za čistejšo, klasično latinščino, ki je v srednjem veku v veliki meri zamrla. Slovnico je razumel kot temelj vsega vedenja, tako filozofije, prava kot teologije, pri čemer naj bi imela latinščina posebno veljavo, saj so z njeno pomočjo Rimljani posredovali svojo modrost drugim ljudstvom.

je zbežal iz Rima, nakar ga je sprejel Alfonso, kralj Neaplja, in tam je papežu Evghenu napisal svoj zagovor. Sestavil je tudi spis *Dialogo del libero arbitrio* in sploh je papežu vzel veliko moči in svobode, ter ju namenil Bogu.⁴⁸ Naposled je napisal tudi tisto gorečo razpravo proti Konstantinovi darovnici,⁴⁹ kjer pojasni, da je ta lažna in da so si rimski papeži neupravičeno prilastili posvetno državo, kar so trdili tudi mnogi drugi učeni pisci.

Teh je, kakor se mi zdi, več kot ducat, k njim pa sodijo Giovanni Pietro de Ferraris, avtor dela *Pratica papiense*,⁵⁰ Nikolaj iz Kuze,⁵¹ kardinal, ki bi se zaradi tega po pravici znašel na seznamu skupaj z onim kambrejskim kardinalom, ki sem ga že omenil, in kardinalom Benonom, o katerem bom še spregovoril. Naš legat bi jih gotovo navedel, če bi jih poznal oziroma če si ne bi ponižno želel svetega klobuka, ki ga tako ljubi in zavoljo katerega dela ves ta trušč.

Omenjeni Valla je krepko povzdignil glas zoper papeže in jih je dobro razgalil. Njegovo razpravo so natisnili v latinščini in ljudskem jeziku, najti pa jo je mogoče povsod. Latinsko besedilo je vključeno v knjigo z naslovom *Fasciculus*

⁴⁸ Spis *De libero arbitrio dialogus* iz leta 1439, v katerem Valla kritizira sholastično teologijo in srednjeveški aristotelizem ter zagovarja soobstoj predestinacije in proste volje, so prvič natisnili leta 1475.

⁴⁹ Znamenito delo *O lažni Konstantinovi darovnici* (*De falso credita et ementita Constantini donatione*) iz leta 1440 so prvič natisnili leta 1506 v Strasbourgu, a prve izdaje niso dvignile toliko prahu kot kasnejše protestantske, še posebej tista iz leta 1518, za katero je skupaj z zbadljivim predgovorom poskrbel Ulrich von Hutten. Valla je v svojem delu na podlagi jezikovne analize namreč dokazal, da dokument darovnice, s katero naj bi cesar Konstantin prepustil zahodno rimsko cesarstvo Rimski cerkvi, ni pristen, kar so s pridom izrabili predvsem protestanti. Delo je obsojeno na seznamu iz leta 1554, za kar ima zagotovo zasluge tudi Vergerijeva pripomba, saj je prepovedano skupaj z omenjenim dialogom o svobodni volji (prim. De Bujanda III, Index de 1554, št. 376: »Laurentius Valla De libero arbitrio et De falsa donatione Constantini«). Spis o darovnici je preveden tudi v slovenski jezik: Lorenzo Valla, *O lažni Konstantinovi darovnici* (Ljubljana: Studia humanitatis, 2009).

⁵⁰ Delo *Pratica nova iudicialis* so prvič natisnili leta 1472 v Strasbourgu in je bilo z vsemi drugimi knjigami de Ferrarisa obsojeno na beneškem seznamu iz leta 1554.

⁵¹ Nikolaj Kuzanski (1401–1464), nemški teolog in filozof je v svojem delu *O katoliški slogi* (*De concordantia catholica*), ki so ga prvič natisnili v Parizu leta 1514, med drugim izrazil podporo konciliarizmu in že pred Vallo dvomil o pristnosti Konstantinove darovnice. Kuzanski si je obsodbo prislužil leta 1580 na seznamu iz Parme in na rimskem seznamu iz leta 1590. Poglavje iz dela *O katoliški slogi*, ki se nanaša na darovnico, je prevedeno v slovenščino v omenjeni izdaji Lorenzo Valla, *O lažni Konstantinovi darovnici*.

rerum expetendarum et fugiendarum,⁵² v ljudski jezik pa ga je že pred kakima dvema ali tremi leti prevedel neki učeni mož in to različico berejo nekateri raje od latinske.

V tistem času so živeli tudi ubogi ljudje, ki jim pravijo valdenci in so svoje ime dobili po Petru Valdu,⁵³ človeku nadvse ponižnega duha, ki je preziral posvetne zadeve. Ko so zbežali iz doline po imenu Luserna v Savoiji, kjer je ostalo nekaj tistih, ki še vedno ohranjajo protestantska prepričanja,⁵⁴ so prišli v Češko kraljestvo, in ker so o njih pred kraljem Vladislavom govorili kot o krivovercih, so predstavili svojo veroizpoved v dveh dolgih pismih. Nato so napisali še tretje, daljše od obeh prejšnjih skupaj, ter se tako branili in zagovarjali pred očitki nekoga doktorja Avguščina, ki jih je preganjal kot shizmatike. Kdor je seznanjen s temi pismi, ve, da so zagovarjali pravzaprav iste nauke kot današnji protestanti,⁵⁵ kar boste ugotovili tudi, če si pogledate že omenjeno knjigo *Fasciculus rerum expetendarum*. Tam boste izvedeli, kaj pravijo o vicah, priprošnji svetnikov, evharistiji, o človekovih zakonih in drugih zadevah. Preberete si lahko tudi pojasnilo, da so se ločili od Rimske cerkve, ker je ta zapustila pravi Kristusov nauk in hotela vpeljati svojega, ki je v nasprotju z Jezusom. Na koncu tretjega pisma so hoteli pokazati, da so imeli tudi ugledni ljudje podobno mnenje o papeškem sedežu in dvoru, ter s tem namenom priložili besedili dveh pisem Francesca

⁵² Delo nemškega humanista in teologa Ortwinusa Gratiusa (1475–1542) *Fasciculus rerum expetendarum et fugiendarum* vsebuje šestinsdeset pisem in traktatov, ki se navezujejo na cerkveno zgodovino, dogmatiko in kanonsko pravo, zbranih z namenom, da bi razkrili škodljive sestavine v Cerkvi in omogočili prihodnjemu koncilu, da te lažje popravi.

⁵³ Peter Waldo ali Valdés (ok. 1140–ok. 1205) je bil trgovec, ki je svoje imetje razdelil med reveže in se s svojimi pristaši, ki se jih je prijelo ime »ubogi iz Lyona«, posvetil spoznavanju evangelija in pridiganju. Njegovo gibanje se je med drugim zavzemalo za uboštvo in strogo spoštovanje Svetega pisma. Na okrajnem zboru v Veroni leta 1184 ga je izobčil papež Lucij III., gibanje pa so obsodili na IV. lateranskem koncilu leta 1215. Zgoščeno zgodovino valdencev podaja knjiga: Giorgio Tourn, *I Valdesi. La singolare vicenda di un popolo-chiesa* (Torino: Claudiana, 1993). V slovenskem jeziku gl. tudi Gianfranco Hofer, »Valdenci v Italiji«, *Stati inu obstatu, revija za vprašanja protestantizma*, 13-14 (2011): 55-65.

⁵⁴ Reformacija je prinesla zasuk v zgodovini valdencev, saj jim je ponudila možnost izpovedovanja vere v okviru skupnega gibanja, ki je povzemalo mnoga njihova starodavna prepričanja. Na zboru v Chanforanu leta 1532 so valdenci tako pristopili k reformacijskemu gibanju, kakršno se je oblikovalo v Švici in Franciji.

⁵⁵ Gre za pisma *Oratio excusatoria atque satisfactiva Fratrum Valdensium Regi Vladislao ad Hungariam missa* iz leta 1503, *Confessio fidei fratrum Valdensium Regi Vladislao ad Hungariam missa* iz leta 1507 in *Excusatio Fratrum Valdensium contra binas literas Doctoris Augustini datas ad Regem* iz leta 1508. Vergerij je med prvimi, ki opozori, da so bili valdenci in husiti nekakšni zgodnji protestanti.

Petrarke. Iz njih je razvidno, da je Petrarca Rim primerjal z Babilonom, kakršnega opisuje sv. Janez v *Razodetju*, materjo prešuštva in posvetnih ostudnosti, in trdil, da naj papež s svojimi priveski ne bi verjel v posmrtno življenje in da ima vse, kar je zapisano o Jezusu, za pravljico. Dobri Petrarca torej govori o rimskih stvareh tako odkrito, da ga dandanes ne bi pustili pri miru v njegovem Arquàju na Padovanskem pri kakšnem petju verzov, ampak bi šel v zapor delat družbo Pietru Citadelli⁵⁶ in fra' Baldu iz Labina⁵⁷ ter končal svoje življenje v tej nesreči (kot se je primerilo tudi ubogemu Galateu,⁵⁸ ki je potem pristal na Lidu, kjer pokopavajo Jude in pse, ker je sprejel sveti nauk Evangelija) ali pa bi moral zbežati iz Italije in se pridružiti Negru, gospodu Celiu, Mainardu, gospodu Giuliju, Stancaru, Ochinu, Martiru⁵⁹ in Vergeriju ter zaradi krščanskega nauka živeti v izgnanstvu.

Poleg vseh, ki sem jih omenil, sta tem naukom sledila tudi Jan Hus in Hieronim iz Prage,⁶⁰ ki sta imela v rokah celo spise Viklifa, ki jima jih je iz Anglije prinesel neki češki plemič. Preberite si zapise Eneja Silvija, ki natančno opiše načine in poti, po katerih so Viklifov nauk prenesli in zasejali v Češkem

⁵⁶ Pietro Speziali da Cittadela (1478–1554) je bil pred beneško inkvizicijo obsojen leta 1543, osem let kasneje pa se je odrekel svojim prepričanjem in bil osvobojen.

⁵⁷ Fra' Balda Lupetina iz Labina (ok. 1492–1556) so zaprli leta 1542 in obsodili na smrt, a so kazen kasneje, tudi zaradi Vergerijevega posredovanja, spremenili v dosmrtno ječo. Skoraj dve desetletji je trpel v težkih razmerah beneške ječe, kar Vergerij v svojih spisih pogosto poudari. Ker se ni odrekel svojim prepričanjem, so ga leta 1556 spet obsodili na smrt in ga nekaj let zatem utopili v morju.

⁵⁸ Frančiškan Girolamo Galateo (ok. 1490–1541) je bil obsojen leta 1531 in bil po sedmih letih izpuščen na prostost, a je kmalu spet pristal v zaporu, kjer je umrl leta 1541. Vergerij navaja, da so ga pokopali na Lidu, kjer so pokopavali samo Jude.

⁵⁹ Vergerij omenja imena nekaterih najbolj znanih sonarodnjakov, ki so bili skupaj z njim označeni za krivoverce: Francesco Negri (1500–1563), poznan predvsem po svojem delu *Tragedia del libero arbitrio*, Celio Secondo Curione (1503–1569), Agostino Mainardi (1482–1563), že omenjeni Giulio da Milano, Francesco Stancaro (1501–1574) in Bernardino Ochino (1487–1564). Seveda pa omenjenim možem Vergerijevo navajanje ni moglo več povzročiti škode, saj so se do leta 1549 že vsi umaknili na sever, kjer so bili varni pred inkvizicijo.

⁶⁰ Češkega reformatorja Jana Husa (1369–1415), ki se je pri svojih kritikah Rimske cerkve v precejšnji meri zgledoval po Wycliffu, so prijeli in zaprli na koncilu v Konstanci, čeprav so mu cerkvene oblasti pred tem obljubljale prost prehod na zbor. Kot krivoverca so ga obsodili na gmodo in kazen izvršili 6. julija 1415. Leto kasneje so na smrt obsodili tudi Husovega privrženca in zagovornika Wycliffovih nauk, Hieronima Praškega (1379–1416), ki je na zboru spremljal svojega učitelja.

kraljestvu.⁶¹ Omenjena moža sta na Češkem pridigala o nauku obhajanja pod obema podobama (tistem, ki ga je sedaj cesar Nemčiji dovolil, takrat pa sta, kot bomo videli, oba nesrečnika zaradi tega končala na grmadi) in se opirala na božjo besedo, ki pravi: »Bibite ex hoc omnes.«⁶² Z njo sta takoj prepričala ljudi, da morajo vsi piti isto vino in da je v nasprotju z besedo evangelija, če užijejo duhovniki eno in laiki drugo. Oba so z lepimi besedami priklicali na koncil v Konstanco, in čeprav sta se tam obnašala nadvse spoštljivo, so ju vrgli v ječo (pa se potem zanesite nanje), kjer sta bila šestnajst dni manj kot eno leto. Tisti vrli možje v Rimu namreč pravijo, da ne gre zaupati onim, ki govorijo čez njihove sodbe, in tako sta bila oba obsojena na smrt. Jan Hus ni hotel nikoli preklicati svojih trditev in se je, pripravljen umreti spričo te krivice, skliceval na Jezusa Kristusa kot na najvišjega sodnika. Lahko si pogledate, kaj pravi sodba koncila o njegovem ravnanju. Tam je zapisano, da je bilo to sklicevanje znamenje prezira do apostolske vere, da je šlo za krivično, škandalozno in v vsakem primeru obsojanja vredno dejanje (točno tako so zapisali). V svojem jeziku so tako hoteli povedati, da sta tisti koncil in rimski sedež nad Jezusom Kristusom. Poglejte si tudi odlok z osmega zasedanja, ki obsoja Husovo učenje in prebrali boste tole: »Čeprav je Kristus naročil, da se večerja opravi pod obema podobama, *tamen hoc non obstante* (uporabijo prav te lepe besede), smo odločili, da mora ljudstvo potrpeti in vzeti samo podobo kruha, ne more pa imeti podobe vina na način, kot jo vzame duhovnik.« Vidite, kako očitno so se tudi tu vzdignili nad Kristusa, ga priredili in prikrojili. Husa so sežgali kljub njegovemu zglednemu ravnanju in sklicevanju na Kristusa, kasneje pa se je podobno primerilo tudi Hieronimu iz Prage. Florentinec Poggio je avtor lepega pisma, v katerem je popisal Hieronimovo smrt in njegovo srčno držo.⁶³ Ker so ga zlomile hude muke v obupnem zaporu, je prestrašen zaradi smrti in ognja, ki je pogoltnil tovariša,

⁶¹ Gre za spis *Doctrina Johannis Wiclefi quonam modo in Bohemiam pervenit, et de Johanne Hus ac Hieronymo Pragensi, ex Aenea Sylvio*, ki ga najdemo v zbirki *Fasciculus rerum expetendarum*. Enea Silvio Piccolomini (1405–1464, papež med letoma 1458 in 1464.) se je leta 1451 mudil na Češkem, kjer se je pogajal s husitskim vodjem Jurijem Podjebradskim, kasneje pa je s tem povezane vtise strnil v zgodovinskem traktatu *Historia Bohemica*.

⁶² Mt 26, 27.

⁶³ Humanist in zgodovinar Poggio Bracciolini je maja 1416 v svojem pismu Leonardu Bruniju opisal Hieronimov zagovor, njegovo dostojanstveno držo in njegovo pokončno smrt na grmadi. Po Poggievem pričevanju naj bi rabelj po ustaljeni navadi hotel prižgati grmado za Hieronimovim hrbtom, a naj bi mu ta dejal: »Pridi sem in prižgi ogenj pred mojimi očmi. Če bi me bilo strah, ne bi prišel sem, ampak bi že prej zbežal.« Zgodba je opisana tudi v *Fasciculus rerum expetendarum*.

preklical svoje trditve in priznal, da je Husovo učenje zlagano in krivoversko, pa tudi obljubil in prisegel, da bo ostal pri Rimski cerkvi. Nato pa se je v sramoti pokesal, ker je zatajil resnico, in je hotel popraviti napako ter dati zgled drugim, ki so se podobno vdali in sprejeli sramoto, da bi se javno pokesali, ker so zatajili Jezusa Kristusa. Tako je pred ljudmi preklical prejšnji preklic in je bil zadovoljen, da lahko umre kot priča resnice. Ko ga je v verige vklejenega požiral velik ogenj, je ostal pokončnega duha, čudovito radosten in nepremičen. Prav tako ga niso ganile besede in prošnje florentinskega kardinala⁶⁴ in drugih uglednih mož, ki bi ga še lahko rešili, če bi se vrnil k prvotnem preklicu. Kar preberite si osupljivo Poggievo pismo. Če bi ga napisal danes, bi se gotovo nanj takoj spravili inkvizitorji. Ti so sedaj še bolj razjarjeni kot v preteklosti, saj je vrag sprevidel, da postopoma izgublja bitko, in se zato, kot igralec, ki mu sreča obrača hrbet, vedno bolj jezi in ščuva svoje služabnike proti Kristusovim tovarišem.

A če se vrnem k Husu, naj povem, da je napisal kar nekaj traktatov, ki so se ohranili vse do danes. Med drugim velja omeniti pomembno knjigo z naslovom *Anatomia di Antichristo*,⁶⁵ ki je po velikem čudežu preživela, saj v času, ko so na koncilu odločili, da morajo biti vse njegove knjige sežgane, še ni bilo tiska, spričo katerega bi se njegova dela lahko razširila naokoli. In če jih takrat niso mogli utišati in uničiti, si lahko mislite, da je to danes, ko so natisnjene in pomnožene, še toliko težje in da tu ne pomagajo nikakršni sezname in izobčenja.

V Husovem in Hieronimovem času je živel tudi neki Nikolaj Clamenges,⁶⁶ arhi diakon v Bayeuxu in avtor mnogih spisov, med katerimi velja omeniti dve dolgi pismi z naslovom *Disputatio Nicolai de Clamengii habita per scriptum super materia Concilii generalis cum quodam scolastico Parisiensi*.⁶⁷ V tretjem pravi, da so ga preganjali, in verjetno so ga res, saj je videl luč, a ga ta ni povsem razsvetlila kot ostale, ki sem jih omenil, tako da je v tistih časih, polnih teme in praznoverja, le vsake toliko opozoril nanjo. Oni Parižan, s katerim razpravlja v tistih pismih,

⁶⁴ Vergerij ima v mislih kardinala Francesca Zabarello, ki je skupaj s Pierrom d'Aillyem predsedoval sodišču.

⁶⁵ Spis *De anatomia Antichristi* se nahaja na začetku zvezka *Opuscula*, zbirke Husovih del, ki je izšla v Strasbourgu leta 1524.

⁶⁶ Francoski teolog Nicolas de Clamenges (ok. 1363–1437) se je leta 1549 znašel na seznamu zaradi dela *De corruptio ecclesiae statu*, ki je prvič izšlo leta 1519 v Sélestatu. Z vsemi svojimi deli je obsojen tudi na seznamih iz leta 1559 in 1564, le da je bilo na slednjem seznamu pripisano, da se njegova dela lahko berejo zgolj v prečiščeni obliki (De Bujanda VIII, Index de 1559 et 1564, št. 783).

⁶⁷ Besedilo se nahaja v zbirki *Fasciculus rerum expetendarum*, CXCVIIr–CCIIv.

je dejal (kot so imeli navado učiti nekateri slepi sholastiki), da ne gre iskati vzrokov, ki so cerkvene očete spodbudili k pisanju svojih odlokov, ampak jih je treba vsekakor slepo ubogati. Ta Clamenges pa pravi ravno nasprotno, torej da tudi najbolj učeni, sveti in ugledni možje nimajo moči in pravice, da bi v Cerkvi razglašali odloke in pravila, ki niso utemeljeni na božji besedi. Prav tako lahko vsak zahteva pojasnilo, kaj je nekega škofa ali koncil, spodbudilo, da je razglasil v Cerkvi novo zapoved. Poleg tega je Clamenges zapisal še to sodbo (navajam njegove besede): »Non enim tamquam fidei articuli amplectenda sunt quaecumque ecclesia determinat ut pote quae aliquotiens contraria determinavit, quod in fidei materia non est conveniens.«⁶⁸ Gre za pomemben odlomek, ki se nanaša na mnoge nauke. Sholastiki in drugi privrženci ter zaščitniki Rimske cerkve hočejo, da bi kot verske člene sprejeli vsa njihova določila, pravila in razlage, da bi jih spoštovali z isto ponižnostjo (tako pravijo) kot navodila božjega Sina. Ta pa trdi drugače (kot lahko vidite) in pravi, da ni treba imenovati verski člen vsega, kar bi Rimska cerkev rada določila, saj je v preteklosti naredila veliko stvari v nasprotju s temi nauki, kar je res hudo nerodno in absurdno.

Na koncu dobri Clamenges z mnogimi dokazi podkrepi ugotovitev, da ni vedno Svetega Duha tam, kjer zborujejo koncili, saj mnoge skličejo pod pritiskom, zaradi različnih ukan, spletkarjenja in tiranije. In očitno je, da so nekateri povsem zašli s prave poti in med temi okara vse zборе, na katerih ni bilo poskrbljeno za prenovo življenja in navad, za odpravo zlorab, preden so se posvetili nauku. K temu pristavi lep stavek Jeremije: »Lava a malitia cor tuum Hierusalem, ut salva fias.«⁶⁹ In zaradi tega velja tudi Tridentinski koncil ošteti, saj ni hotel poslušati nekaterih (in vem, da je bil med njimi kardinal Trenta),⁷⁰ ki so predlagali, da bi začeli pri zlorabah in se šele nato lotili nauka. Zato je koncil tudi dokaj neuspešen, kar vidijo vsi. Cesar je s svojim *Interimom* izničil del odlokov, ostali pa niso kdo ve kako cenjeni. Tisti sveti očetje si jih sploh niso upali objaviti in pokazati, kaj so naredili, natisnjena je komaj kaj.

Ta koncil pa so pestile tudi vse druge tegobe, o katerih je govoril ta arhidiaakon in so značilne za tovrstne zборе, predvsem ona, da veliko dobrih mož ni smelo povedati svojega mnenja. O zadevah je razpravljala peščica prebrisanih arhitektov, ki je na zasedanjih in srečanjih predlagala svoje načrte, legati pa so ukazali, da mora biti vse predlagano tudi sprejeto. Ubogi tisti, ki je samo

⁶⁸ Prav tam, CXCIV.

⁶⁹ Jer 4, 14: »Operi svoje srce hudobije, Jeruzalem, da se rešiš.«

⁷⁰ Vergerij ima v mislih kardinala Cristofora Madruzzo (1521–1578).

namignil, da se s tem ne strinja. A o tem koncilu bom še spregovoril, in sicer ob drugi priložnosti, ter razkril nekatere njegove lepe poteze, česar se že veselim.⁷¹ Čeprav sem bil tam le nekaj dni, se je kardinal S. Croce v strahu, da bi zmotil zadeve ter preveč govoril o resnici, zelo razjezil, ko me je ugledal, in takoj pisal papežu ter se sploh zelo potrudil, da me naženejo z zbora. Ni ga motilo, da je ravnal v nasprotju z voljo ostalih dveh legatov, Polea in Monteja, ter kardinalov Trenta in Pacchieca,⁷² ki so vedeli, da bi koncil tako prišel na slab glas (kar se je tudi zgodilo), in niso hoteli, da bi odšel. Taka je resničnost in svoboda njihovih koncilov in potem bi nas radi prepričali, da so sklicali svobodni zbor in da so imeli Svetega Duha. Pod kaznijo grmade in večnega prekletstva ukazujejo poslušnost tistemu, kar so premeteno pripravili in zamesili za nekim vogalom. A o vsem tem ob drugi priložnosti.

Naj zaključim s Clamengesom in povem, da je na koncu drugega pisma dejal, da je govoril z dobrim človekom, ki je bil na nekem koncilu Janeza XXIII. (tistega, ki so ga odstavili) v Rimu in ko so se priporočili Svetemu Duhu, je nek nadležni norec dva dni kolovratil po zboru in vpil na papeža, tako da se je na koncu med ljudmi začelo šušljati: »To je Sveti Duh, ki prihaja na naše koncile, v podobi norca namesto goloba.«

Pred približno sedemdesetimi leti je živel neki teolog Janez iz Vesalije,⁷³ ki je veliko pisal ter v svojih razpravah in pridigah razkril, da je v rimsko vero prišlo mnogo zamisli, ki nasprotujejo božji besedi. Njegova dela nosijo naslove, *De modo obligationis legum humanarum*, *De potestate Ecclesiastica*, *De indulgentiis*, *De ieiunio*. Potem se je nanj spravila skupina tomistov in drugih menihov pod vodstvom nekega inkvizitorja in nadškofa Mainza⁷⁴ in z njim ravnala zelo grobo. Čeprav je bil star in bolan ter je še s palico komaj hodil, so ga napol mrtvega vrgli v zapor, in ko so ga zasliševali, so ga posadili na tla, vzvišeni inkvizitor

⁷¹ O Tridentinskem koncilu je Vergerij razpravljal v številnih svojih besedilih. Opomniti velja predvsem spis z naslovom *Concilium Tridentinum fugiendum esse omnibus piis*, ki je izšel v Bernu leta 1551.

⁷² Gre za španskega kardinala Pedra Pacheca (1488–1560), kardinal Trenta je seveda Cristoforo Madruzzo. Kot razlaga Vergerij, naj bi njegov odhod s koncila zahteval predvsem kardinal Cervini.

⁷³ Johan von Wesel (ok. 1425–1481) je bil nemški teolog, poznan predvsem po svoji kritiki odpustkov in po zavračanju nezmotljivosti Cerkve. Prvič je bil z vsemi svojimi deli obsojen na seznamu iz leta 1554, potem pa sta sledili še obsodbi na seznamih iz leta 1559 ter 1564 (*De Bujanda III*, Index de 1554, št. 343; *VIII*, Index de 1559 et 1564, št. 572).

⁷⁴ Inkvizitor je bil dominikanec Gerhard von Elten (+1484), nadškof pa Diether von Isenburg (ok. 1412–1482), ki je zasedal škofovsko mesto v Mainzu med leti 1459 in 1461 ter 1476 in 1481.

(kot velja za ves njegov rod) pa je sedel na visokem stolu in nanj vpil. Pomislite, kako se je pred posadko teh menihov in duhovnikov moral počutiti ubogi laik, ker je podvomil o vicah. Njegov proces je natisnjen, najti pa ga je mogoče v tisti zbirki Ortwinia Gratiusa. Kar preberite si ta zapis in videli boste, da so današnji inkvizitorji podobno kruti in besni ter da sprašujejo po istih stvareh kot tisti, ki so nadlegovali Vesalca; torej ali je res izjavil, da vice ne obstajajo, da je dobro, če se duhovniki poročijo, da se tudi menihom in nunam ne bi bilo treba držati njihove zaobljube čistosti, da so to sekte, ki Bogu niso po godu; ali je res dejal, da ne more nihče podeljevati zaklada zaslug svetnikov, da so odpustki prevara, da papež ni Kristusov namestnik in da je posvetitev in blagoslavljanje oltarjev, kelihov, sveč, cvetja ter svete vode odveč in ne prinaša nikakršne duhovne vrednosti ter ne pomaga pri odvezi od grehov ali pri čemerkoli drugem.

Vse to so spraševali Vesalca in vse to sprašujejo današnji preganjalci, tako da gotovo ne gre za novost, kakor želijo vse skupaj prikazati, in o tem priča lep odlomek s procesa. Ko je ubogi starec videl, da ga obravnavajo kot krivoverca, ker je govoril stvari, ki jih je prebral v Evangeliju, je dejal inkvizitorju: »Podobno kot mene, bi potemtakem imeli tudi Jezusa za krivoverca in z njim bi ravnali prav tako grobo kot z mano, če bi ga imeli v krempljih, saj je povedal prav to, kar sem dejal (po njegovi milosti) sam.«

Tako je govoril tudi fra' Baldo, ko je bil pred Busdragom,⁷⁵ avditorjem tega legata, obsojen na grmado. Ta je bil tako togoten, da jih je na vsak način hotel skuriti vsaj osem ali deset. Zaklel se je, da bo s svojimi rokami prižgal ogenj ter podrezal žerjavico, in je besnel od bolečine, ko mu tisti presvetli gospodje niso ugodili in izvršili tistih obsodb z grmado, s smrtjo, z rezanjem prstov in jezikov. In moti se, če misli, da bosta njegov ogenj in prelita kri vernikov lahko zadušila ogenj Jezusa Kristusa in iz spomina izbrisala njegovo kri. Še več, sporočam mu, da ima kri, ki jo puščajo mučenikom, in ogenj, kjer jih zažigajo, v Gospodovi cerkvi tak učinek kot blagodejen dež in sončni žarki nad poljem oziroma vrtom, kjer so posejane plemenite rastline. In če bi mu kdaj uspelo potešiti krvoločnost ter koga zares sežgati na grmadi, bo lahko videl, kako bosta zrasli Gospodova cerkev in slava ter kakšne sadove bosta obrodili. A povejmo še kaj o drugih.

⁷⁵ Gherardo Busdraghi (ok. 1500–1563) je bil avditor, torej cerkveni preiskovalni sodnik, v službi Giovannija della Case. Vergerij ga kot »častitljivega kanonista« hudomušno omenja tudi v svojem odzivu na seznam leta 1559.

V času učitelja Vesalca je živel tudi neki Wessel,⁷⁶ ki je napisal zbirko del z naslovom *Farango Vesselli*, razglašal pa je prav take nauke kakor kasneje Martin Luter, a v bolj trdem in težavnem slogu. Oba, Vesalca in Wessela, skupaj z Gersonom⁷⁷ omenjajo Melanchthon ter drugi duhovniki saških cerkva v zadnji zadevici, ki so jo napisali proti *Interimu*.

Če se vrnem k našemu legatu in njegovim menihom, naj povem, da so naredili ta seznam zavoljo slavohlepja, saj so hoteli pokazati, kako dobro poznajo številne avtorje, ki so pisali proti njim, niso pa vedeli za ljudi, ki sem jih omenil in so živeli v zadnjih dveh stoletjih. Niso še slišali za Riharda Armačana, Viklifa, Lorenza Vallo, valdenca, učitelja Vesalca in Wessela (tu so še drugi, a ne tako znani), medtem ko so poznali zgolj Marsilija Padovanskega, Husa in Clamengesa. Kot domnevam, celo mislijo, da so ti trije iz našega časa in da so še živi, saj na seznamu najprej omenjajo Lutra, Zwinglija, Borrhausa, Melanchthona in številne še živeče, nato Husa in na koncu, po imenih petdesetih mož, ki so še živi, naposled navajajo še Marsilija. Nekje zadaj za ostalimi je tudi Nicolás Clamengio (tako ga imenujejo), arhidiakon iz Bayeauxa, čigar knjigo *De corrupto Ecclesiae statu* so obsodili, čeprav očitno ne vedo nič o njegovih treh pismih, ki sem jih omenil in bi jih imeli za višek krivoverstva.

Nemara pa teh treh mož niso postavili med žive zaradi nevednosti, ampak zaradi premetenosti in povem vam, kakšne. Ti sovražniki evangelija bi radi vsem, ki so se uprli njihovemu farizejskemu tlačenju, zaprli usta z naduto trditvijo, da so v preteklosti vsi vedno in brez odpora sprejemali uredbe in vse običaje Rimske cerkve ter jim sledili in da so se šele v zadnjih tridesetih letih vzdignili ti luteranci, ki bi radi učili nove in še nikoli slišane nauke. Tako pravijo, tako pridigajo in tako učijo uboge ljudi. Razlagajo jim, da skuša Luter s svojimi učenci širiti nauk, ki ga še ni bilo, in ustvariti novo vero. Ugotovili so, da bi sami razkrili svojo laž, če bi imenovali vse vrle može, ki sem jih omenil, in bi jih na začetku seznama navedli lepo po vrsti, drugega za drugim (torej po časovnem zaporedju). Kot so vedeli, bi se mnogi lahko vprašali, ali se niso potemtakem že dolgo pred Lutrom ljudje pritoževali nad zlorabami in zablodami rimskih papežev. Ta Martin torej ne uči novih stvari in ne širi nove vere? So mislili tako

⁷⁶ Nizozemski teolog in humanist Johannes Wessel Gansfort (ok. 1419–1489) je avtor dela *Farrago rerum theologiarum*, zbirke spisov, ki je izšla leta 1522 v Wittenbergu in Baslu. Predgovor za wittenberško izdajo je napisal Martin Luter.

⁷⁷ Jean Gerson (1363–1429) je bil francoski učenjak in kancler Univerze v Parizu. Kot eden najbolj uglednih teologov na koncilu v Konstanci se je zavzemal za avtonomijo francoske Cerkve in podprl konciliaristične težnje.

že drugi pred njim? Nemara pa je, da bi se ognil tej nevarnosti, legat s svojimi prebrisanimi opati hotel vse skupaj prikriti in je tako od vseh imenoval le tiste tri in še to brez navedbe časa življenja ter njihovih del.

A naj vam (po božji volji) razkrijem in povem, da je vsako obdobje poznalo tiste, ki so vpili čez praznoverja in malikovanja, ki so se namesto pravega nauka Jezusa Kristusa in svetih apostolov razširila med krščanskimi ljudstvi po zaslugi nekaterih papežev. Ti so bili tako vplivni, da so siromake, ki so hoteli vpiti, zaprli, izgnali, pokončali in sežgali, saj se niso imeli kam zateči. Danes pa je prišel čas, ko je Bog ob pomoči svojega Duha povečal svoje kraljestvo in ob pešanju nasprotnikov ni več slišati zgolj enega ali dveh mož v petindvajsetih, petdesetih ali sto letih, ampak več kot sto petdeset mož v tridesetih letih. Vsi pogumno povzdigujejo svoje glasove in vihtijo peresa v bran evangelija, na voljo pa imajo številne dežele in kraljestva, kjer lahko na varnem opevajo slavo njihovega Gospoda.

In božjim otrokom pravim, naj bodo veseli, saj živimo v dobrem času, polnem vitezov, ki se goreče borijo za Kristusa, vzgajajo učence, z mečem in topovi besede evangelija morijo in kosijo po vojski sovražnikov, ki so po božji milosti že precej zdesetkani, uklonjeni in brezvoljni, tisto malo gneva ter ošabnosti, ki ju še kažejo navzven, pa je zgolj predstava, da bi nas prestrašili. A povem vam, da se tisti, ki imajo kaj pameti, na skrivaj bojijo in bi se rade volje pogodili za mir ali vsaj premirje. Dovolj bi jim bilo, če bi lahko mirno živeli in uživali v udobju ter tistem res skromnem ugledu, ki jim je še ostal, in ne bi imeli nič proti, če bi po njihovi smrti prišlo do tiste prenove in reformacije, ki jo zahtevamo, samo da bi jih sedaj pustili pri miru.

Naš Bog nas je popeljal daleč naprej in nam omogočil velike zmage. Res je, da so te mnoge od nas drago stale. Nekateri so izgubili življenje, drugi domovino, čast in imetje. Nekateri je doletelo zatiranje in preganjanje, na druge so se spravili spet drugače. A tako je vseč Gospodu in moramo se mu zahvaliti, da si je pomagal z nami, ubogimi pastirji, in da želi z našimi rokami, kamenjem in mečem Duha, ki je njegova beseda, pokončati tega surovega Goljata, tako nadutega in mogočnega velikana, ki je ugonobil in pomoril toliko naših ubogih bratov.

A vrnimo se k seznamu. Naj vam pokažem še nekaj njihovih zmot in

zablod. Tretji omenjeni je Martin Bourrhaio,⁷⁸ potem beremo, *In Ecclesiasticem Salamonis* Martina Morhaua in še nekoliko kasneje, *De operibus Dei* Martina Cellaria. Verjamejo namreč da gre za tri različne avtorje, a gre za enega človeka. Naj se raje podučijo in se ne lotevajo tistega, česar ne poznajo. Takih je še veliko. Pišejo tudi takole: *Antichristus* Rodolfa Gualtera in kasneje spet, *Homeliae quinque* Rodolpha Gualtera. Seveda gre za enega avtorja in eno delo: *Rodolphi Gualtieri Antichristus homeliae quinque*.⁷⁹ Naj verjamem, da so to spregledali in da obsojajo na slepo, ali pa nemara, da so knjigo natančno prebrali in videli, da gre za eno najhujših knjig, napisanih proti papeštvu, ter jo zato napisali, obsodili in izobčili kar dvakrat? Najslabše za njih pa je to, da so jo že prevedli v ljudski jezik in jo bodo kmalu začeli prodajati. Slišali boste, kako glasno bodo odmevali njeni streli. Poslušajte še tole: napisali so Stephano Vintone, *De vera obedientia*, nekoliko kasneje pa še Stephano, škof Vintonški, *De vera obedientia*, čeprav gre za eno osebo. Avtorjevega imena sploh ne znajo zapisati, saj se glasi Stephen škof Winchestrski,⁸⁰ kar bi zagotovo vedeli, če bi imeli knjigo v rokah. Menim namreč, da je nimajo in bržkone so zanjo le slišali ter jo obsodili na podlagi govoric.

Poslušajte še to: omenjajo Christophora Hosmania in delo *In epistolam Pauli ad Titum* in malo zatem pravijo, Christophoro Offmanio,⁸¹ *De penitentia*. Tudi tu gre za istega človeka. Potem pravijo, da je obsojen Francesco Lamberto,⁸² ta je bil iz Avignona in je bil frančiškan (velik čudež je, da je eden tistih, ki so najbolj slepi in polni praznoverja in najraje lenarijo ter posedajo, spoznal resnico), malo

⁷⁸ Martin Borrhaus ali Martinus Cellarius (1499–1564) je bil nemški teolog in reformator. V svojem delu *De operibus Dei* je skušal spraviti luteranske, kalvinistične in anabaptistične nauke. Na seznamu je, kot pravi Vergerij, njegovo ime omenjeno kar na treh mestih, pod številkami 3, 46 in 67, in v treh različnih oblikah.

⁷⁹ Rudolf Gwalter (1519–1586), švicarski reformator in Zwinglijev zet, je izdal svoje delo *Antichristus* v Zürichu leta 1546. Na seznamu ga z omenjenim delom najdemo dvakrat, pod številkami 54 in 84.

⁸⁰ Stephen Gardiner oz. Vintonus (ok. 1483–1555) je bil angleški državnik in škof Winchestra. Čeprav je podpiral politiko Henrika VIII., ki se je uprl papežu, in pomagal angleškemu kralju pri ločitvi od Katarine Aragonske, ni sprejel protestantskega nauka in je kasneje pristopil k strogemu katolicizmu kraljice Mary I. Tudi njegovo delo *De vera obedientia* je na seznamu obsojeno dvakrat, pod številkami 61 in 91.

⁸¹ Christophorus Hoffmann je bil nemški teolog in protestant, ki je živel v prvi polovici 16. stoletja. Njegovo ime se pojavi v dveh oblikah in z več deli pod številkami 56 in 59-60.

⁸² François Lambert (ok. 1486–1530), sin papeškega uradnika v Avignonu, je bil sprva frančiškan, nato pa se je oddaljil od Rimske cerkve in pristopil k reformaciji. Na seznamu so obsojena vsa njegova dela.

zatem pa obsodijo knjigo *Alcorano de Franciscani*, ki je delo istega Lamberta in nosi njegovo ime, kar je dokaz, da tudi te knjige niso videli.⁸³

Imenujejo tudi Teodora Bibliandra,⁸⁴ in sicer brez njegovih del, saj pravijo, da so prepovedana vsa, malo zatem pa pišejo: »delo Theodora Bibliandra *Relatio quod a solo Verbo Filioque Dei*.« Čemu je bilo treba omenjati to delo, če pa so ga že prej obsodili z vsem, kar je napisal? Takih neumnosti je precej, med drugim tudi tam, kjer govorijo o Melanchthonu. Najprej ga obsodijo na splošno, nato pa posebej še njegovo razlago očenaša.⁸⁵

Kasneje je še slabše. Obsodili so dva spisa Vadiana,⁸⁶ *Epitome seu collectio locorum* (iskriva knjiga, ki zelo škoduje papeštvu) in *Commentaria in Pomponium Melam*, pri čemer pojasnijo, da so slednjo razlago obsodili, ker je pisec govoril proti prepovedi uživanja mesa v času, ki ga je določila njihova Cerkev, in čez relikvije svetnikov, torej proti naukoma, ki nista kaj dosti cenjena med ljudmi. In ta Joahim Vadian, po rodu iz dežele pod švicarskim gospodvom, imenovane Sankt Gallen, prijazen in priljubljen starec, je napisal knjigo, debelo tristo strani in razdeljeno na šest delov, v kateri razpravlja o zelo pereči temi zakramentov in jo razloži podobno kot krščanske cerkve v Švici. Ti obtoževalci pa o tem ne pišejo, saj zadeve niti približno ne poznajo. Če niso dorasli nalogi, ki so si jo zadali, se je ne bi smeli lotiti. Mogoče pa so videli samo platnice, in ker se naslov glasi *Aphorismorum libri sex*, so mislili, da govori o medicini, saj je Vadian zdravnik.

⁸³ Vergerij se tu moti ali pa namerno zavaja cenzorje, saj je *Alcoranus Franciscanorum*, ki je tudi na seznamu, delo Erasmosa Alberja.

⁸⁴ Theodorus Bibliander ali Theodor Buchmann (1509–1564) je bil jezikoslovec in teolog švicarskega rodu, poznan predvsem po doktrinarnem sporu o predestinaciji s Pietrom Martirem Vermiglijem. Kot pravi Vergerij, je najprej obsojen z vsemi svojimi deli, nato pa še s svojim delom *Relatio quod a solo Verbo Filioque Dei* (De Bujanda III, Index de 1549, št. 32 in št. 70).

⁸⁵ Tudi Melanchthona doleti večkratna obsodba, saj prepovedi vseh njegovih del sledi še prepoved njegove razlage očenaša v delu *Christiana studiosae iuventutis* Cristopha Hegendorfa (De Bujanda III, Index de 1549, št. 3 in št. 74). Melanchthona so sicer na seznamu obsodili še pod psevdonimom Hippolito Melangeo, verjetno ne vede, da gre za omenjenega avtorja (prav tam, št. 34).

⁸⁶ Joachim Vadianus oz. Joachim von Watt (1484–1551) je bil švicarski humanist in reformator, ki je deloval v kantonu Sankt Gallen in bil tudi župan istoimenskega mesta. Na seznamu se pojavi dvakrat (De Bujanda III, Index de 1549, št. 72 in št. 120).

Všeč vam bo tudi tale: Kornelij Agripa⁸⁷ je napisal knjigo z naslovom *De vanitate scientiarum*, ki so jo celo prevedli v ljudski jezik, natisnili pa v Benetkah. Natisnili so tudi njegov spis *Apologia*, ki so ga že obsodili teologi iz Leuvena, in v tem pravi, da so bili apostoli navadni osli ter podobne norosti. Poleg tega je spisal tudi delo *De occulta philosophia*, kjer uči čarovništva. Teh dveh knjig niso obsodili, omenjajo samo njegovo pismo z naslovom *De peccato originali*.

Kaj bi porekli, če vam naštejemo še dva ducata bistrournih in uglednih mož italijanskega, nemškega in francoskega porekla, ki so proti zlorabam in trditvam Rimske cerkve pisali cenjene in priljubljene knjige in jih ti, ki bi morali zaradi svojega poklica vedeti zanje, ne poznajo? Govorim o ljudeh, ki so večinoma še živi, kot tudi o starejših, ki sem jih že omenil: Armačan, Viklif, valdenci, Valla, Vesalec, Wessel in ostali. Če bi hotel, bi jih lahko naštel celo množico, a sem vesel, da so ti krvniki evangelija dokaj malomarni in se niso dovolj podučili, sam pa ne bi želel, da te zadeve izvedo pri meni. Vseeno pa bi jih rad omenil vsaj nekaj, da se ne bi zdelo, kot da govorim na pamet, pa tudi zato, da bodo sprevideli, koliko ljudi preučuje, sprejema, izpoveduje, brani in širi ta lepi evangelijski nauk.

Kje so pustili Karlstadta,⁸⁸ slavnega moža, vrstnika in tovariša Zwinglija ter Occolampadia?⁸⁹ Kje je Leon Jud,⁹⁰ ki ga imajo za enega najpomembnejših mož vseh švicarskih cerkva? Kje je Bartholomeus Westheimer,⁹¹ ki je dosti bolj razložil svete spise kot Herman Bodio,⁹² ki so ga obsodili oni? Kje je Muscolo,⁹³

⁸⁷ Heinrich Cornelius Agrippa von Netlesheim (1486–1535) je bil nemški astrolog, zdravnik in filozof, ki je v svojih delih ostro kritiziral sholastiko in cerkvene dogme. Njegovo delo *De vanitate scientiarum* so prvič izdali v Antwerpnu leta 1530 in se je znašlo na seznamu prepovedanih knjig šele leta 1554, tako kot tudi njegovo najbolj poznano delo *De occulta philosophia*. Spis *Apologia adversus calumnias propter declamationem de vanitate scientiarum*, izdan leta 1533 v Kölnu, pa je bil obsojen že na leuvenskem seznamu leta 1546. Na seznamu je prepovedano zgolj pismo *De originali peccato disputatio*, ki je izšlo v Antwerpnu leta 1529 (De Bujanda III, Index de 1549, št. 97).

⁸⁸ Andreas Karlstadt (1486–1541) je bil nemški protestantski teolog, ki ga je Leon X. izobčil skupaj z Lutrom leta 1521. Njegovo ime se prvič pojavi na seznamu leta 1554.

⁸⁹ Johannes Oecolampadius (1482–1531), reformator iz Basla in eden utemeljiteljev protestantske teologije, je bil po miselnosti blizu predvsem svojemu prijatelju Zwingliju. Tudi njegova dela so bila prvič obsojena leta 1554.

⁹⁰ Leo Jud (1482–1542) je bil švicarski reformator in prevajalec.

⁹¹ V resnici je delo *Farrago concordantium insignium*, katerega avtor je Bartholomeus Westheimer (1499–1570), navedeno na seznamu della Case, najdemo pa ga pod številko 95.

⁹² Gre za psevdonim, ki ga Vergerij ne razkrije, nemara gre za Martina Bucerja (1491–1551).

⁹³ Wolfgang Musculus (1497–1563) je bil profesor teologije v Bernu, poznan predvsem po svojih komentarjih Svetega pisma.

učitelj iz Berna, ki je napisal toliko lepih stvari in ga italijanski pridigarji tako radi prebirajo? Kje je Tomas Neogorgo,⁹⁴ avtor dveh latinskih tragedij, kje čudovit pisec Claudio Sinarcleo,⁹⁵ kje sta Comander in Blasio,⁹⁶ dva učitelja iz Chura in avtorja katekizmov? Kje je Johan Sturm,⁹⁷ tisti, ki je tako lepo odgovoril Contariniju in drugim izbranim kardinalom? Kje so Leon Fuchs, zdravnik in zgleden kristjan, Simon Grynaeus in Konstantin Phrigio, ki je napisal za dlan debelo kroniko in razkril precej lepih stvari o njih?⁹⁸ Kje je Francesco Negri Bassanese in kje Francesco Stancaro iz Mantove,⁹⁹ ki je tako obširno pisal o reformaciji ter razložil Pismo sv. Jakoba? Kje sta Teodor Vito in Vincenc Obsopeo,¹⁰⁰ ki sta iz nemščine v latinščino prevedla številna Lutrova dela? Kje je Gaspar Megandro iz Züricha, kje Frisio, kje Pelagrano?¹⁰¹ Kje je Aretino Felino s *Psalmi*? Kje je Ippophilo di Terranegra z delom *De' principii della Theologia*? Seveda drži, da je Aretino Felino Martin Bucer in da je Ippophilo di Terranegra Filip Melanchthon.

⁹⁴ Gre za Thomasa Naogeorgusa (1508–1563) protestantskega teologa, pridigarja in pisca dramskih del, ki so močno zaznamovala nemško reformacijo. Vergerij opomni na njegovi latinski deli *Tragoedia nova Pammachius* in *Tragoedia alia nova Mercator*.

⁹⁵ Claudius Senarclaeus (1517–ok. 1570) je pod svojim imenom izdal delo *Historia vera de morte sancti viri Ioannis Diazii Hispani, quem eius frater Germanus interfecit*, ki je sicer navedeno na seznamu della Case pod številko 92. Vergerij je to vedel, kar potrjuje tudi kasnejše besedilo, pisecem seznama pa je verjetno želel očitati, da ob naslovu niso navedli omenjenega avtorja.

⁹⁶ Johannes Comander (ok. 1483–1557) in Joannes Blasius (+1550) sta bila skupaj z vsemi njunimi deli obsojena šele na seznamih iz let 1559 in 1564.

⁹⁷ Johann Sturm (1507–1589) je bil nemški učitelj in vzgojitelj, ki je imel veliko vlogo pri oblikovanju šolskega sistema v protestantskih deželah v 16. stoletju. Vergerij ima v mislih Sturmov odziv na poročilo *Consilium de emendanda Ecclesia*, ki so ga sestavili pod vodstvom Contarinija, in je bil v vseh pogledih manj oster od Lutrovega norčevanja. Sturm je pohvalil prizadevanje Rima, da bi odpravil najbolj pereče zlorabe, a obenem podvomil o prenovi Cerkve brez večjega poudarka na evangeliju.

⁹⁸ Leonhard Fuchs (1501–1566), Simon Grynaeus (1493–1541), Paulus Constantinus Phrygio (ok. 1483–1543). Vsi omenjeni avtorji se pojavijo na kasnejših seznamih, pri čemer je omenjena kronika Phrygia navedena že na seznamu iz Leuvna iz leta 1546. Ob tem delu se Vergerij kasneje še enkrat pomudi.

⁹⁹ Francesco Stancaro (1501–1574) je bil protestantski spreobrnjenec in profesor hebrejščine na univerzi v Königsbergu. Vergerij ima v mislih njegovi deli *Opera nuova di Francesco Stancaro mantoano della Riformatione, si della dottrina Christiana, come della vera intelligentia de i sacramenti* (Basel, 1547) in *Isposizione de la epistola canonica di S. Giacomo* (Basel, 1547). Tudi njegovo ime se pojavi na kasnejših seznamih.

¹⁰⁰ Tesen Lutrov prijatelj Vitus Theodorus ali Veit Dietrich (1506–1549) in pisec Vincentius Obsopeus ali Vinzenz Heidecker (+1548) sta obsojena na seznamih leta 1554.

¹⁰¹ Kaspar Megander (1495–1545), Johannes Fries (1505–1565) in verjetno Konrad Pelikan.

Če bi legat in njegovi fratri to vedeli (kar ne verjamem), bi morali zapisati takole: Martin Bucer ali Aretino Felino, Filip Melanchthon ali Ippophilo di Terranegra. In podobno bi pri tistih prej omenjenih morali pojasniti: Zwingli ali Corcio Cogelio, Helia Pandocheo ali Postel, in kjer so napisali Pomeranus, bi morali dodati še ime in priimek Johan Bugenhagen,¹⁰² saj ne zadostuje zgolj tisto, ki se navezuje na pokrajino Pomeranijo ob severnem morju. A ti siromaki vedo malo. Že mogoče, da so bolje poučeni o Skotu in Tomažu, a na te zadeve se spoznajo zelo slabo.

Lahko bi še našteval pisce, o katerih ti izobčevalci in sovražniki evangelija ne vedo nič, a se mi zdi povsem dovolj, da sem naštel omenjeno peščico. Vemo pa, da je število njihovih nasprotnikov veliko večje in da so veliko bolj učeni in ugledni, kot mislijo. In pomembno je, da vzgajajo številne učence, ki pišejo odmevne knjige in spise, in povem vam, da bodo imeli ti legati preveč dela, če bodo hoteli kar naprej sestavljati sezname ter groziti z izobčenji in obsodbami. Nima več smisla prepovedovati te knjige, saj so zadeve že preveč napredovale, nemara je celo prepozno za ostalo, torej da bi se zdaj uklonili resnici in popravili svoje napake ter praznoverja.

A vrnimo se k seznamu in nekaterim njegovim zanimivostim. Na prvi strani je Herman Bodio in ta v knjigi z naslovom *Unio*¹⁰³ ni zapisal niti vrstice svojega, ampak zgolj povzema besede Avgušтина, Ambroža in Hieronima ter drugih latinskih in grških očetov, iz česar je razvidno, da so ti učili in širili nauke, za katere sedaj Rimska cerkev trdi, da so krivoverski. Podobno delo je opravil Westheimer, a legat in njegovi fratri nočejo, da bi vsak lahko brez težav videl, kaj so učili stari očetje. Tako so razglasili za krivoverca Bodia, ki je to hotel pokazati ljudem in jim prihraniti trud iskanja in branja vseh teh knjig ter denar, ki bi ga porabili zanje.

In zdi se mi, da bi radi enako storili s knjigo, ki bo kmalu ugledala luč sveta in bo razkrila, da so v *Decretumu*, ki je papeževa knjiga (kot vsakdo ve), za dobre in katoliške razglašeni skoraj vsi nauki, ki jih želi sedaj Rimska cerkev narediti za krivoverske.¹⁰⁴ Iz malomarnosti in zlobe so povsem spremenili cerkveno državo,

¹⁰² Pomeranusa ali Johanna Bugenhagena (1485–1558) najdemo na 11. mestu seznama della Case. Pomeranus, kot ga je poimenoval Luter, je zaslužen za uveljavitev reformacije v vojvodstvu Pomeranija, pokrajini ob Baltskem morju, in na Danskem.

¹⁰³ Gre za zbirko *Unio dissentium*, ki jo nekateri pripisujejo Martinu Buceru, in so jo med letoma 1527 in 1566 natisnili več kot dvajsetkrat.

¹⁰⁴ Vergerij omenja delo, ki naj bi se navezovalo na zbirko kanonskega prava *Decretum Gratiani*, a ni znano, katero knjigo ima v mislih.

saj so zamižali na obe očesi in dovolili, da si je vsak lahko naredil po meri svoje kulte in praznoverja. In sedaj, ko so razkriti, jih je sram priznati napake in hočejo z nasiljem in zatiranjem utišati vsakega, ki bi o tem govoril. A proti njim vpijejo ne samo vsi evangeliji in vsi sveti spisi ter mnogi stari svetniki, ampak celo del njihovega *Decretuma*, torej njihove lastne Cerkve. Vedno pravijo: Ne oddaljujte se od tistega, kar zapoveduje Cerkev. Tako sprašujem, ali je *Decretum* njihova Cerkev? In če mi priznajo (kar bodo morali storiti), boste videli, kaj pravi ta njihova Cerkev. Pravi namreč, da je večina prepričanj, ki jih sedaj obsojajo kot krivoverska, dobrih in katoliških. Da to pravijo, vam bom jasno razložil.

Seznam pravi malo kasneje: Celio Secondo, *De vera religione et antiqua ecclesia*. Pravi naslov se ne glasi, kot so ga zapisali oni, ampak takole: *Pro vera religione et antiqua Christi Ecclesiae auctoritate*.¹⁰⁵ Takih napak je še sedem in dolgovечно se mi zdi naštevanje vseh teh nevednosti, saj je jasno, da je treba pri obsodbah in preklinjanju piscev napisati točna imena in naslove, ne pa jih spreminjati in obračati. Kar se tiče Celia, pa so ga polomili še na drug način, saj so malo zatem spet zapisali: *Oratio* Celia Seconda in poleg tega omenili še eno njegovo delo.¹⁰⁶ In domnevajo, da je ta napisal samo ti dve knjižici oziroma da v drugih ni pisal ničesar, kar jim ne bi bilo po volji. Tu se motijo in naredili so ducat podobnih napak. Celio je napisal tudi dosti drugih del in pod nekatera se je podpisal, pod druga pa ne, kar je zelo pomembno. In v vseh svojih spisih piše podobno in zelo dobro pobija praznoverja in malikovanja, napisal je tudi zelo obsežen in lep katekizem.¹⁰⁷ Med drugim je v latinščino prevedel tudi pet pisem, ki sem jih glede tistega nesrečnika iz Padove¹⁰⁸ narekoval svojemu nečaku in jih je ta zapisal. Tem je dodal predgovor in nekatere dobre komentarje in to zgodbo ter ta pisma naš legat še posebej sovraži.

A nemara ljudje zadeve ne bodo razumeli, če ne razložim, kaj je s tem

¹⁰⁵ Obsodbo omenjenega dela Celia Seconda Curioneja, italijanskega humanista, urednika in zgodovinarja, ki je imel velik vpliv na italijansko reformacijo, najdemo pod številko 71. Pravi naslov njegovega dela se glasi *Coelii Secundi Curionis pro vera et antica ecclesiae Christi auctoritate, in Antonium Florebellum Mutiensem, oratio*.

¹⁰⁶ Vergerij obsoja tako nevednost oziroma malomarnost piscev seznama, ki naj bi se kazala pri navajanju naslovov, kot tudi nepreglednost samega dokumenta, ki enega avtorja omenja na več različnih mestih, kot v primeru Curioneja. Na mestu 109 tako zasledimo zapis *Oratio Coeli Secundii*, pri čemer gre za ponovitev prepovedi mesta 71, na mestu 107 pa anonimno delo *De Providentia Dei*, ki je tudi Curionejevo delo (prim. De Bujanda III, str. 185).

¹⁰⁷ Gre za delo z naslovom *Christianae religionis institutio et brevis et dilucida*, ki je izšlo v Baslu leta 1549 in se je znašlo na kasnejših seznamih.

¹⁰⁸ Vergerij namiguje na primer Francesca Spiere, ki se ga v nadaljevanju podrobneje dotakne.

nesrečnežem in petimi pismi, ki jih della Casa in njegovi farizeji tako sovražijo. Prisluhnite mi torej, da vse skupaj pojasnim. Slišali boste najbolj osupljivo in strašno stvar, kar se jih je primerilo v našem času, zgodbo, ki bi jo naš legat rad pometel pod preprogo in utišal, saj lahko v veliki meri razkrije resnico in slavo Gospoda in jo je zato treba povedati. Kraj Cittadella je bil v istem času priča dvema nadvse redkima prigodama in primeroma, tistega Pietra Citadelle (tako se imenuje) in onega Francesca Spiere. Prvi je štirideset let pred časom, ko je Lutrovo ime sploh doseglo Italijo, z Duhom razsvetljen začutil, da je Jezusov nauk pozabljen, potlačen in prekrit z neštetimi zlorabami, praznoverji in neskončnim malikovanjem. Ker je to vseskozi razlagal mnogim ljudem, ga je pred devetimi ali desetimi leti neki legat iz Benetk poklical, da bi pojasnil svojo vero, in odpravil se je k njemu. Legat ga je vprašal, če res verjame temu, kar je razglašal v pogovorih z mnogimi, torej da se je Jezusov izvorni nauk skvaril in izpridil, da lahko Rimska cerkev greši ter da je polna praznoverij in malikovanja. In dobri Peter je, poln Svetega Duha, zaneseno odgovoril, da je res in da je tisto, kar verjame, povedal in razložil mnogim. Tu se je spustil v podrobnosti ter v obraz tistega legata in njegovih pribočnih inkvizitorjev povedal, kaj je na stvari, in po vrsti naštel napake in praznoverja, za katere Rimska cerkev hoče, da bi jih imeli za prave in apostolske. In dejal je, da bi jih morali odpraviti ter dati prednost nauku Jezusa Kristusa ter pustiti, da bi ta vladal v cerkvah in med ljudmi namesto hudobij, ki so jih iznašli pred kratkim. In vse, kar je povedal, je podkrepil s Svetim pismom v roki. A farizeji, ki se nočejo ravnati po božji besedi, saj sledijo le svoji norosti ter se želijo ohraniti z nasiljem in zatiranjem, so se ujezili in mu dali na izbiro dve možnosti: da stopi na podij in prekliče svoje trditve, torej pove, da je Rimska cerkev nezmotljiva in da je vse, kar uči ter zagovarja, dobro in za duše blagodejno, ali pa bo svoje življenje nadaljeval v najbolj strašnem zaporu v Benetkah. Ta božji otrok pa je odgovoril, da je pripravljen iti v zapor in v smrt za resnico in božjo slavo in da lahko z njim naredijo, kar jih je volja, saj se je odločil, da nikoli ne prekliče in da raje umre.

Tako mora storiti dober kristjan, trden v izpovedovanju resnice, ki se spomni Kristusovih besed: »Vsakega torej, ki bo priznal mene pred ljudmi, bom tudi jaz priznal pred svojim Očetom, ki je v nebesih. Kdor pa bo mene zatajil pred ljudmi, ga bom tudi jaz zatajil pred svojim Očetom, ki je v nebesih.«¹⁰⁹

Temu Pietru so vzeli vse imetje ter ga vrgli v zapor po imenu Fresca gioia, eno najhujših ječ, in tako je devet let prestal v različnih zaporih, ki niso bili

¹⁰⁹ Mt 10, 32–33.

dosti boljši in je še vedno zaprt. Dolgo je bil na kruhu in vodi in vsako leto so ga trikrat ali štirikrat skušali neki robavsi, neki nasilni podleži in drugi hinavci ter farizeji, ki so mu obljubljali osvoboditev in povrnitev njegovega imetja pa še kakšno nagrado, če bi preklical svoje besede in potrdil, da so rimska prepričanja in določila čista, koristna in v skladu s Kristusom. Ta dobri in vrli stavec, že sedemdeset let je štel, pa je v velikem zanosu odgovoril: »V teh strašnih in nesrečnih zaporih trpim neprestano telesno mučenje, a sem vesel, da lahko pričam tudi z življenjem, da sem v svoji duši živo začutil Gospodovo razkritje resnice in da je vse, kar sem govoril, res. Vi pa tavate v temi zablod in želite braniti stvar, ki niso resnične, in celo nasprotujejo Kristusu.«

Nekateri od teh surovežev včasih podrezajo: »Radi bi videli kak čudež te vaše vere.« Mar ni čudež, da lahko shirani stavec več kot deset let trpi tako hudo mučenje in da je pripravljen in odločen v teh neznanskih tegobah umreti za resnico? Ta pa ni edini, ki tako vneto in odločno zagovarja resnico, ki se počasi razkriva, in tako hrabro priča zanjo. V teh zaporih mu dela družbo tudi Baldo iz istrskega Labina, ki je zaprt zaradi istih razlogov kot ta stavec. Tam je že sedem let in trpi najhujše muke, saj je tudi sam v letih in ga pestijo trebušne bolečine in druge tegobe. Lansko leto so ga obsodili na grmado, saj se ni hotel nikoli ukloniti, preklicati in izjaviti, da je rimska pot dobra, in je v strašnih ter mučnih razmerah zopora celo pridigal o Kristusu in resnici vsem zapornikom, ki so ga poslušali. Kaj so čudeži, če ne to?

Tu je še veliko drugih gorečih in odločnih duhov, ki izpovedujejo prave nauke Kristusa. Nista še dva meseca, odkar se je isti legat, avtor seznama, spravil na dva plemiča iz Kopra, na gospoda Agostina Serenija in gospoda Odorica Theophania, ter jima dal na izbiro, ali bosta preklicala svoje trditve in potrdila, da sta rimska pot in nauk dobra ter skladna z voljo in nameni Kristusa, ali pa bosta za vedno izgnana iz vseh beneških posesti. In ta dva sta se, namesto da bi zanikala Kristusa ter priznala tisto, kar je laž in prevara, srčno odločila, da zapustita domovino, službo, ženo in otroke, ter odšla v izgnanstvo.

To so sadovi žive vere, tako ravnajo pravi božji otroci, saj v duši čutijo živ ogenj Svetega Duha, ki jih utrjuje v veri in krepi, ter kličejo s Pavlom: »Scio cui credidi et certus sum.«¹¹⁰ Najdite mi samo enega farizeja, ki bi bil tako srčen in trden pred kladivom preganjanja, zaporov, prepovedi, stradanja in bi še vedno zagovarjal tista svoja smešna praznoverja. Tega ne bi storil, saj so to človeške zadeve, mrtve in zlagane stvari, ki ne morejo podžgati ali ganiti duha.

¹¹⁰ 2 Tim 1, 12. »... vem, komu sem veroval in prepričan sem ...«

Videli ste, kaj je naredil prvi od obeh iz Cittadele, ki je bil posoda milosti, poslušajte, kako je ravnal drugi, ki je bil posoda jeze. Tudi Francesco Spiera je že pet ali šest let opazal velike zlorabe, praznoverja in zmote, ki so danes med kristjani, in o tem ni govoril samo v krogu družine, ampak po vsej deželi. Tako je spodbujal ljudi, da bi se vrnil k naukom, ki jih je učil Jezus in so jih razglašali apostoli, saj lahko samo ti pokažejo pravo in gotovo pot do nebes, za razliko od tistega, kar počnejo in trdijo nekateri slepi in praznoverni opati ter duhovni. Ovaduhi so ga prijavili legatu, ki skrbi samo za to, kako bo zadušil glasove in peresa tistih, ki bi radi povedali resnico, in ko so ga poklicali predenj, je jezno vrtal vanj, mu grozil ter ga zasliševal o njegovi veri. Nesrečnik ni znal posnemati svojega someščana, ni dovolj trdno verjel v Kristusa in resnico, ampak je bolj od božje slave ljubil posvetno udobje, svojo ženo, enajst otrok, otipljivo imetje in svoj poklic. In kdor ima raje te stvari kot svojo dušo, ni vreden, da bi bil z Gospodom Bogom. Nesrečnik je priznal, da je verjel, da se lahko papež in Cerkev motita ter da je slednja polna praznoverja in zlorab, in da je to mnogim povedal. Nato je prevzel krivdo in obljubil, da tega ne bo nikoli več izustil, namesto tega pa bo razglašal, da je Cerkev z vsemi njenimi papeži nezmotljiva in da je vse, kar uči in dela, dobro. Legat mu je nato ukazal, da stopi na oder in svečano naznani to zanikanje ali preklic, poleg tega pa mu je naložil plačilo nekaj skudov. In ubogi mož je to storil in zanikal svojo vest in duha, ki ga je opominjal, naj ne zanika resnice, ter plačal. O, moj Bog, kakšna nezaslišana tiranija!

Papeži, kardinali in koncili (kot sem pokazal) priznavajo, da so v Cerkvi napake; nočejo pa jih popraviti (kot sem večkrat povedal, saj je to treba ponoviti) in raje grajajo ter pobijajo vsakega, ki si o tem upa govoriti. Celo tirani Sirakuze ali Sicilije, Dioniziji, Falarisi ali Neroni niso bili tako nenavadno kruti. *Sed tu Domine usque quo?*¹¹¹ Je mogoče, da lahko dobri senatorji vse to prenašajo? Njihovi podaniki so jim pri srcu, imajo jih za svoje otroke, a zakaj v teh primerih pustijo, da jih ti duhovni tako mučijo? Morali bi jim dejati, da najprej s koncilom ali pa kako drugače popravijo napake, če jih že priznavajo, šele nato naj razmišljajo o preganjanju tistih, ki niso tiho. In ta gospoda bi storila bolje, če bi sama v svoji republiki sklicala koncil in poskrbela za reformo svojih cerkva. In upam z Gospodom, da se nekega dne prebudijo in se lotijo te lepe in hvalevredne naloge.

A poslušajte, kaj se je zgodilo s tem Francescom Spiero. Bog je hotel na njem pokazati, da ga ne gre zatajiti, in je hotel dati zgled vsem tistim, ki bi v našem času želeli služiti evangeliju. Ko so poklicani, da pokažejo svojo vero, morajo povedati

¹¹¹ Prim. Mt 17, 17.

po resnici in biti povsem iskreni, ne pa se pretvarjati, preoblačiti in tajiti. Če ga bodo zatajili, jih bo ostro kaznoval, kot je to storil s Spiero. Ta se je po preklicu vrnil domov in je takoj začutil, da ga je udarila Gospodova roka, čutil je, da mu je bilo odvzeto tisto malo luči, ki jo je imel, skupaj z vsemi darovi Svetega Duha, da mu je bila odvzeta vera in možnost, da bi upal in se zaupal Bogu. Na koncu je občutil strašansko prekletstvo večnega ognja. Živel je še nekaj mesecev in v tem času občutil vse muke in tegobe, ki jih trpijo duše prekletih, dejal je celo, da so tako hude in neznosne, da zavida tistim v peklju.

Oh, kako je bil ta nesrečnik zmeden, prestrašen in obupan! Prav zares se mi je zdelo, da govorim z dušo, ki je sredi pekla in ima okoli vojsko hudičev, ki jo muči. Bil je jezen in zelo ga je bolelo, da se kljub veliki želji ne more vrniti k Bogu in ga poklicati s srcem, ter priznal, da ga je ta strašna nesreča doletela samo zaradi greha zatajitve. Tako hudo je besnel in koprnel, da bi se še kamni razjokali. Prav sredi Padove, cvetočega mesta in kraja učenosti, kjer je bilo več kot tisoč učenjakov, je Bog želel prikazati to izjemno predstavo. Spiero sem videl več kot petnajstkrat, kar je bilo v veliko korist moji duši, in sem ga slišal govoriti osupljive stvari.

Kot sem dejal, sem narekoval pet pisem, v katerih so v dobri veri in preprosto popisane nekatere stvari, ki jih je govoril tiste dni, zgodbo pa so bolj natančno opisali trije učeni, resni in pobožni možje in je tudi že izšla. Prvi je Gribaldo,¹¹² tisti znameniti pravnik, tisti božji človek. Znano je, da je pisal o tem, zato ga tudi omenjam, zamolčal pa bom imena drugih dveh, saj želita zaenkrat ostati neimenovana.¹¹³ Ob svojem času se bosta razkrila v vsej Gospodovi slavi.

Kdor ne pozna te strašne zgodbe, naj si zadeve prebere in odkril bo čudovite stvari. Res je, da robatežev take svari ne ganejo in prepričajo, a kdor ima Duha, lahko okusi čudovita božja dela, kot je to. Kot je znano, se je v manj kot treh mesecih ta zgodba razširila po vsej Evropi. Sam sem jo videl natisnjeno v treh

¹¹² Matteo Gribaldi Moffa (1505-1564) je bil italijanski pravnik, po misli blizu reformatorjem.

¹¹³ Vergerijev namen, kot rečeno, ni bilo ovajanje protestantskih sonarodnjakov, kot so v preteklosti trdili nekateri zgodovinarji. Ob naštevanju imen je bil vsaj načeloma pozoren, da navedenim avtorjem inkvizicija ni mogla škodovati, in je upošteval želje tistih, ki niso želeli biti imenovani, kot v tem primeru. Seveda njegovo ostro pero ni bilo tako prizanesljivo do osebnih sovražnikov, tudi tistih nekatoliških, kot je bil odpadnik Giorgio Siculo. Ta je bil zaradi svojih antitrinitarnih naukov trn v peti tako katoliški kot protestantski strani, Vergerij pa je nasprotoval predvsem njegovemu zagovoru nikodemizma, torej verskega pretvarjanja, o katerem govori v primeru Spiera. Spor Vergerija in Siculo je nedavno podrobneje opisal Adriano Prosperi, *L'eresia del libro Grande, storia di Giorgio Siculo e della sua setta* (Milano: Feltrinelli, 2011), 211-220.

jezikih, ljudski italijanščini, nemščini ter latinščini, slišal pa sem, da je tudi že v francoščini.

Naj potrdim, da nisem nikoli videl ali slišal stvari, ki bi bila bolj strašna in po drugi strani bolj koristna za mojo dušo. In naj bo blagoslovljen moj Gospod, ki je poskrbel, da se moje meso ni uklonilo tistim, ki so me preganjali in mi povzročali tegobe, da se nisem pogodil, se preoblekel ali ga nečastno zatajil. Ne samo da sem zrasel v Duhu, ki mi je razkril, kakšno bo moje veselje, če se odrečem vsem čistem, mitram in bogastvu sveta, postal sem tudi trden v izpovedovanju njegovega nauka v pravi in čisti obliki. Ni bilo dovolj, da sem se o tem poučil v svetih spisih, vse skupaj sem moral izkusiti in videti Njegovo jezo, če nekdo zanika tisto resnico, ki mu jo je razkril kot največjo uslugo. Pri njegovi slavi priznavam, da so me različne strani vabile v Rim hvalit vse njihove uredbe, institucije, obrede in domisli kot apostolske in prave. Ob vsem tem bi meso, ki je željno posvetne slave ter se boji obrekovanja ter nelagodja, kaj lahko podleglo in me prepričalo, da se res odpravim tja, se pretvarjam, se pogodim, če ne bi zame poskrbel moj nebeški Oče in mi po svoji veliki milosti dovolil gledati in poslušati Francesca Spiero.

Tako pravim, da ne smemo zanikati Kristusa, Sveti Duh to vpije in razglaša v različnih odlomkih svetih spisov, pa tudi izkušnje tako učijo. Ko Martin Luter piše o Pismu Galačanom, omenja podoben primer, ki se je zgodil nekemu drugemu zatajevalcu, in še o enem po imenu Giacomo Latomo,¹¹⁴ teologu iz Leuvna, piše Claudio Sinarcleo v svojem pismu Butzerju. In treba je opozoriti, da je mogoče Kristusa in resnico zanikati na več načinov (prav to je poduk, ki nam ga je dal Spiera). Tega smo krivi, če nas pokličejo pred farizejsko sodišče in tam zaradi strahu pred posvetnimi kaznimi zanikamo, da bi poznali resnico; zanikamo, kadar poznamo to resnico in z našo navzočnostjo privolimo v obrede ter jih ohranjamo; zanikamo, če raje ostanemo pogreznjeni v greh in zmoto ter umažemo božje svetišče, katero smo sami, kljub temu, da znotraj občutimo božje prerojenje. Oče, reši nas in nas obvaruj vseh teh zanikanj za Kristusa, našega Gospoda.

A naj se vrnem k seznamu in gospodu Celiu. Oni nesrečnik je torej s težkimi besedami pred mnogimi učenimi in pomembnimi možmi razglašal, da čuti nad sabo božje maščevanje in gnev, ker je ubogal legata in ne njegovega božjega Veličanstva ter pristal na preklic. Ko je Giovanni della Casa videl, da je mnoge ugledne ljudi ta predstava osupnila in so jo vzeli zares, in ko je ugotovil, da se

¹¹⁴ Jacobus Latomus (1475–1544) je bil flamski teolog in profesor teologije na Univerzi v Leuvnu.

je po vseh Benetkah in bližnjih mestih razširilo tistih pet pisem, ki so opisovala dogodek, se je sila razjezil, kot je primerno za vsakega dobrega farizeja, ki je toliko bolj zagrizen, kolikor bolj se kaže moč in slava Jezusa Kristusa. Takoj je tekel na zbor s tistimi gospodi, pisal je v Rim in pisal Roti, sufratečnobi Padove,¹¹⁵ da bi začel proces in popisal vse, ki so nesrečnika obiskali. Poleg tega je s tistim svojim avditorjem Busdragom začel marljivo iskati avtorja petih pisem. Smrdela so mu namreč po krivoverstvu, saj se je v njih bralo, da je Bog kaznoval in udaril nekega siromaka, ker je preklical in zanikal, da pozna resnico, kar niso hoteli, da bi se razvedelo. In na koncu je poslal naokoli veliko orožnikov, da bi ujeli in v Rim kot v nekakšni zmagovalni procesiji pripeljali ubogega Vergerija, ki ni mogel v tišini trpeti njihovih zlorab in nadlog ter je oznanjal Gospodovo slavo in čisti nauk evangelijski.

Sam sem po nasvetu mojega Gospoda pred vrati dobro pretegnil noge in po-brusil pete, z namenom, da tem ljudem obrnem hrbet ter pustim za sabo njihovo besnenje in obsodbe, ter se umaknil v kraj, kjer lahko svobodno izpovedujem Kristusa in resnico. Tako sem že četrtrič prečkal gore in Alpe, ki ločujejo Italijo od Francije in Nemsškega. Prvič in drugič sem jih, ko sta me tja kot poslanika in nuncijska s pooblastili legata poslala najprej Klement VII. in nato še Pavel III., tretjič pa takrat, ko sem se napotil v Francijo s kardinalom iz Ferrare,¹¹⁶ modrim in dobrim možem.

Pri njem imam, tako kot pri tistem iz Mantove,¹¹⁷ velik dolg in o obeh bom vedno govoril dobro, molil za njuni ekselenci ter želel, da bi bila najprej kralja in vojvodi tako kot njuna očeta in šele nato kardinala. V prvih treh primerih

¹¹⁵ Vergerij posmehljivo olepša izraz »suffraganeo« (suffragan – pomožni škof) v »sussuraneo« (sussurone – nergač, tečnoba). Vergerijevi besedni igri smo se skušali približati s prevodom »sufratečnoba«. Monsignor Rota je bil suffragan kardinala Francesca Pisanija, ki je bil na čelu padovanske škofije med letona 1524 in 1555.

¹¹⁶ Ippolito II. d' Este (1509–1572) je bil kardinal iz Ferrare in član slovite renesančne rodbine, ki ga je Vergerij vedno zelo cenil. Leta 1540 ga je spremljal na poti v Francijo, ki jo je Vergerij izkoristil za navezovanje stikov s »spirituali«. Ob prečkanju Urbina je tako spoznal vojvodinjo Eleonoro Gonzaga, v Ferrari pa se je seznanil z Renato Francosko, ferrarsko vojvodinjo in Ippolitovo svakinjo. Tudi meseci, ki jih je preživel v Franciji, kjer je spoznal Margerito d'Angoulême, sestro kralja Franca I., in pogovori z njo so v veliki meri prispevali k njegovemu spreobrnjenju k protestantizmu.

¹¹⁷ Ercole Gonzaga (1505–1563) je bil italijanski škof in kardinal ter tesen prijatelj Juana de Valdésa. Preko Ercola se je Vergerij verjetno prvič neposredno in bolj podrobno seznanil z zamislivi italijanskega evangelizma (prim. Jacobson Schutte, *Pier Paolo Vergerio e la riforma a Venezia* (Roma: Il Veltrò editrice, 1988), 179. Pričujoči prevod in študija se ravnata po italijanski izdaji omenjenega dela, saj je to avtorica dopolnila z nekaterimi novimi dognanji).

sem gore prečkal z dvignjeno glavo, poln želja in posvetnega upanja, častno in udobno, sedaj pa sem šel čez sključen in ponižan (kot je vseč mojemu Gospodu), ubog in sam. Ta spomin gre na slavo mojega nebeškega Očeta, ki ve, da govorim resnico, ko trdim, da čutim v duši sedaj neprimerno večje veselje in tolažbo kot pa v tistih časih posvetne blaginje in sreče. Hvaljena njegova nebeška dobrot, ki me je tako odločno in čudovito osvobodila tistega trdega jarma, tistih močnih verig praznoverja in ostudnosti, v katere sem imel vkljenjene roke in noge, ter me tako lepo spremenila in prerodila. Takrat sem bil kot Savel, saj sem tudi sam preganjal resnico, in sedaj sem (po njegovem posebnem daru) postal služabnik evangelija in ud telesa Jezusa Kristusa, kateremu velja vsa slava in čast. Amen.

Naj se vrnem k petim pismom. Če zatorej ta legat (ki je postal teolog v treh dneh) meni, da so krivoverska, če ima mene za krivoverca, ker sem jih narekoval, če so krivoverci vsi tisti, ko verjamejo, da je Bog udaril in kaznoval Spiero zaradi njegovega preklica, bi bilo treba poleg tistih dveh del gospoda Celia, ki sta na seznamu, obsoditi tudi druge njegove spise in še posebej prevod petih pisem, ki jih legat na smrt sovraži. Enako velja za predgovor in opombe ob robu, kjer avtor zelo jasno govori, da je Bog povsem po pravici na ta način pokazal svojo jezo zatajevalcu in da je legat storil slabo, ko ga je silil v zanikanje in preklic resnice.

Nazaj k seznamu. Za krivoversko so obsodili zgodbo, ki govori o ubogem Špancu Juanu Diazu,¹¹⁸ ki so ga že pred tremi leti ubili v kraju Neuburg v Nemčiji, in če bi bili pametni, bi o njej molčali ali jo prikrili, saj ima le nekaj listov in je v Italiji skoraj ni najti. A Bog je hotel, da jo omenijo, da bi se o njej govorilo. Gre res za strašno zgodbo. Tega dobrega mladeniča, ki je najprej študiral v Parizu in nato v Strasbourgu, ter bil zelo izobražen v latinskem, grškem in hebrejskem jeziku, je lastni brat Alfonso, ki se je odpravil iz Rima v Nemčijo, pokončal s sekiro, ker je oni sledil evangeliju. Tako moč ima hudič nad svojimi podaniki, toliko sovraštva hrani za tiste, ki bi radi sprejeli resnico. Pri katerih poganih, Turkih, barbarih ali Skitih se je kdaj zgodilo kaj podobnega? Zgodbo sta napisala Bucer in Claudio Sinarleo; naj si jo prebere, kogar zanima, in se poduči o tej grozljivi zadevi.

¹¹⁸ Gre za že omenjeno delo *Historia vera de morte sancti viri Ioannis Diazii Hispani, quem eius frater Germanus interfecit*, ki govori o umoru španskega teologa Juana Díaza (1510–1547).

Seznam omenja *Erroribus Trinitatis* Michela Serveta¹¹⁹ in to je ena od knjig, ki si res zasluži izobčenje in prekletstvo. Med Rimsko cerkvijo in cerkvami Nemčije, Švice in Anglije ni nikakršnih sporov glede členov, povzetih v simbolih vere. Ti so jasni, neoporečni, neokrnjeni in vsi jih spoštujejo. Današnja razhajanja in spori so povezani z drugimi rečmi, z oblastjo in močjo, ki si jo prisvaja rimski škof, z njegovimi razlagami, s številnimi uredbami, sektami in čaščenji, ki jih je zasnoval, da bi zadušil Kristusa in njegov evangelij. In hvala Bogu, da se danes kljub vsem tem verskim zdraham ne prepriamo o verskih resnicah. Med kristjani ni nikogar, ki bi zanikal enakost Trojice in trdil, da Kristus ni istega bistva z Očetom, kot so razglašali arijanci in še vedno verjamejo mohamedanci. Ta spor so rešili na nicejskem koncilu.¹²⁰ Prav tako ni nikogar, ki bi zagovarjal zmoto Evnomija in Makedonija, ki so ga obsodili na koncilu v Konstantinoplu.¹²¹ Ta dva sta posegla tudi v Sveto Trojico in zanikala Svetega Duha.

Nihče tudi ne zagovarja brezbožnost Nestorija, ki so jo obsodili na zboru v Efezu, ta je namreč Jezusa razdelil na dve osebi.¹²² Prav tako nihče ne brani zmote Evtiha in Dioskura, ki so jo prepovedali v Kalcedonu in po kateri naj bi imel Kristus po vstajenju samo eno naravo, to je božansko.¹²³ To so bili pravi krivoverci, ki so vstopili v *Sancta Sanctorum* ter s svojo umazanijo zamazali člene Simbola, zato so jih po pravici obsodili na tistih štirih koncilih. Ti zbori so bili dobri in sveti, saj so po moči božje besede obsodili tiste hude zmote. Rimska cerkev jih v svojem *Dekretalu* zelo hvali, sprejemajo pa jih tudi vse protestantske ter ostale cerkve onkraj Alp. To kar velja za omenjene štiri koncile, pa ne drži za nekatere druge zборе, ki po svoji domišljiji snujejo ukaze in ureditve, ki segajo

¹¹⁹ Miguel Servet (1509–1553) je bil španski teolog in polihistor. Zaradi svojih prepričanj o enotnosti Boga in zavračanju dogme o Sveti Trojici se je zameril tako katoliški kot protestantski strani. Kot rečeno, je omenjeno prepričanje ostro napadel tudi Vergerij. Proti Servetu so se obrnili predvsem kalvinisti v Ženevi, kjer so ga oktobra 1553 obsodili na grmado. Delo *De Trinitatis erroribus libri septem* so izdali leta 1531 v kraju Hagenau, na seznamu pa ga najdemo na 80. mestu.

¹²⁰ Na prvem nicejskem koncilu, ki ga je sklical cesar Konstantin leta 325, so obsodili Arija in njegovo učenje, ki je Jezusu odrekalo božansko naravo.

¹²¹ Na koncilu v Konstantinoplu leta 360 so odstavili krivoverskega škofa Makedonija, učenje Evnomija pa je bilo formalno obsojeno na prvem koncilu v Konstantinoplu, torej drugem ekumenskem zboru leta 381, kjer so dopolnili nicejsko veroizpoved, dokončno premagali arianizem in poudarili božanstvo Svetega Duha.

¹²² Na prvem efeškem koncilu, ki je bil tretji ekumenski zbor, so leta 431 obsodili učenje patriarha Nestorija, ki je razglašal, da sta v Kristusu dve osebi, božja in človeška.

¹²³ Na četrtem ekumenskem koncilu v Kalcedonu leta 451 so zavrnilo monofizitizem in Evtihovo učenje ter potrdili dve naravi (božjo in človeško) v edini osebi Kristusa.

čez božjo besedo ali pa so proti njej. Tega ne smejo delati. Tako ne bi mogel ravnati niti Pavel, izbrana posoda,¹²⁴ z vsemi apostoli skupaj, niti kak nebeški angel: *Etiam si nos, aut angelus ...*¹²⁵ Ostalo veste.

A če se vrnem k naši razpravi, naj povem, da bi bilo dobro, če bi bili enotni glede vseh verskih zadev, velikih in malih, če bi bila med nami mir in soglasje ter bi vsi z enotnim duhom častili Boga in našega Gospoda Jezusa Kristusa ter mu služili s tisto preprostostjo in čistostjo, ki nam jo je zapovedal. Ko pa tega ni in nam Gospod ni tako naklonjen, je manjše zlo, če se spori vrtijo okoli človeških naukov, prepričanj, ureditev, razlag in ne okoli tistega, kar je temelj božjega. Tu se moramo zahvaliti Bogu.

A ta Španec Michiel Serveto je bil nečist, brezbožen in ohol, saj se je dotaknil Trojice in je s tem v zvezi povedal precej norosti in bogokletstev, kot kak novi Ariji ali Makedoniji. In dobro je, da se take knjige iztrgajo iz rok ljudi ter sežgejo. Pravzaprav se čudim, da so jo obsodili šele sedaj, dvajset let po tem, ko se je pojavila.

A povem vam, da papeštvo zadevo podcenjuje in ne stori vsega potrebnega, ko sliši za kršenje in blatenje božjih naukov, kot je ta s Trojico, potrudi se le, ko nekdo govori proti ureditvam, ki jih je razglasilo samo. In zato se kak legat ali inkvizitor ne bo nikoli spravil na prešuštnika, kvartopirca, preklinjevalca ali bogokletnika. Za te grehe se ne menijo, čeprav so v nasprotju z zapovedmi živega Boga, raje iščejo tistega, ki v petek uživa meso ali ravna v nasprotju s človeškimi zapovedmi.

Kar pa se tiče Serveta, se je ta vtaknil v Trojico in pravim, da je prav, da so ga prekleli. Vem, da ga prezirajo tudi cerkve, ki so se ločile od Rima, kar velja tudi za tiste zagrizence, ki se imenujejo anabaptisti ali katabaptisti,¹²⁶ pohujševalce svetih spisov, zaničevalce vsega dobrega in pametnega reda. Poznamo več vrst takih brezbožnežev, ki ne sodijo ne k Rimski ne h kateri od cerkva onkraj Alp in si po svoji volji izmišljajo dogme in nauke ter med drugim razglašajo, da duše izbranih po smrti in ločitvi od telesa še zdaleč ne gredo v nebesa, ampak spijo, ne vem kje. Trdijo tudi, da so take duše mrtve do sodnega dne, nato pa se

¹²⁴ Prim. *Apd* 9, 15.

¹²⁵ *Gal* 1, 8: »Tudi če bi vam mi sami ali pa angel iz nebes oznanjal drugačen evangelij, kakor smo vam ga mi oznanili, naj bo preklet!«

¹²⁶ Anabaptisti ali prekrščevalci oz. katabaptisti, kot jih je imenoval Zwingli, so bili pripadniki radikalnega verskega gibanja, ki se je oblikovalo v dvajsetih letih 16. stoletja. Za gibanje je značilno zavračanje veljavnosti krsta ob rojstvu, saj naj bi ta temeljil na svobodni odločitvi in osebnem razodetju, ter zahteva po ponovnem krščenju odraslih.

prebudijo oziroma ponovno oživijo. Vse to so brezbožne in nevarne domisli, ki so se zaredile prav v mlakuži anabaptistov.

Kalvin je nedavno pisal proti njim ter jih s svetimi spisi prepričeval, da gredo duše v večno življenje. Z delom *De sacris illicitis refutandis* je tako v zadnjem času dopolnil misli iz starejše razprave z naslovom *De illicitis sacrorum cultibus fugiendis*. Enega svojih spisov je posvetil tudi tistim, ki pri svojem vsakdanjem ravnanju poslušajo nasvete astrologov, kar je velika nadloga in sramota za kristjane.¹²⁷ Astrologijo obsojajo tako sveti spisi kot šest besedil *Decretuma*, ki govorijo o hudičevi umetnosti. Kar poglejte zadevo XXVI in vprašanji IV in V.¹²⁸ Znano je tudi, da se nanjo opira papež Pavel, s čimer je pridobila na veljavi, in res lahko trdimo, da na tistem dvoru ni nobenega reda, ampak je vse zelo nestanovitno, saj ravnajo, kakor jim je po volji, danes tako, jutri drugače. In ne gre se čuditi, če so spremenili in popravili evangelij in da hočejo spremeniti tudi človeške zakone in ureditve, čeprav je tista, ki zapoveduje, da ne smemo opazovati neba in se obračati po vremenu, božja in ne človeška.

Potem ta sveti seznam pravi: *Vitae Pontificium Vittembergae impressae*.¹²⁹ Tisti iz Wittenberga so zbrali in natisnili življenja rimskih papežev, v katerih pa niso povedali nič takega, kar ne bi popisali že pretekli zgodovinarji, in če se tem obtoževalcem pri tem zdi kaj krivoverskega, bi morali obsoditi one stare pisce, po katerih so zgodbe povzete, ne pa tistih, ki so jih verno prepisali. Med prvimi je tudi neki kardinal Benone,¹³⁰ ki je popisal nekaj dogodkov iz življenja Hildebranda, ki

¹²⁷ Poleg omenjenih Kalvinovih del ima Vergerij v mislih še njegov spis proti anabaptistom *Brieve instruction pour armer tous les bons fidèles contre les erreurs de la secte commune des Anabaptistes*, ki je prvič izšel leta 1544 v Ženevi, in delo *Admonitio adversus astrologiam judiciariam* iz leta 1549, ki obsoja astrologijo.

¹²⁸ Prim. *Corpus Iuris Canonici*, Decretum magistri Gratiani, Secunda pars, Causa XXVI, quest. IV, V.

¹²⁹ *Vitae Romanorum Pontificum, quos Papas vocamus, diligenter et fideliter collectae per D. Doctorem R. Barnes* je delo Roberta Barnesesa, natisnili pa so ga v Wittenbergu leta 1536. Na seznamu ga najdemo na mestu 104.

¹³⁰ Škofa Bena iz Meissna (ok. 1010–ok. 1100) je za svetnika razglasil papež Hadrijan VI. leta 1523. Njegovo delo *Vita Hildebrandi*, kjer opozarja na neprimerno ravnanje papeža Gregorja VII. in ga celo obtožuje nekromantije, so prvič natisnili leta 1516, najdemo pa ga tudi v zbirki *Fasciculus rerum expetendarum*. Že protestanti so opozarjali, da vsebuje Benovo pisanje jasne kritike papeštva, njegova kanonizacija pa je spodbudila tudi Lutrovo ostro razpravo o čaščenju svetnikov. Zanimivo je, da se je knjižica omenjenega svetnika pojavila na seznamih leta 1559 in 1564, kar verjetno priča o odmevnosti Vergerijevega komentarja.

si je nadel papeško ime Gregor VII.,¹³¹ Janeza, Leona in Aleksandra (ne spomnim se številkih teh pošasti) ter poročal o najbolj izprijenih in ostudnih stvareh, ki si jih lahko zamislite. Pripoveduje, da so bili nekateri od njih krivoverci, morilci, prešuštniki, bogokletniki in roparji, da so uporabljali strup in brez pomislekov morili tiste, ki jim niso bili po volji, da so se ukvarjali s čarovništvom in nekromantijo, se cele dneve pogajali s hudiči in prodajali ter kupovali papeštvo. To so bili res pobesneli ljudje in okrutneži nadvse krvoločnega duha. Na svetu ga ni tirana, ki bi hotel imeti opravka s takimi pošastmi, sedaj pa bi radi sežgali vse, ki ne verjamejo, da so ti ljudje res pravi Kristusovi namestniki. Benone je bil kardinal in dekan Sv. Petra, slavna oseba, ki je svojim peresom popisala vrline teh papežev. Če so torej tisti iz wittenberške cerkve v svoji knjigi povzeli njegovo pisanje, jih ne bi smeli prekleti in označiti za krivoverce. Če je krivoverski opis življenja malopridnega papeža, je krivoverec tudi njihov kardinal. Ta bi moral biti na njihovem seznamu izobčen in prepovedan z omenjenim kardinalom iz Cambraisa, ki je tako veselo pisal o rimski gospodi in njenih izmišljenih običajih, na podlagi katerih razglaša nekatere stvari, ki niso resnične, in tistim kardinalom Kuzanskim, ki govori proti Konstantinovi darovnici.

Če pa je bil njihov namen prikriti podlosti nekaterih njihovih papežev (saj kot dobro vedo, ljudje ne bodo verjeli, da imajo Svetega Duha in da so pravi namestniki božjega Sina, če poslušajo o njihovih grehah), zakaj ne obsodijo nove izdaje *Vesoljnih koncilov*?¹³² Tam, kjer so naštetih odloki koncila v Konstanci, je opisan skoraj ves proces proti papežu, ki so ga odstavili.¹³³ Poslušajte, saj gre za zanimivo zadevico. Konstanški koncil je kot papežev nadrejeni (kar farizeji zanikajo, a dejstva govorijo, da je nad njim) ukrepal proti njemu, preučil mnoga pričevanja ljudi različnih cerkvenih redov, kardinalov, škofov, protonotarjev in drugih, razglasil svoje sklepe ter ga na koncu odstavil. Pa naj kdo reče, da ni bil njegov nadrejeni. In v tem procesu so se pokazale mnoge umazanije in

¹³¹ Menih Hildebrand (1015–1085) in kasnejši papež Gregor VII. je poznan predvsem po svojem boju proti laični investituri in prepričanju o papeškem prvenstvu nad cesarjem, ki ga je povzel v svoji zbirki *Dictatus papae*. Z njim se začne gregorijanska reforma ali Hildebrandska cerkev, ki jo v naslednjih stoletjih zaznamujejo vzpon kanonskega prava ter prepričanje o rimskem primatu in papeški nezmotljivosti.

¹³² Verjetno gre za delo *Concilia omnia, tam generalia, quam particularia ab apostolorum temporibus in hunc usque diem a sanctissimis patribus celebrata*, ki ga je uredil Petrus Crabbe in je prvič izšlo v Kölnu leta 1538.

¹³³ Na ekumenskem koncilu v Konstanci so leta 1417 odstavili avignonskega papeža Benedikta XIII.

nespodobnosti tega presvetega človeka. Ker so se očetje tega zavedali in niso hoteli razkriti njegovih sramotnih dejanj, so objavili zgolj sodbo odstavitve, brez podrobnosti procesa. Človek, ki je poskrbel za ponatis dela (njegovega imena se ne spomnim, a v predgovoru se izkaže za navadnega papista), pa je na mestu, kjer so odloki koncila, dodal še celoten zapis preiskave proti temu papežu. Dobri mož je povedal, da je rokopis našel v neki knjižnici in da bi ga po njegovem mnenju ljudje morali brati skupaj s sodbo, zato ga je priložil, saj se mu je zdelo besedilo zelo koristno za krščanstvo. Naj ti novi cenzorji, ki tako branijo čast papežev, obsodijo tudi novo izdajo omenjenega dela, v kateri so popisane tudi hudobije papeža, ki so bile sicer iz sramote prikrite. In če imajo namen skrivati vse knjige, kjer se vidi, da njihovi papeži nimajo tiste polnosti Svetega Duha in božanskosti, na kateri se sklicujejo, ko se razglašajo za bogove na zemlji, naj skrivajo tudi tisto, kar so napisali Kremonec Platina,¹³⁴ Benečan Stella¹³⁵ in Francesco Petrarca, saj so tudi ti opisovali velike hudobije nekaterih papežev. Med drugim pišejo o nekem Silvestru II.,¹³⁶ ki je svojo dušo in telo prodal hudiču in z njegovo pomočjo dobil najprej nekaj škofovskih mest in nato še papeštvo. In o Štefanu VI., ki je zaradi sovraštva do svojega predhodnika, papeža Formoza,¹³⁷ preklical vse njegove odloke ter nato dal izkopati njegovo truplo iz groba, mu odrezati prste na roki in ga nato vreči v Tiberu.

Utišati bi morali tudi tiste avtorje, ki pišejo, da so svoj čas neko nespodobno žensko izvolili za papeža z imenom Janez VIII.¹³⁸ Ta je zanosila in nekje na poti do Koloseja začutila bolečine ter rodila, še preden bi se lahko vrnila v svojo apostolsko palačo. Kako lepa zadeva, vlačuga je postala papež! Tudi to je bilo

¹³⁴ Gre za delo *Vitae pontificum*, katerega avtor je Bartolomeo Platina Cremonese in so ga prvič natisnili v Nürnbergu leta 1481.

¹³⁵ Knjiga Giovannija Stelle, *Vite duecentorum et triginta summorum pontificum* je prvič izšla v Benetkah leta 1505.

¹³⁶ Gerbert iz Aurillaca, ki si je nadel ime Silvester II. (papež med 999–1003) je bil prvi Francoz na papeškem prestolu. Ker se je šolal pri arabskih učiteljih v Španiji in je dobro poznal filozofijo in astronomijo, so mu nekatere legende, aktualne predvsem v času razmaha protestantizma, pripisovale tudi znanje čarovništva in pogodbo s hudičem.

¹³⁷ Formoz je bil papež med letoma 891 in 896, poznan pa je predvsem po procesu, ki se ga je prijel o ime mrtvaška sinoda. Njegov naslednik Štefan VI. (papež med 896–897) je devet mesecev po njegovi smrti namreč dal izkopati njegovo truplo, ga posadil na papeški prestol ter razglasil vsa njegova posvetna dejanja za neveljavna. Odsekali naj bi mu tudi tri prste, s katerimi je delil blagoslove.

¹³⁸ Vergerij ima v mislih srednjeveško legendo o papežinji Ivani, ki jo je popisal tudi v svoji knjižici z naslovom *Historia di Papa Giovanni VIII che fu femmina* (Basel, 1556) in v kateri se izkaže tudi za izvrstnega pripovednika.

torej nekaj med Bogom in človekom, kot pravijo sholastiki za papeže. Zakaj ne skrijejo in prepovedo tistih avtorjev, ki so pisali o tej obsojanja vredni zadevi? A imel bi preveč dela, če bi hotel popisati vse hudobije, krutosti in ostudnosti podobnih papežev. Gotovo pa lahko tisti, ki bo prebral zgodbe naštetih zgodovinarjev, ugotovi, da jih je bilo od stotih devetindevetdeset (torej zelo velik del) izrazito mesenih mož z zelo malo ali nič Duha.

Preberite si malo Apostolska dela in pomislite, kako so ravnali oni. Njihov namen je bil širiti čisti Kristusov nauk, prav takšnega, kot ga jim je izročil, in nič drugačnega. Njihov namen je bila molitev z duhom in predana resnici ter dela usmiljenja. Vedno so bili na poti in veliko so trpeli, o Gospodovi slavi so razpravljali z ljudmi v mnogih deželah in jo goreče branili pred farizeji. Živeli so kot ubogi ljudje, brez osebnega imetja, hiš ali dohodkov. Preberite si potem, kako so tisti avtorji popisali dejanja rimskih papežev in videli boste razliko, še več, nasprotje med prvimi in drugimi. V prvih je lepa luč, v drugih samo tema, v prvih zlato in sreča, v drugih blato in kamenje, v prvih čisti nauk, kakršnega je učil Kristus, v drugih zmote, praznoverje, malikovanje. In čeprav so v vseh stvareh tako drugačni od teh svetih mož in pravzaprav njihovo nasprotje, bi nas radi prepričali, da imajo enak ugled in oblast kot oni. A če bi se zadovoljili z enako močjo, bi bilo še dobro, lastijo si namreč dosti večjo, čeprav so od njih po dobroti, življenju in duhu tako daleč in pod njimi, kakor je od nebes do zemlje. Mislijo tudi, da lahko Jezusovemu nauku dodajajo, kar se jim zdi, česar apostoli, kot so sami povedali, niso nikoli počeli, saj tega ne morejo niti angeli.

Če bi radi prikrili, da so imeli njihovi papeži misli in namene, nevredne tistih, ki bi radi bili Kristusovi namestniki, bi morali med drugimi prepovedati tudi šestnajst knjig Bembovih pisem, napisanih v imenu papeža Leona.¹³⁹ Tega ne omenjam zato, ker bi o Bembu imel slabo mnenje in ga ne bi cenil kot nad vse ljubeznivega in vrlega človeka, velikega učenjaka ter poznavalca latinščine, grščine in ljudskega jezika, kakršen je tudi bil. Bog ne daj, da bi hotel po njegovi smrti govoriti slabo o njem, saj sem ga za življenja zelo spoštoval, ga imel rad in imam pri njem velik dolg. Rad bi povedal, da tisti, ki bo bral ta pisma in imel pred očmi dejanja ter misli papeža, ki jih je dal napisati, ne bo videl niti trohice

¹³⁹ Vergerijev prijatelj Pietro Bembo (1470–1547) je bil italijanski učenjak, kardinal, pesnik in literat, poznan predvsem po delu *Prose della volgar lingua*, v katerem poudari, da je treba zglede za italijanski knjižni jezik iskati v florentinščini Petrarke in Boccaccia. Med letoma 1512 in 1520 je bil tudi abreviator Leona X. in s tem v zvezi Vergerij omenja delo *Epistolarum Leonis decimi pontificis maximi. nomine scriptarum libri sexdecim*, ki je izšlo v Benetkah 1535.

Duha, niti najmanjše sledi ali vonja, ampak ravno nasprotno, pogovore mesenih in poganskih vladarjev. Jezus pravi: »A fructibus eorum cognoscetis eos«,¹⁴⁰ in če se ti sadovi in znamenja duha nikakor ne pokažejo, je moč ugotoviti, da Duha ni. In če človek nima Kristusovega duha, kako lahko trdi, da je pravi Jezusov namestnik? Sam Pavel pravi: »Qui non habet Spiritum Christi, is non es eius.«¹⁴¹ Kdor nima Kristusovega Duha, ne more biti od njega. A vrnimo se k seznamu.

Ti obsojevalci nato omenjajo naslov *Pasquillo Germanico*, nato pravijo *Pasquino* in nazadnje še *Pasquino in estasi*.¹⁴² Tretjega je mogoče razumeti, pri prvih dveh pa bi morali pojasniti, kaj so hoteli povedati, saj se mi zdi, da niso imeli namena obsoditi tistega Pasquina iz kamna, tisti kip v Rimu. Teh zadev ni mogoče obsojati, saj so v Rimu in veljajo za svete. Zdi se mi tudi, da niso hoteli obsoditi vseh paskvinat,¹⁴³ ki se od tam širijo vsako leto in od katerih imajo papež, kardinali, škofi in uradniki toliko veselja in zabave. Naj se torej še enkrat zberejo na koncilu in določijo, kaj so hoteli povedati, ko so navedli *Pasquina*, in kaj, ko so obsodili *Pasquina Germanica*. Vem, da so v Nemčiji natisnili dva zvezka paskvinat v latinščini in ljudskem jeziku, tistih, ki so jih v različnih obdobjih nabrali v Rimu in opisujejo številne burke tistega dvora, a mislim, da niso obsodili teh, saj bi bilo preveč domišljavo obsojati tisto, kar se dogaja v Rimu pred očmi papeža.

Seznam nato pravi: *Centum gravamina non ferenda Germanis*.¹⁴⁴ Tu je poleg velike nevednosti očitna tudi velika tiranija teh obsojevalcev in povem vam,

¹⁴⁰ Mt 7, 16: »Po njihovih sadovih jih boste spoznali.«

¹⁴¹ Rim 8, 9: »In če kdo nima Kristusovega Duha, ni njegov.«

¹⁴² Ime *Pasquillus Germanicus* najdemo na mestu 106 in se verjetno nanaša na delo s polnim naslovom *Pasquillus Germanicus, In quo Causa praesentis belli attingitur*, natisnjeno v Baslu leta 1546. Ime *Pasquino*, ki ni posebej pojasnjeno, je navedeno na mestu 136. *Pasquino in estasi* je Ochinov prevod dela *Pasquillus ecstasticus et Marphorius*, satiričnega dialoga med dvema znamenitima rimskima kipoma, Pasquinom in Marforijem, ki je nastal na podlagi razmaha t. i. paskvinat in katerega avtor je Celio Secondo Curione.

¹⁴³ Paskvinata je literarna zvrst, poznana iz 16. stoletja in poimenovana po Pasquinu, rimskem kipu, na katerega so anonimni avtorji lepili letake s kritično in sramotilno vsebino. Gre za nekakšno satiro v verzih in prozi, največkrat naperjeno proti papežu in rimski kuriji, ki so jo protestanti s pridom uporabili v okviru svoje propagande. Za več o tematiki prim. *Pasquinate romane del Cinquecento*, ur. Valerio Marucci (Roma: Salerno editrice, 1983); prim. tudi: Tomaž Jurca, *Dva meča* (Ljubljana: Studia humanitatis, 2010), 125-127.

¹⁴⁴ *Centum gravamina Germaniae nationis* je bil seznam stotih pritožb, naslovljenih na katoliško cerkev v Nemčiji, ki so ga na zboru deželnih stanov v Nürnbergu med letoma 1522 in 1523 razglasili nemški knezi. Leta 1535 so zbirko pritožb vključili tudi v *Fasciculus rerum expetendarum*. Na seznamu della Case je obsojena na mestu 113.

zakaj. Leta 1522, torej že pred sedemindvajsetimi leti, je ubogi nemški narod, ki so ga zatirali, tlačili in iz kože dajali nekateri domači prelati in uradniki ter mnogi uslužbenci rimskega dvora, legati nunciji, komisarji in preiskovalci, na zboru v Nürnbergu razglasil sto pritožb in jih od tam poslal papežu s prošnjo, da se ga usmili in prepreči, da bi bil še naprej plen številnih volkov. In v teh pritožbah ni besede o nauku, prvenstvu, opravičenju, vica, evharistiji, maši ali čem podobnem, ampak so se dobri Nemci pritoževali samo nad nekaterimi zlorabami in pohlepni duhovniki, ki niso upoštevali institucij ter ureditev rimskega sedeža tako, kot bi jih bilo treba upoštevati. Vedite torej, da so imeli vse, kar so po svoji volji vpeljali in ustanovili rimski papeži, za dobro, saj takrat niso imeli luči, da bi videli naprej, in so se pritoževali samo nad duhovniki, ki niso bili zadovoljni s skromnim zaslužkom, ampak so pretiravali, se pravi kar preveč lakomno ropali in kradli.

Rimska cerkev, na primer, želi, da samo škofje (ne vem, zakaj že) posvečajo cerkve, oltarje, okrasje, zvonove, pokopališča in opravljajo rekondiliacijo oskrunjenih cerkva ali pokopališč. V teh stotih pritožbah oni narod tarna, da so bili škofje preveč požrešni in lakomni ter se najprej pustili preveč plačati, nato pa v krajih in mestih, kjer so posvečevali in rekondiliirali, na veliko zapravljali. Opisuje tudi nekatera huda praznoverja pri blagoslavljanju zvonov, saj so zahtevali lepe nove obleke, da bi se lahko praznoverci opravili za to častno delo, pa bogate botre, ki bi poskrbeli za pojedine, kot to počnejo pri človeškem krstu bogati in brezbožni, ter še nekatere podobne zadeve. Tako Nemci prosijo, da bi papež poskrbel, da ti škofje ne bi tako trpinčili in nadlegovali ljudi ter se norčevali iz njih, in če nočejo posvetitev in blagoslovov dajati zastonj, torej zgolj iz usmiljenja, naj bo dovoljenje za ta opravila dano preprostemu duhovniku, ki bi lahko po želji uporabil bilje, pepel, vino olje in sol. Pravijo, da se nad tem ne bi nič pritoževali.

Legat in njegovi fratri svetovalci torej pravijo, da je tudi to krivoverstvo, saj so obsodili *Sto pritožb* in ne želijo da bi jih brali. Sedemindvajset let so krožile naokoli, videli so jih trije papeži, saj so jih poslali Hadrijanu, številni kardinali, škofje, legati in inkvizitorji pa jih niso v nobeni pokrajini ali kraljestvu nikoli obsodili, kot je to storil sedaj v Benetkah monsinjor Giovanni della Casa z nekaj menihi. Zagotovo torej mislijo, kot sem napisal, in bi radi svet prepričali, da je bilo vse, kar se je dogajalo pred tridesetimi leti, dobro in da tudi sedaj ni zlorab ne zmot, ki bi jih bilo treba v Cerkvi popraviti.

In kdor si te pritožbe prebere, lahko ugotovi, da se vse stvari vrtijo okoli tistega, kar sem najprej omenil. Pritožujejo se nad tistimi, ki so nosili okoli odloke

z odpustki, saj naj bi se pri tem opirali na velike malopridnosti in prevare, kar lahko potrdim. In ves prah, ki se je dvignil okoli tega, ter vse tegobe, ki si jih je nakopala Rimska cerkev, izvirajo prav iz teh odlokov. Luter pravi, da je požar, ki se je vnel v toliko deželah, sprožila prav iskra na eni od vrvic, ki visijo s pečata takega odloka. Tožili so, da so se morali sprva ubogi ljudje iti pregovarjat ven iz Nemčije in priti vse do Rima. In da so s tega dvora dostikrat prihajali konjušniki ter kuharji dvorjanov, ki so zaradi svojih zaslug dobivali mesta v najbolj množično poseljenih župnijah. In da se je trgovalo z beneficiji ter posvečevalo nevedne duhovnike, polne grehov. In da so mnogim siromakom odrekli zakramente in pogrebe, ker niso mogli plačati, po drugi strani pa so se mnogi bogataši (ker so dajali nekaj denarja škofom) lahko ukvarjali z oderuštvom (zadeve, ki so danes pogoste tudi v številnih italijanskih mestih). Podobne so tudi druge pritožbe, za katere legat noče, da bi jih brali v Benetkah. Zdi se mu, da bi ta primer lahko škodoval duhovščini, ker bi se ljudje, ki jih škofje, prelati in drugi papeževi služabniki mučijo ter zatirajo, potem več pritoževali in zahtevali spremembe. Dobremu legatu bi bilo bolj po volji, če bi ljudje molčali, če bi si pustili izrezati srce in ubiti dušo, če bi potrpeali v tišini, zaprli oči in ne hoteli gledati, kaj se jim dogaja. Kot so včasih dobri ljudje zares počeli in prav zato sta se duhovščina in meniška zalega tako poredili.

A rad bi v nekaj besedah razkril, kaj pomeni ta obsodba *Stotih pritožb*, ki omenjajo zgolj nekaj zlorab. Poleg razloga, ki sem ga omenil, torej širjenja prepričanja, da je sedanje stanje v Cerkvi dobro in da ni potrebe po kakršnemkoli izboljšanju, je tu še drugi razlog. Te pritožbe niso natisnjene samostojno, ampak so jim priložena tista navodila, ki sem jih že omenil in jih je papež Hadrijan dal svojemu nunciju. Ker so videli, da teh ne morejo obsoditi, in ker jih je bilo strah, da bi ljudje brali Hadrijanovo priznanje o vseh mogočih zmotah v Cerkvi, so raje obsodili *Sto pritožb* in tako obenem utišali tudi navodila. Povem vam še za en razlog. Ko je Nemčija začela odpirati oči in se zavedati, da je bila dolgo zatirana, se je začela upirati, še posebej potem, ko je videla, da tiste neznanske zmote in zlorabe papeštva ohranjajo in branijo z ognjem in mečem. Legat se tako boji, da bi skozi ta vrata izstopilo tudi ljudstvo Italije in odreklo svojo poslušnost Rimu, zato jih je hotel zakleniti in zgraditi. A povem vam, da danes Italije ni treba buditi z branjem tistih pritožb in da ima druga, bolj udobna vrata, ki se vsak dan bolj odpirajo. Tako v Italiji kot zunaj nje je veliko dobrih ljudi, ki s peresom in jezikom opozarjajo na Jezusa Kristusa, ki je umrl na križu za svoje izbrance. In

ta luč lahko bolje osvetli vse napake in zmote ter vrata, skozi katera moramo stopiti, kot pa tistih dvanajst strani z nemškimi pritožbami.

Danes je Italija bolj napredna, kot bi si lahko mislili, in ji ni mar, če ne more brati tistih pritožb. Če se bojijo, da bi kdo bral knjige, ki omenjajo zlorabe, se čudim, da niso obsodili Duranda in d'Aillyja, ki sem ju omenil, tistega Nikolaja Kuzanskega ter tistega Ferrarisa in zakaj so oprostili Gersonu, kanclerju pariške univerze in dobremu človeku, ki je govoril ne samo o zlorabah, ampak tudi o naukih. Prav tako ne vem, zakaj niso obsodili zbora v Kölnu. Čeprav so tudi tam, kar se tiče krščanskega nauka, naredili veliko neumnosti, ki vernikom niso všeč, so vseeno pobili veliko nečednosti ter dokazali, da so veliko obredov in navodil Cerkve uporabljali na zelo slab način. Čudi me tudi, da niso obsodili tistega *Poročila* o prečiščenju Cerkve, ki so ga sestavili že omenjeni izbrani kardinali in razkriva željo po odpravi nekaterih zlorab, med katerimi je najpomembnejša tista, da ne papež, ne spovednik, ne datarij, ne kakšen legat ne bi smel vzeti denarja v zameno za odvezo, oprostitev in druge usluge. Bili so tudi za ukinitvev meniških redov in sklenili, da kardinali ne bi smeli imeti niti ene škofije, kaj šele petih ali šestih, kot jih imajo nekateri. Gre za bolj pomembne zadeve, kot pa so tiste nemške pritožbe, in pomembnejši je tudi tisti *Interim*, o katerem sem govoril. Prav tako je pomembnejša knjiga Ortwinu Gratiusa, v kateri so zbrani spisi večine tistih, ki že dvesto let zahtevajo prenovu Cerkve. Ta Ortwin je hotel s svojo knjigo vsemu svetu pokazati, da so letni davki nepravični, da so ropanje in kraja, in ji je priložil odločen razglas, v katerem svetuje knezom, da se uprejo papeškemu pobiranju desetin v svojih deželah. V svojo zbirko je vključil tudi pritožbo pariške univerze iz leta 1517 proti buli papeža Leona, v kateri Francozi trdijo, da je koncil nad papežem, kar krši pomembno rimsko določilo in mu dela večjo škodo kot pa vseh *Sto pritožb* skupaj. Njihova obsodba je bila torej neznanška neumnost in nesmisel.

A če sledimo seznamu, bomo našli še nekaj podobnih. Tako naletimo na zapis: »Nove zaveze in Biblije, v katerih so predgovori, pisma in druge podobne

zadeve proti naši sveti katoliški veri«. ¹⁴⁵ To je smešen in nepremišljen maneuver, saj gre za zelo pomembno zadevo. Tu so želeli knjigarjem in vsem, ki kupujejo knjige, sporočiti, katera Sveta pisma in prevode imajo za krivoverske, a se jim namera ni posrečila, še več, zadevo so še bolj zameglili in zapletli. Pravijo, da je treba prebrati spremna besedila oziroma predgovore, ki so navadno natisnjeni na začetku, in če je v njih karkoli proti katoliški veri (katoliški pomeni rimski, čeprav je ta skrenila s poti Kristusa in apostolov), je vse, kar je v tem Svetem pismu, krivoversko. A prav oni bi morali povedati, kateri so krivoverski predgovori in prevodi Biblij ter ne bi smeli te presoje prepustiti ljudem, ki knjige kupujejo ali prodajajo. Ko že omenjajo Biblije s predgovori proti katoliški veri, bi bilo povsem dovolj, če bi povedali, da obsojajo vse knjige, ki so proti katoliški veri, in ne bi imeli toliko dela z naštevanjem.

A naj vam pojasnim, kakšne so njihove prekanjene namere. Züriška Biblija, ¹⁴⁶ ki je lepa in dobra, ima na začetku predgovor, v katerem je veliko stvari, ki niso všeč legatu in njegovim fratrom. In ker se je tudi prečastitim očetom zdelo, da bi vzdignili preveč prahu, če bi jo obsodili, so pisali bolj nedoločeno in po ovinkih ter jo skušali prepovedati na nekoliko drugačen način, da tega ne bi vsi opazili. Gotovo pa je bil njihov namen, da jo obsodijo. To so nameravali storiti tudi z Novo zavezo, ki jo je prevedel Erazem, ¹⁴⁷ čeprav jo je odobril papež Leon, in sicer

¹⁴⁵ Pri zaporedni številki 125 seznama beremo: »Novi Testamenti & Bibbie nelle quali siano prefatione, epistole o altre simili cose contra la nostra santa fede catholica« (prim. De Bujanda *III*, Index de 1549, str. 193). Zapis se verjetno navezuje tudi na odlok Tridentinskega koncila iz aprila leta 1546, ki določa katoliški kanon svetopisemskih knjig ter Hieronimovo Vulgato kot temeljno besedilo za preučevanje svetih spisov. To je bilo v nasprotju s prepričanjem protestantov, ki so poudarjali pomembnost hebrejskih in grških besedil ter zavrnili t. i. devterokanonične knjige, torej spise Stare zaveze, ki jih ni moč najti v hebrejskem besedilu, in so jih na koncilu sprejeli v kanon.

¹⁴⁶ T. i. Züriška Biblija v veliki meri temelji na nemškem prevodu Huldrycha Zwinglija in vsebuje njegov predgovor ter povzetke poglavij. V notni izdaji jo je prvič natisnil Cristoph Froschauer v Zürichu leta 1531, zato je poznana tudi kot Froschaurejeva Biblija.

¹⁴⁷ Erazem je poskrbel za kritično izdajo Nove zaveze v grščini, pospremljeno z novim latinskim prevodom in predgovorom, ki jo je najprej natisnil Johann Froben v Baslu leta 1516. V znamenitem predgovoru (*Paraclesis*) je pozval kristjane k branju Svetega pisma kot edinega vira Kristusovega učenja, ki bi moralo biti dostopno tudi preprostim ljudem, s svojim latinskim prevodom pa je želel v humanističnem duhu popraviti Hieronimove pomanjkljivosti ter izboljšati jezik Vulgate. Poznana je predvsem druga Frobnova izdaja iz leta 1519, ki jo je Luter uporabil za svoj prevod v nemščino in se začne s pismom Leona X. Papež v njem Rotterdamskega nagovarja kot »ljubljenega sina, poučenega o sveti teologiji«, in priporoča branje njegove knjige, kar bi lahko veljalo za očitno odobritev in dovoljenje Cerkve za tisk knjige.

zato, ker Erazem v svojem predgovoru pove precej reči, ki motijo legata. Pravi, da lahko bere evangelij vsak neumnež in to lahko počne enako dobro ali pa še bolje od tistih, ki se pustijo klicati za učitelje teologije. Tu ošteva predvsem redove in sekte svetega Benedikta, Avguština, Dominika in serafinskega Frančiška ter se norčuje iz njihovih pravil, oprav in barv. Privoščiči si tudi sholastično učenost, ošteje Skota in Tomaža in se norčuje iz tistih, ki hodijo gledat ter častit Kristusovo obleko, ter jih opominja, naj gredo raje gledat evangelij. Vse to in še več lepih misli najdemo v tem predgovoru. A legatu in njegovim svetovalcem ni bilo dovolj, da so imenovali Erazma in ga javno obsodili, kot so to storili drugi, ampak so prekanjeno s predgovorom obsodili tudi prevod ter vse skupaj zakrili z učenim govoričenjem. In če bi jim kdo hotel to očitati, bi dejali, da so obsodili predvsem predgovor, ki nasprotuje njihovi katoliški veri. In vedite, da imajo za nasprotovanje katoliški veri že, če nekdo govori proti tistemu njihovemu pisanemu perju, različnim opravam in izmišljotinam.

Naslednji na seznamu je *Cathechismo di' fanciulli*,¹⁴⁸ takoj za njim *Breve et compendiosa istituzione della religione christiana*,¹⁴⁹ kmalu potem *La esposizione della oratione del Signore*¹⁵⁰ v ljudskem jeziku za neimenovanega očeta, takoj nato *Alphabeto cristiano*¹⁵¹ in za tem še *Qual maniera si dovrebbe tenere a informare i figliuoli de' cristiani nella christiana religione*.¹⁵² Poleg teh del v ljudskem jeziku je obsojena še latinska zadevica s tem naslovom: *Instructio christiana pro iuvenibus, cum expositione pater noster del Melanth*.¹⁵³ Kot je znano, so uboge otroke v času pred zadnjimi štiriindvajsetimi leti vzgajali po pogansko, torej s spoznavanjem pesnikov in zabavnih piscev ali pa antičnih govornikov, niso pa jim v teh rosnih letih dajali krščanskega mleka, da bi jih z njim hranili in jim razkrivali, kaj je

¹⁴⁸ Na 126. mestu seznama najdemo prevod Kalvinovega dela z italijanskim naslovom *Catechismo cio è formulario per ammaestrare i fanciulli ne la religione Christiana*, ki je izšel v Ženevi leta 1545.

¹⁴⁹ Zapis pri številki 128 se verjetno nanaša na delo *Breve y compendiosa institucion de la religion Christiana* avtorja Francisca de Enzinas, ki je izšlo leta 1540, verjetno v Antwerpnu.

¹⁵⁰ Ni povsem jasno, za katero besedilo naj bi šlo.

¹⁵¹ Pri številki 140 najdemo znameniti spis španskega teologa Juana de Valdésa (ok. 1490-1541) z naslovom *Alfabeto cristiano*. Besedilo je nastalo leta 1536 v Neaplju v obliki dialoga med avtorjem in Giulio Gonzago, italijanski prevod pa so anonimno natisnili leta 1545 v Benetkah. Knjižica ne vsebuje polemičnih teoloških razprav, ampak razkriva predvsem osnovne smernice, torej abecedo, do krščanske popolnosti, ki se kaže na duhovni ravni in ne v posvetnih stvareh.

¹⁵² Gre za še eno besedilo Juana de Valdésa, ki ga najdemo pri številki 142.

¹⁵³ Pri številki 74 sta pod enim naslovom navedeni dve deli; *Christiana studiosae iuventutis institutio* Christophu Hegendorfa in komentar k *Očenašu* Melanchthona. Izdaja, ki bi združila obe, ni poznana (prim. De Bujanda III, Index de 1549, str. 170).

Bog, kaj je Kristus in kaj evangelij, od kod prihajata odveza od grehov in večno življenje. Ker je večina tako odrasla v mraku in poganskih vražah, sedaj zavračajo luč in nauk evangelija ter ju imajo za novotarijo in krivoverstvo, saj zanje pred tem še niso slišali. Nekateri pobožni možje so zato v latinščini ter ljudskih jezikih Italije, Nemčije in Francije začeli pisati katekizme oziroma navodila, kot so ta, ki sem jih naštel, in drugačna, s katerimi bi bilo mogoče vzgajati mladino v Gospodovi slavi.

To je najslabša novica za duhovne in opate, saj ne bodo mogli več prodajati svojih laži, malikovanj in brezbožnosti, če bodo ljudje že v rani mladosti začeli spoznavati dobroto, ki nam jo je preko Jezusa Kristusa namenil nebeški oče.

Tako so ti marljivi skrbniki in zastopniki duhovniške in meniške zalege opravili svoje delo in prepovedali ter prekleli vse knjižice, s katerimi bi lahko poučevali in vzgajali italijansko mladež. Dokaj huda zadeva. Vidite torej, da je njihov cilj zares držati ljudi v nepoznavanju evangelija in v temi. To je očitno, saj bi lahko te knjižice popravili na mestih, kjer bi se jim zdele krivoverske, a so jih raje v celoti prepovedali, ali pa bi namesto teh lahko tudi sami spisali kakšne in zapovedali, da se morajo otroci učiti iz njih. Zagotovo nočejo, da bi ljudje razumeli te duhovne zadeve. To jim ne bi prineslo nič dobrega.

Seznam nato pravi: »Nova zaveza, ki jo je Francesco Denzina prevedel iz grščine v ljudski jezik.«¹⁵⁴ Koncil v Trentu je obsodil vse prevode Nove in Stare zaveze razen Vulgate, ki jo je odobril in potrdil, čeprav je ta nedvomno slabša od vseh ostalih, ter zapovedal, da je nihče ne sme zanemariti na račun drugih prevodov. Tako so zavrnilo izdaje iz Züricha, Münstra, tiste Sebastiana Castaliona,¹⁵⁵ Erazma, Bruciolija,¹⁵⁶ omenjenega Denzine in ostale (če jih je še kaj). A čudi me, da se ti obsojevalci niso oprli na odlok koncila. Lahko bi vsaj

¹⁵⁴ Pri številki 129 beremo: »Il Testamento Novo tradotto di greco in volgare da Francesco Denzina« (prim. De Bujanda III, Index de 1549, str. 196). Omenjeni prevod Nove zaveze Francisca de Enzinasa iz grščine v kastiljščino je bil natisnjen v Antwerpnu leta 1543.

¹⁵⁵ Sébastien Castellion (1515-1563) je bil francoski teolog in humanist ter eden prvih zagovornikov verske strpnosti. *Bibbia Sebastiani Castellionis* je izšla leta 1551 in je bila na seznamu obsojena leta 1554 (De Bujanda III, št. 72). Vergerij verjetno tu omenja njegov prevod Mojzesovega Pentatevha *Moses latinus*, ki je izšel v Baslu leta 1546 in v predgovoru katerega je Castellion kritiziral prejšnje prevode Biblije.

¹⁵⁶ Antonio Brucioli (ok. 1498-1566) je bil italijanski humanist in avtor enega najbolj poznanih zgodnjih prevodov Svetega pisma v italijansščino. Ta je izšel v Benetkah leta 1532 in kmalu postal zelo priljubljen med italijanskimi protestanti. Zaradi njegovih komentarjev svetih spisov je Brucioliju beneška inkvizicija večkrat sodila zaradi krivoverstva.

dejali, da se glede prevodov Svetega pisma sklicujejo na tisto, kar so odločili presveti očetje, in navedli njihov ukaz.

Hoteli so pokazati, da so celo nad koncilom (kot pravijo tudi za papeža, čeprav to ne drži) in ga skušali popraviti glede omenjenih prevodov, saj so njegove določbe priredili, kot ste videli, in dejali: »Ne želimo se izpostaviti toliko kot koncil in sedaj očitno razglašati te omejitve. Ne zavračamo vseh izdaj, ki so poleg Vulgate, ampak samo prevod Francesca Denzine ter tiste, ki imajo na začetku kako sumljivo pismo ali predgovor«. Kot da po njihovo ne bi bilo mogoče narediti dobrega prevoda s slabim predgovorom. Pravzaprav ni pomembnejšega vprašanja, kot je tisto o prevodih Svetega pisma in prav pri tem so se najslabše izkazali.

Nato ta blagoslovljeni seznam omenja *Il beneficio di Cristo* in spodaj doda: »Knjiga, ki nosi ta naslov«. ¹⁵⁷ Ker so previdni, so raje pojasnili, da ne obsojajo naravnost tiste dobrote, ki jo je Jezus Kristus namenil svojim izbrancem, ko je umrl na križu, ampak knjigo. In kakšna je razlika med obsodbo tiste dobrote in sladke knjižice, ki nam razkriva to dobroto in nam jo pomaga spoznavati? Glede te knjige vam pravim: ali je dobra ali pa slaba. Če je dobra, zakaj so jo obsodili? Če ni, zakaj so najprej pustili, da so prodali štirideset tisoč izvodov, za katere vem, da so jih v zadnjih šestih letih natisnili in prodali samo v Benetkah? Zakaj so pustili, da je naokoli zakrožila tolikšna količina strupa za duše (kot razumejo to delo)?

To je pomembna zadeva, saj bi morali biti ob teh kritikah in grajah vsako leto bolj ponižni in bolj priznavati napake, praznoverja in zablode, s katerimi so želeli zadušiti uboge ljudi, ter biti do njih prijazni, krotki ter jim ugoditi glede Gospodove slave. A ko so videli, da si ljudje zelo želijo ostati pri nauku evangelija, so se odločili, da bodo vsak dan bolj vzvišeni in da bodo uboga ljudstva tlačili in

¹⁵⁷ Pri številki 131. najdemo enega najpomembnejših spisov italijanske reformacije s polnim naslovom *Trattato utilissimo del Beneficio di Giesu Cristo Crocifisso verso i christiani* ali krajše *Il beneficio di Cristo*. Zapis na seznamu se glasi: »Il beneficio di Cristo, un libretto cosi intitolato« (prim. De Bujanda III, Index de 1549, str. 197).

Avtor traktata, ki je prvič izšel anonimno leta 1543 v Benetkah, je, kot se je izkazalo kasneje, Benedetto Fontanini, jezikovno pa ga je uredil učenec Juana de Valdésa, Marcantonio Flaminio. Delo, ki odseva miselnost kroga spiritualov in se opira na prepričanje opravičenja po veri, je tudi Vergeriju vseskozi zelo pri srcu, saj ga omenja tudi v drugih svojih spisih. Čeprav se je knjiga hitro razširila po Italiji in bila prevedena tudi v angleščino, francoščino in hrvaščino, pa je bilo zaradi delovanja inkvizicije že v šestdesetih letih 16. stoletja težko priti do izvoda. Danes je ohranjenih zgolj pet primerkov, od katerih hranijo enega tudi v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani.

zatirali ter skrili vsako drobtinico tistega, kar bi jim lahko povrnilo luč ozdravljenja. Kot sem dejal, jim res ne bi koristilo, če bi narode ta luč osvetlila. Jasno je, da bi se potem ljudje začeli norčevati iz odpustkov, jubilejev in vseh drugih iznajdb, in pomislite, kaj bi naredili ljudje, če bi po dolgem času spoznali, da bodo odvezani grehov, ko bodo po milosti in z živo vero spoznali veliko dobroto, ki jim jo je namenil nebeški Oče, ko je njegov ljubljeni sin krvavel in umrl na križu.

Ta dobrota je kot sonce, ki začne takoj, ko se dvigne nad obzorje, s svojimi močnimi žarki božati, razsvetljevati, greti naše duše. Tako ne potrebujemo druge toplote, da bi se ogreli, in svetlobe navadnih luči, sveč in svetilk, da bi videli. Luči, ki jih prižge človeška roka, nam lahko koristijo ponoči. Naj si z njimi pomaga, kdor bi rad ostal v temi človeške preračunljivosti in vztrajal v praznoverju in malikovanju. Božji otroci, ki so prišli iz nejevere noči in hodijo v luči, ki je Kristus, bodo pri tej tudi ostali in bodo v njej trdni, pa naj legati in demoni še tako besnijo, prepovedujejo in skrivajo knjige, grozijo in zatirajo.

A naj povem še nekaj o tej *Kristusovi dobroti*. Neki frater, ki mu knjižica nadvse preseda, je v upanju, da bo dobil od papeža kak beneficij, napisal sovražni govor proti križanemu Kristusu, tako da ga je moral braniti neki dobrodušni učenjak, ki je o tem spisal svojo knjigo.¹⁵⁸ To je izročil kardinalu,¹⁵⁹ ki slovi po tem, da ima luč, da pozna zmote Cerkve in da je okusil sladkost evangelija, kar so gotovo zgledne vrline. A pravim, da mora ta kardinal pustiti, da pride na svetlo zagovor knjige, ki ga ima v rokah, sicer ne bo upravičil svojega slovesa in ne bo spoznan za dobrega, saj bo dokazal, da nima tistega duha, v katerega so mnogi verjeli. Večkrat je dejal, da je treba biti previden in počakati na primeren čas in pravo priložnost. Lepo povedano, toda mar ni primeren čas sedaj, ko skuša mnogo ljudi ugasniti in pokopati Jezusovo dobroto in slavo? Kdaj se bo razkril in se razglasil za njegovega viteza, če ne sedaj, ko je njegov Kristus tako pretepen, izmučen in ranjen? Videli bomo, kaj bo s tem kardinalom. Bog mu daj poguma, saj bi bil čas, da se razkrije z vso svojo šolo.

Naj še povem, da sta pri knjižici sodelovala dva moža; eden jo je začel, drugi končal in prečistil, oba pa sta v Italiji in ju poznajo ter cenijo najvišji

¹⁵⁸ Gre za spis dominikanca Ambrogia Catarina Politija *Compendio d'errori et inganni luterani, contenuti in un libretto intitolato »Trattato utilissimo del beneficio di Cristo«*, ki je izšel v Rimu leta 1544, in odgovor Marcantonia Flaminia. (prim. Marcantonio Flaminio, *Apologia del »Beneficio di Cristo« e altri scritti inediti*, ur. Dario Marcatto (Firenze: Olschki, 1996).

¹⁵⁹ Vergerij ima v mislih kardinala Reginalda Polea in njegov krog oz. »šolo«, imenovano *Ecclesia Viterbensis*. Čeprav gre za odločen nagovor visokemu prelatu, njegovega imena tokrat ne razkrije, saj je Pole tisti čas zasedal visoke cerkvene položaje in bil celo kandidat za novega papeža.

dostojanstveniki in ministri v Rimu.¹⁶⁰ Vseeno pa je njuna knjiga obsojena kot krivoverstvo. Videli bomo tudi, ali bosta lahko potrpela in požrla krivico, ki se godi njenemu nebeškemu Očetu, in če se bosta tudi sama raje pretvarjala in uživala udobje in slasti duhovništva. Če pa so ti obsojevalci že prepovedali *Kristusovo dobroto*, bi me res zanimalo, zakaj niso zraven prekleli še nekaterih knjižic, ki učijo iste ali pa zelo podobne reči: *Medicina dell'anima*,¹⁶¹ *Trattato dell'oratione* Fregosa,¹⁶² predgovor k Pismu Rimljanom, ki tudi nosi ime Fregosa, a je, kot sem že omenil, v celoti delo Martina Lutra, *Apologia Galatea*¹⁶³ in zagovor fra' Balda, deli, ki sta tudi že natisnjeni.¹⁶⁴ Tu so še spis v ljudskem jeziku z naslovom *Instruzione come si ha a consolare nelle vie christiane uno che stia per morire* (ki je delo tistega, ki piše proti seznamu),¹⁶⁵ besedilo *Paraphrasi sopra i sette salmi* Giovannija iz Kremone,¹⁶⁶ ter nekatere nove razlage in pojasnila o psalmih v latinščini in ljudskem jeziku iz Francije in Italije. Veliko je še podobnih knjig, ki jim ne gre očitati drugega kot to, da zgolj slavijo dobroto križanega Jezusa in pravijo, da smo izbrani, opravičeni in odrešeni po njegovi zaslugi, pri čemer govorijo o enem in jasnem opravičenju, ne pa o mnogih razlagah, kot tisti v Trentu.

Sprašujem jih tudi, zakaj niso prekleli meniha Girolama Savonarole iz Ferrare¹⁶⁷ ali vsaj katerega od njegovih del. Gotovo drži, da je v mnogih svojih besedilih odkril resnico in da je pogosto z ostrimi bodicami prebadal rimski dvor. Martin Luter je o njem dejal, da je bil najbolj svet človek, mučenec Jezusa

¹⁶⁰ Kot rečeno, gre za Benedetta Fontaninja in Marcantonia Flaminia. Kot sklepa Jacobson Schuttejeva, je Vergerij verjetno izvedel, kdo je avtor knjižice, od sobratov Benedetta, ko se je mudil v samostanu v Polironu, ali pa od samega Flaminia (prim. Jacobson Schutte, *Pier Paolo Vergerio*, op. 115, 116). Tudi tu je Vergerij pazljiv, da avtorjev ne bi izdal, čeprav ju opozarja podobno kot Polea. Njuni imeni sta bili razkriti šele v procesu proti Pietru Carnesecciju leta 1567.

¹⁶¹ *Medicina animae*, delo Urbanusa Rhegiusa, je izšlo v Wittenbergu leta 1537.

¹⁶² Spis *Pio et christianissimo trattato della oratione* Federica Fregosa je izšel v Benetkah leta 1542 in se je znašel na seznamu prepovedanih knjig leta 1554. (De Bujanda III, Index de 1554, št. 192).

¹⁶³ Gre za delo *Apologia* frančiškana Girolama Galatea, natisnjeno po njegovi smrti leta 1542.

¹⁶⁴ Verjetno gre za zagovor, ki ga je Baldo napisal v zaporu in nosi naslov *Articoli proposti a fra' Baldo, preggione in San Marco, con la risposta di esso frate*.

¹⁶⁵ Vergerijevega dela s tem naslovom ne poznamo.

¹⁶⁶ Giovanni da Cremona je eden od Vergerijevih psevdonimov, gre torej za njegovo delo.

¹⁶⁷ Girolamo Savonarola (1452-1498) je bil italijanski pridigar, prerok in državnik, ki je po izgonu Medičejcev leta 1494 v Firencah ustanovil svojo teokracijo in ga imajo zaradi kritik papeštva in pozivov k prenovi Cerkve mnogi za predhodnika reformacije. Potem ko ga je papež Aleksander VI. izobčil, so ga leta 1498 sežgali na grmadi.

Kristusa in tisti, ki je začel odstirati resnico. Kot je znano, je tudi Catarino začel pisati proti temu Savonaroli.¹⁶⁸

Veliko bolj pa me čudi, da so ob obsodbi tiste dobre knjižice oprostili tisti z naslovom *Correttione dello stato christiano* ali drugače *Tri obzidja*,¹⁶⁹ ki je strašna in razpravlja o oblasti duhovščine na nenavaden način, da so pozabili na delo *Dialogi di Mercurio et di Caronte* in na dialoge *dell' Archidiacono et di Lattantio*.¹⁷⁰ Bolj ko se v seznam poglabljam, pravzaprav ugotavljam, da se ti ljudje kaj malo spoznajo na svoj posel in ta njihova nevednost me veseli in želel bi, da bi vedeli še manj.

Nato seznam pravi: *Il summario della Sacra Scrittura*.¹⁷¹ Gilberto,¹⁷² škof v Veroni, je presodil, da gre za knjižico, ki bi lahko zelo koristila tistim siromakom, ki ne razumejo latinščine, in ker se mu je zdelo, da bi par tam zapisanih zadevic veljalo pojasniti, je zadolžil nekaj učenih mož, ki jih je imel pri hiši, da na kratko razložijo nekatere odlomke. Te strani so natisnili in priložili na koncu *Summaria* in tako spis berejo po vsej Italiji že petnajst let. Sedaj pa se je ta legat nenadoma dvignil nad sodbo tega škofa in njegovih učenjakov ter nad številne dobre može, ki so knjižico prebrali in jo pohvalili, ter vse skupaj sesul. Ni mu všeč, da bi jo ubogi ljudje brali, pa najsi bodi z razlago ali brez nje, hoče

¹⁶⁸ Leta 1548 je v Benetkah Ambrogino Catarino Politi izdal svoj spis *Discorso contro la dottrina e le profetie di Girolamo Savonarola*.

¹⁶⁹ Gre za prevod Lutrovega dela *An den Christlichen Adel deutscher Nation* Bartolomea Fonzia. Vergerij ob naslovu omenja Lutrova tri obzidja ali prepričanja, za katere nemški reformator v omenjenem delu trdi, da jih je treba porušiti; prepričanje, da je duhovna oblast nad posvetno, da ima samo Rimsko cerkev pravico razlagati Sveto pismo in da lahko samo papež skliče koncil.

¹⁷⁰ Gre za dva spisa španskega humanista Alfonsa de Valdésa (1490-1532), brata Juana de Valdésa in svetovalca Karla V. V prvem delu z naslovom *Diálogo de Lactantio y un Arcediano* razlaga avtor oplenjenje Rima leta 1527 kot božjo kazen za rimske zlorabe in trdi, da cesar ni ukazal napada na mesto, v drugem, *Diálogo de Mercurio y Caron*, pa v podobnem duhu brani cesarstvo in ga postavlja nad papeža. Oba spisa sta bila prevedena tudi v italijanščino in bila obsojena na kasnejših seznamih.

¹⁷¹ Spis *El Summario de la Sacra Scrittura*, nekakšna kritika tradicionalne vere v luči svetih spisov, je anonimno in brez podatkov o založniku izšel sredi tridesetih let 16. stoletja.

¹⁷² Gian Matteo Giberti (1495-1543) se je kot škof v Veroni zavzemal za prenovo verskega življenja, preureditev samostanov in boljše izobrazbo duhovščine. S tem namenom je okoli sebe zbral krog izobražencev in neoporečnih duhovnikov, občutljivih za tovrstna vprašanja, med katerimi so bili tudi Tullio Crispolti, Adamo Fumano in Marcantonio Flaminio.

da raje berejo o Orlandih in Rinaldih ali kako poglavje o peči ali jeguljah¹⁷³ in podobne malopridnosti.

Če bi ta človek videl, da v Italiji zmeraj manj ljudi sprejema evangelij in da se zmeraj bolj oklepajo praznoverij, bi bilo še razumljivo, da bi v svoji zlonamernosti in vzvišenosti dejal: »Stisnimo jih sedaj, saj jih je zmeraj manj in le malo jih je tako razumnih, da bi nas lahko oštevali. Iztrgajmo jim iz rok vse knjige in poskrbimo, da bodo pozabili na evangelij in Kristusa.« A temu seveda ni tako, število vernih se ne zmanjšuje, ampak po božji milosti hitro narašča in nešteto je tistih, ki zadeve dobro razumejo. Še več, upam, da bo s tem seznamom in nasilništvom še bolj dregnil v Kristusovo žerjavico in razvnel ogenj ter vsem jasno pokazal, da niti on niti njegov zaščitnik papež nočeta več koncilov in prenov, ampak bi rada zadušila Jezusa in resnico ter vrnila vse stvari v stanje, kakršno je bilo pred štiriindvajsetimi leti. Ko bodo to ugotovili vladarji in ljudstva Italije, bodo vedeli, kaj jim je storiti, in bodo tako poskrbeli za svoje zdravje, varnost in mir, ne da bi še naprej čakali na koncil, izboljšanje ali kakšne druge papeževe ukrepe. Kot vemo, so to zavezani storiti tako po božjem kot po človeškem zakonu.

Seznam nato omenja delo *Tragedia del libero arbitrio* avtorja F. N. B.¹⁷⁴ S tem so si precej belili glavo, in če sami niso znali razvozlati teh črk, jim bom pri tem pomagal. Za črkami se skriva Francesco Negro Bassanese in sam mi je dovolil, da jih razkrijem.¹⁷⁵ Pri tem pa jih opominjam, da hoče ta tragedijo z mnogimi dopolnitvami še enkrat izdati, kar jih bo še bolj prizadelo. Naj jim tako svetujem zdravilo za to tragedijo in za vse ostale knjige, ki se pišejo proti rimskemu dvoru. Izboljšajo naj življenje in navade, odpravijo zlorabe, praznoverja in malikovanja, s katerimi dušijo ljudi, prenehajo naj preganjati služabnike Jezusa Kristusa, pa bodo vsi pisci utihnil, saj ne bodo imeli več o čem pisati. Če pa bi vseeno še pisali, jih bodo imeli za lažnivce in malopridneže brez vsakega ugleda in veljave. A dokler bodo ti legati in njihovi zaščitniki še naprej trmoglavili in vztrajali pri

¹⁷³ Vergerij se zgraža nad mladostnim pisanjem della Case in njegovo burleskno pesnitvijo z naslovom *Capitolo sopra il forno*, ki naj bi preko metafore kruha in peči opevala različne nespodobnosti, ter nad Bernijevo burleskno poezijo *Capitolo dell' anguille*. Tovrstna poezija po Bernijevem zgledu, ki se je v cinquecentu porodila kot nekakšna parodija na vzvišeni petrarkizem, je Vergerija še posebej motila.

¹⁷⁴ Pri številki 134 najdemo zapis »La Tragedia del libero arbitrio di F. N. B.«. Besedilo, katerega avtorja nam Vergerij za tem razkrije, je nekakšna teatralna uprizoritev verskih sporov in navodil za boj proti Rimski cerkvi. Prvič je izšlo leta 1546 v Baslu v italijanščini, kmalu zatem pa so ga prevedli tudi v latinščino, francoščino in angleščino.

¹⁷⁵ Francesco Negri Bassanese (1500-1563), Vergerijev prijatelj in sodelavec, je tisti čas deloval v Švici in ga inkvizicija ni ogrožala, zato je Vergerijeva trditev o dovoljenju povsem verjetna.

zmotah, ki so jih branili do sedaj, ter preganjali prave kristjane, so lahko prepričani, da bodo iz vseh smeri deževalo po njih podobne tragedije in še hujša dela, in ne bodo jim pomagale obsodbe, procesi in namišljeni koncili.

To je res neverjetna in nezaslišana trmoglavost. Že pred triintridesetimi leti je Martin Luter začel govoriti proti zlorabam odpustkov. In tisti v Rimu ga niso blagovolili poslušati, kaj šele, da bi kaj popravili, zato so kmalu izgubili poslušnost dela Saške. Luter je nato začel peti bolj na glas in je okoli sebe zbral učence, s katerimi se je lotil drugih zlorab, grehov in izprijenega življenja duhovnikov ter opatov. In glej, ker se še vedno niso zganili, so tako izgubili skoraj vso Nemčijo. Še vedno pa se niso hoteli ukloniti ter karkoli popraviti glede navad, praznoverij in malikovanja, zato je hitro odšlo tudi osem najvažnejših švicarskih kantonov, ki so dvignili Kristusovo zastavo tako goreče in visoko, kot je že stoletja ni dvignil nihče. In prav je tako. Hvala Bogu, ki nam je bil tako naklonjen. Skoraj vsako leto so kaj izgubili in vseeno so bili vsako leto bolj oholi in trmoglavi. Tako so izgubili tudi vse Angleško kraljestvo, vse pokrajine in morska področja, ki so onkraj Dacije, Daunije in Norveške, vso Prusijo in skoraj vso Transilvanijo. Poleg tega so videli, da se je vnel njim sovražen ogenj tudi v delu Kraljevine Poljske, od katerega gre pričakovati veliko dobrega, pa se niso spustili k tlom in se niso niti malo spremenili. Vedo, kaj se dogaja v francoskem kraljestvu, a se še vedno opirajo na silo in meč. Vidijo, da se ogenj širi po vsej Italiji in da je prišel celo v Rim. To s težkim srcem priznava tudi papeški vikar Archinto¹⁷⁶ v predgovoru svojega odloka, s katerim je želel dati zgled pridigarjem, a ga je papež zavrnil. Priznava torej, da je v Rimu veliko ljudi, ki branijo prepričanja in kritike protestantov. Oni pa se pri tem obnašajo kot vzvišeni faraoni, čeprav jih Gospod glasno opominja, naj brzdajo svoj pohlep in odpravijo razkošje, slabe navade, znane zlorabe, stara praznoverja ter malikovanja. Prepovedali bi radi tudi vse pobožne knjige in pobili vse tiste, ki bi jih upali opomniti, da je treba napake odpraviti. O, kakšna slepota in strašna trmoglavost! Tako so naredili stari farizeji: *Continuerunt aures suas*¹⁷⁷ in tudi ti si mašijo ušesa, nočejo slišati niti razumeti niti besede proti svojim užitek. A morali bi se bati vsaj italijanskih duš, če se že nemških ne. Če se namreč ta ogenj dobro prime italijanskih učenjakov (kaže že tako), bodo ti gotovo postali še eno orodje Gospoda in bodo z drugačno silo in spretnostjo ter na drugačen način širili njegov nauk in slavo,

¹⁷⁶ Filippo Archinto (1495–1558) je bil italijanski škof in papeški vikar, kot poznavalec kanonskega prava pa je sodeloval tudi na koncilu v Trentu.

¹⁷⁷ *Apd* 7, 57: »Tedaj so zavpili z močnim glasom, si zatisnili ušesa ...«.

razkrivali in spodbijali hinavščine in malopridnosti farizejev, kot pa so to počeli tisti (naj mi oprostijo) onkraj Alp.

Ti pa se ne bojijo ničesar, čeprav vidijo, da se jim država manjša in propada in da lahko izgubijo še preostalo. Pomembno jim je le, da zadostijo svojim potrebam, pa naj drugi še tako vpijejo.

Poslušajte tole: ko je papež Urban¹⁷⁸ slišal, da so nekateri ljudje v njegovem času tožili, da se pri Gospodovi večerji dogajajo zlorabe in da je oskrunjena ter okužena s preveč obredi in pretiranim zunanjim bliščem, zaradi česar bi ji bilo treba vrniti tisto obliko in preprostost, ki jo je zapovedal Kristus, je dal spisati določilo, ki teče nekako takole: »Ker so si nekateri domišljavci dovolili trditi, da te evharistije ne opravljamo dobro in tako, kot je določil Kristus, bomo zato, da jih še bolj zmedemo (tako pravi), prekašali naše predhodnike in ukazali, da se vsako leto praznuje svečanost posebej v čast tej hostiji in da se mora ta nositi okoli po mestih, da bi jo častili v najbolj razkošni in svečani procesiji, ki jo je mogoče narediti.« To je bilo izboljšanje, za katerega je poskrbel papež Urban, da bi odpravil zlorabe pri Gospodovi večerji.

Prav nič bolje ne ravna danes papež Pavel¹⁷⁹ ob hrupu tolikšne množice ljudi, ki se pritožujejo, da se tako sramoti in škoduje krvi ter smrti Jezusa Kristusa, in pravijo, da je on edini, ki bi lahko z nekimi papirji in tistimi posvečenimi *Agnus dei*¹⁸⁰ vsake toliko podaril odvezo od grehov in večno življenje tistim, ki bi mu bili po volji. Papež pa je, da bi svet še bolj osupnil, sestavil nov nezaslišan odlok, ki so ga natisnili in raznesli po Italiji, v njem pa pravi, da je blagoslovil neke drobne lesene krožce ali paternostre in podaril popolno odvezo od vseh grehov in rešitev ene duše iz vic tistemu, ki se bo dotaknil kakega od teh lesenih paternostrov, ko bo molil. Pa čeprav (poslušajte, ta je res lepa), čeprav ta človek ne bi pozorno molil: »etiam si non attente oraret« (prav te besede sem videl napisane). Mar ni to huda zadeva, velika trma in strašna slepota? Papež misli takole: ti krivoverci, ki mi nasprotujejo in razglašajo, da je Bog za očiščenje in

¹⁷⁸ Urban IV. je papeževal med letoma 1261 in 1264. Leta 1264 je v spomin na mašo v Bolseni uvedel praznik svetega Rešnjega telesa, katerega bistvo je čaščenje posvečene hostije.

¹⁷⁹ Gre za Alessandra Farneseja, ki je bil papež Pavel III. med letoma 1534 in 1549. Ker govori Vergerij o njem v sedanjiku, torej kot o živečem človeku, je mogoče sklepati, da je bilo njegovo delo natisnjeno pred 11. novembrom 1549.

¹⁸⁰ Gre za drobne medaljone iz voska, na katerih je pogosto upodobljeno jagnje s križem. Po običaju jih je papež blagoslovil v prvem letu svojega pontifikata in nato vsakih sedem let, prinašali pa so odvezo od grehov ter zaščito pred različnimi nesrečami. Omenjeni običaj so po drugem vatikanskem koncilu opustili, zadnji papež, ki je omenjene medaljone posvetil, je bil Pij XII.

odvezo od grehov pripravil najbolj čisto stvar, ki jo ima, in ponudil kri ljubljenega sina, bi radi povedali, da drugačna odveza od grehov in drugačna pot v večno življenje nista mogoči. Jaz pa pravim, da je oprostitev grehov v moji moči in da lahko počnem z nebesi, kakor me je volja. Da bi jih zmedel, bom za odvezo uporabil neko trsko in najbolj preprosto stvar, kar si jih je mogoče izmisliti, torej dotik drobnega kosa lesa s konico prsta in par besedic brez srca in razmišljanja. To hoče povedati Njegova svetost in v Italiji poznam veliko plemenitih gospa in drugih hinavcev, ki so želeli imeti te paternostre in jih zelo pobožno nosijo, pritrjene na nekakšnih sponkah ali verižicah. Precej jih je v Benetkah, v nekaterih nunskih cerkvah, med drugimi v tisti z imenom Santo Sepolcro. Pritrjeni so na neko železje in ob vsaki uri je okoli njih mogoče videti nekaj neumnežev, ki tam molijo, se jih dotikajo s prsti in verjamejo, da so na ta način dobili odvezo od grehov zase in za svoje prednike. O, veliki zlodej, kako prebrisan zavajaš duše! Ne samo da ni prenove, da se ohranjajo praznoverja in malikovanja in da ni nikakršne želje po spremembi, ampak se papeževu ravnanje, s katerim ta zaničuje uboge vernike, še stopnjuje.

Neki ugledni kardinal mi je dejal: »Pomisli, kakšen bi bil papež Pavel, če bi bilo papeštvo še vedno enotno in močno, če bi se mu še klanjal ves svet ter mu nosil svoje zlato, papeštvo, kakršno so imeli Aleksander, Julij in Leon. In čeprav ima Pavel samo trhli delček tega, vseeno na veliko mešetari in sanja o vseh mogočih stvareh, ki jih bo podaril svojim nečakom¹⁸¹ ter zadostil svojim trenutnim muham, ob čemer praznoverja in malikovanja še utrjuje. Ne samo da ne upošteva glasov in spisov številnih učenjakov, ki so v tujini, ne meni se niti za kardinale, ki jih ima ob sebi. Vsi vidijo, kako ravna s temi ljudmi, pri pomembnih stvareh jim nasprotuje, četudi imajo prav, in ravna po svoje. Vemo, da ima papeštvo tri velike sovražnike, in ti so: moč sultana Sulejmana,¹⁸² ki je v zadnjih tridesetih letih z orožjem zavzel otok Rodos, velik del madžarskega kraljestva, Hrvaške,

¹⁸¹ Pavel IV. se ni zavzemal za nadaljevanje koncila, ampak je Cerkev skušal reformirati z neposrednimi posegi, med katerimi je poleg strogega izvajanja inkvizicije tudi prvi rimski seznam prepovedanih knjig. Poznan je tudi po svojem nepotizmu, pri čemer mu je najbolj škodovalo imenovanje nečaka Karla za kardinala, ki ga je zaradi zlorabe položaja moral kasneje odstavit.

¹⁸² Sultan Sulejman I. Veličastni je vladal od leta 1520 do 1566 in je bil najuglednejši vladar 16. stoletja. Osvojil je Beograd, Rodos in večino Ogrske ter cesarstvu priključil velik del Bližnjega vzhoda in Severne Afrike.

Dalmacije in ne nazadnje mesti Neapelj v Romaniji in Malvasijo¹⁸³ (vsa ta ozemlja so bila pod duhovnim vodstvom Rima). Potem so tu tisti, ki se imenujejo luteranci, ki so se bojevali in se bojujejo s študijem, peresi in s knjigami, in ti so v zadnjih tridesetih letih vzeli Rimski cerkvi in od njene poslušnosti odtrgali veliko več kraljestev, dežel in mest, kot pa turška vojska. Tretji sovražnik je sam papež, saj ne počne drugega kot to, da jemlje stvari, ki pripadajo Cerkvi, in jih daje potomcem iz svojih ledij in ker v resnici noče privoliti v pravi koncil ter reformirati in popraviti stvari, za katere že vsak ve, da so slabe. Raje z nasiljem tlači, duši in pobija tiste, ki z božjo vzpodbudo govorijo resnico in pričajo za Kristusa, in ker skrbi, da je vsak dan več praznoverja in zmot, si je nakopal jezo Boga in veliko nasprotnikov ter tako oslabil svoje kraljestvo in povzročil vedno večje razpoke v njegovem zidu. Zares se trudi in si na vse kriplje prizadeva, da bi v prihodnjih tridesetih letih (če bo seveda živel tako dolgo) to kraljestvo trpelo vsaj toliko, kot je trpelo v preteklih treh desetletjih.

A vrnimo se k seznamu. Tam piše *Tragedia di un'altra sorte*,¹⁸⁴ kar je res neumnost. Kakšne vrste pa je ta drugačna tragedija? Je latinska ali v ljudskem jeziku? O čemu govori? Kdo je njen avtor? Slišali so govoriti o neki tragediji, ki govori čez njih, in ne da bi vedeli kaj več, jo obsojajo, medtem pa siromaki ne vedo povedati drugega kot: *Tragedija drugačne vrste*. Jaz pa poznam dve različni tragediji v latinskem jeziku, obe natisnjeni; prva nosi naslov *Pammachius*, druga pa *Mercator*. Njun avtor je Tomaso Neogorgo in prvo je posvetil Martinu Lutru.

Nato seznam pravi: *Libretto consolatorio ai perseguitati per la confessione della verità evangelica*. To in še eno knjižico, ki je omenjena malo zatem ter nosi naslov *Dottrina vecchia et nova*,¹⁸⁵ je napisal Urban Reggio,¹⁸⁶ ki so ga imenovali in obsodili med prvimi. Tudi tu se lepo vidi njihova brezobzirnost, saj bi radi preganjali, mrcvarili, metali v zapore, prepovedovali in ljudem odvzemali čast ter imetje, pri čemer nočejo, da bi ti lahko iskali kakršnokoli tolažbo.

¹⁸³ Gre za dve mesti na grškem Peloponezu. Navplij je pristaniško mesto, ki je bilo v Vergerijevem času poznano kot Napoli di Romania (izraz »Romania« je označeval dežele Bizantinskega cesarstva), Malvasia pa je italijansko ime za grško Monemvasio. Obe mesti so Turki zavzeli leta 1540.

¹⁸⁴ Seznam pri številki 135, takoj za obsodbo tragedije Bassaneseja, navaja: »Tragedia d'un altra sorte« (De Bujanda III., Index de 1549, str. 200). Gre za nepodpisano delo, katerega avtorja se je della Casa trudil odkriti leta 1547. Vergerij mu »priskoči na pomoč« in v zvezi s tem še enkrat opomni na tragediji Thomasa Naogeorgusa (gl. op. 94).

¹⁸⁵ Gre za prevoda dveh del Urbana Rhegiusa, *Seelenarznei* in *Nova doctrina*.

¹⁸⁶ Urban Rhegius (1489–1541) je bil nemški protestant, ki je na seznamu obsojen samo z imenom in priimkom, kar pomeni, da so prepovedana vsa njegova dela. Najdemo ga pod številko 19.

Obsodili so tudi neki drug skromni spis z naslovom *Dottrina verrissima tolta dal cap. 4 a Rom. Per consolar le afflitte conscientie*,¹⁸⁷ v katerem je zapisano, da se moramo s trdnim upanjem zateči h Kristusu, »qui traditus est propter delicta nostra, et resurrexit, propter iustificationem nostram«,¹⁸⁸ če našega duha tlačita nesreča in trpljenje. Tako pravi Pavel v četrtem poglavju Pisma Rimljanom in nas za tolažbo napoti k Jezusu. Pisci seznama pa ne želijo, da bi šli k njemu, ampak da bi tolažbo iskali s telesnimi očmi in ušesi, da bi gledali in poslušali njihove hladne svečanosti in večglasno petje, pomešano z zvokom rogov in trobent.

Naslednji na seznamu je naslov *Modo di tenere nell'insegnar et nel predicar il principio della religion Christiana*.¹⁸⁹ Gre za knjižico s samo trinajstimi listi oktavnega formata, prijetna, a obenem resna, pobožna ter nadvse koristna zadeva. Uči, na kakšen način je treba pridigati evangelij. Opominja na nekatere čudovite odlomke iz Svetega pisma, ki jih velja še posebej upoštevati, če želimo ohraniti naše zdravje, in s tem namenom ponuja tudi nekaj dobrih primerjav. V eni teh pravi, da počne naš gospod Bog z nami tako, kot je počel neki kralj s svojimi vazali, ki so pobegnili iz njegovega kraljestva. Ta je namreč razglasil in vsem naznanil, da bo oprostil vsem beguncem, jim dovolil povratek domov, ter jim obljubil, da bo z njimi lepo ravnal. Vsi, ki so zaupali besedi in obljubi njegovega veličanstva, so se vrnili v domovino in so pošteno živeli pod vlado in zapovedmi svojega gospoda ter uživali njegovo blagohotnost in dobrotu. Tisti pa, ki mu niso zaupali, so ostali izobčeni in brez domovine, imetja in njegove milosti. Tako in nič drugače je naredil tudi Bog. Še vedno povsod razglašča dobre novice, da je v Kristusu, svojem predragem sinu, kaznoval vse naše grehe in nam jih odpustil. Če zaupamo temu odpuščanju in njegovi obljubi in če se mu popolnoma predamo ter zaživimo po njegovih svetih navodilih, nam bo naklonil milost in nas bo sprejel v domovino večnega življenja. Tako pravi avtor te knjižice in nas korak za korakom popelje skozi svete spise ter pokaže, da ta primerjava drži in da se tu skriva bistvo našega zdravja. Tudi njega so legat in njegovi fratri obsodili in prekleli. Zdi se mi, da so to storili zgolj zato, da bi zakrili omenjeno bistvo, na katerem temelji naše zdravje, in zastrli (kot sem že večkrat povedal in velja še ponoviti, ker je res) vsako veliko ali majhno luč, ob kateri bi lahko videli in prepoznali milost, ki jo je Bog pokazal v Kristusu.

¹⁸⁷ Vergerij najbrž ni vedel, da gre tudi tu za besedilo Rhegiusa (prim. De Bujanda III, Index de 1549, št. 138, str. 202).

¹⁸⁸ Rim 4, 25.

¹⁸⁹ Avtor tega dela je, kot kasneje pojasni Vergerij, Juan de Valdés, najdemo pa ga pod številko 141.

Obsojajo tistega, ki uči, da je treba o Jezusu pridigati iskreno in razumno, medtem pa puščajo, da lahko vsakdo bere neko knjižico imenovano *Barletta*,¹⁹⁰ ki jo imajo za dobro in primerno. V njej so napotki za pridiganje, uči pa največje hudobije, neumnosti in brezbožnosti, kar so bile kdaj napisane. Uči, kdaj naj si pridigar povezne kapuco na oči, kdaj naj gleda leseni križ milo in kdaj grozeče (tako pravi), potem pa pojasni še, katere pravljice mora povedati za veliko noč. Med drugimi je tudi tista, v kateri so evangelisti imenovani za nemarneže, ker niso povedali, da se je Jezus najprej prikazal materi. Kaj porečete na te hudobije? A te so vseč in zelo drage farizejem, saj zavajajo in ovirajo razum tistega, ki jih bere, da ne bi mogli spoznati dobrote, ki nam jo je namenil Bog s svojim ljubljnim Sinom.

Avtor prej omenjene dobre knjižice je bil Španec po imenu Valdés. Umrli je nekaj let nazaj in njegova beseda je obrodila lepe sadove v Neapeljski cerkvi. Imel je veliko učencev, med njimi so bili tudi pomembni ljudje. Res je, da so bili nekateri med temi iskreni in goreči, ostali pa mrzli, bojazljivi in zamazani. Naj jih Bog ogreje in očisti. Ta je napisal še precej lepih stvari, med drugim tudi delo z naslovom *In qual maniera si doverebbono instituire i figliuoli de' Christiani*.¹⁹¹ Delo, ki obsega zgolj eno polo, je tudi na seznamu in ne morem se načuditi drznosti in brezbožnosti teh obsojevalcev. Poleg tega je napisal tudi spis *Cento considerationi*¹⁹² in nekaj vprašanj ter odgovorov in sporočam vam dobro novico, da boste tudi te imeli kmalu natisnjene. Škoda bi bilo namreč, da bi ta zaklad ostal skrit in ga ne bi razdelili med številne vernike. Obljubim vam, da se bo to kmalu zgodilo.

Poslušajte še tole in se nasmejte ob njihovi neumnosti. Obsodili so Ahilov *Epitome*,¹⁹³ knjižico, ki so jo začeli tiskati in prodajati že pred dvajsetimi leti. Prodajali so jo v Benetkah in po vsej Italiji in Franciji. Ta Ahil je skrajšal in strnil

¹⁹⁰ Dominikanec Gabriele Barletta je avtor knjižice *Sermones quadragesimales de sanctis*, ki so jo prvič natisnili v Bresciji leta 1479.

¹⁹¹ Vergerij je nekoliko spremenil naslov Valdésovega dela, ki je na seznamu. Ta se v svoji polni obliki glasi *Qual maniera si deurebbe tenere a informare insino dalla fanciulezza i figliuoli de christiani delle cose della religione* (prim. De Bujanda III, Index de 1549, št. 142). Kasneje je izšlo tudi z naslovom *Latte spirituale col quale si debbono nutrire & allevare i figliuoli de Christiani in gloria di Dio*.

¹⁹² Valdésovo delo *Le cento & dieci divine considerationi* so prvič natisnili v Baslu leta 1550 na podlagi rokopisa, ki ga je imel v lasti Vergerij. Za tisk je poskrbel Celio Secondo Curione.

¹⁹³ Achilles Pirmin Gasser (1505–1577), nemški zdravnik in astrolog, se s svojim delom *Historiarum et chronicarum mundi epitome* znajde na seznamu pod številko 147.

obsežno delo *Cronica* Konstantina Phrigia,¹⁹⁴ ki se prav tako prodaja v Benetkah in sem ga videl tudi v knjigarnah v Rimu že pred petnajstimi leti. Ta modri legat pa obsoja *Epitome* in knjižico, kjer so zgodbe skrajšane, ne pa celotne *Cronice*, torej vodnjaka, od koder je prišlo tistih nekaj kapelj vode. In bodite prepričani, da so vse tiste stvari, ki se mu v *Epitomu* zdijo krivoverske, prepisane iz velike *Cronice*. Naj vam ponudim primer. Konstantin Phrigio pravi, da se papeštvo ni začelo s sv. Petrom, ter trdi, da ta po oblasti in moči ni bil nad ostalimi apostoli. To naj bi se začelo šele v času cesarja Fokasa, ki je, kot beremo, izdal odlok, s katerim je okoli leta gospodovega 600 papeža Bonifacija postavil za prvega med vsemi škofi. In Ahil pripoveduje prav to, kar je našel pri Phrigiu. Tako je za krivoverca obsojen učenec in ne učitelj, ki ga je poučil o teh stvareh.

Ko se je že pred petindvajsetimi leti papeški teolog Silvestro Prierate¹⁹⁵ skupaj z dvema ali tremi njemu podobnimi nepremišljeno in nepoučeno lotil pisati proti Lutru, je ta vzkliknil: »O, ubogo papeštvo, z vsem svojim bogastvom ne premore boljših braniteljev od teh.« Tako bi sedaj tudi sam vzkliknil: »O, ubogo papeštvo, proti kateremu so se v preteklih petindvajsetih letih borili najmočnejši vojščaki, pa še vedno ni našlo bolj učenih in bolj marljivih braniteljev od teh.« In pomislite, če so tudi v Beneški republiki, ki je prva v krščanskem svetu, papeški služabniki, ki vedo tako malo, kakšni morajo biti šele drugi branilci in vojščaki, zadalženi za stražo in obrambo manj pomembnih mest. Ker v Rimu nimajo boljših borcev od teh, boste videli, s kakšno lahkoto jih bo sovražna vojska odličnih in izurjenih mož premagala in kako hitro se bo to zgodilo.

Ostali sta zgolj še dve obsodbi. Prva pravi takole: »Vsa dela, kjerkoli bodo natisnjena, v katerih je moč najti karkoli proti svetnikom in Katoliški cerkvi.« To je še ena neznanska burka. Sami bi namreč morali jasno povedati, za katera dela menijo, da vsebujejo kaj izrecno proti svetnikom in proti Katoliški cerkvi, ne pa pustiti, da se ubogi ljudje sami ubadajo z odkrivanjem teh nevarnih stvari.

To je kot zanka in mreža, v katero se lahko ujame kak nesrečnež. Predvsem tiste besede o svetnikih imajo lahko namreč različne razlage. Med drugim bi lahko ti preganjalci dejali, da govori proti svetnikom tisti, ki pravi, da sv. Lucija ne more pomagati pri zdravljenju oči, in oni, ki ne priznava sv. Roka ali sv.

¹⁹⁴ Gre za delo Paulusa Constantinus Phrygia (ok. 1483–1543) *Cronicum regum regnorumque omnium catalogum*, ki so ga leta 1546 že obsodili na seznamu iz Leuvna, kasneje pa, verjetno tudi zaradi Vergerijevega opomina, še na seznamu iz leta 1554 (*De Bujanda III*, Index de 1554, št. 469).

¹⁹⁵ Dominikanec Silvestro Mazzollini da Prierio (ok. 1475–1523) je bil *Magister sacri palatii* in eden prvih katoliških teologov, ki so javno pisali proti Lutru.

Sebastijana za zaščitnika in zdravitelja kužnih mehurjev in česa podobnega za druge svetnike (sramotno je naštevati te neumnosti in poganstva). Rekli bodo, da je krivoverec in da govori proti svetnikom tisti, ki pravi, da je poganstvo, če si nekatera mesta in ljudstva vzamejo za zaščitnika in varuha določenega svetnika. O tem govori tisti člen, ki je na koncu *Interima*, in podobne zadeve razlagajo pisci listine tudi na začetku. Dejali so, da naj mesta praznujejo in častijo tiste svetnike, ki so njihovi zaščitniki in krasijo njihove grbe, in če bi že kje iskali zlorabo in praznoverje, bi ju našli prav tu. Glas preroka graja prav to, ko pravi: »Secundum numerum urbium tuarum sunt Dii tui«. ¹⁹⁶ Pravo poganstvo je na ta način izbirati bogove in svetniške zaščitnike ter delati iz tistih, ki so bili božji služabniki, naše malike.

Še huje je, da si preprosto ljudstvo pogosto za zaščitnike izbere svetnike, ki jih nikoli ni bilo, in si prisvaja neka izmišljena imena, kot je med drugimi sv. Krištof, ter njim na čast zida cerkve, prireja procesije, javne in zasebne molitve in se pri njih priporoča, da bi prosili Boga za njihovo zdravje. Teh pa ni ne v nebesih ne na zemlji, tako da ubogi ljudje molijo k neki zadevi, ki je sploh ni. Le kakšen absurd, kakšna sramota je to? Jojmene, ali naj v krščanstvu res prenašamo tako neumnost in brezbožnost! Vsekakor pa je še huje, da bi radi obsodili na grmadi vsakega, ki se s tem ne strinja.

Na koncu bodo ti prebrisani obsojevalci dejali, da govori proti svetnikom in da je luteranec vsak, ki bi trdil, da ne verjame vsem legendam, ki jih je mogoče prebrati o svetnikih in svetnicah. Radi bi namreč, da bi jih imeli za resnične in da bi v njih verjeli na isti način in z isto ponižnostjo ter spoštljivostjo, kot verjamemo verskim členom in členom božje resnice. Rad bi vam jasno pokazal, da je to njihov namen. Nekoč sem napisal par strani o tem, da legendi o sv. Juriju in sv. Krištofu ¹⁹⁷ nista resnični, in to dokazal celo s pomočjo *Decretuma* in z novim *Brevirjem*. Pojasnil sem tudi, da bi lahko bila upodobitev sv. Jurija, ki s kopjem pokonča zmaja, ko ta pride iz jezera, in osvobodi kraljevo hčer, prispodoba za Jezusa Kristusa, ki je s križem pokončal hudiča, staro kačo in našega sovražnika, ki je prišel iz pekla, ter rešil našo dušo iz njegovega prijema.

Upodobitev sv. Krištofa pa bi lahko razlagali tudi na ta način: tisto morje, v katerem je naslikan, ponazarja zemeljsko življenje, one ribe in sirene pa so ovire in užitki, ki nas navadno speljejo stran od Boga. Tisti visoki in vrli mož

¹⁹⁶ Prim. *Jer* 11, 13: »Tvoji bogovi, Juda, so postali številni, kakor tvoja mesta«.

¹⁹⁷ Vergerij ima verjetno v mislih svoje razprave o svetnikih Juriju in Krištofu iz dela *Otto difesioni* (Basel, 1550), kjer podrobneje razloži omenjene alegorije.

je kristjan, ki mora biti močan in žilav, da lahko hodi skozi nevarnosti tega sveta k slavi Gospoda. Grčava palica, ki jo ima v roki, je trdna vera, na katero se moramo opreti, da lahko varno prebrodimo vse posvetne viharje in tegobe. Ko je vera živa, vzcveti in obrodi lepe sadove. Majhen žep, naslikan na boku velikana, pomeni, da se moramo na poti skozi življenje zadovoljiti z majhnim, oni puščavnik s svetilko na morski obali pa nas uči, da moramo kot prijatelja sprejeti vsakega poduhovljenega človeka, ki nam pokaže luč svetih spisov, in se z njim pogovarjati. Podoba Kristusa, ki ga nosi na rami, pomeni, da moramo biti vedno ponižni pred mogočno roko Gospoda, se mu podrediti, ga ubogati ter narediti vse za njegovo slavo.

Ko sem šel v Trento, da bi se pridružil ostalim prelatom in povedal, kako me je navdahn timer Gospod, se je kardinal Santa Croce, monsinjor Marcello Cervini, obrnil proti meni, da bi me odgnal, in (kot sem povedal) sem bil prisiljen oditi (tam ni bilo nikakršne svobode, človek ni mogel prosto govoriti in tja ni mogel priti vsakdo, to je gotovo). Tako sem ga prosil, da mi vsaj pove, zakaj me podi s koncila, ki bi moral biti odprt za vse, še posebej za škofe. Ni se namreč še primerilo (sem mu dejal), da bi zavrnili in s koncila nagnali kakega škofa, ki se je tega hotel udeležiti. Odgovoril mi je prav s temi besedami (Bog mi je priča in on jih ne bo zanikal, saj se mu zdi, da mi je ponudil resen in tehten odgovor): »Se vam zdi lepo, da ste se spravili preganjat sveta Jurija in Krištofa?« Vidite, da drži, kar sem vam povedal. Ti ljudje menijo, da nekdo govori proti svetnikom, če pravi in dokaže, da neka legenda ni resnična. Mar ni imel Cervini lepega in tehtnega razloga, da je spodil prelata s koncila?

Povem vam še nekaj hujšega. Gospod Gerardo Busdrago, ki sem ga večkrat imenoval za avditorja tega legata, ki je sklical koncil v kamri, je na svojo roko začel proti meni preiskavo. Videl sem osnutek dokumenta in ta je poznan tudi nekaterim dobrim ljudem, imam pa tudi izvod izpod peresa njegovega notarja, za katerega upam, da ga bodo kmalu prebrali v javnosti. Omenjeni me je zaradi tistih prispodob o Juriju in Krištofu, ki sem vam jih razložil, označil za krivoverca in zapisal: »Quasdam commentitas nugas et fabulas de ipsis factis confinxit.« Vidite, bratje, vidite, kako si je snel masko in se počasi razkril. To, da je Jezus s križem odvzel moč demonu in osvobodil naše duše, označi za čenče, izmišljotine in pravljice. Pravi, da so čenče, izmišljotine in pravljice, ko učimo, da mora kristjan ostati poslušen pod roko in voljo Boga, se opirati na živo vero in iskati družbo poduhovljenih oseb, ki nas lahko razsvetlijo s svetim Evangelijem.

Se vam še ni posvetilo? Ali ne vidite, da je res vse, kar pravim, da bi ti radi

izbrisali Jezusa, njegovo kri, njegov križ, njegov spomin iz misli ljudi. Blatijo njegov nauk ter mu pravijo krivoverstvo, luteranstvo in brezbožnost ter pravijo, da so v Evangeliju zapisane pravljice in čenče. Jojmene, res je ubogi nesrečnež tisti, ki bi pri njih, še posebej pri temu Busdragu, hotel izvedeti, kakšno je naše zdravje in kako lahko upamo na odvezo od grehov, če pa imajo Kristusa in Evangelij za pravljice in čenče. Ta bi vam povedal, da prihajata odveza od grehov in večno življenje od papeža in da je treba namesto v Evangelij verjeti v vse svetniške legende. Trdil bi, da je treba vse te svetniške podobe in slike okrasiti in okтитi, pred njimi pa prižgati mnoge sveče, ter da se je treba tem podobam zaobljubiti in jim pripisati vso prejeto milost.

Jasno je, da misli tako, saj me je opozoril in označil za krivoverca, ker sem dejal, da legende teh svetnikov niso resnične. Pristavil je celo, da so po njegovem mnenju pravljice in čenče tisto, kar sem dejal o Jezusu Kristusu in kristjanu. Bodite prepričani, da ne razume ničesar; sam sem se z njim dajal več mesecev. Kar potrpiamo, dokler je tako Bogu všeč, potem pa bodo tudi ti sodniki izročeni njegovim otrokom.

Besedam proti svetnikom naj pristavim tudi nekaj tistih proti Katoliški cerkvi. Vem, da trdijo, da so proti Katoliški cerkvi vsi, ki se ne strinjajo z mnogimi praznoverji in malikovanji, ki so pri njih v rabi. Ko na primer trdim, da ne delamo prav, če se zaobljubimo kateri od teh slik, ki naj bi delale čudeže, da ni prav, če nosimo pred njih obeske, medaljone, podobice in sveče, je za njih to govor proti Katoliški cerkvi. Prav res zadevo razumejo tako, čeprav gre za navadno poganstvo in eno tistih stvari, ki blatijo in sramotijo Katoliško cerkev, ki nas ni nikoli učila teh gnilih malikovanj. Nasprotno, ima jih za gnusno grozodejstvo in je vedno grajala tiste, ki bi se nanje opirali. Ti pa zagovarjajo prav te stvari in pravijo: »Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas.«¹⁹⁸ Bodite potrpežljivi, ubogi božji otroci, če imajo po Njegovi volji moč nad našimi telesi, je ti mesnateži vsaj ne morejo imeti nad našimi dušami.

Čudi me, da niso nesramno pristavili in zapisali – proti Katoliški rimski cerkvi – in pomenljivo je, da tisti na koncilu v Trentu tega niso jasni povedali v odloku, ki govori o Simbolu.¹⁹⁹ A četudi niso dodali te besede, bi radi v resnici povedali in nas prepričali, da je Katoliška cerkev pravzaprav Rimsko cerkev. Jaz pa skupaj z vsemi pobožnimi in poduhovljenimi ljudmi tega in preteklega časa

¹⁹⁸ Prim. Juvenal, *Satira VI*, 223.

¹⁹⁹ Vergerij omenja odlok o veroizpovedi *Decretum de Symbolo Fidei* s tretje seje Tridentinskega koncila, 4. februarja 1546.

pravim, da bo ta Cerkev zares katoliška in apostolska takrat, ko bo zagovarjala iste nauke kot apostoli in ko bo trdno stopala po njihovih stopinjah, ne da bi jih spreminjala ali se odmikala od poti Jezusa in apostolov. Prav tako lahko imamo vsako cerkev, ki se trdno drži naukov apostolov, za pravoverno in apostolsko. Če pa bi rada rimska ali katerakoli druga Cerkev učila vse, kar ji pade na pamet, in zadeve, ki niso utemeljene z božjo besedo, je ne moremo imeti ne za katoliško ne za apostolsko in jo lahko zapustimo. Tako pravi tudi besedilo *Decretuma*: »Si qua est Ecclesia quae fidem respuat, et apostolicae praedicationis fundamenta non possideat deserenda est.«²⁰⁰

In rad bi, da mi odgovorijo na to vprašanje: Katera je tista Cerkev, po kateri se moramo ravnati in je za zgled vsem drugim cerkvam, tista v Rimu, v kateri so papež, kardinali, škofje in uradniki, ali tista, ki je bila v Jeruzalemu in v kateri so bili Jezus in apostoli? Tudi če jim ni po volji, bodo morali priznati, da je slednja tista, iz katere izvirajo nauki, po katerih se ravnajo ljudstva. To je cerkev Jezusa in apostolov, cerkev, ki je v resnici apostolska, sveta in prva med vsemi drugimi. Z besedami bi radi ti Rimljani pokazali, da trdno stopajo po stopinjah apostolov in da se niso oddaljili od korenin, iz katerih so ti zrasli. Poglejte si *Decretum*, zadeva XXIII, vprašanje I, kjer pravzaprav govorijo samo o tem.²⁰¹ Če nam torej pokažejo, da se v resnici trdno držijo naukov apostolov (kot se hvalijo sami) in da od teh ne odstopajo, jim zagotavljam, da se bodo vsi, ki so se od njih do sedaj ločili in jih imajo za praznoverneže in namišljene kristjane, k njim vrnili in jim kot pravim kristjanom izkazali veliko spoštovanje. A tega ne morejo pokazati.

Ni res, da se držijo tistih stopinj in naukov, čeprav nas s svojimi zavitimi in izprijenimi besedami skušajo prepričati v nasprotno. Vse izvirne nauke so skvarili in umazali ter dodali tisoč svojih odlokov, ki so v nasprotju z Evangelijem in učenjem apostolov, in tisoč praznoverij in malikovanj. In naj jim niti na kraj pameti ne pade, da bi trdili in prepričevali uboge ljudi (kot so to delali do sedaj), da imajo moč dodajati, popravljati in spreminjati to, kar so določili Jezus Kristus in sveti apostoli. Ne samo, da sveti spisi grmijo proti njim in pravijo, da te moči nimajo, ampak je tako zapisano konec koncev tudi v *Decretumu* in kanonih.

V *Interimu* je skromno poglavje z naslovom *De notis et signis verae ecclesiae*, ki čudovito potrjuje moje besede, saj pojasni, da so znamenja prave Cerkve čist nauk in prava ter zakonita raba zakramentov. Pravi tudi, da prava Cerkev

²⁰⁰ Prim. *Corpus iuris canonici*, Decretum magistri Gratiani, Secunda pars, Causa XXVI, quest. I, c. 26.

²⁰¹ Prav tam, Causa XXIII, quest. I.

spoštuje in širi iste nauke in prepričanja, ki so jih zagovarjali in širili sveti ljudje od časa apostolov do današnjih dni. Pojdite pogledat v cerkve teh Rimljanov in videli boste, da je v njih petsto obredov, redov, institucij, nauk, praznoverij, malikovanj, ki jih marljivo branijo in častijo, pa jih niso videli ali poznali ne sveti apostoli ne drugi sveti možje, ki so prišli za njimi. Če bi jih, bi se jim obrnil želodec in bi začeli kričati.

Zato sem zgoraj omenil, da bodo morali pisci *Interima* zavoljo teh temeljev, ki so jih postavili, stopiti naprej in upoštevati resnico bolj, kot pa so to počeli do sedaj. Naj navedem enega od odlomkov, ki jasno pričajo o tem. Trdijo namreč, da je eno od znamenj prave Cerkve zdrav nauk in da mora ta nauk izvirati iz časa apostolov (berite pozorno) in se prenašati naprej tako, da ima vedno soglasje vseh svetnikov, ki ga prejemajo in odobravajo. Poslušajte njihove besede: »Tertium signum est unitas, quae vinculo caritatis et pacis continetur, ac membra Ecclesiae ita conglutinat, ut non solum quod perpetuus Sanctorum consensus ab apostolis usque ad nos recepit et approbavit, idem sentiat, sed etiam idem loquantur.« In malo zatem: »Quartum signum verae Ecclesiae sit quod sit catholica et universalis, hoc est per omnia loca et tempora diffusa, et per Apostolos, eorumque successores continuata usque ad nos, successione propagata usque ad fines terrae.«

Če je to naš temelj, je ta kot visok in krepak vitez, ki pobije vse tisto, kar je v rabi pri cerkvah in ne izvira od apostolov, in lahko tudi rečemo, da Cerkev, ki brani te zadeve in jih ima za dobre, ni prava Cerkev. Poglejte, koliko stvari najdemo v *Interimu*, še posebej na koncu, za katere trdijo, da so dobre, stvari, ki jih niso Apostoli nikoli videli ne poznali. Med temi so pripisane mrtvim svetnikom, molitve za duše tistih, ki so odšli s tega sveta, obveznost molitve ob kanoničnih urah, številni prazniki in litanije, številni blagoslovi, eksorcizmi, številni križi, praporji in procesije pa tudi ločevanje hrane (pravijo, da ni dobro jesti mesa vsak dan v tednu zato, ker bi ga lahko zmanjkalo, kar je res lep razlog). Vse te zadeve in še nekatere druge zagovarja in zapoveduje *Interim*, čeprav apostoli zanje še slišali niso. Čeprav so imeli v sebi toliko duha (poslušajte to zmagovito misel), pa si niso drznili ali jemali pravico, da bi nauku svojega učitelja še kaj dodajali ali ga spreminjali (in če bi hoteli kaj dodati, to ne bi bili eksorcizmi, procesije, praporji in podobne poganske nesposodbnosti). Še dosti manj pravice pa bi smeli imeti nekateri ljudje brez luči, ki so se dolgo časa za tem začeli vmešavati v cerkvene zadeve in Cerkev umazali s svojo mesenostjo in praznoverji.

Tu vam ponujam v branje lepo misel Tertulijana iz časa malo za apostoli.

Živel je kakih dvesto let za Jezusom in v knjigi *De praescriptione hereticorum* pravi tako: »Nobis nihil ex nostro arbitrio indulgere licet, sed nec eligere quid aliquis de suo arbitrio induxerit, Apostolos Domini habemus auctores, qui nec ipsi quicquam ex suo arbitrio quod inducerent elegerunt (apostoli torej niso prinesli nič svojega), sed acceptam a Domino disciplinam fideliter nationibus assignarunt.«²⁰² Tako je tudi prav, ljudem je namreč treba posredovati učenje in nauk v taki obliki, kot smo jo prejeli od Gospoda, ne da bi se vanjo vtikali in jo spreminjali, z iskrenostjo in vero poštenjaka, ki vrača posojilo. Ta nam bo namreč izročil točno toliko denarja, kot ga je dobil, in ne bo spreminjal ali se dotikal niti novčiča. Nato Tertulijan nadaljuje s Pavlovimi besedami: »Itaque etiamsi angelus de coelis aliter evangelizaverit anathema diceretur in nobis.«²⁰³

Na koncu se posvetimo še dvema vrsticama, s katerima se sklene ta sveti seznam. »Vsa dela brez imena avtorja, tiskarja ter kraja ali časa tiska v zadnjih 24 letih«²⁰⁴ (tako pravi). Jaz pa pravim, da se velikokrat primeri, da kakšen dobrodušen in vrl božji služabnik, ki je večš peresa in dobro razume svete spise, napiše kakšno delo v čast Bogu in tolažbo izbranim in se pri tem ne želi podpisati. Tako se namreč obvaruje možnih očitkov, da ga vodi častihlepnost in želja po posvetni slavi. Takih del ne velja obsojati samo zato, ker na začetku ne navajajo avtorja, in trditi, da gre za krivoverske spise, marveč jih je treba najprej prebrati. A ti legati dobro vedo, kaj delajo, saj se njim podobni užitkarji in farizeji vedno podpisujejo pod svoja dela in jih z veseljem širijo, čeprav so ta skromna in površna, saj so častihlepni kot sam Lucifer. Ne bojijo se spisov njegovih zaveznikov, ampak tega, da kak skromni in poduhovljeni mož in kateri od tistih, ki jih ne zanima posvetna čast, ampak božja slava, ne bi razkril svojega imena javnosti. Vsem tem namreč naprtijo sum krivoverstva.

Glejte, kako jasno in razumljivo sporočajo, da je njihov namen zadušiti (kot se zelo trudijo) in iz spomina izbrisati vse te lepe razprave in knjige o svetih spisih, ki so ponovno vzniknile ter se začele širiti in brati v zadnjih štiriindvajsetih letih. Te jim niso všeč, saj čutijo, da jim njihova luč jemlje številne časti in užitke, jih razgalja in tako rekoč pobija. Hočejo se vrniti nazaj in spet ustoličiti svoje Skote, Tomaže, tisto *Metafiziko* in mračnjaštvo. A upam, da bo Gospod,

²⁰² Prim. Tertulijan, *De praescriptione haereticorum*, VI.

²⁰³ Prim. *Gal* 1, 8.

²⁰⁴ Pri številki 149 beremo: »Tutte le opere senza il nome dell' autore o dello stampatore, del luogo, dove si sono stampate ed in che tempo, da anni 24 in qua« (prim. De Bujanda *III*, Index de 1549, str. 209).

ki je začel to nebeško delo, tega tudi dokončal, kar bodo ti srboriteži z malo potrpljenja tudi dočakali.

Tako sem prišel do konca seznama (da bi se ognil dolgovezenju, na tem mestu nisem želel razkriti vseh zmot, zlonamernosti in zvijač teh ljudi in sem opomnil zgolj na tisto, kar se mi je zdelo najvažnejše) in rad bi dodal še zadevo, ki je tudi pomembna. V našem času so prišli na plan duhovi nekih preveč zagretih ljudi, ki se imenujejo anabaptisti oziroma katabaptisti (o tem sem nekaj povedal malo nazaj), ki širijo številne škodljive nauke in so jih po pravici vse cerkve Nemčije, Helvecije, Anglije in Retije obsodile za krivoverce. Ti se dajejo ponovno krstiti, oporekajo krstu otrok in zavračajo duhovščino. Radi bi imeli skupno lastnino in po mili volji gospodarili z mojimi zadevami in stvarmi vseh ostalih. Zaničujejo vse avtorje in vse knjige, napisane od časa apostolov do danes, in jih nočejo brati in prav tako se nočejo pridružiti nobeni od cerkva. Vsi so nevedni in spričo svojega vzvišenega prepričanja tudi brez Duha, ravnajo tako, kakor jim narekuje domišljija, in v glave so se jim naselile različne blodnje. Mnogi izmed njih so obudili napake Arija, Sabelija in drugih krivovercev in so sploh zelo nevarni sveti Cerkvi, ki jih zaničuje. Proti tem anabaptistom so številni avtorji, ki jih je legat obsodil in izobčil, napisali veliko dobrih knjig in prepričljivih del. Vsem, ki so jih pripravljene brati, lahko ti pisci pokažejo, da govorijo brez temeljev, da so ihtavi in prenapeti krivoverci. In če je Rimska cerkev istega mnenja ter obsoja krivoverske in zavržene anabaptiste, zakaj se ti obsojevalci niso usmilili vsaj knjig, v katerih branijo zadeve, ki so jim v veliko korist?

Ne samo tem, prizanesti bi morali še mnogim drugim delom ter jih izključiti iz seznama, in če bi se jim zdelo, da vsebujejo karkoli slabega ali nekatoliškega, bi se morali zgledovati po ravnanju sv. Hieronima. Ko je namreč ta ugotovil, da se je Origen pri nekaterih zadevah nevarno zmotil, ni obsodil vsega njegovega dela in avtorja ni izobčil, ampak je pokazal, kje sta zmota in nevarnost, rekoč, bodite pozorni na to in ono, saj gre za zmoto. Na ta način je sprejel dobre stvari in obsodil slabe. Nekega pomembnega kardinala sem slišal govoriti, da bi morali po njegovem mnenju tako storiti s tistimi knjigami, ki so jih v zadnjih nekaj letih napisali v Nemčiji.²⁰⁵ Tako ravnanje je bolj zmerno, in čeprav kardinal meni, da določena dela vsebujejo napake, priznava, da so v njih lahko tudi dobre stvari. Ti

²⁰⁵ Vergerij namiguje na ukrep »očiščenja« oz. ekspurgacije, ki je opozarjal na sporne odlomke v nekaterih delih ter nalagal njihovo odstranitev in je stopil v veljavo šele s seznamom iz leta 1564. O tem, predvsem v zvezi z italijansko književnostjo, več v delu: Ugo Rozzo, *La letteratura italiana negli »Indici« del Cinquecento* (Udine: Forum, 2005), 38-49.

malopridni bogoslužniki pa niso tako prizanesljivega duha, ampak razmišljajo povsem drugače. Čeprav verjamem, da je med njimi tudi kdo, ki se zaveda škodljivosti svojega početja, pa takemu verjetno več pomenijo uspehi (o, siromak) v posvetni službi, zato skupaj z ostalimi obsoja zadeve kar v celoti. Na ta način bi radi čim bolj zastrli in zakrili vsako luč, tako veliko kot majhno, a zaman. *Non est consilium contra Deum.*²⁰⁶

A poslušajte, saj vam povem, zakaj tem legatom ni mar za ljudi, ki pišejo in se borijo proti anabaptistom, pa četudi ti širijo nauke, ki so povsem v nasprotju s tistimi Rimske cerkve. Razlog je v tem, da imajo radi tiste, ki se ne strinjajo z luteranci in jih podpirajo. Četudi bi razglašali še hujše zadeve kot jih, samo da kljubujejo njihovim nasprotnikom, drugo jih ne zanima. Ste razumeli?

Če bi se kak Turek ali Jud, za katere vemo, da ne priznavajo prvih temeljev naše vere, torej utelešenja božjega Sina v trebuhu device Marije, njegove smrti in vstajenja, lotil pisanja ali kakšnega drugega početja proti prepričanju prenoviteljev in braniteljev svetega Evangelija in čiste krščanske vere, bodite prepričani, da bi mu bili ti obsojevalci in preganjalci naklonjeni. Saj so takim naklonjeni že brez pisanja ali boja proti luterancem in na svoji posesti jim puščajo veliko udobja in privilegijev. Ne motijo jih njihove sinagoge in to, da še vedno pričakujejo mesijo, vsi zaverovani v sence, znamenja in podobe tistega, kar se je že izpolnilo, ne moti jih, da se oklepajo vseh mogočih praznoverij in da ne verjamejo, da je Kristus božji Sin. Ne pustijo pa, da bi se mi lahko izpovedovali našemu Bogu ter njegovemu edinemu sinu in mu služili tako, kot hoče. *Sed tu Domine usquequo?*²⁰⁷ Prav tako puščajo, da lahko natisne Koran, kdor hoče, in ne samo v latinščini, ampak tudi v ljudskem jeziku, tako, da ga lahko po mili volji bere vsak. Obsoditi nočejo knjige, ki na škodo Jezusa Kristusa časti nekega Mohameda in uči neskončno morje in brezno podlosti, ampak se raje spravijo na spis, ki izkazuje Jezusu vso čast in uči njegov pravi nauk. *Sed tu Domine usquequo?*

Poslušajte lepo zgodbico, ki je ravno pravšnja za našo razpravo in jo velja povedati. Cervini, kardinal Santa Croce, je bil legat v Flandriji in je spodbujal cesarja ter rimskega kralja, ki sta bila skupaj, da bi prijela za meč in na kose razsekala vse tiste v Nemčiji, ki so odrekli poslušnost Rimu. Ko je dobil odgovor, da jim bodo prizanesli, ker se je treba boriti proti Turkom, je kardinal odvrnil z besedami, ki sem jim bil sam priča, nanje pa so me opomnili tudi nekateri protestanti, ko sem se mudil na pogovorih v Wormsu. Dejal je, da bi njuni veličanstvi

²⁰⁶ Prim. Prg 21, 30.

²⁰⁷ Prim. Ps 6,4.

naredili bolje, če bi pustili Turke in se obrnili proti luterancem, in spomnim se teh besed: »Et profecto si verum fateri volumus, Luterani sunt deteriores Turcis.« Svoje mnenje je podkrepil še z nekaj protislovji in primerjavami ter skušal dokazati, da so luteranci pravzaprav veliko slabši od Turkov. O, kakšna strahota! Turki zavračajo (kot sem dejal) temelje naše vere, saj častijo malika s tiste barke, se na veliko klanjajo Mohamedu ter s svojim ravnanjem jasno kažejo, da so smrtni sovražniki križa, krvi, udov in bratov Jezusa Kristusa. Ta Jelen²⁰⁸ pa pravi, da so boljši od luterancev, ki sprejemajo in zavzeto branijo vse temelje in osnove naše presvete vere,²⁰⁹ priznavajo vso slavo nebeškemu očetu z Jezusom Kristusom, častijo samo njega, priznavajo samo njegove nauke in nasprotujejo stvarjem zunaj njegove besede ter vsem zlorabam, praznoverjem in zmotam. Če so zaradi tega luteranci slabši od Turkov, je treba povedati, da so bili sveti apostoli prav tako slabi, saj so iz ust Jezusa Kristusa sprejeli in razširili povsem isti nauk, ki ga danes zagovarjajo ti nasprotniki rimskega dvora. Nebeški Oče, oprosti tistim, ki ne vedo, kaj govorijo ali počnejo. Tako sta jih zaslepila pohlep in lesket tistega posvetnega bogastva, tako trdno so privezani in priklenjeni k vsemu svojemu udobju, razkošju, mesenemu užitku in tako besnijo, ko vidijo, da izgubljajo svoj položaj in ugled, ker vedno več ljudi različnih narodnosti spoznava resnico o njih, da pravijo tej nebeški luči in svetemu nauku Jezusa Kristusa, ki sta jih razkrila, ne samo luteranska, razkolniška in krivoverska, ampak turška in še huje kot turška (kot ste videli). S tem hočejo ta nauk očrniti in dobro osramotiti, poleg tega bi radi pobili tudi vse, ki o njem govorijo. In v tej svoji krvoločnosti imajo prav, saj jih bo ta na koncu uničil in počasi pobil, še več, prav zaradi njega bodo zgrmeli v peklensko brezno. O, Gospod, usmili se jih.

Te cenzorje bi tudi vprašal, zakaj so se usmili številnih knjig Erazma, če so se že tako strogo in neusmiljeno lotili nekaterih ubogih avtorjev, ki mu ne sežejo niti do kolen in za katere se zdi, da niso v primerjavi z njim proti institucijam Rimske cerkve izustili niti besedice. Kot bi gledal večji vodni tok, iz katerega prihaja osem ali deset potokov, ki tečejo skozi številne travnike in polja, jih namakajo in poplavlja, in kot bi opazoval kmeta, ki se trudi ustaviti in ukrotiti del te vode, torej štiri ali šest potokov, a ne opazi, da se trudi zaman in da bo ta voda tekla po teh in drugih poljih, vse dokler ne bo ustavljen glavni tok. Erazem

²⁰⁸ Vergerij kardinala Cervinija tu poimenuje Cervo, torej jelen v italijanščini.

²⁰⁹ Zanimiva izbira besed »nostra fede santissima« daje slutiti, da je Vergerij leta 1549 še vedno čutil pripadnost Rimski cerkvi in da se verjetno še ni imel za luteranca.

je učitelj mnogih in je v današnjem času kot velik izvir in številni od obsojenih avtorjev so njegovi učenci in potoki, ki so od njega prejeli modrost.

Princ Carpija je v tistih svojih knjigah, napisanih prav proti Erazmu,²¹⁰ dejal, da je Luter erazmiral in Erazem luteriziral, in že v samem odgovoru Erazma na knjige tega gospoda lahko vidimo, ali je papist ali kaj drugega. Erazmovo mnenje razkrivajo mnogi njegovi spisi, kjer ob vsaki priložnosti neusmiljeno in brez spoštovanja zbada, napada in spodkopava številne obrede, ustanove in redove Rimske cerkve. Res je, da so nekatere njegove knjige polne praznoverja in da se je velikokrat pretvarjal, da pozna resnico, a v drugih je tistim iz Rima povzročil veliko škodo. Kar poglejte, kaj med drugim pravi o XI. Matejevem poglavju, kjer so besede: »Iugum enim meum suave est onus meum leve.«²¹¹ Vem, da celo Ochino, ki govori tako jasno in svobodno, v svojih spisih ni povedal hujših zadev. Erazem je tam namreč zapisal, da je imel Jezusov nauk zelo malo točk, da je bil lep, ponotranjen, poln sladkosti, nato pa so ga rimski papeži povsem skvarili, umazali in izpridili, mu dodali nešteta pravila in zapovedi, da so ubogi kristjani bolj zmedeni in potlačeni kot Judje. O tem napiše več strani in našteje del omenjenih obveznosti, ki so jih obesili za vrat krščanskemu ljudstvu. Pravi, da ne more niti pošteno začeti jesti, ne da bi naletel na kup novih pravil in prepovedi, ki nimajo zveze z božjo besedo in pod kaznijo večnega prekletstva v določenem času prepovedujejo nekatere jedi, kar je še huje, od tistega, kar je doletelo Jude. Tudi poročiti se ni mogoče brez različnih zank in preprek, ki jih je postavil papež, da bi v njih zapletel duše in jim pobral denar. Dela se ni mogoče lotiti, ne da bi takoj zadeli ob goro praznikov, v času katerih je dovoljeno hoditi po zabavah in drugih krajih slabega slovesa in to brez graje, ta pa nas doleti, če bi radi delali in si zaslužili kaj za pod zob. Nato našteje številna bremena zaobljub, spovedi, plačil, številne vrste duhovnikov, opatov, menihov, njihove raznovrstne barve in obleke, različna pravila, pa tudi izobčenja, nepravilnosti, interdiktne ter vse mogoče naslove, časti, beneficije, komisije, priročnike za odpustke in razprave sholastikov v različnih knjigah o zapletenih, pustih in brezpredmetnih

²¹⁰ Alberto Pio di Carpi (1475–1531), humanist in zadnji vladar Carpija, je poznan predvsem po svojih polemikah z Erazmom, ki so trajale od sredine dvajsetih let 16. stoletja pa do njegove smrti. Erazem je na njegovo pisanje odgovoril s spisoma *Responsio ad epistolam paraeneticam* (Basel, 1529) in *Ultima apologia adversus rapsodias calumniosarum querimoniarum Alberti Pii* (Benetke, 1532).

²¹¹ Prim. Mt 11, 30: »Kajti moj jarem je prijeten in moje breme je lahko«. Erazmov komentar *Paraphrasis in Evangelium Matthaei* je izšel v Baslu leta 1520 in nato v Benetkah leta 1523. V italijanščino je bil preveden leta 1547.

stvarah. Na koncu tako sklene, da je nauk evangelija zadušen in pozabljen pod temi grmadami ljudskih izmišljotin in norosti. Pristavi tudi, da je treba objeti krščansko svobodo, kakršno uči Pavel, in si nadeti sladki Kristusov jarem ter odvreči (tako piše) težko človeško breme. Pravim vam, da je v tem odlomku naravnost strašen, kar preberite si ga.

In kaj vse pove Erazem v spisu *Colloquia*? Bi lahko še bolj lahkomišelnost govoril pred avtorji seznama? Izbrani kardinali so vedeli za pomembnost te knjige in so papežu svetovali, da jo prepove in tako prepreči, da bi jo brali v šolah,²¹² sedaj pa so ga prevedli celo v ljudski jezik in ga lahko razumejo vsi.²¹³ Vseeno pa so legati in inkvizitorji tu zašli v zagato in ne vedo, kaj narediti. Dobro vem, da se zavedajo teže nekaterih Erazmovih knjig in si jih močno želijo prepovedati, a bi imeli s tem preveč dela, kar jim jemlje veselje. Zato morajo pogoltniti to neprijetnosti in se delati neumne.

A tudi če bi jim uspelo obsoditi vsa Erazmova dela,²¹⁴ še vedno ne bi mogli zastreti luči resnice. Čeprav je bil Erazem velik mož in je vseskozi veljal za dober in čist izvir, iz katerega so se napajali v našem času, pa je sam pil in se napajal pri drugih vodnjakih, ki so bili veliko starejši od njega. Pokazal nam je nekaj teh skritih in pozabljenih izvirov, ki jih je očistil, saj se je v njih nabralo blato, okoli pa razraslo trnje.

Tudi če bi nam vzeli Erazma, bi šli brat druge knjige, še posebej tisto papežovo z naslovom *Decretum* (ki sem jo omenil), kjer so sprejeti in za dobre ter katoliške razglašeni vsi tisti nauki, ki jih imajo danes papeži za luteranske in krivoverske. In nato so z nekaj zvijačami skušali zakriti in odpraviti *Decretum*. Vem, da so tisti očetje v Trentu razpravljali in modrovali, kako bi bilo to mogoče narediti in kako bi ga preuredili, da se ne bi zdeli raztreseni in nedosledni (sedaj bi namreč radi ljudem prepovedali, da bi sledili nekaterim mislim, ki jih zapovedujejo kanoni *Decretuma*, a med njimi ni bilo tako bistrega arhitekta, ki bi si

²¹² Kardinali, ki so sestavili poročilo *Consilium de emendanda Ecclesia*, so v besedilu opozorili tudi na Erazmovo delo *Colloquia*, ki so ga tisti čas brali v šolah in katerega odlomki naj bi napeljevali preproste duše k nepobožnosti. Zaradi tega so svetovali poostren nadzor nad tiskom in prepoved branja Erazmovega spisa in drugih podobnih del v šolah.

²¹³ Leta 1545 je pri Valgrisiu v Benetkah izšel prevod Erazmovega dela z naslovom *Colloqui familiari di Erasmo Roterodamo ad ogni qualità di parlare et spetialmente a cose pietose accomodati*.

²¹⁴ Prepoved vseh Erazmovih del se prvič pojavi na seznamu iz leta 1559, saj najdemo v poglavju »Auctores quorum libri et scripta omnia prohibentur« tudi ime Desiderius Erasmus Roterodamus in krajši opis njegovih del (prim. De Bujanda VIII, Index de 1559 et 1564, št. 207-214, str. 429-433).

upal spopasti se s to nadvse zahtevno zgradbo). Čeprav bi tako poleg Erazma s svojimi zvijačami obsodili in nam iz rok iztrgali tudi *Decretum*, ne bi ostali brez svetlobe in vode, saj nam ne bi mogli vzeti drugih virov in drugih luči iz preteklosti. Ostali bi nam številni starodavni pisci, med njimi Avguštín, in samo ta bi nam lahko dal dovolj luči in nas poučil o resnici. Ta je bil vzgojitelj Martina Lutra in je učil o veri, milosti, opravičenju in predestinaciji, delih, zaslugah in drugih pomembnih naukih te vrste. Z nadvse jasnimi besedami očitno oporeka vsemu tistemu, kar danes razglašajo tisti iz Rima, spričo česar sem slišal kardinale in škofo govoriti, da bi bilo treba tega Avguštína obsoditi in sežgati njegova dela. Zato smo na koncilu v Trentu lahko videli, da so sprejeli nekaj odlokov prav proti tistim, ki soglašajo z Avguštínom in širijo njegove nauke.

In tudi če bi jim uspelo odstraniti ali obsoditi tega hvalevrednega pisca, so tu še drugi, ki učijo iste nauke. In tudi če bi nam vzeli vse tiste stare avtorje, nam ne bi mogli prepovedati branja Stare in Nove zaveze, ki sta živ vir in prvi izvir, iz katerega so pili vsi dobri avtorji sedanjosti in preteklosti in so z njegovo vodo podučili, odžejali in potešili naše duše. Lahko nam iztrgajo iz rok (če hočejo in če morejo) vse, kar so povedali ljudje v vseh mogočih obdobjih, a jim to ne bo dosti pomagalo, saj nam ne morejo vzeti svetega evangelija Jezusa Kristusa. Tam so božanski zakladi ter naše tolažbe in tam imamo na voljo odlično orožje, da ranimo, strmoglavimo in pobijemo mesnateže z vsemi njihovimi podtikanji, norostmi in malikovanji. In če bi bil sam hudič tako prebrisan in močan, da bi nas na tak ali drugačen način prikrajšal za tisto malo papirja, na katerem sta s črnilom napisana zgodovina in nauk Jezusa Kristusa, nam ne bi mogel nikoli vzeti tistega evangelija, ki ga je božji Duh vtisnil v naša srca, ne tiste žlahtne svetlobe in nauka, ki nam ju je blagodejno razkril. Prav tako ne bi mogel preprečiti našemu vsemogočnemu Bogu, da se tudi brez papirja in črnila razkrije svojim izbrancem kot nadvse ljubeči Oče, jih pouči in potolaži.

Ti kratkovidni preganjalci se motijo, če mislijo, da se božji izbranci lahko izgubijo skupaj s papirjem in knjigami. Volja in namen Boga sta preveč odločna in trdna. Res bi bilo lepo, če bi nenadoma prenehal s tem, kar je počel *ab eterno*, in ne bi več skrbel za svoje otroke in izbrance ter jim ne pomagal do večnega življenja, katerega nasledniki so in jim je trdno obljubljeno, ker je nekaj možičkov obsodilo in prepovedalo nekaj malega oziroma nekaj več papirja. Njihov trud pa je zaman in s svojimi obsodbami ter sejanjem nemira ne delajo drugega kot to, da si zidajo palačo na lepem kraju v središču zemlje, poleg tega pa se razkrivajo vsem ljudem današnjega in prihodnjega časa ne samo za brezbožne, ampak

tudi za nevedne in nerazumne, kar bo zelo škodovalo njihovemu slavohlepju. Molimo, da jim Bog nakloni luči.

A rad bi se obrnil k njim, čeprav vem, da se ne menijo za opozorila in nasevete, še posebej če se nanašajo na resnico, in jih vseeno nagovoril. O, legat, o, fratri, ki ste bili svetovalci, naredili ste veliko napako, ko ste spisali to veliko obsodbo, in številne razloge za to sem vam že pojasnil. Morali bi začeti na drugi strani in vaš trud bi bil všeč Bogu in vsem dobrim ter modrim ljudem našega in prihodnjega časa. Morali bi se lotiti številnih knjig, polnih podlosti in praznoverja, malikovanja in krivoverstev, ki so jih napisali v zadnjih nekaj letih tako v latinščini kot v ljudskem jeziku in jih prodajajo ne samo v številnih trgovinah, ampak ob praznikih tudi pod stebrišči in oboki palač najznamenitejših mest. Preprosti ljudje jih tako lahko brez težav kupijo in si z njimi dobro umažejo in okužijo duše. O, kakšna sramota, kakšno zanemarjanje božje slave! V eni od teh knjig piše, da so po Kristusovi smrti apostoli posvetili sobo, kjer je angel obiskal Marijo, in jo spremenili v cerkev.²¹⁵ V resnici apostoli niso nikoli posvetili ne te ne katerekoli druge zidane cerkve, ampak so počeli tisto, kar jim je bilo zapovedano, hodili okoli ter širili dobro besedo Kristusa. Ker jih je poučil Sveti Duh, so dobro vedeli, da po prihodu Kristusa na zemljo posvetitve svetišč z neko vodo, pomešano s pepelom, vinom in soljo, niso več potrebne, kar velja tudi za ostale judovske obrede. V isti knjigi tudi beremo, da je sv. Luka po ukazuh apostolov naslikal podobo Marije in jo postavil v tisto cerkev, kar je prav tako izmišljotina. Luka je z besedami naslikal zgodbo Evangelija in dejanja svetih apostolov, nikoli pa ni naredil nikakršne slike ali kipa Marije ali koga drugega. Kje ste slišali, da so v času apostolov že znali slikati? V isti knjigi piše, da je ta cerkev, za katero pred tem nihče ni vedel, prišla iz Judeje in se najprej ustavila v Istri, blizu kraja imenovanega Reka, nato je letela čez morje v Ankonsko marko in pristala v gozdu, od tam spet odletela in se ustavila na gori, nato pa se še enkrat premaknila in končala v Recanatiju. Kakšne blodnje, kakšne pravljice so to? Oh, spet boste rekli, da govorim proti Katoliški cerkvi. Dobro vem, da bi radi za katoliško vero naredili vse tisto, kar si sproti izmislite in kar se preprostim ljudem ter neuki množici zdi, da bi bilo treba vpeljati v krščanstvo, pa čeprav je

²¹⁵ Vergerij omenja zgodbo o sveti nazareški hišici (Santa casa di Loreto), legendo, po kateri naj bi angeli prenesli hišico, v kateri se je zgodilo Oznanjenje, iz Nazareta najprej v kraj Trsat nad Reko, nato pa prek Jadranskega morja v Loreto. Postavljena naj bi bila v lovorov gaj, latinsko *lauretum*, po katerem je dobil ime tudi kraj. Proti tej legendi Vergerij polemizira v številnih svojih besedilih.

v nasprotju z Evangelijem, čeprav je malopridnost in izmišljotina. A tisti, ki so polni duha in poznajo pravi nauk, pravijo, da so to smeti in podlosti, ki blatijo in sramotijo sveto katoliško vero. Blebetajte, kolikor hočete, sam namreč vem, da nimate nikakršne podlage za obrambo tega praznoverja in malikovanja.

Rekli boste, da je to, kar sem povedal o Mariji iz Loreta, nepomembno. Sam pa pravim, da je zelo pomembno, saj vem, da se v tisti hiši oziroma cerkvi dogaja veliko bogoskrunstvo²¹⁶ in da se v krščanstvu dopuščajo in branijo številne podobne cerkve in čudežne podobe (kot pravijo), ki so navadno poganstvo. Z besedami bi težko v celoti popisali žalitve, ki sta jih utrpela Bog in Kristus zaradi teh laži, izmišljenih prikazni in cerkva, ki si ne zaslužijo tega imena, saj so zaradi malikovanja in izmišljotin, ki so v njih, prej legla malopridnežev in hudičev. Menite, da to ni pomembno? Le kaj je lahko pomembnejše od tega, kar škoduje časti Boga in slavi zidove, kar je zastrlo in tisoč čevljev pod zemljo zakopalo Kristusov nauk, njegovo slavo in dobroto, ki smo jo prejeli po njegovi krvi. Najprej bi morali obsoditi prav te zadeve, ki so od vseh najbolj sporne, in ne pustiti krščanskih ljudstev v tako veliki zmoti. Celo pisci *Interima* so dejali, da so tovrstne veselice in množice, ki se zgrinjajo pred slike in kipe, nedopustne.²¹⁷

Tu je še ena knjiga, ki jo javno prodajajo v trgovinah pod istimi oboki in se imenuje *I miracoli della Madonna*.²¹⁸ Kot tista prej, je tudi ta brez imena avtorja, čeprav bi morala biti dela, ki opisujejo življenja in čudeže, podpisana. A kdorkoli je že njen avtor, je bil šaljivec, malopridnež, nevednež in brezbožnež. Kot pravi, je videl kraljestvo, v katerem je neka kraljica ali vojvodinja ostala vdova skupaj z otrokom in da je tam vladala po svoji volji, ne da bi se sin v to kakorkoli vmešaval. Ta je bil povsem podrejen materi in je vse prepustil njej. In pisec je vse skupaj opisal in orisal kot nebeško kraljestvo, kjer vlada Marija in kjer ona deli milost ter pravico, Jezus Kristus pa je poslušen in tiho sprejema vse, kar odloči, kot bi bil kakšen gojenec. Poleg tega ji ni mar, če otroka grajajo, samo da njo ljudje vidijo kot častno in vrlo. Tako našteje kup čudežev, najbolj čudnih, sramotnih,

²¹⁶ Vergerij je leta 1554 izdal dve knjižici, kjer kritično razpravlja o Loretski Materi božji. Prva z naslovom *Della camera et statua della Madonna detta di Loreto, la quale e' stata nuovamente difesa da fra' Leandro Alberti bolognese e' da papa Giulio III. Con un solenne privilegio approvata. Nell' anno MDLIII* je bila verjetno natisnjena v Tübingenu. Istega leta je omenjeno besedilo izšlo tudi v latinskem prevodu z naslovom *De idolo Lauretano*.

²¹⁷ Leta 1553 je Vergerij pod imenom Guido Zonca objavil krajši traktat *Delle statue et immagini*, ki je pristal na rimskem seznamu leta 1559 (*De Bujanda VIII, Index de 1559 et 1564, št. 682*).

²¹⁸ Knjižica z naslovom *I miracoli della gloriosa Vergine Maria* se je po Italiji razširila na začetku 16. stoletja.

slabo zamišljenih, nespodobnih in brezbožnih, kar jih je bilo kdaj zapisanih. Med njimi je celo ta: Da bi prikrla nečednost neke redovnice, njene častilke, ki je skrbela za cerkev in je pobegnila z nekim plemičem, se je preoblekla v cerkovnico in namesto nje opravljala to delo, dokler se ta ni vrnila nazaj. Mar ni dal pisec presveti Devici, materi našega Jezusa Kristusa, lepe naloge prikrievanja, da je torej lastnoročno pomagala redovnici in bila na straži, medtem ko se je ta šla prepustit užitku. Kakšne hudobije so to? Take zadeve bi bilo treba obsoditi in iztrgati iz rok kristjanov, izobčiti in prekleti, ne pa knjižic *Beneficio di Cristo* in *Il sumario della Scrittura Sacra* ter drugih dobrih in pobožnih del.

Naj omenim še eno knjigo, tisto z naslovom *Il rosario*,²¹⁹ ki je polna burk, neresnic, krivoverstev, številnih opolzosti in sramotnih hudobij. Ta popisuje, da je Marija častila podobo svojega sina in da se je odpravila na romanje do krajev, kjer se je Kristus rodil, se postil, kjer so ga ujeli, bičali, križali in pokopali. Gre za gnile laži, s katerimi skušajo pretentati ljudi. Opisan je tudi Marijin pogreb, kjer naj bi nosili križ, imeli prižgane sveče, uporabljali kadilo in je sv. Peter nosil pluvijal. Namen tega je, da bi pred ljudmi upravičili ceremonije, kaprice in brezbožnosti, ki so si jih že pred časom izmislili lakomni duhovniki in opati. A v tem *Rožnem vencu* so še hujše stvari. Beremo lahko, da je Marija obiskala angleškega fratra Alana de Rupeja v njegovi kamri in ga poročila s prstanom in ogrlico iz svojih svetlih las. Nato ga je poljubila in mu dala piti iz svojih prsi ter ga po teh užitkih in prijaznostih poslala oznanjat *Rožni venec*. Kako se vam to zdi, o, legat, o fratři? Zakaj dopuščate, da ta ostudna in izdajalska knjiga z vsemi temi hudobijami kroži med krščanskimi ljudmi in da jo bratje sv. Dominika po večernicah v javnih cerkvah berejo vernikom in vernicam? Mar ne bi bilo bolje obsoditi to knjigo in pustiti pri miru tisto v ljudskem jeziku z naslovom *Esposizione del pater noster*?

Potem je tu še knjiga *Prediche di san Vincenzo*²²⁰ in ko jo imam v rokah, se mi zdi, da berem makaronsko pesem. Poleg tega, da je polna hudobij in laži, je tudi najbolj smešna zadeva, kar sem jih kdaj videl. Ko govori o sv. Petru, pravi: »Quia renegavit per os non comedit amplius nisi panem et olivas«, kar je v

²¹⁹ Gre za delo *Il Rosario della gloriosa Vergine Maria* dominikanca Alberta da Castella, ki so ga v Benetkah med letoma 1522 in 1548 natisnili kar osemkrat. Vergerij je v zvezi z njim leta 1550 v Poschiavu natisnil krajše besedilo z naslovom *A quelli padri domenicani che difendono il Rosario per cosa buona*.

²²⁰ Vergerij ima v mislih dominikanca Vincenta Ferrera, ki je napisal več nabožnih knjižic in je postal svetnik leta 1455. Njegove pridige primerja s t. i. makaronsko poezijo, katere glavni predstavnik je bil Teofilo Folengo.

nasprotju z Evangelijem, kjer beremo, da mu je potem Jezus dal jesti ribo.²²¹ Nad tem odlomkom tudi zapiše: »Accesserunt Angeli et ministrabant ei«,²²² da naj bi torej angeli Kristusu po štiridesetdnevnom postu, ko je postal lačen, prinesli špinačo in sardele. In še nešteto podobnih neumnosti je tam zapisanih, nekatere med njimi so tako izprijene in nespodobne, da me jih je sram ponavljati. In take stvari so piscem seznamov pri srcu in jih ne obsodijo.

A zdi se mi, da bi moral narediti seznam, ki je daljši od vašega, če bi hotel naštetih vse lažnive in nespodobne knjige, ki omalovažujejo božjo slavo in kakršne puščate, da se javno prodajajo. Nočete jih ošteti ali obsoditi, saj je v prid vašemu kraljestvu, če ljudje pustijo Evangelij in se lotijo branja teh hudobij. Pred vašimi očmi je temačen gozd, divja goščava cenenih knjig in med temi je tudi ono Žrelo,²²³ tisto brezno, polno zlaganih legend in življenjepisov svetih očetov, v katerih je prav tako precej laži. Tu je še cel kup legend, martirologijev, čudežev svetnikov in svetnic, ki so skoraj vsi izmišljeni, cel kup knjižic z brezbožnimi izpovedmi in nečastnimi ter nesramnimi izpraševanji, vrsta očenašev, prazničnih svetniških knjižic, številne debelejše ali tanjše sume ter kup priročnikov o štiridesetdnevnom postu, od katerih so mnogi polni smrdljivega blata.

Omeniti pa moram še eno pomembno delo, za katerega ste pustili, da ga tiska in prodaja, kdor hoče. Gre za tisto neumnost z naslovom *Fioretti di S. Francesco*,²²⁴ v kateri je poleg mnogih drugih izmišljotin, bogokletnosti in krivoverstev tudi ta, ki pravi, da v zadnjih tristo letih, vse od časa Frančiška, ljudem niso več pri našale odrešenja rane in kri Kristusa, ampak stigme in kri Frančiška. Podobno naj bi ženskam namesto Jezusa pomagala deviškost Marije, utelešena v sv. Klari. Mar vas ni sram? Ali nemara mislite, da so ljudje topi kot štori in kamenje ter da ne vidijo, da so to navadna krivoverstva, bolj ali manj podobna tistim Arija in Makedonija? Naj še enkrat poudarim, da bi morali obsoditi in izobčiti prav ta

²²¹ Prim. Jn 21, 13.

²²² Prim. Mt 4, 11.

²²³ Vergerij se tu poigrava z imenom Jacopo da Varagine (oz. Jacopo da Varazze), čigar priimek v italijanščini pomeni tudi »žrelo« oz. »brezno«. Gre za že omenjenega dominikanca in hagiografa, avtorja dela *Legenda aurea*.

²²⁴ O delu, ki ga poznamo pod slovenskim naslovom *Rožice sv. Frančiška*, je Vergerij objavil tudi knjižico *Discorsi sopra i fioretti di san Francesco ne quali della sua vita et delle sue stimate si ragiona*. Obsojena je bila na beneškem seznamu leta 1554 in na rimskih iz let 1559 in 1564 (De Bujanda III, Index de 1554, št. 155; VIII, Index de 1559 et 1564, št. 228. Prim. tudi Robert A. Pierce, *Pier Paolo Vergerio the propagandist* (Roma: Edizioni di storia e letteratura, 2003), 232.

in ne knjige, ki jih je zgolj povzela in povedala, da gre za stvari iz Korana, torej za mohamedanske in hudičeve stvari.

Rad bi vas nagovoril z besedami, ki jih je Štefan namenil svojim farizejem. Ste trdovratni in neverjetno trmasti, saj so vam zmote segle vrh glave in vam štrlijo že iz ušes. Veste tudi, da je ves svet videl, kako se v njih utapljate, pa se vseeno ne premaknete niti za malenkost in svoje zmote še povečujete. Če bi vas kdo hotel grajati in opozoriti, da bi bilo dobro izplavati iz tega smradu in nesreče ter pustiti, da izplavajo tudi drugi, jeznorito opletate z obsodbami in izobčenji ter, kar je najhuje, posegate celo po meču. Mislite, da boste s trmoglavostjo premagali in utišali peresa ter jezike vaših kritikov, a ste se ušteli, saj vam bodo iz dneva v dan bolj marljivo in zagnano vpili na uho, vam snemali masko z obraza in vas razkrivali pred svetom. Pokesajte se, dokler imate še čas, pokesajte se! Bojte se pogube vaših duš in vaših časti, vedite, da svet ni več slep, kot je bil včasih, saj vidi in razume, kaj se dogaja, in vsak dan so mu stvari bolj jasne.

Najprej bi tako morali obsoditi in prepovedati knjige, podobne tistim, ki sem jih omenil in za katere sem povedal, da so njihovi neuki avtorji po svoje prikrojili Evangelij ter izbrisali Jezusa Kristusa, njegov križ in njegovo kri iz spomina ljudi. Nato pa bi bilo treba obsoditi in skupaj z avtorji izobčiti tudi nekatere knjige, polne nespodobnosti in umazanije, ki se javno tiskajo in povsod prodajajo. Kakšna sramota, kakšna nizkotnost, še pogani ne bi dopuščali česa takega pri svojih ljudstvih.

In ali niste, med drugimi, tudi vi, gospod Giovan della Casa, eden tistih, ki so pisali opolzke stvari in po tem sloveli bolj kot vsi drugi avtorji našega in preteklega časa? Med vsemi pogani, hudobci in podleži ga ni bilo pesnika ali podobnega avtorja, ki bi pisal (oprostite mi) huje od vas. Rad bi predstavil predmet ene vaših pesmi, ki tako smrdi, da bi si še hudič zatisnil nos, in pojasnil ljudem, kdo je tisti, ki si je upal narediti koncil v kamri in obsoditi *Il Beneficio di Giesù Cristo crocifisso*, izobčiti in prekleti knjige številnih božjih otrok, a ne bi rad užalil pobožnih ušes, kot navsezadnje (Bog ve) tudi vas. Vseeno pa je zadevo treba pojasniti, naj mi oprostijo tisti, ki to bere. A kje naj poiščem besede, primerne, da pospremim to strahoto in to hudičevo ostudnost, ki jo imam povedati? V nekaterih verzih, ki imajo na vrhu natisnjeno vaše ime in krožijo naokoli skupaj z Bernijevimi poezijami, ste se lotili opevanja ... joj, sram me je izgovoriti, a bom vseeno povedal, saj je taka volja mojega Gospoda, ki želi da razkrijem njegove sovražnike. Opevali ste sodomijo in ji pisali hvalnice (to je poznano po vsej Italiji) in kar dvakrat ste na istem mestu dejali, da gre za božansko delo in posel.

Res ostudna zadeva, ob kateri se vsak dober človek strese od glave do peta, ko jo prebere. Zares je gnusno trditi, da je ta strašna pregreha nekaj božanskega. Mar bi lahko kakšna hudičeva usta ali pero sploh povedala še kaj hujšega? V tisti vaši nadvse umazani in nesramni pesmi ste omenjali še druge nespodobne hudobije, ki me begajo in jih ne bom opisoval. Oh, kakšne hudičeve ostudnosti!

Vseeno pa ste se brez sramu oglasili in se vtaknili tja, kjer je tekla razprava o kritiki in obsodbi knjig, pa čeprav ste sami poskrbeli za nekaj najbolj sramotnega in pokvarjenega, kar je bilo kdaj napisanega. In drznili ste si vsem tem izobčenjem na koncu seznama pristaviti vaše ime, ki ga krasijo številni naslovi? In vest vas ni spodbudila k previdnosti in uvidevnosti, saj bi vam utegnil kdo očitati te vaše verze? To me čudi. Torej verjamete, da so vsi slepi, nespametni in bedasti. Naj vam Bog odpre oči in vam nakloni milost, da boste spoznali svoje napake ter jih popravili. To si želim od srca in za to molim od srca. Seveda se mi smilite in boli me, da sem moral o vas povedati vse to, a s spoštovanjem in ponižno sem povedal resnico. In vem, da sem vas precej očrnil, če upoštevamo pomembnost in resnost povedanega.

Verjamem, da boste naredili še eno tajno zborovanje fratrov, na katerem boste obsodili tiste avtorje, katerih imen prej niste poznali, predvsem pa boste izobčili to mnenje in ta odgovor na vaš seznam. Kar izobčite ga, če hočete. Danes ni vaše rohnenje in grmenje nikomur več mar in se zdi kot slikana pravljica. Bolj ko boste o njem govorili in dvigali prah, bolj se bo širil na čast Gospoda, ki je poskrbel, da je bil napisan.

Naj spet nagovorim tudi vas, izbrani božji otroci, bratje in udje Jezusa Kristusa. Vidite, da našim sovražnikom še ni dovolj krvi naših bratov, ki so jo prelili do sedaj. Radi bi nam povzročili še več nesreče, saj še vedno grozijo in brusijo nože, da bi nam prebodli srca. Glejte, koliko seznamov je vzniknilo in s kakšno jezo in nesramnostjo njihovi pisci kažejo, da bi radi zadušili in z obema nogama poteptali vsako luč, malo in veliko, vsako iskro, vsak žarek resnice, ki se je pokazala v našem času, in nas z mečem prisilili, da bi se vrnili k prvotni temi in malikovanju. Bratje, poprimimo za naše orožje. Naj oni grozijo s svojim, torej s takšnimi sezname, izobčenji, zaplembami, zapori, ječami, prepovedmi, železom in ognjem, mi pa bomo uporabili naše, ki so molitve. Pokleknimo pred Bogom Očetom našega Jezusa Kristusa in našim Očetom in oprimo se na besede, ki so jih izrekli apostoli, ko so se znašli v podobnih neprilikah in težavah, kot smo jih izkusili sami. A te težave vseeno niso bile tako velike kot naše. Tisti papeži, pismouki in farizeji niso bili tako besni kot današnji. Zato pravimo tako:

Gospod, ti si tisti, ki je naredil nebo, zemljo in morje in vse stvari, ki so tam, si vsemogočen in čudovit v svojih delih in ti si tisti, ki je s Svetim Duhom skozi usta tvojega služabnika Davida dejal: »Zakaj ljudstva in neverni narodi ne morejo trpeti, da se nauk tvojega evangelija vsak dan bolj razkriva in bolj pobija praznoverja ter malikovanja? Zvijaj jih od bolečine, tresejo in mrščijo se, proti tebi pa snujejo številne načrte in brezglave zamisli. Zakaj neki počnejo te neumnosti? Kaj mislijo, da bodo lahko storili ti nesrečniki in siromaki? Če mislijo, da bodo proti tvoji mogočnosti zmagali, so res povsem nerazumni in nori.«

Poleg dobršnega dela navadnih ljudi, ki imajo slabo mnenje o tvojem svetem nauku in bi ga radi očrnili, tako ravnajo tudi nekateri veljaki tega sveta. Celo nekateri kralji so se z orožjem in svojimi posvetnimi silami obrnili proti Gospodu in proti njegovemu Sinu Kristusu, ter proti njemu kovali zarote in sklicevali različna zborovanja in koncile. Radi bi ga zakrili in pregnali, da ga ne bi njegovi dragi izbranci mogli videti in objeti.

O, Gospod, ti modreci in posvetni veljaki, ti Herodi, Pilati, legati, inkvizitorji so spletkarili in še spletkarijo, prirejajo tajne shode, posvete in pišejo besne sezname proti tvojemu svetemu Sinu Jezusu Kristusu, ki si ga mazilil in ki ga po tvoji zaslugi krasi največja milost. Proti tvojemu ljubljenu Sinu in proti tvojemu nauku, ki ga je učil po tvoji volji, so sprožili strašno gonjo, a vseeno delajo zgolj tisto, kar jim dovoliš, zgolj tisto, kar je tvoja moč, tvoja večna volja in tvoja večna sodba odločila, da lahko nekaj časa počnejo. Če temu ne bi bilo tako, je gotovo, da se ne bi mogli obrniti proti tebi. Toda, Gospod, sedaj, ko je potreba velika, sedaj, ko so izbruhali toliko jeze in gneva proti tebi, tvojim izbrancem in sinovom, sedaj, ko mislijo, da so te skupaj s tvojim lepim in svetim naukom skorajda že poteptali, da bi ponovno ustoličili njihovo norost in brezbožnost, ki smo ju že v veliki meri razkrili in pobili, sedaj, Gospod, poskrbi za njihove nadute grožnje in vzemi moč tvojim sovražnikom, spremeni njihove brezbožne misli in pusti nam, tvojim služabnikom in otrokom, da brez strahu spregovorimo, pridigamo in širimo tvojo besedo. Tako bo ta namesto malikovanja in lažnih kultov spet pridobila moč in zavladala v tvojih cerkvah. Razkleni svoje roke in svojo moč, da bi lahko za tvojo slavo delovali in ozdravili bolnike ter vse nejeverne, jih vrnili tvoji pravi veri in iz njih tako naredili čudeže in znamenja z imenom tvojega svetega Sina Jezusa Kristusa. Amen.

Orantes pro nobis, ut Deus aperiat ostium Sermonis, ut loquamur misterium Christi, sicut oportet loqui. Kol 4, 3

POVZETEK GLAVNIH TOČK, KI JIH JE MOČ PREBRATI V TEJ KNJIGI

Karel V. je v tisti knjižici z naslovom *Interim* skupaj z vsemi svojimi svetovalci in teologi priznal, da so številna mnenja in očitki, napisani v zadnjem času proti učenju in prepričanju Rimske cerkve, upravičeni.

Tudi današnji papeži, kardinali in koncili so priznali, da so srca duhovnikov in ostalih pozabila na Jezusa Kristusa, da je vse skupaj obrnjeno na glavo ter zmedeno, da je Cerkev skoraj povsem propadla in da je v njej mnogo napak (zapisali so prav to besedo, napak) in mnogo kužnih ran, tako starih kot novih. In da je nujno popraviti zadevo. Oni pa se ne zmenijo za to, še več, preganjajo tiste, ki bi trdili, da so v Cerkvi napake, in govorili, da se želijo znebiti napak in poskrbeti za svojo dušo.

To je še huje, kot če bi dejali: Priznavamo, da je naša telesa, kot ste opazili, napadla huda bolezen. A kar potrpite, nočemo, da nam pomagata in ne pustimo, da sami poskrbite za svoje zdravje, in prerezali vam bomo vratove, če ne boste tiho trpeli teh boleznih in če se boste pritoževali.

Sedemdeset, sto in dvesto let pred Lutrom (da ne omenjam še starejših) je živelo kakih dvajset ljudi, polnih modrosti in duha, ki so poznali nauk, o njem pisali, ga širili in branili (nekateri celo do krvi in smrti), tisti nauk in tisti povratek k Evangeliju, ki ju danes preganjajo.

A ta nauk ni mogel vzkliti, saj so se papeži z ognjem in mečem odločili braniti zmote in zlorabe in niso hoteli, da bi se o tem kjerkoli govorilo, kar velja tudi za tista uboga dva koncila, ki sta bila zaslužnjena, torej nesvobodna, in so ju sklicali v zadnjih dvesto letih (čeprav jim lastni zakoni nalagajo, da morajo sklicati enega vsakih deset let). In potem bi njihovi zagovorniki ta dolga obdobja radi spremenili v navado, da bi se tako lažje branili in kazali, da ravnajo prav, ko delujejo proti Evangeliju in zunaj njega. A vsake toliko bodo morali sklicati koncil in na njem pustiti ljudi govoriti in tudi sedaj bi morali potrpežljivo poslušati, kaj jim imajo povedati božji služabniki.

A četudi niso želeli svobodnih koncilov in imeli potrpljenja poslušati, je bila sila resnice tako močna, da sta proti njihovi volji in navkljub njihovem trudu v zgolj tridesetih letih dve tretjini ljudstev, ki živijo v kraljestvih in pokrajinah, nekoč poslušnih papežu in njegovi izprijenosti, tega odkrito zapustili, se mu odrekli ter se zatekli k staremu in čistemu nauku Evangelija. Poleg tega pa je še

nešteto tistih, ki so ga zapustili na skrivaj in sedaj hodijo naokoli zakriti, a prišel bo dan, ko si bodo za Gospodovo slavo tudi oni sneli maske.

Nekateri so to nebeško resnico prejeli v srca in duše s takim zanosom in silo, da so kot mučeniki želeli dati kri in življenje ter pričati, da jih je obsijala luč in da so na pravi poti resnice. Nekateri drugi so se odločili raje ostati vse svoje življenje v obupnih zaporih, kot da bi dejali, da so rimski nauki čisti in dobri. Tako je moč čutiti, da gre za delo Boga, ki bi nam rad s temi surovimi in čudovitimi zgodbami pokazal svoj Evangelij in svoj nauk, ki je bil pokopan pod zlorabami in praznoverji. Jaz, ki sem najbolj neznamenit in eden najbolj šibkih delov telesa te svete cerkve Jezusa Kristusa, sem hotel današnjemu svetu razkriti, da živo verjamem vanj, da imam njegov nauk za edinega pravega in da sem trdno prepričan, da so rimski papeži s svojimi pristaši tega umazali in skvarili. Tako sem se odločil zapustiti to, kar sem pustil za sabo, in prišel sem, kjer lahko svobodno sprejemem in tako z glasom kot s peresom pridigam sveti Evangelij v čisti in neokrnjeni obliki, kakršnega nam je izročil nebeški Oče preko ust svojega ljubljenega Sina. In bolj ko sem ga bil deležen, močnejše je v meni tlela želja, da pustim vse tisto v zameno za slavo mojega Gospoda.

In kot sem z lahkoto zapustil domovino, Italijo, prijatelje, sorodnike, usluge, ki so mi jih nudili vladarji, časti, dohodke ter opustil željo po tovrstnem udobju, ker nisem hotel živeti sredi teh zlorab in zmot, tako sem pripravljen dati tudi kri in življenje, ki mi je še edino ostalo na tem svetu, v znamenje mučeništva in potrditve, da tako, kot pišem, z vsem svojim srcem tudi čutim. Spokojen sem, ker vem, da je taka najsvetejša volja mojega Boga, in čakam, da mi nameni, ko se bo tako odločil, mučeništvo v njegovo slavo. To bom sprejel s takim veseljem, kot drugi sprejemajo škofovstvo, kraljestvo in cesarstvo, saj je v meni prižgal goreč plamen. In videli boste, če so me preganjanje, odvzem škofije in nove grožnje farizejev prestrašile in utišale.

Poleg številnih glasnih prič, ki so očitno podprle ta preganjanja nauk, velja omeniti še ostale. V času zgolj tridesetih let jih je bilo kar sto osemdeset (za katere vem sam, gotovo pa jih je bilo več) in prihajajo iz vrst vseh narodov in najbolj poduhovljenih ter izobraženih ljudi, ki so s peresom javno, jasno in ostro ošteli navade Rimske cerkve. Ker gre za kratek čas, je številka res visoka in zadeva je res nezaslišana. Tu so tisti, ki pišejo na skrivaj in se iz previdnosti nočejo razkriti, drugi, ki pišejo in še niso povsem odločeni in prepričani, tretji, ki so jih tako vzgojili in so že začeli pisati, ter četrti, učeni in bistroumni duhovi,

ki izpovedujejo to resnico, a se o tem niso odločili pisati. Teh ljudi je na svetu dovolj, bodi slava Gospodu.

Beneški legat gospod Giovanni della Casa bi torej moral spoštovati resnico ter vse povedane zadeve in najprej poskrbeti za odpravo očitnih napak v tisti odlični republiki, ne pa si zatiskati oči pred lučjo, ki se kaže, in pisati to naduto in brezobzirno obsodbo vseh teh velikih mož in njihovih knjig. Čeprav se cesarju, papežu, kardinalom in mnogim drugim ljudem našega časa zdi drugače, je ta poskrbel (kolikor je mogel) za jasno odobravanje vseh napak, grehov, zlorab, hudobij, licemerstva, praznoverij in malikovanja, ki so v Cerkvi. Sami lahko vidite, kako se je izkazal.

Pravo zdravilo proti tej strašni slepoti, trdovratnosti, besu in proti vsem drugim njihovim nadlogam ter grožnjam bomo našli v ponižni molitvi, ko bomo iz srca prosili našega nebeškega Očeta, naj se jih usmili, saj ne vedo, kaj počnejo. Prosili bomo, naj poskrbi za zaščito svojih otrok, ki jih je popeljal v to hudo vojno, in naj jim nakloni strpnost in trdnost, da bomo lahko vsak dan napredovali in širili meje ter slavo njegovega svetega kraljestva. Da bomo trdno in odločno stopali pod njegovo zastavo in svobodno izpovedovali njegov lep nauk, namesto da bi ga tajili, da se ne bomo nikoli uklonili ali se hoteli pretvarjati ali prebarvati, pa četudi nas razsekajo na tisoč kosov. In da bomo brez puhlih besed, brez zatajevanja in samoponiževanja kot križani pred svetom preseгли vse zemeljske napake in grehe ter stopili v prenovljeno življenje, okrašeni z nedolžnostjo in dobrimi deli. To je prava pot, da počastimo naš nebeški poklic in boj. Tako ne bomo oboroženi zgolj z neprebojnimi ščiti, s katerimi bomo prestregli ognjene puščice hudičev in njihovih služabnikov, ampak bomo imeli tudi meče z ostrimi dvojnimi rezili in strašne topove, s katerimi bomo pokončali in uničili razkropljene in prestrašene ostanke naših sovražnikov ter prišli do končne zmage. Ta zmaga bo naša, bratje, zmagali bomo, ker je Kristus z nami; v veliki meri smo si jo že priborili. Bodite radostni in pomirjeni. Samemu Bogu veljata slava in čast za njegovega edinca Jezusa Kristusa našega Gospoda.

Konec.

*Iam enim conspiraverant Iudaei, ut si quis eum confiteretur esse Christum
extra sinagogam fieret. Jn 9, 22
Dicebant autem multi ex ipsis: Daemonium habet, insanit. Quid eum
auditis? Jn 10, 20*

*Dederant autem pontifices et pharisaei mandatum ut si quis cognoverit ubi
sit, indicet ut apprehendant eum. Jn 11, 57*
*Si mundus vos oditi scitote quia me priorem vobis odio habuit; si de mundo
fuissetis mundus quod suum erat diligeret Jn 15, 18-19*
*Amen dico vobis quia plorabitis et flebitis vos, mundus autem gaudebit. Vos
autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Jn 16-20*

MDXLIX

2.

SEZNAM ARCIMBOLDA, MILANSKEGA NADŠKOFA, KJER TA OBSOJA IN RAZGLAŠA ZA KRIVOVERCE VEČINO BOŽJIH OTROK IN TOVARIŠEV KRISTUSA, KI SE V SVOJIH SPISIH ZAVZEMAJO ZA REFORMO KRŠČANSKE CERKVE.

Z odgovorom, napisanim v imenu nekaterih
od teh vrlih mož

Leta 1554

VERGERIJ ARCIMBOLDU, MILANSKEMU NADŠKOFU

V Nemčijo je zaneslo seznam, ki ste ga izdali v letošnjem letu 1554 in v njem naenkrat obsodili približno tristo petdeset vrlih mož za krivoverce. Lahko verjamete, da je to sprožilo številne razprave in razna mnenja (zadeva je namreč zelo pomembna), ki jih je bilo veliko več, kot bi si lahko mislili. Na koncu se je veliki večini tistih, ki ste jih obsodili, zdelo primerno, da vam odgovorijo in ta odgovor prepustijo meni, ki sem vaš sonarodnjak in sem še nedavno opravljal poklic istega reda kot vi. Preberite si torej (če vam je mar), kar vam imamo povedati glede tega seznama, preberite marljivo in natančno, saj boste nemara izvedeli tudi stvari, za katere vam ne bo žal, če jih slišite.

Naj na začetku povemo, da nas ne moti, ko ste nas javno označili za nasprotnike papeštva, sektaše in ljubitelje tega našega svetega nauka, ki ga skrajno zmotno imenujete za krivoverskega. Nasprotno, veseli smo in se vam za to hvaljujemo, saj ljubimo slavo našega nebeškega Gospoda in njegovega edinega sina Jezusa Kristusa, našega Gospoda, saj je eden najbolj zaslužnih, da bodo vsi ljudje našega časa skupaj s tistimi, ki pridejo za njimi, lahko razumeli, da smo se popolnoma ločili in oddaljili od združbe vaših cerkva.

In če bi nekdo dejal, da je nečastno in sramotno biti na tistem seznamu,

odgovarjamo, da je po našem mnenju res zelo slabo, če enega ali več ljudi obrekujejo po pravici, ker so v celoti ali pa delno zanikali verske člene, ki izhajajo iz učenja apostolov, nicejskega koncila ali od Atanazija,²²⁵ ter zavrnil prave temelje svetih spisov in božje oziroma Kristusove cerkve. Če pa smo (po božji milosti, ki nam daje duha in moč) zvesti vsem tem členom in omenjeni cerkvi in je težava v tem, da smo vas ošteli, ker te cerkve ne spoštujete, si izmišljate druge člene, druge nauke in drugo cerkev, nas to ne skrbi, pa četudi bi nam radi naprtili težko in osovraženo ime krivovercev. Naša vest in duh nas utrjujeta v veri, da na nas sije luč resnice. To je spoznal in priznal tudi velik del sveta, in ko sliši, da nas imenujete za krivoverce, se vam posmehuje. Naj pa omenim še en razlog, spričo katerega smo veseli, da ste na seznamu zbrali tako lepo število skoraj tritostih vam nenaklonjenih piscev. Nekateri dobri ljudje, ki sicer niso poznali hudih verskih sporov, s katerimi se danes ubada svet, so namreč mislili, da je zelo malo tistih, ki so se odrekli rimskemu sedežu in mu s svojim nenaklonjenim pisanjem odpovedali poslušnost, bodo videli vaš seznam in začudeno dejali, da bi kaj lahko bila v zmoti tudi Rimska cerkev. Ne gre namreč za dvajset, trideset, petdeset ali sto, ampak za več kot tristo mož različnih narodnosti, ki jo neumorno in že zelo dolgo obtožujejo. In če je že piscev toliko, koliko mora biti šele drugih učenjakov, ki pridigajo in učijo, pa niso večči peresa, in koliko mora biti njihovih poslušalcev in bralcev. Prepričani smo, da so to dejali mnogi, ki so prebrali vaš lep seznam, s katerim ste nam hoteli škodovati, in da bi imeli še veliko povedati, če bi vedeli, da so tu še drugi (poslušajte te besede monsinjor Arcimboldo), ki jih niste poznali ali pa ste jih poznali in jih prebrisano niste imenovali. Verjetno ste že lahko razbrali, kako prijazni bomo do vas. Pazljivo torej preberite, kar sledi. Na vašem seznamu ste naredili veliko napak, ki omalovažujejo čast našega nebeškega očeta in nauka, ki smo ga sprejeli, zato moramo o tem spregovoriti in se pritožiti. Najprej velja omeniti, da ste za krivoverce javno označili tri osebe, od katerih je ena bila papež, druga kardinal in tretja škof, in pri tem prekanjeno izpustili njihove nazive. Vedeli ste namreč, da bi s tem naredili uslugo in korist našemu boju in po drugi strani škodo in slabo uslugo sami sebi, saj bi nepoučenim bralcem razkrili, da so glas proti vam povzdignili tudi nekateri od vaših papežev, kardinalov in škofov ter vas obtožili in ošteli.

Omenjene tri osebe so Enej Silvij Piccolomini, ki je potem postal papež

²²⁵ Atanazij Veliki oz. sv. Atanazij Aleksandrijski (ok. 296–373) je eden od starokrščanskih cerkvenih učiteljev in udeleženec nicejskega koncila, ki so ga imenovali tudi Apostolski doktor. S psevdonimom Athanasio je Vergerij večkrat prikril avtorstvo svojih spisov.

z imenom Pij II., Federico Fregoso, ki je bil najprej nadškof Salerno in nato še kardinal, ter Giovan Battista Vergerio, moj brat tako po telesu kot po duhu, ki je bil osemnajst let škof v Pulju. Nedvomno bi jih morali uvrstiti med naše in spregovoriti o teh njihovih odlikah, ki niso bile sporne, dokler so bili pri življenju. Rekli boste: »Verjamete torej, da so bili ti trije vaši?« Odogovarjam vam, da je papež Pij umrl na prestolu ostudnosti in ni nikoli pokazal ali namignil, da bi ga hotel zapustiti, zato ne moremo trditi, da je bil naš, kar se tiče vprašanja nauka. Ne gre namreč skupaj, da nekdo vztraja na tistem stolu, postavljenem v duhu, ki je povsem nasproten nauku in slavi Boga in Jezusa in katerega edini namen je, da zakriva in zatira ta nebeški nauk, in da je tak človek obenem tudi med izbranimi in ponovno oživiljenimi kristjani, ki bodo nasledili nebeško kraljestvo. Pravim, da to dvojce ne gre skupaj. Ko je pisal tisto knjigo, ki ste jo obsodili, je glede vprašanja, ali je koncil nad papežem, s tem zares soglašal. A tako so menili tudi mnogi drugi, ki ne zagovarjajo in ne razumejo naših stališč. Še posebej glasni so bili glede tega na pariški univerzi, ki je ob novici, da so za časa papeža Leona X. na lateranskem koncilu sprejeli odlok, ki je zboru nalagal podložnost papežu, poslala pritožbo. To se je zgodilo 27. marca 1527, ko so jasno sporočili, da je po njihovem mnenju lateranski koncil v veliki zablodi. Če bi torej radi označili mnenje Eneja Silivija za krivoversko, ker je verjel, da je koncil nad papežem, bi morali skupaj z njim obsoditi tudi vso pariško univerzo in šolo.

Glede komentarja Silivija,²²⁶ napisanega leta 1434, velja še dodati, da se je v zadnjih sto in nekaj letih na prestolu zvrstilo veliko papežev, pa ga nihče od njih ni označil kot krivoverca. To se je primerilo šele v času papeža Julija III. Iz tega je razvidno, da vas vsi očitki in obtožbe, ki so vam jih povsem upravičeno namenili številni ljudje, niso omehčali in vas spodbudili k temu, da bi se popravili. Nasprotno, v vaših srcih so zanetili gnev, ki vas še bolj sili k obsojanju tistega, kar drugih papežev ni motilo, in spodbuja h krutemu preganjanju, na las podobnemu tistemu faraona, ki je stopnjeval svojo neusmiljenost in krutost, bolj ko so ga opominjali. O tem ne pričajo zgolj moje besede, ko pravim, da sedanji papeži obsojajo stvari, ki so jih prejšnji pustili pri miru, ampak (med drugimi) tudi kanon tistega Inocenca III., ki se začne z besedami *Omnis utriusque* in ga

²²⁶ Pod zaporedno številko 8 so na Arcimboldovem seznamu obsojeni Piccolominijevi komentarji *Commentariorum Aeneae Sylvii Piccolominei Senensis de Concilio Basileae*, ki so bili verjetno prvič natisnjeni v Kölnu leta 1521 (*De Bujanda III*, Index de 1554, str. 213). Oštevilčenje v opombah tega poglavja se nanaša na seznam iz leta 1554, razen, kjer je navedeno drugače.

najdemo pod naslovom *De poenitentiis et remissionibus*.²²⁷ Tam zapoveduje, da je vsak vsaj enkrat na leto dolžan izpovedati vse svoje grehe in njihove okoliščine na uho kakega duhovna ali fratra ter dobiti od njega evharistijo ali obhajilo. Kdor tega ne bi hotel početi, ga ne doleti drugega kot prepoved vstopa v cerkev, kjer potekajo maše, in pokopa na vaših pokopališčih, drugega pa tem kaznim niste dodajali ali jih spreminjali. Našim bratom, ki so prenehali hoditi na te vaše spovedi in obhajila, ste storili zgolj to, kar veleva vaš zakon, in nič več, v predgovoru vašega seznama pa ste to hoteli spremeniti in zaostri ter jim zagrozili z veliko hujšimi kaznimi. Kot smo videli, ste za take zadeve pripravljeni uboge kristjane tudi sežgati na grmadi in obesiti. Še kako torej drži, da papeštvo še nikoli ni bilo tako okrutno kot sedaj, obenem pa ga nikoli ni pestilo toliko zmot, zlorab in nesreče kot prav v današnjem času.

Pristavimo tudi to, da glede kršenja tako božjih kot človeških zakonov nikogar ni bilo mogoče označiti za krivega brez vsaj dveh prič, vi pa ste v predgovoru k seznamu glede obeh vrst zakonov dodali novost, in sicer, da za obtožbo zadošča zgolj ena priča. Zelo verjetno je, da ste to storili po papeževem ukazu, saj vemo, da sami nimate moči spreminjanja kanonov.

Kar se tiče ostalih dveh, Fregosa in Vergerija, verjamemo, da sta bila vsekakor naša, čeprav sta na zunaj še vedno nosila znamenja, opravo in ime, prvi kot kardinal, drugi kot škof in papeški prelat. Kristus se je namreč že naselil v njihnih dušah, v katerih sta že vzklikla odpor do papeštva in želja, da bi se mu čim prej odpovedala, ob tem pa sta čutila tudi pokoro starega Adama in prepород novega. Naenkrat je tako v zanosu božje slave prvi napisal traktat o molitvi, drugi pa parafraze o psalmu, ki se začne z besedami »Blagor njim«, in to sta dve knjigi, ki ste ju obsodili.²²⁸ Tu pa velja povedati še nekaj zanimivega. Vsi trije skupaj so vam s svojimi spisi lahko storili le malo škode, saj se je prvi dotaknil zgolj člena o nadrejenosti koncila nad papežem, drugi zgolj člena o molitvi,

²²⁷ Četrty lateranski koncil se je na sklic papeža Inocenca III. začel leta 1215. Katoliška cerkev ga ima za dvanajsti ekumenski koncil, saj je bil eden najbolje obiskanih srednjeveških cerkvenih zborov. Na njem so med drugim določili katoliški nauk o transsubstanciaciji, Vergerij pa omenja znameniti kanon 21 »Omnis utriusque sextus«, ki je uzakonil navado spovedi.

²²⁸ Pod zaporedno številko 192 najdemo delo Federica Fregosa *Pio et christianissimo trattato della oratione*, ki ga Vergerij omenja že v komentarju k seznamu della Case iz leta 1549 (gl. op. 162). Pod številko 185 je obsojeno delo Giovannija Battista Vergeria *Esposizione et parafrasi sopra il salmo CXIX*, ki je izšlo v Baslu leta 1550.

tretji pa samo nauka o opravičenju. Po drugi stani je vaš kardinal Gaetano²²⁹ luteranec (to dobro vem), kar se tiče večine spornih členov, pa se ga niste upali uvrstiti na seznam. Ni mogoče, da tega ne bi vedeli. Sam pa sem v to prepričan, saj je ob povratku s svojega službovanja v Nemčiji kardinalu iz Mantove dejal, da je Luter imel prav, poleg tega pa je znano, da večina njegovih spisov podpira naša prizadevanja.

Druga napaka je, da ste na tem vašem seznamu našli zgolj kako polovico tistih vrlih mož in božjih služabnikov, ki so v našem času pisali proti papeštvu. Te napake ne bi smeli narediti, ampak bi morali navesti vse, da bi vsa Evropa, Afrika in Azija lahko videle to, kar je res; da je po božji zasluzi izjemno veliko število dobrih mož, ki so opazili rimski gnus in sprejeli resnico Evangelija, ji s svojimi spisi stopili v bran in jo potegnili naprej.

Nemara boste dejali, da ste izpustili zgolj kakega pisca iz Gotije ali Prusije, čigar knjige niso zašle na italijansko ozemlje. Jaz pa vam odgovarjam, da ne gre za tiste, ki v Italiji niso poznani in jih nimate na očeh, ampak za nekatere odlične in znamenite avtorje, katerih dela so razširjena po vsej Evropi. O vseh teh bi rad po vrsti spregovoril. Med prvimi je tu presvetli in najodličnejši gospod vojvoda Krištof Württemberški,²³⁰ tu je znameniti gospod Jakob iz Burgundije,²³¹ gospod Fallaisa in Brede, in tu je Heinrich Bullinger.²³² Se vem zdi, da so ti trije

²²⁹ Tommaso de Vio, poznan tudi kot kardinal Gaetano (1469–1534), je bil teolog in papeški diplomat. Leta 1518 so ga kot apostolskega legata poslali v Nemčijo, kjer je prisostvoval augsburškemu državnemu zboru ter zaslíšal Lutra. Oktobra 1518 je tako prišlo do augsburškega zaslíšanja, na katerem pa Luter ni hotel preklicati tistega, kar je razglasil v svoji tezah. Po vrnitvi v Italijo leta 1519 je kardinal papežu Leonu X. pomagal pri izdaji bule *Exsurge Domine*, v kateri so Lutru zagrozili z izobčenjem.

²³⁰ Vojvoda Krištof Württemberški (1515–1568) je bil zaščitnik mnogih protestantskih piscev, med njimi tudi Primoža Trubarja, ki je pri njem z Vergerijevo pomočjo leta 1555 izdal *Katekizem in Abecednik* v latinici. Vergerij se je leta 1553 iz Graubündna preselil na Württemberško in postal vojvodin svetovalec. O Krištofu Württemberškem in njegovi knjižici z veroizpovedjo, ki jo je vojvoda predstavil na koncilu v upanju na versko spravo, spregovori Vergerij tudi v odgovoru *Inkvizitorjem po Italiji*. Vergerij je poskrbel tudi za italijanski prevod knjižice in ga z naslovom *Confessione della pia dottrina* izdal v Tübingenu leta 1553.

²³¹ Vergerij je leta 1550 iz latinščine prevedel in dal natisniti delo z naslovom *Apologia dello illustre signore Giacomo di Burgundia*. Zagovor, ki se je kmalu zatem znašel na seznamu prepovedanih knjig, je za flamskega plemiča napisal Calvin, izdan pa je bil leta 1548.

²³² Heinrich Bullinger (1504–1575) je bil švicarski reformator in naslednik Zwinglija na čelu Züriške cerkve. Poleg Lutra in Calvina je bil eden najbolj vplivnih protestantskih teologov 16. stoletja. Z Vergerijem sta si med letoma 1549 in 1564 izmenjala več kot 150 pisem, ohranjenih pa je tudi nekaj pisem med Bullingerjem in Trubarjem. Bullinger naj bi vplival na Trubarja tudi glede nauka o evharistiji, zaradi česar je slovenskemu reformatorju Jakob Andreae očital cvinglijanstvo.

pomembni ali ne? Najbrž jim boste očitali, da so njihovi spisi zgolj v enem jeziku in da se niso kaj prida razširili. Prvi je dal napisati in v latinščini, nemščini, italijanščini in francoščini ter nato še v angleščini natisniti izpoved svoje vere v knjigi s štirinajstimi listi, ki so jo svečano predstavili njegovi poslanci na odru vašega Tridentinskega koncila. Nato se je spis razširil po vsej Evropi in vem, da kroži po Italiji poleg latinskih tudi več sto izvodov v ljudskem jeziku. Isti gospod je nato pod imenom Huldericus Encaustus²³³ dal v latinščini sestaviti še eno knjigo z naslovom *Sintagma* ter jo dal nato prevesti v italijanščino in nemščino. Tam so opisane zadeve, o katerih so v imenu njegove ekscelece razpravljali in se okoli njih pogajali na Tridentinskem koncilu in tudi ta knjiga je zelo razširjena. Lahko vam potrdim, da jih je veliko prišlo v Italijo, kjer so jih prebrali in tako izvedeli, ob kakšnih zvijačah in nečednostih je potekal tisti koncil papeža Julija in predvsem to, da ni dovolil, da bi teologi tega presvetlega gospoda lahko samo enkrat prišli do besede in branili naša prepričanja. Se vam zdi, da si ti dve knjigi in njun avtor ne zaslužijo, da bi jih uvrstili na vaš seznam? Če tega niste storili zato, ker zanju še niste slišali, je to velika neumnost in vaša nesreča, da niste čutili, kako sta vas treščili po glavi, in žal vam bo, da jima niste posvetili toliko pozornosti kot drugim knjigam. Če pa ste vedeli, da krožita naokoli, in ju na seznamu vseeno niste hoteli omenjati ter prepovedati, lahko ugotovimo zgolj to, da vas je strah, ker bi lahko mnogi pomembneži pa tudi ostali ljudje hoteli poseči po njiju in ju prebrati. To bi se nedvomno zgodilo, če bi videli, da ste na seznamu navedli delo, ki vsebuje veroizpoved vojvode Württemberskega, napisano v latinskem, italijanskem, nemškem, francoskem in angleškem jeziku, ter knjigo z opisom zadev, o katerih so se v imenu tega gospoda pogajali na Tridentinskem koncilu. Mnogi, ki še niso slišali za omenjeni knjigi, bi ju tako začeli iskati in bodite prepričani, da se bo to tudi zgodilo, ko bodo izvedeli za to pismo, ki vam ga pišemo.

Če bi nemara dejali, da imena takega vladarja niste hoteli vreči na seznam med krivoverce, ker bi mu tako storili krivico, bi vam odgovoril, da njegova eksceleca skupaj s Pavlom pravi: »Non pudet me Evangelii«. ²³⁴ Daleč od tega, da bi jo skrbelo za čast, če jo svet vidi med našimi krščanskimi brati, ker je z

²³³ Huldrychus Encaustus je bil psevdonim Johhanesa Brenza. Omenjeno ime zasledimo na seznamih leta 1559 in 1564 pod zaporedno številko 407. Ker najdemo na obeh seznamih Brenza pod številko 460, kaže, da njegovi pisci niso vedeli, da se za psevdonimom skriva omenjeni protestantski teolog (prim. De Bujanda *VIII*, Index de 1559 et 1564, str. 497, 520).

²³⁴ Prim. *Rim* 1, 16: »Ne sramujem se evangelija, saj je vendar božja moč v rešitev vsakomur, ki veruje, najprej Judu in potem Grku.«

vsem srcem sprejela nauk, ki ga imenujete luteranski in krivoverski, pa čeprav je katoliški in najsvetejši. Še več, to ima za najvišjo čast, s katero se ne moreta meriti država in ugled, ki ju ima po božji volji.

A če pravite, da ste ga izpustili iz spoštovanja, zakaj mu tega niste izkazali, ko so na vaš koncil prišli njegovi poslanci in prosili za posluš? S tem, ko ste jih zavrnil, ste mu res storili krivico. Tako ste po božji volji razkrili vaše namere, in sicer, da ste hoteli narediti koncil samo zase, ne da bi pustili k besedi še nasprotno stran, čeprav ste obljubili drugače. Tako pravim, da je bilo krivično, ko ste mu odrekli besedo, če pa bi njegovo ime uvrstili med naša, mu krivice ne bi storili.

In mar mu krivice niste storili tudi, ko so njegovi poslanci prinesli na koncil nekaj tistih veroizpovedi, ki sem jih omenil, in hoteli poleg one, predstavljene legatu Crescentiu, podariti eno tudi nekemu prijatelju? Legat je knjižico takoj skril in ni želel, da bi jo videl kateri od škofov (čeprav so bili njegovi zaupniki), poslancem pa je dal vedeti, naj ne širijo naokoli takih knjig, če ne želijo biti kaznovani. Mar ni bil to zares lep koncil? Tam ni bilo namreč niti z živim glasom niti na papirju, niti javno niti zasebno dovoljeno nemu najpomembnejših knezov v cesarstvu povedati, kakšna sta njegovo mnenje in vera. Vsakemu razumnemu človeku je jasno, da je bila prepoved branja tiste knjige na koncilu strašna tiranija in veliko večja krivica, kot pa če bi kneza uvrstili na seznam. A poglejte, kako vam je Bog zadevo poplačal, saj je namesto ene same knjige, za katero niste hoteli, da bi jo brali v Trentu, izšlo in se med bralci razširilo nekaj tisoč knjig. Tako boste nekega dne ugotovili, da se njegova beseda toliko bolj širi, množi in sliši, kolikor bolj se trudite, da bi jo pokopali in zadušili.

Po gospodu vojvodi spregovorimo še o drugih dveh, ki sem ju omenil malo prej. Gospod Jakob iz Burgundije, vladar dveh dežel, Fallaisa in Brede v spodnji Nemčiji, je bil zelo pri srcu cesarju Karlu V. in je bil vse življenje v službi njegovega veličanstva. Tudi on je na lepem v duši začutil dobroto in naklonjenost nebeškega cesarja, tiste besede Svetega Duha in tisti nadvse redki nebeški dar žive vere, ki ga čutijo samo izbranci in božji otroci. Ta živa in blagodejna vera ga je prebudila in podžgala, zaradi česar se je prav v tistem času v obeh njegovih deželah začelo svobodno govoriti proti vašemu praznoverju in malikovanju, katerima se je tudi sam popolnoma odrekel. Videl je namreč, da vsakodnevno narašča sovraštvo številnih fratrov, ki so ga obtoževali in deloma od njega odvrgli naklonjenost cesarja, kot ima ta drhal navado početi. Ta sodrga bolj kot smrt sovraži luč evangelija, saj je razkrila svojo nečednost in hinavščino in tako skuša kateri izmed teh zmikavtov pri spovedi ali pa pri kakšnem odposlanstvu

ob vsaki priložnosti napolniti cesarjeva ušesa s strupom ter podžgati njegovega duha proti našemu nauku. Tako se ob vseh ukrepih in naporih, ki so jih usmerili proti nam, ne pritožujemo nad njegovim veličanstvom, ampak nad papeži in fratri, ki so cesarja zavedli ter ga s svojim nadlegovanjem prisilili k stvarem, ki jih po svoji presoji ne bi storil. Kot sem dejal, se je na pleča dobrega gospoda Jakoba zgrnil gnev in bes tistih meniških pošasti, ki so ga neusmiljeno preganjale in ga hotele na koncu vreči v ogenj, če se ne bi odrekel Kristusu. Zato se je odločil zapustiti cesarja, obe pokrajini in vse ostale privilegije s posvetnim bogastvom ter se umakniti v kraj, kjer bi lahko živel svoje življenje in izpovedoval nauk, ki ga je najljubši božji Sin prinesel na zemljo iz naročja nebeškega očeta. Ko se je ustalil v Ženevi, je prijel za pero in napisal knjigo, kjer je navedel razloge za svoj odhod in zelo lepo popisal svojo veroizpoved. Spis je dal nato natisniti v latinščini ter ga poleg tega dal prevesti v francoščino, nemščino, italijanščino in celo španščino, tako da se je razširil po vseh deželah. Se vam zdi, da ta knjiga ne sodi na vaš seznam? Tam ste na kup zmetali precej nepomembnosti, med drugimi neki zapis o Jubileju, neka pisma dvorjana, izvod nekega drugega pisma, napisanega 4. januarja 1550, neki nasvet škofov, zbranih v Bologni, neka razmišljanja o rožicah svetega Frančiška, neko poroko duhovnikov ter druge podobne zadevice, od katerih ima vsaka zgolj dva ali tri liste in katerih avtor sem sam.²³⁵ Da bi se izkazali za učene, ste na tem dolgem seznamu našli vse to, niste pa navedli tako pomembne knjige človeka, o katerem sem govoril.

A spregovorimo še o tretjem od pomembnih in velikih, ki jih na seznamu niste omenili, o Bullingerju. Ta je s svojimi pridigami in spisi močno načel zgradbo vaših praznoverij in malikovalstev in to počne že nekaj časa. In zdi se, da tega novega in pogumnega vojščaka Jezusa sploh niste videli, saj ni njegovega imena na seznamu nikjer moč najti. Po drugi strani pa ste šli nabirat imena nekaterih, ki so živeli pred sto petdeset ali dvesto leti in katerih knjige so sila redke ter napisane v francoščini, ki jo v Italiji razume le malo ljudi. Poleg tega vsebujejo veliko nejasnosti, saj njihovi avtorji vseh zadev niso poznali ali pa so razumeli

²³⁵ Vergerij razkrije svoje avtorstvo nekaterih anonimnih del na seznamu. Gre za knjižice z naslovi *Declaratione del Giubileo* pod št. 148, *Due lettere d'un cortigiano nelle quali si dimostra che la fede et la opinione de quei di Roma è molto più bella et più comoda che non è quella dei Luterani* pod št. 157, *Copia d'una lettera scritta alli quattro di gennaio 1550* pod št. 132, *Consiglio d'alcuni episcopi congregati in Bologna* pod št. 116, *Discorsi sopra i Fioretti di san Francesco* pod št. 155 in *Matrimonio delli preti et delle monache* pod št. 418. Vergerij je sicer kot avtor brez omembe del naveden pod zaporedno številko 576.

zgolj nekatere člene, drugih pa ne, kot Arnaldo de Monte Alverini.²³⁶ Tu so še Arnau de Villa Nuova (ta je pisal v francoščini bolj kot pa v kateremkoli drugem jeziku), Rihard Armačan, Desiderio Longobardo, Pietro Giovanni Piranense, Viridarij, Avguštin iz Rima, milanski Avguštin, Berengar, Dante, Viklif, Jan Hus, Hieronim iz Prage, William Ockham, Guglielmo de Santo Amore, Lorenzo Valla, Marsilij Padovanski, Nicolas Clamenges, Poggio Fiorentino, Ramon Lull, Vessel in Janez iz Vestfalije.²³⁷ Njihovih knjig po večini ni več mogoče najti ali pa so zelo redke, in ko ste hoteli razkriti te skoraj ugasle iskrice, ste pozabili na Bullingerja, na velik ogenj, ki lepo gori. Zagotovo vam ta povzroča neprimerno več škode kot pa vsi omenjeni Arnoldi, Rihardi, Viridariji, Vilijami in ostali skupaj, ki so zaorali ledino in niso imeli toliko duha in veselja z jezikom, kot ga je Bog naklonil v tem času nam. Teh zadev ne razumete in po božji volji ste z vašim seznamom razkrili pred svetom svojo nevednost. Gre namreč za dve stvari, najprej za tisto, ki je tudi vam tako pomembna, tako pri srcu in okoli katere se tako silovito, a brez uspeha trudite. Ne poznate namreč moči vaših nasprotnikov, in ker zadeve ne razumete, začudeni tavate naokoli kot slepci. Boste sami videli, če si lahko na ta način obetate končne zmage. Druga zmeta je ta, da razglašate, da se je šele po letu 1538 začelo pisanje proti vaši oblasti in naukom in da so vam pred tem letom bili vsi v vsem zvesti in pokorni. A Bog je razkril

²³⁶ Arnalda del Monte Alverina najdemo pod zaporedno številko 42.

²³⁷ Ob imenu Arnoldus de Villanova ali Arnau de Vilanova (ok. 1238–1311) je navedenih kar 12 del, ki so jih pisci seznama preko zapisa inkvizitorja Nicolaua Eymericha povzeli po obsodbi, ki jo je Villanova izrekla inkvizicija v Tarragoni leta 1316 (prim. De Bujanda III, Index de 1554, št. 43-54, str. 222-224). Amarcanus ali Richard Fitzralph, ki ga Vergerij omenja že v komentarju k seznamu iz leta 1549 (gl. str. 28 in op. 39), je naveden pod zaporedno številko 40, Desiderius Longobardus pod zaporedno številko 139 in Petrus Ioannis Viramensis Buronensius pod številko 478. Ime *Viridario* se navezuje na naslov anonimnega dela *Viridarii somnium de potestate papae*, obsojenega pod številko 579. Sledijo Agostino Favaroni ali Augustinus de Roma (št. 55), Giulio da Milano ali Giulio della Rovere, ki je s svojimi pridigami obsojen pod imenom Augustinus Mediolanensis (št. 56), Berenger de Tours (št. 68), Dante, ki s svojo *Monarhijo* pristane na seznamu, čeprav znamenito delo, napisano med letoma 1312 in 1313, v tem času sploh še ni natisnjeno (št. 138), John Wyclif (št. 344), Jan Hus (št. 306), Hieronim iz Prage (št. 252), William Ockham (št. 224), Guillaume de Saint-Amour (št. 225), Lorenzo Valla, ki je obsojen s svojima spisoma *De libero Arbitrio* in *De falsa donatione Constantini* (št. 376), Marsilij Padovanski (št. 417), Nicolas de Clamenges (čigar imena pa ni na seznamu iz leta 1554), Poggio Braccioloni (št. 493) in Ramon Lull, ki je obsojen z 19 svojimi naslovi (št. 501-522). Na koncu Vergerij omenja tudi Johannesesa Wessela Gansforta (št. 587) in Johanna Von Wesela (št. 343), o katerih obširneje spregovori tudi v svojem posegu proti seznamu iz leta 1549 (gl. str. 38 in op. 76).

drugačno resnico in poskrbel, da ste sami v svojem tarnanju omenili vse Valle, Marsilije, in Danteje ter ostale, ki sem jih naštel zgoraj. Ti pisci so namreč že pred dvesto leti opazili, da ste se odrekli Jezusovemu nauku in naredili po svoji glavi nek drug nauk, ki nasprotuje Kristusu. Ko ste jih naštevali, niste vedeli, kaj počnete, saj je Bog naredil, da ste s tem služili njegovi slavi, vseeno pa drži, da niste našteali vseh, ampak samo nekatere. Prav tako, kot je naredil Bog, sedaj pišem tudi jaz, da bi razložil zadeve tistim, ki jih ne poznajo.

Zgoraj sem torej dejal, da ste se obregnili ob tiste, ki so ugledni in sloviti, a tudi tisti manj poznani so ne samo v latinščini, ampak tudi v našem ljudskem jeziku spisali precej del, ki ves čas krožijo naokoli. Ker sem o prvih že spregovoril, bom posvetil nekaj besed tudi drugim.

V deželi graubündenskega gospostva imate pred nosom gospoda Francesca Negra, ki je že več kot dvajset let nazaj pogumno zapustil vaša praznoverja in je kot pravi Kristusov vojščak v latinščini in v ljudskem jeziku napisal mnoge dobre stvari proti vam, pa vseeno ni dobil mesta na vašem seznamu. Tam ni niti Agostina Mainardija, ki je proti vam pisal o milosti in o delih, ne Antonia d'Adama, ki je v knjigi s tridesetimi listi naredil anatomijo vaše maše ter jo pospremil s številnimi grajami.²³⁸ Tam ne najdemo ne Bartolomea Silvia, ki je pisal o evharistiji,²³⁹ ne Lodovica Rasora, kanonika iz Pulja, ki je razkril malopridnosti v tisti vaši knjigi knjig z naslovom *Luce di fede*.²⁴⁰ Tam ni Guida Zonce iz Verone, ki je govoril o podobah,²⁴¹ ne Istrana Lorenza iz Dignana, ki je pisal

²³⁸ Antonio d' Adamo je psevdonim Agostina Mainardija, pod katerim je leta 1552 v Zürichu izšlo njegovo delo *Anatomia missae*. Vergerij je delo prevedel iz latinščine in v ljudski jezik dokaj svobodno prenesel izvorno cvinglijansko besedilo o maši ter ga spremenil v polemični napad na katoliško obredje.

²³⁹ Bartolomeo Silvio je napisal knjigo o evharistiji, ki so jo natisnili v Baslu leta 1558. Vergerij je torej poznal delo že v rokopisni obliki.

²⁴⁰ Lodovico Rasoro je bil eden Vergerijevih psevdonimov. Polni naslov omenjenega dela, natisnjenega leta 1553, se glasi *Ludovico Rasoro alla Abbadessa del monastero di santa Giustina di Vinetia sopra un libro intitolato Luce di fede stampato nuovamente in Melano per Gio. Antonio da Borgo in laude della messa*.

²⁴¹ Pod predgovorom dela z naslovom *Delle statue et imagini*, izdanem leta 1553, je podpisan Guido Zonca, besedilo spisa pa povzema Vergerijeve pridige proti kultu podob. Delo je pristalo na seznamu leta 1564 (prim. De Bujanda VIII, Index de 1559 et 1564, št. 682).

o Muzievem blatenju.²⁴² In pravim, da so vsi blizu, na očeh jih imate v deželi graubündenskih gospodov in vem, da so njihovi spisi že prišli v Italijo, tako kot tisti Gieronima Massarija Vicentina z naslovom *Eusebio captivo*,²⁴³ tisti Athanasia in Hilarija.²⁴⁴ Gre torej za sodobne avtorje in za naslove, ki so jih naši bratje dali svojim knjigam. Tu mislim na pisanje Virginija in njegove parafraze o Pismu Rimljanom,²⁴⁵ tu so Moffa, Geloo, Henrik Skot,²⁴⁶ spisi Francesca Grisonija in Ottonella Vide,²⁴⁷ ki sta oba iz Kopra. Tu so spisi Matija Ilirika²⁴⁸ iz Labina, tudi on je Istran, a sedaj živi v Nemčiji in se vrlo bori proti vam. Pravim, da so vsi omenjeni pisali proti vam in njihove knjige berejo tudi v Italiji, a se zdi, da jih niste opazili. Namesto njih ste napolnili tista vaša dva lista z nekimi imeni, ki se le redko pojavljajo in vam skorajda ne morejo povzročiti škode, kot so Hortensio

²⁴² Ni povsem jasno, kdo naj bi bil Lorenzo da Dignano in kaj naj bi napisal proti Muziu. Nemara gre zopet za Vergerijevo zavajanje. Girolamo Muzio (1496-1576) je bil koprski literat, poznan predvsem zaradi svojega nasprotovanja Vergerijevemu protestantizmu, polemiziral pa je tudi z Bernardinom Ochinom in Francescom Bettijem. Proti Vergeriju, svojemu nekdanjemu prijatelju, je v obrambo katoliškega nauka leta 1550 napisal svojo polemiko *Le Vergeriane*.

²⁴³ Girolamo Massari se s svojim delom *Eusebio captivo* pojavi na seznamih leta 1559 in 1564, k čemur je verjetno prispevala tudi Vergerijeva omemba (prim. De Bujanda, VIII, Index de 1559 et 1564, št. 395)

²⁴⁴ Athanasio in Hilario sta Vergerijeva psevdonima.

²⁴⁵ Gian Francesco Virginio je bil psevdonim Cornelia Donzellinija, Vergerij pa omenja njegovo delo *Le dotte e pie parafrasi sopra le epistole di Paolo a Romani, Galatei e Ebrei, non mai più vedute in luce*, natisnjeno v Lyonu leta 1551.

²⁴⁶ Matteo Gribaldi Moffa je bil intelektuallec in pravnik, po verskem prepričanju blizu antitrinitarizmu, Sigismund Geloo Tordai, po rodu iz Transilvanije, je bil učenec Melanchthona, Henricus Scotus pa je bil psevdonim diplomata in zbiralca knjig Henrya Scrimgeourja. Vsi trije so pisali o primeru nesrečnega Francesca Spiera, pravnika iz Padove, ki ga je inkvizicija obsodila zaradi kalvinističnih prepričanj. Da bi si rešil življenje, je Spiera ta preklical, a se potem zaradi slabe vesti zlomil in umrl. Poleg Vergerija ga je na smrtni postelji tolažil Moffa, ki je leta 1549 napisal delo *Historia de quondam quem hostes Evangelii in Italia coegerunt abijcere agnitam veritatem*, Scrimgeour je po srečanju s Spiero istega leta pod imenom Henricus Scotus izdal knjižico *Exemplum memorabile desperationis in Francesco Spiera propter abiuratum fidei confessionem*, Geloo pa je avtor spisa *Sigismundi Geloi Transylvani Historia de Francisco Spiera*.

²⁴⁷ Francesco Grisoni, član ožjega kroga Vergerijevih koprskih zaupnikov, je avtor spisa *Istruzione per un Giovane*, ki je v Vergerijevem prevodu izšel v Ženevi leta 1550. Pravnik Otonello Vida je bil Vergerijev bratranec in tesen sodelavec.

²⁴⁸ Matija Vlačić Ilirik (1520-1575) je bil protestantski teolog po rodu iz Labina, učenec Lutra in Melanchthona ter oster kritik papeštva. Italijo je zapustil že leta 1539 in večino časa prebil v Nemčiji. Med drugim je poznan po delu *Catalogus testium veritatis qui ante nostram aetatem reclamarunt papae*, ki je izšlo v Baslu leta 1556. Omenjeni spis večkrat navaja tudi Vergerij v svojem kasnejšem pisanju.

Tranquillo,²⁴⁹ Tomitano,²⁵⁰ dva zvezka Pasquina,²⁵¹ Giovannija Frisia²⁵² in še nekaj podobnih.

Potem ko sem vam naštel precej naših Istranov, med njimi tudi dva škofa, ki jih je božja roka prebudila in so spoznali resnico ter s peresom v roki začeli razkrivati vaša praznoverja in prevare, sem se spomnil, da sem v vašem *Decretumu* pri zadevi XXIII, vprašanju V in točki De liguribus²⁵³ videl, da so se istrski škofje v preteklosti že enkrat prebudili in spoznali prav to resnico, ki jo poznamo mi, ter jo tudi branili. Nato je papež Pelagij pisal patriciju Narsi ter zahteval, da bi jih ta zatrl in kaznoval. Imenoval jih je za zaničevalce in uničevalce apostolske vere, za ljudi, ki povzročajo razkole in shizme, in na koncu ukazal, da jih mora izgnati in zapleniti njihovo premoženje ali pa jih vreči v najbolj temačno ječo. Kar preberite si tisti kanon in videli boste, da je tam zapisano vse, kar sem povedal, in da je Bog v vsakem obdobju imel svoje izbrance, ki so poznali vaše zmote in zatiranje in se niso mogli zadržati, da ne bi glasno vpili proti vam. Vi pa, ki ste bili bogati in (zaradi slepote sveta) neizmerno vplivni, ste jih skušali zadušiti takoj, ko vam je prišlo na ušesa, da so odprli usta. Po takih poteh ste obdržali svoje prvenstvo, svoje bogastvo in veličino in ni vas sram, da ste svojim odlokom predpisali časovno trajanje, kot da bi se najsvetejša in večna božja beseda lahko predpisala za toliko let, kot bi želeli, in izgubila svojo veljavo, ko bi se začela utapljati v nespodobnostih in tiraniji. To ste počeli vse do današnjih dni, ko nam je dobrota nebeškega očeta vlila novih moči in nam dala vplivne zaščitnike. Potrebujemo zgolj nekaj potrpežljivosti in kljub vašemu trudu se boste morali odreči privilegijem, ki ste si jih prisvojili, vaše lažno obredje pa se bo pred vašimi očmi podrla in sesedlo.

²⁴⁹ Hortensius Tranquillus ali Ortensio Lando je obsojen pod zaporedno številko 259.

²⁵⁰ Bernardino Tomitano je prevedel Erazmove *Paraphrasis in Evangelium Matthaei*, ker pa je v italijanskem naslovu *Esposizione letterale del testo di Matteo Evangelista di M. Bernardin Tomitano* (Benetke, 1547) naveden kot avtor, se znajde na seznamih leta 1549 in 1554 (prim. De Bujanda III, Index de 1549, št. 55; Index de 1554, št. 567). Čeprav verjetno v tem primeru pisci seznama niso poznali pravega avtorja, je zanimivo, da je Erazem na seznamih pogosto namerno izpuščen, kar opazi tudi Vergerij.

²⁵¹ Latinsko zbirko satir *Pasquillorum tomi duo* (Basel, 1544), katere avtor je Celio Secondo Curione, najdemo pod zaporedno številko 459. V njej je tudi satira *Pasquillus extaticus*, ki jo je v italijanščino prevedel Ochino.

²⁵² Johanna Frisiusa ali Friesa najdemo pod številko 300. Zanimivo je, da na Frisiusa Vergerij opozori že v svojem posegu proti seznamu iz leta 1549 (gl. op. 101), sedaj pa mu ne pripisuje večje pomembnosti.

²⁵³ Prim. *Decretum Gratiani*, Pars secunda, causa XXIII, questio V., c. XLIII.

A če sem imenoval zgolj pet ali šest svojih sonarodnjakov, ki so se namenili stopiti v vojno, s katero so začeli naši predhodniki (a pri tem niso imeli toliko uspeha kot mi), nisem naštel vseh. Tu so še drugi (hvala Bogu) in med njimi je gospod Baldo iz Labina, pravi mučenik Jezusa Kristusa, ki je že dvanajst let zaprt v najhujših zaporih, kar jih premorejo Benetke. S čudežno trdnostjo je odločen, da raje umre v tej nesreči, kot pa da bi zanikal naš nebeški nauk, in če bi bilo treba, bi prenesel še tisočkrat hujše muke. To so duhovi pravih kristjanov, to so resnične priče moči in učinka evangelija, ki ga razglašamo. A gorje vam, farizeji, gorje vam, ki ste pred božje sodišče prignali takšne duhove, takšne kristjane in mučenike. Ti vas bodo glasno obtožili in vas že obtožujejo, vaša obsodba je že izrečena, maščevanje in večni ogenj pa vas že čakata.

Poleg Balda sta tu še tista dva dobra brata, ki ste ju že pred šestimi ali sedmimi leti surovo spodili iz Istre v trajno izgnanstvo, ker sta opazila, da ste skvarili in izpridili nauk božjega Sina. Govorim o gospodu Augustinu Serenu in Teodorico Teofanu.²⁵⁴ O, nesrečneži, mar ne slišite njunega ječanja in vzdihov, medtem ko njuni soprogi in otroci vpijejo za božjo pravico skupaj z mnogimi drugimi, ki ste jih prizadeli in preganjali! A pri tej omembi svoje domovine bom povedal še nekaj, kar vas bo razveselilo in spravilo v dobro voljo. Vaši jezi in krutosti bo zadoščeno, saj ste tej deželi, ki je začela spoznavati resnico, prinesli toliko neusmiljenega preganjanja in gorja, da jo je sedaj prizadela in opustošila še kuga in je večina teh dobrih mož že umrla. Vaša krvniška srca vam zagotovo igrajo in rekli boste, da je Bog poslal nad deželo to nadlogo, ker ni hotela ostati pri vaši veri. A motite se, saj nesreče in božje šibe doletijo tako pobožne kot nepobožne in ne moremo trditi, da smo deležni božje jeze, če ta udari po nas, oziroma njegove naklonjenosti, če nas pusti pri miru. Drži, da so kuga, lakota in vojna večkrat prišle tudi v Rim, ki je središče brezbožnosti in zaničevanja Boga, sedaj pa so se nadloge zgrnile nad Koper, kjer sta vzcvetela prava vera in spoznanje Boga, ter nad druga pobožna mesta. Ne da bi posebej izbirale, so prišle tudi med Turke in ljudi drugih ver. Ne morete torej trditi, da je kuga danes v moji domovini zato, ker so se ljudje tam odrekli vašim obredom in se zato okužili. Mi pa, ki trdno verjamemo v resnico našega nauka, vemo, da je hotel

²⁵⁴ Agostino Sereno in Odorico Teofanio sta bila Vergerijeva tesna sodelavca, ki sta izgnanemu škofu pomagala predvsem pri širjenju prepovedanih knjig. O tem prim. Robert A. Pierce, *Pier Paolo Vergerio the propagandist*, 46, 47; prim. tudi: Silvano Cavazza, »Libri luterani verso il Friuli: Vergerio, Trubar, Flacio«, v: *Venezia e il Friuli: la fede e il repressione del dissenso. Omaggio ad Andrea del Col*, ur. Dario Visintin, Giuliana Ancona (Montereale Valcellina: Circolo culturale Menocchio, 2013), 31-55.

naš nebeški Oče povedati, da je namen kuge preizkusiti in prečistiti izbrance ter jih potegniti ven iz tega sveta in povabiti v večno življenje. Predvsem jih je hotel rešiti iz vaših krempljev in pred vašim preganjanjem, kar je velik dar, saj je strašna zadeva pasti v roke grešnikov (kot pravijo sveti spisi), torej v vaše roke.

In če bi že morali reči, da je bolezen poslana kot kazen, bi povedali bolj po resnici, če bi dejali, da je namenjena trem vrstam ljudi; nekaterim mesenim in gnilim papistom, grešnim malopridnežem, ki so se z vsemi močmi zoperstavili prvim žarkom evangelija in božje milosti, ki se že sedem let kažejo, in jih hoteli zadušiti, ter med njimi v prvi vrsti prav posebni svojati jeznoritih duhovnikov in menihov ter njihovih sorodnikov. Druga vrsta so tisti ljudje, ki poznajo resnico in se zavoljo svoje službe uvrščajo med božje otroke, pa ji z dobrim življenjem, pokoro in ponižnostjo niso izkazali časti; tretja vrsta pa so tisti, ki so zaradi udobnega življenja preklicali in zanikali Jezusa in resnico, ki jo poznajo. Ko tako pravimo, da Bog pošilja te nesreče, da bi kaznoval malopridneže in slabe ljudi, pri tem mislimo na te tri vrste, ki so najslabše, ne pa na tiste, ki so resnično občutili dar vere, opravičenja, dobrohotnosti in božje naklonjenosti ter se v gnusu umaknili od lažnih obredov, kot smo to po zaslugi Gospoda storili mi.

A vrnimo se k vašemu seznamu, kjer ste prepovedali in prekleli knjigo, ki je danes skorajda ni mogoče najti in jo je pred skoraj dvesto petdesetimi leti napisal tisi vrli mož po imenu Dante Alighieri ter jo naslovil *Monarhija*. Seveda je potem, ko se je vzdignilo toliko hrupa proti vam, niso natisnili, in tisti redki, ki jo posedujejo, jo imajo napisano s peresom ali pa v enem tistih starih rokopisnih izvodov.²⁵⁵ Zakaj ste torej ukazali knjigarjem, naj dela ne prodajajo in ostalim, naj ga ne kupujejo, če ga je, kot sem omenil, zelo težko najti?

Povem vam, kaj je bil po mojem mnenju vaš namen. Knjiga je v ljudskem jeziku in v prozi, avtor je star in ugleden, govori pa o cesarstvu, in sicer, da je iz svetih spisov razvidno, da cesarstvo ni podrejeno Cerkvi. Bartolo piše v prvi knjigi pod naslovom *Divi et presides*, točka De re quirendis,²⁵⁶ da jo je prebral

²⁵⁵ Dantejevo *Monarhijo* je prvič natisnil Johann Herbst ali Oporinus leta 1559 v Baslu, in sicer v zbirki, ki je vsebovala več besedil proti Rimski cerkvi: *Andreae Alciati De formula imperii libellus. Accesserunt non dissimilis argumetni, Dantis Florentini Monarchia libri tres, Radulphi Carnotensis De traslatione imperii libellus. Chronica M. Iordanis qualliter romanum imperium traslatum sit ad Germanos*. Delo je v italijanščino prevedel že Marsilio Ficino leta 1457.

²⁵⁶ Bartolo da Sassoferrato (1313–1357) je bil znameniti italijanski pravnik, poznan predvsem po svojih komentarjih k pravni zbirki *Corpus Iuris Civilis*. V nekaterih komentarjih omenja tudi Danteja in njegovo *Monarhijo*. Za Vergerijev navedek prim. *Bartoli a Saxoferrato in secundam Digesti novi partem commantaria*, L prima § Praesides ff. De requirendis reis, n. 2-3.

in da je ne odobrava (ker dobri mož ni razumel teh zadev), ter pristavi, da je bil Dante zaradi tega po smrti obsojen za krivoverca. Zdelo se vam je torej, da bi taka knjiga, sploh če bi jo dobili v roke ljudje, danes v veliki meri potrdila naše prepričanje, ki je tako, kot je bilo Dantejevo in tisto Marsilija Padovanskega, avtorja dela *Defensor pacis*. Ker se Dantejeve knjige na smrt bojite, se vam je zdelo dobro, da jo obsodite, še preden bi bila natisnjena in bi se razširila med ljudmi. A rad bi vam zagotovil, da se bodo vaši strahovi uresničili, saj bomo knjigo natisnili, o tem ne dvomite, in spričo vašega strahu bomo še bolj marljivi in delavni ter jo izdali v kratkem času.²⁵⁷ A če se vam zdi, da je bil Dante krivoverec, ker je dejal, da cesarstvo ni podrejeno Cerkvi, povejte mi, za božjo voljo, zakaj nimate takega mnenja tudi o Petrarki, ki je proti Rimu pisal prav tako kot Dante? Rekli boste, da je Petrarca samo v par sonetih zapisal nekaj ostrih na vaš račun, v svojih drugih knjigah pa je bil vseskozi na vaši strani in vam je bil zvest. Tu vam ponujam dva odgovora. Glede tega, da naj proti papeštvu ne bi povedal drugega kot tisto, kar je v onih treh ali štirih sonetih, bi vas najprej vprašal, ali se vam zdi to malo? Pravi (če pustimo ob strani vse druge sramote, ki vam jih očita), da ste »šola zablod« in »zavetje krivi veri«.²⁵⁸ Bi lahko povedal še kaj hujšega? Je Luter, Kalvin ali kateri od naših silovitih piscev bolj ostro nastopil proti vam? Pravite, da se pri vas dogajajo nekatere zlorabe, ne pa tudi zmote in krivoverstva, Petrarca, vaš arhidiakon iz Parme in kanonik iz Padove, pa trdi, da ne gre le za zmote, ampak celo za šolo zmot, ki se pri vas učijo, da vaši nauki in prepričanja niso skladni z resnico in Evangelijem, ampak so kriva vera, nasprotna Kristusovemu nauku.

Poslušajte še drugi odgovor. Monsinjur nadškof, pravite, da ni razen v omenjenih sonetih Petrarca nikoli nečastno govoril o Rimu in papeštvu in da je bil povsem vaš. Kako bi se vam zdelo, če bi vam pokazal, da je govoril o papeštvu tudi drugje in povedal to, kar pravimo mi, ki ste nas označili za luterance in krivoverce? Gotovo menite, da so moje napovedi pretirane, saj so to za vas, ki niste ravno največji učenjaki, neznane stvari. Nemara upate, da ne bom mogel

²⁵⁷ Vergerij torej že leta 1554 napoveduje prvo izdajo Dantejeve *Monarhije*. Vlačić naj bi že leta 1552 v pismih obvestil Vergerija, da išče *Monarhijo* in ga prosil, če bi mu pri tem pomagal in založnik Herbst naj bi imel leta 1554 pri sebi vsaj del tega Dantejevega traktata (prim. Alessandro La Monica, »Indici e controindici: La polemica di Pier Paolo Vergerio contro la censura ecclesiastica«, *Quaderni d'italianistica*, XXIX, 2 (2008): 7-28). Kaže, da v tistem času Vergerij še ni imel pri sebi Ficinovnega italijanskega prevoda, ki ga navaja v posegu leta 1559 (gl. str. 171 in op. 348).

²⁵⁸ Petrarca, *Soneti* (Ljubljana: Mihelač, 1995), 138.

uresničiti tako drzne obljube in pokazati, da je Petrarka govoril čez papeštvo prav toliko kot mi. Da vam zadeve malo razjasnim, vam svetujem, da si priskrbite latinska dela tega vrlega moža in poiščete tista pisma, ki ne nosijo naslova,²⁵⁹ ter preberete XII. in XX. pismo, in videli boste, kako vas je naslikal z vašimi lastnimi barvami. Če pa omenjenih latinskih del nimate pri roki, čeprav so bila letošnjega leta 1554 v zelo lepi izdaji ponatisnjena v Baslu, vedite, da bom poskrbel tudi za to. Dal bom namreč natisniti dve svoji deli na dvanajstih listih, eno o vašem lo-retskem maliku, saj sem videl, da ga je papež Julij III. hotel odobriti (po njegovi milosti), v drugega pa sem dal obe omenjeni pismi in poziv Niccolaju di Lorenzu ter rimskemu ljudstvu,²⁶⁰ kjer plemeniti Petrarka povsem odkrito pravi, da papež ni gospodar Rima in da nima nikakršne pravice do mesta, ampak je tiran, in poziva, da ga z orožjem izženejo in pošljejo k vragu. Vidite, da je Petrarka proti vam govoril celo bolj kot Dante ali kateri od nas.

Če nadaljujemo z branjem seznama, lahko ugotovimo, da ste med mnogimi drugimi avtorji želeli očrniti zaslužnega človeka, ki je bil pred sto petdesetimi leti tajnik papeža, kateremu je služil v času koncila v Konstanci. Za vaš rimski dvor se je zelo trudil in poskrbel za pogrebne govore mnogih kardinalov. To je bil Florentinec Poggio,²⁶¹ katerega so do sedaj vsi papeži in inkvizitorji skupaj z njegovimi spisi imeli za najboljšega Rimljana oziroma, kot pravite vi, katolika. Sedaj pa ste siromaka v zahvalo za njegov trud naredili za upornika in krivo-verca ter ga uvrstili med vaše sovražnike, kjer je Martin Luter, kjer sem jaz in še mnogi drugi. Res niste obsodili vseh njegovih del, ampak samo smešnice,²⁶²

²⁵⁹ Gre za zbirko pisem z naslovom *Liber sine nomine*, ki vsebuje Petrarkova razmišljanja o krizi Cerkve v 14. stoletju, času, ko je bil papeški dvor v Avignonu. Pisma so namenjena avtorjevim uglednim prijateljem, katerih imena niso razkrita. Delo so prvič natisnili leta 1496, Vergerij pa omenja baselsko izdajo iz leta 1554.

²⁶⁰ Vergerij je leta 1554 izdal knjižico *De idolo Lauretano in Stanze del Berna con tre sonetti del Petrarca dove si parla dell' Evangelio e della Corte Romana*. V slednjo so vključeni trije Petrarkovi protipapeški soneti. Leta 1557 je poskrbel za izdajo vsebinsko podobne knjižice z naslovom *Alcuni importanti luochi tradotti fuor delle epistole latine di M. Francesco Petrarca*, ki vsebuje poleg Bernijejevih stanc tudi prevode nekaterih Petrarkovih latinskih pisem. Knjižico so, verjetno zaradi Vergerijevega opozorila, uvrstili na rimski seznam leta 1559 (*De Bujanda VIII*, Index de 1559 et 1564, št. 666), a ne pod Petrarkovim imenom (gl. »Inkvizitorjem po Italiji« str. 174).

²⁶¹ Poggio Bracciolini (1380–1459) je bil italijanski humanist, papeški tajnik in kancler Florentinske republike. V papeški službi je bil med leti 1403 in 1414 ter 1423 in 1453. Bracciolini je poznan predvsem po svojih pismih, med katerimi je še posebej zanimivo tisto z opisom procesa in mučenja Hieronima iz Prage.

²⁶² Gre za delo *Liber facietarum*, zbirko satiričnih zgodb Poggia Bracciolinija, ki se znajde na Arcimbaldovem seznamu pod zaporedno številko 493.

vseeno pa ni velike razlike, če pristaneš na seznamu med uporniki in krivoverci zaradi ene ali pa več knjig. Naj vam povem, da smo v Nemčiji s tistimi vrlimi možmi o zadevi mnogo govorili in si izmenjali veliko mnenj, za katera bi rad, da jih izveste. Najprej bi povedal, da smo si bili vsi enotni v tem, da ni dobri Poggio v svojih knjigah zapisal nič takega, za kar bi si zaslužil sum, da je eden izmed nas. Prav nasprotno, vedno je veljal za zglednega papista, praznoverneža in nerodneža, kar se tiče poznavanja prave vere. Glede tega smo se spomnili, da prav v svojih smešnicah pripoveduje o nekem dekletu, ki si je poškodovala obe roki, ker je za praznik sv. Gotarda hotela presti in dobri mož verjame, da se je ta norost zares zgodila.²⁶³ Najprej smo tako sklenili, da ga niste mogli narediti za krivoverca, ker bi poslušal, pisal ali zagovarjal naše nauke. Nato pa je eden naših dejal, da je bil Poggio verjetno obsojen, ker pripoveduje neolikane stvari in uporablja besede, ki niso primerne za apostolskega tajnika. Nekdo je odvrnil, da bi res lahko bil obsojen zaradi tega, saj bi morali vsi ravnati in govoriti olikano, ne samo tajniki, in še posebej tako pisati. Pohujšljive besede in pisanje namreč kvarijo dobre navade ljudi in sv. Pavel pravi, da se moramo ogibati tudi praznih besed ter govoriti resno in spoštljivo. Dejal pa je tudi, da ne gre verjeti, da bi vi, prelati, šli tako daleč in prepovedali knjigo zato, ker vsebuje neolikane besede. Če bi res hoteli narediti kaj takega, ne bi začeli s Poggiem, ki je živel tako dolgo nazaj, ampak z nekaterimi pisci našega časa, ki so bolj brani, bolj neolikani in veliko bolj umazani, kot je Poggio. Tu je tista hudobija s Pippo in Nanno, kot tudi knjiga s slikami in naslovom *Cortigiana*, za katero velja, da jo je spisal in spočel kardinal Bibbiena.²⁶⁴ Tu so med drugimi še tista poglavja o peki, jegulji, bodakih in o vroči postelji.²⁶⁵ Tako smo ugotovili, da Poggievih smešnic verjetno niste prepovedali zato, ker bi hoteli obsoditi opolzko pisanje. Če bi imeli v mislih kaj takega (in na to bi res morali misliti), bi bilo bolje, da bi najprej začeli pri sebi

²⁶³ Zgodba XCVIII v *Liber facietarum* govori o dekletu, ki se je posmehovala običajem, s katerimi so častili svetnika Gotarda, zaradi česar sta se ji pri preji na roki prilepili preslica in nit. Šele ko so jo privedli pred svetnikov oltar in se mu je zaobljubila, si je lahko osvobodila roke.

²⁶⁴ Vergerij se ponovno zgraža nad takratnimi deli s spotakljivo vsebino in omenja dialoga z naslovom *Ragionamenti* Pietra Aretina, kjer zasledimo pogovor med Nanno in hčerko Pippo o tem, kako postati dvorna dama (v smislu prostitutke), ter Aretinovo komedijo *La cortegiana*, parodijo na Castiglionejevo znamenito delo. Aretino se je pri pisanju slednje ravnal po zgledu kardinala Bernarda Dovizia da Bibbiene (ki je tudi eden od sogovornikov Castiglionejevega *Dvorjana*), pisca dela *La Calandria*, ki velja za prvo italijansko komedijo v prozi, s katero se avtor oddalji od klasične latinske komedije in se približa Boccaccievi noveli.

²⁶⁵ Gre za že omenjene pesniške poskuse Giovannijske della Case z naslovom *Capitoli del forno* in Bernijeve verze z naslovoma *Capitolo dei Cardi* in *Capitolo dell'anguille*.

in popravili vaše navade, nato pa se spravili na pisanje drugih. Najprej bi bilo tako treba zapreti vse tiste odvratne bordele, ki so v Rimu in mestih pod vašo oblastjo, nato pa dovoliti poroko prav vsem ljudem, kot so jo dovolili vsi preroki, apostoli in evangelijski spisi. Vsi drugi ukrepi in prepovedi, ki bi jih sprejeli, bi bili brez tega zgolj prazne marnje in še vedno bi se predajali razvratu in lenobi. Po premisleku smo tako sklenili, da ga niste obsodili zaradi opolzkih besed. Nekdo je dejal, da bi lahko razlog tičal drugje, saj je Poggio v svojih smešnicah prikazal, kakšno je življenje papežev, kardinalov, škofov in druge duhovščine, tudi opatov in nun. Pogosto namreč zapiše, da so hudi tepci, norci, ljubitelji pijančevanja in veliki zmikavti, vsake toliko pa oriše še kak primer pohote teh obrutih in maziljenih prašičkov, ki so jih doživele ženske pri spovedi. Tam so namreč naletele na nekakšne zvodniške in oslovske duhovne in opate, ki so za tistimi vrati samo zato, da morijo duše, ponižujejo in praznijo malhe lahkovernežev. A ta je dobil odgovor, da tudi to ni mogel biti pravi razlog, saj sta že dolgo poznana nespodobnost in razvratno življenje klerikov, ki pri tisti vaši tiranski spovedi morijo duše. Res ne bi dosti pomagalo, če bi zaradi tega prepovedali knjigo, napisano že pred več kot sto leti, saj ste od takrat postali še trikrat hujši. Če bi res hoteli prikriti kako knjigo zato, da bi prikriili vaše nespodobnosti in malopridnosti, je ni treba postaviti v procesijo tega vašega seznama, ampak jo lahko poiščete po trgovinah in hišah ter sežgete vse izvode, ki vam pridejo pod roko. Tako bi lahko storili z vsemi mogočimi knjigami, napisanimi v zadnjih dvesto letih, ki govorijo o vašem življenju, malopridnostih in zvijačah, s katerimi pod pretvezo vere zavajate uboge ljudi, ne samo s tistimi sedmimi ali osmimi listi Poggia. Poglejte, recimo, najprej Danteja. Pri tem ne mislim na njegovo *Monarhijo*, ampak na njegove pesmi, še posebej tiste, ki sem jih zbral na koncu knjige proti loretskemu maliku.²⁶⁶ V eni tercini vas zbode bolj kot Poggio v vseh

²⁶⁶ Vergerij v svoji knjigi *De idolo Lauretano* navaja verze iz *Božanske komedije* (Dante, *Božanska komedija* (Trst: Založništvo italijanskega tiska, 1991), Pekel XIX, 106-114; prevod Andrej Capuder):

»Na vas, pastirje, meri in vam žuga
evangelist, ko kaže se mu žena
ki nad vodami s kralji se vlačuga.
Ta, ki s sedmero glavami rojena
je iz deset rogov bila bogata
dokler je možu ugajala poštena.
Vaš Bog – se ve – je iz srebra in zlata
le v čem se nosite vi nad pogani?
Njim eden je malik, vam cela jata.«

svojih smešnicah. Poglejte Boccaccia in začnite pri drugi noveli,²⁶⁷ tisti o Judu, ki se je spreobrnil v kristjana, v kateri so opisani najbolj izprijeni grehi rimske pohote, ne samo tiste naravne, ampak tudi sodomije, ki nima nobenih zavor ali sramu. Tam imajo moč vlačuge in mladi hlapci, ki lahko izprosijo katerokoli stvar, tam živijo požeruhi, pijanci in simonisti. Boccaccio je na ves glas opeval ta lepi sloves in dodal, da je Rim leglo hudičevih navad.

Kdor bo iskal naprej, bo našel kup podobnih hudobij, ki jih pripisuje nunam, in hinavščin opatov in duhovnikov ter ugotovil, da se norčuje iz vic, prižiganja sveč in maš za umrle, o čemer še posebej dobro priča novela o Ferнду.²⁶⁸ Vsak tepec lahko opazi, da je glede ustne spovedi enakega mnenja kot drugi bistri duhovi, saj razkriva, da se zaradi nje dogaja prav lepo nečistovanje. Norčuje se iz vaših relikvij, še posebej tam, kjer pripoveduje o menihu, ki je razglašal, da je videl šop las serafina, ki se je prikazal sv. Frančišku in od katerega naj bi svetnik, kot se govori, dobil tudi stigme. Res je še veliko takih zgodb, ki opisujejo in premlevajo razuzdano življenje obritežev ter njihove zvijače in barbarstva, ki so jih prinesli v Kristusovo cerkev. Na to niso opominjali zgolj Dante, Petrarca in Boccaccio, ampak tudi številni ugledni pisci knjig, napisanih vse do danes, v katerih boste našli bolj ali manj iste zadeve.

Naj glede sodobnih piscev omenim zgolj grofa Baldassara Castiglioneja,²⁶⁹ učenega in modrega moža, ki je bil poslanec papeža Klementa pri cesarju. Ta je napisal tisto knjigo z naslovom *Il corteggiano* in v njej med drugim povedal, da Cerkev med molitvijo, ki jo na sveti petek nameni tako kristjanom kot tudi poganom in judom, ne omenja kardinalov in škofov, saj je bojda za kardinale tista molitev, ki pravi »oremus pro hereticis et scismaticis«.²⁷⁰ Mar ni ta lepa? Poslušajte naslednjo. Pripoveduje o človeku, ki je hotel zapustiti Rim in so mu

²⁶⁷ *Dekameron*, I. dan, 2. novela z naslovom »Žid Abraham gre na pobudo Gianotta di Civigni na rimski dvor, vidi malopridnost duhovnikov, se vrne v Pariz in se pokristjani« (Boccaccio, *Dekameron* (Ljubljana: Cankarjeva založba, 1966), 116-122; prevod Andrej Budal).

²⁶⁸ Prav tam 371-382; III. dan, 8. novela z naslovom »Ferondo použije neki prašek in ga kot mrtvega pokopljejo. Opat, ki se medtem zabava pri njegovi ženi, ga reši iz groba, vrže v ječo in vzbudi v njem vero, da je v vich. Ko nato od mrtvih vstane, reši kot svojega otroka, ki ga ima njegova žena z menihom«.

²⁶⁹ Baldassare Castiglione (1478-1529) je bil pisec in diplomat, najbolj poznan po svojem literarnem delu *Il Corteggiano*, ki velja za enega najvišjih izrazov renesančne proze. Leta 1524 je bil imenovan za apostolskega nuncija v Madridu, po opljenjenju Rima leta 1527 pa mu je Klement VII. zameril preveč tesno prijateljstvo s Karlom V. in mu očital, da ga ni dovolj dobro obveščal o vojaških namerah Karla V.

²⁷⁰ Baldassare Castiglione, *Il Corteggiano* (Cles: Mondadori, 1991), LXII, 163.

dejali, da zadeve ni dobro premislil, saj je tako podel, da bi lahko postal kardinal, če bi še nekaj časa ostal v mestu.²⁷¹ Mar ni tudi ta naravnost krasna? Poslušajte še tretjo. Ta opisuje tabelno sliko, na kateri sta bila upodobljena sveta Peter in Pavel. Ko so nekateri kardinali opomnili, da imata svetnika preveč rdeča obraza, so jima odgovorili, da ju je slikar naredil takšna zelo premišljeno, saj so verjeli, da sta Peter in Pavel tudi v nebesih tako rdeča zaradi sramu, ker Cerkvi vladajo takšni ljudje, kot so kardinali.²⁷² Tudi ta je kar prijetna, kajne?

Iz povedanega lahko sklenemo, da Poggia zagotovo niste obsodili, ker je razkril, kakšno je življenje klerikov in kakšne malopridnosti se dogajajo zaradi spovedi. Na koncu je glede tega zadel žebljico na glavico eden naših sogovornikov, ki je, kot smo se strinjali, ugotovil, zakaj ste se tako trudili iz njega narediti krivoverca in spodkopati njegov ugled, da mu vaši podložniki ne bi več verjeli. Dejal je: »Bratje, gotovo veste, da je bil na koncilu v Konstanci na grmadi sežgan tisti ponižni služabnik in mučenec Jezusa Kristusa, Hieronim iz Prage. Na predstavi je bil navzoč tudi ta Poggio, ki si ni mogel kaj, da ne bi opisal besed, modrosti, bistrosti tega vrlega moža in predvsem čudovite trdnosti in vedrosti, ki ju je izžareval med mučeništvom. To sveto mučenišтво, v katerem se kažejo učinek žive vere in nauka, ki ga zagovarjamo, ter po drugi strani krutost in peklenski bes naših nasprotnikov je najbolje opisal prav Poggio in z njegovim pismom smo dobili najbolj jasno, najbolj trajno in najbolj razširjeno pričevanje o tem dogodku. Ko je hudič videl, da se opiramo nanj, je papeštvu položil na srce, da tega avtorja uvrsti med krivoverce. Če bi tako nekdo želel razpravljati o Hieronimu in Prage in trditi, da je bil dober človek z dobrimi nameni, pa so ga vseeno sežgali in da je vedro in pokončno sprejel mučenišтво, mu lahko ta vrag preko svojih odgovori, da temu ne gre verjeti, saj je bil oni Poggio, ki je to napisal, krivoverec. Naš brat je tako sklenil, da ste vi, monsinjor iz Milana, hoteli ravnati podobno kot neki mestni načelnik, ki je bil obtožen izsiljevanja. Ker je vedel, da bi lahko ubogi orožnik povedal veliko o tem, če bi ga izprašali, ga je dal prebičati, da bi mu vzel verodostojnost in da bi lahko dejal: »Gospodje svetniki, ne verjemite mu, saj je na slabem glasu.«

Krivic in napak, kakršne smo razkrili, je še veliko, a naš namen ni (za zdaj), da bi jih naštevali. Naj vas zgolj opomnimo, da ste obsodili tisto, česar ne razumete in česar niste nikoli videli. Če bi namreč zadeve poznali in prebrali te knjige, ne bi tako nespametno pisali njihovih imen. Naj vam podamo nekaj primerov. Najprej

²⁷¹ Prav tam LXXII.

²⁷² Prav tam LXXXVI.

pravite »Munsterjeva dela« in malo kasneje »Sebastian Munster«, ²⁷³ a tu gre za enega človeka, pišete »Ioannes Bugenhagius Pomeranus« in malo zatem še »Ioannes Pomeranus«, ²⁷⁴ čeprav gre za isto osebo. Pravite tudi »Martinus Cellarius« in takoj nato »Martinus Borraus«, ²⁷⁵ ki je prav tako en človek in v naslovu njegove knjige piše »avtor Martin Cellarius ali Borrhaus«. Zdi se, da teh knjig sploh niste videli in da ne veste, kaj obsojate. Naj vam bo teh nekaj napak zgolj v pokušino in kot napoved mnogih drugih, ki so na seznamu.

Tam je tudi kak ducat nekoliko drugačnih napak, ki so zelo smešne in dehteče. Našteli ste namreč tudi nekaj imen avtorjev, za katere menimo, da jih sploh ni na svetu. Res bi se lahko izgovorili na tisk ali pa dejali, da gre za nemška imena, a tudi tega žalostnega izgovora, ne bi mogli utemeljiti. Če bi namreč videli knjige, ki ste jih obsodili, vam ne bi bilo težko prepisati imen z njih na vaš seznam, vi pa ste zelo olikano obsodili tisto, česar niste videli. Naj vam omenim zgolj enega od obsojenih avtorjev, za katerega menimo, da ne obstaja, in sicer Nicolausa Perazoniusa. Ne vemo, kdo bi lahko bil ta Perazonius, ²⁷⁶ in zdi se nam, da tudi vi ne veste. Pomislili smo, da ste tu hoteli obsoditi gospoda Niccoloja Perenota Granvello, ²⁷⁷ ki je bil cesarjev kancler. Tega gospoda ste naredili za krivoverca zaradi govora na pogajanjih v Wormsu, saj drugega njegovega pisanja niso natisnili. Utemeljeno bi bilo torej verjeti, da ste s Perazoniusom mislili Perenota, saj je na seznamu, ki so ga nedavno izdali v Firencah, zapisano Nicolaus Perenotus in ne Perazonius. S tem ste mu storili veliko krivico, saj je bil vedno velik sovražnik našega prizadevanja. Lahko bi vam pokazali še precej podobnih

²⁷³ Sebastian Münster je s svojimi deli prepovedan pod zaporedno številko 431 (»Munsteri opera«) in še enkrat s svojim imenom pod št. 535 (»Sebastianus Munsterus«; De Bujanda III, Index de 1554, str. 328, 345).

²⁷⁴ Johann Bugenhagen je najprej prepovedan pod zaporedno številko 286 (»Ioannes Bugenagius Pomeranus«) in nato še pod številko 325 (»Ioannes Pomeranus«; prav tam str. 294, 301).

²⁷⁵ Tudi ime Martina Borrausa se pojavi v dveh oblikah: »Martinus Gellarius« ter »Martinus Borrhanus« in sicer pod številko 402.

²⁷⁶ Niccolò Peranzone je obsojen pod številko 432. Gre za resnično osebo, zato ni znano, ali je Vergerij res ni poznal ali pa je hotel zgolj zмести pisce seznama.

²⁷⁷ Antoine Perrenot de Granvelle (1517–1586) je bil francoski kardinal, cesarski kancler in eden najpomembnejših svetovalcev Karla V. v času razmaha protestantizma. Vergerij omenja pogajanja v Wormsu, kjer so med letoma 1540 in 1541 skušali zgladiti spor med protestanti in katoliki v Nemčiji. Poznan je tudi po tem, da je januarja 1543 v imenu cesarja nagovoril zbrane na koncilu v Trentu in da je leta 1547 po porazu šmalkaldske lige sodeloval pri podpisu mirovnega sporazuma s protestanti.

napak, a naj omenimo samo še eno. Gre za škofa Štefana Vintona,²⁷⁸ ki se je zelo potrudil, da so v angleškem kraljestvu ohranili vaše obredje, in se je nedavno podpisal pod knjigo, v kateri brani vaš umazan celibat in se bori proti mrtvemu Bucerju, ko brani vaše prepričanje glede evharistije. Zakaj ste ga torej pahnili v družbo vaših številnih nasprotnikov? Morali bi mu izkazati veliko spoštovanje, pa čeprav je pred časom napisal neko knjižico o pravi ponižnosti, ki se, kot pravi, pokaže takrat, ko se človek pokloni pred vladarjem, ki ga je postavil Bog.

Videli smo, da ste poleg knjig z našimi nauki obsodili tudi Lukijana, Mohamedov *Koran*, nekromantijo, geomantijo in zloglasne obrti,²⁷⁹ pri čemer ste naredili nekakšno mešanico poganskih, mohamedanskih, čarovniških, hudičevih pa tudi vaših knjig ter v njo pahnili še zaničevalce Boga, Jezusa in sploh vseh ver. Kot bi bile naše knjige take kot tiste ostale. O, ubogi nesrečniki, ki nimate pameti in božjega spoznanja! In potem bi želeli, da so vam dodeljene in zaupane duše, ki jih je odrešila kri Jezusa Kristusa. A poglejmo malo, kakšna podobnost bi lahko družila Lukijanovo in Mohamedovo pisanje z nekromantijo in ostalimi vedami ter tistim, kar učimo in razglašamo mi.

Lukijan se norčuje iz vseh ver in ne verjame nobeni. Še posebej se norčuje iz Kristusa in vsega evangelija. Bil je zatajevalec in takih je danes veliko, pa tudi mnogo hujših, saj ne gre verjeti, da bi Lukijan kdaj spoznal pravo krščanstvo. Vse skupaj ni tako resno, če se neki neveden papist, ki ne pozna stvari, spreobrne v Turka, saj tu ne gre za velik preskok. Zadeva je hujša pri tistih, ki so že prejeli milost in spoznali naš nebeški nauk, ki je sveta resnica in tak, kot so ga učili preroki, Kristus in apostoli, ter ima papeža za navadno izrojenost, za mešanico poganstva in judovstva, kjer je Kristusovo ime zgolj za krinko. Tako je, pravim, najhujše, če nekdo zataji naš nauk in se še enkrat spreobrne v papista ter začne spet preganjati resnico. To so pravi mameluki in hujši zatajevalci od Lukijana.

²⁷⁸ Pod zaporedno številko 61 najdemo zapis »Di Stephano Vintone, *De vera obedientia*« in pod številko 91 še enkrat »Stephano Vescovo Vitinense, *De vera obedientia*« (prim. De Bujanda III, Index de 1554, str. 163 in 178). Gre za delo Stephena Gardinerja iz leta 1535, s katerim je Anglež podprl razveljavitev poroke med kraljem Henrikom VIII. in Katarino Aragonsko. Avtor, ki se je o zadevi neuspešno pogajal s papežem Klementom VII., zavoljo česar se je Henrik odcepil od Rima, v svojem spisu razpravlja o poslušnosti človeka znotraj družbene hierarhije, ki jo je postavil Bog, predvsem o pokornosti podanika kralju.

²⁷⁹ Satiričnega pisca Lukijana iz Samozate, ki se je posmehoval kristjanom, najdemo pod zaporedno številko 393, *Koran* pa pod št. 12. Vergerij navaja še zapise »Nigromantiae opera omnia« (št. 442), »Geomantiae opera« (št. 218), »Piomantiae opera omnia« (št. 499) in »Hidromantiae opera omnia« (št. 256).

Takšna sta don Hippolito Chizzola in Giovan Battista Scoto²⁸⁰ iz Bologne ter še nekateri drugi, ki se bodo nekega dne pojavili na kakšnem drugem seznamu mamelukov, če se ne bodo pokesali. A vrnimo se nazaj. Lukijan se norčuje iz vseh ver, Mohamed v svojem *Koranu* pravi, da Kristus ni bil istega bistva z Očetom in da ni bil Bog, rešitelj in odrešenik. Nekromanti se vseskozi ukvarjajo s hudiči, se jim klanjajo in jim verjamejo, podobno kot tudi tisti drugi praznoverneži geomanti, ki s svojimi znamenji in blodnjami niso ponižni pod roko Boga. Ti ne ubogajo njegovih navodil, ko pravi, da ni dovoljeno preučevati tisto, kar je v njegovi oblasti, ampak se ukvarjajo s pikami in podobnimi nesmisli ter skušajo ugotoviti, kaj se bo zgodilo v prihodnosti. Mi zavračamo vsa ta krivoverstva in podlosti ter z vsem srcem sprejemamo svete spise, tako stare kot tiste, kjer govorijo preroki, Kristus in apostoli. Trdno smo prepričani, da je samo ta vera prava in nobena druga, da je Jezus istega bistva z Očetom, da je resničen Bog in človek ter pravi in edini odrešenik. Samo njemu smo pokorni in pod njegovo roko in oblastjo nadvse ponižni, nočemo drugega nauka kot njegovega in čutimo (po njegovi milosti) veliko vnemo spričo njegove slave. Ravno zaradi tega smo se ločili od vas in zato, ker ste opustili pravi nauk Jezusa, vas obtožujemo. Naredili ste mu namreč veliko sramoto, ko ste naredili svoj nauk, ki je povsem drugačen in nasproten od njegovega, izmislili ste si druge maše, druge posrednike in druge zakramente. Ker smo vas bili dolžni zaradi tega ošteti, k čemur nas je spodbudil božji duh, nas niste vrgli samo med krivoverce, ampak nas primerjate ter mešate tudi s Turki, lukijanisti in nekromanti. Temu se sicer ne bi smeli čuditi, saj je papež Pavel v svojem pismu, napisanem cesarju in Ferdinandu, dejal, da smo še hujši od Turkov, in nagovarja njuni veličanstvi, da bi opustili vojno proti njim in jo začeli proti nam. Na ta način je pisal tudi tisti ugledni kardinal Pole, milosten mož, ki se po eni strani na skrivaj trudi učiti opravičenje po veri v Jezusa, po drugi pa piše knjige in ima govore pred cesarjem. Ni ga sram trditi, da se je v Nemčiji razširilo sprevrženo, kužno in brezbožno seme, s čimer misli

²⁸⁰ Gre za dva »zatajevalca«, kot ju poimenuje Vergerij, ki sta prestopila nazaj k Rimu. Ippolito Chizzola (1521-1565) je bil italijanski pridigar in pisec, ki se je po obsodbi inkvizicije spremenil v glasnega polemika in kritika protestantov. (Njegovo življenje, dela in proces so popisani v nedavno izdani knjigi Giorgio Caravale, *Predicazione e inquisizione nell' Italia del Cinquecento; Ippolito Chizzola tra eresia e controversia anti-protestante* (Bologna: Il Mulino, 2012.)) Giovan Battista Scotti (ok. 1518–1586) je bil trgovec iz Bologne, ki se je sprva gibal v krogu spiritualov in prijateljeval s Poleom, Carneseccijem in Soranzom, po obsodbi inkvizicije pa je preklical svoja prepričanja in postal njen ovaduh. Njegovo pričevanje je v veliki meri prispevalo k obtožbi kardinala Moroneja.

na evangelij, in da bi moralo njegovo veličanstvo pustiti vse ostalo, tudi spopad z velikim Turkom, ki ga zagotovo lahko podjarmi, ter prijeti za orožje, da bi najprej izkoreninilo ta evangelij in nas vse razsekalo na kose. Nesramno celo trdi, da smo slabši od Turkov. Na tem mestu smo prisiljeni povedati, da je on slabši od hudiča, saj pozna resnico našega nauka, ki ga je izpovedoval in učil, pa se je vseeno obrnil, da bi po svojih najboljših močeh prelival našo kri. A upamo, da tisti, ki je pretil kri za nas, ne bo pustil, da bi izkraveli, in da temu kardinalu ne bo dovolil stopiti na papeški prestol.

A bodite tako dobri in mi povejte, zakaj niste nikoli prej obsodili Lukijana in *Koran*, ki se že dolgo bereta, in nekromantije ter ostalih hudobij, ki so že dolgo v rabi. Zakaj jih obsojate šele sedaj, prej pa se jih nikoli niste pritaknili? Gotovo zato, ker bi se vaš mesnati nauk in vaša moč lahko omajala in propadla, če bi ljudje brali te Lukijane, *Korane* in nekromante, saj ste istega duha, podobno razmišljate in služite istemu bogu. V zgodovinskih zapisih smo namreč prebrali, da so nekateri papeži v preteklosti bili sami nekromanti in so se vse dneve zabavali z uroki in zaklinjanjem hudičev, s katerimi so prijateljevali in se družili. Taka sta bila Hildebrand in Silvester II., kot tudi tista vaša vlačuga, ki je postala papežinja z imenom Ivana VIII. Ta je zasedla papeški prestol s pomočjo nekromantije in je o tem napisala knjigo, kot je storil tudi Aleksander VI. že pred približno petdesetimi leti. Podobno je ravnal tudi Pavel III., ki je iz Portugalske vabil ljudi, da bi mu razložili kaj o tej obrti, in je ves čas prebil v družbi nekih mož z imeni fra' Dionigi, Gaurico in Ceresara ter drugih vedeževalcev in šarlatanov. Nekromantija gre z vsemi njenimi hudiči zelo dobro skupaj s papeštvom in daleč od tega, da bi mu delala sramoto in škodo. Lepo pa lahko vidite, da vas moč našega nebeškega nauka slabi in uničuje, saj vam drugi niso vzeli niti pedi zemlje, ta nauk pa vam je iztrgal iz rok mnoga kraljestva in pokrajine. Tako ste se ga odločili prekleti, in da bi zadevo kot pravi hinavci malo popravili (vsaj v besedah), ste pri tem prepovedali še Lukijana in *Koran*. A gotovo drži, da boste brez usmiljenja odrli vsakega siromaka, ki bo imel v roki sladko knjižico z naslovom *Il beneficio di Cristo*, medtem ko ne boste rekli nič kakemu ateistu z Lukijanom ali kakemu pol Turku s *Koranom*, čeprav ga verjetno ne boste hvalili kot uglajenega. Gorje vam, gorje vam, pismouki in farizeji!

Potem ko smo vam pokazali te velike in hude napake, še posebej to, ko dajete skupaj in v isti sapi obsojate pravi nauk Jezusa Kristusa, božjega sina, ter norosti in brezbožnosti Korana, nekromantije in hudičev, naj vam povemo še nekaj zadev, ki so prav tako pomembne. Tako boste videli, da ste ravnali zelo

nespametno in v nasprotju z mnogimi vašimi obljubami, ko ste hiteli sestavljati vaš seznam. Vedite, da so naši začeli čutiti, da se jim kaže in razkriva resnica, leta 1517 in takrat so tudi začeli zbirati pogum, da o njej spregovorijo. Začelo se je (kot vsi vemo) z manjšimi zadevami, torej odpustki, ki so v resnici vaše himere, saj jih ne morete ubraniti na podlagi svetih spisov, kot tudi ne drugih spornih členov, od teh skromnih začetkov pa smo prišli do najbolj perečih težav, ki so nenadoma začele nadlegovati vaša življenja in navade. Ko ste videli, kakšen ogenj se je vnel v Nemčiji, ste modro in prekanjeno (te modrosti vam ne moremo vzeti, to lahko stori Bog in poskrbi, da se ta na zemlji spremeni v norost) ugotovili, da ga lahko pogasite samo s silo in orožjem. In ker ste potrebovali čas, da premislite o svojem ravnanju in pripravite svoje obljube, ste se odločili poslati v Nemčijo nuncija, ki bi se na moč trudil tistim knezom, deželam in redovom naznaniti, da hočete popraviti zlorabe, zmote ter vaša življenja. Pri tem bi, kot ste dejali, morali imeti le malo potrpljenja in nekaj časa počakati, saj gre za pomembno zadevo, ki se je ne da spremeniti na hitro. Upali ste, da nas bo ta obljuba odvrnila od tega, da bi pridigali in pisali proti vam, medtem pa ste proti nam obrnili oblastnike in jih skušali prepričati, da izvlečejo svoje meče ter pobijejo tiste, ki govorijo proti vam. Tako vedno ravnate pri zadevah, ki se tikajo vere (dobro poslušajte, tu razkrivam pomembno reč), saj ste po eni strani polni lepih besed in obljub o prenovi in koncilih, po drugi strani pa se vojskujete in uničujete. A preden gremo naprej, pogledjmo, kakšno je bilo to poslaništvo, in videli boste, zakaj sem se odločil o tem pisati. Nuncij je bil Francesco Chieregiati²⁸¹ iz Vicenze, abruški škof, ki ste mu dali pisna navodila, da se udeleži deželnega zbora leta 1523 v Nürnbergu in v vašem imenu prizna, da so vas tegobe doletele z božjim dovoljenjem predvsem zaradi grehov duhovščine in prelatov. Zapisali ste tudi, da se na rimskem sedežu že nekaj let dogajajo nagnusne stvari, zlorabe pri duhovnih zadevah, neposlušnost zapovedim, da je pravzaprav vse obrnjeno na glavo in da ni čudno, da se je bolezen z glave preselila na ude in se s papežev spustila na nižje cerkvene prelate. Priznali ste, da ste v iskanju lastnih koristi skrenili s poti in da med vami že dolgo ni nikogar, ki bi delal dobro. Tu so vaše latinske besede: »Dices non ingenue fateri Deus hanc persecutionem Ecclesiae

²⁸¹ Francesco Chieregiati (1479–1539) je bil škof Terama v Abruzzih in papeški nuncij. Hadrijan VI. ga je poslal na zbor v Nürnbergu, da bi nemške kneze spodbudil k boju proti luterancem in k izpolnjevanju edikta iz Wormsa iz leta 1521, ki je Lutra razglasil za krivoverca, njegove knjige pa prepovedal. Vergerij omenja navodilo Hadrijana, ki ga je poslanec prebral na zboru in v katerem papež priznava, da so grehi duhovščine glavni razlog za težave v Cerkvi.

sue inferri permittit propter peccata hominum, maxime sacerdotium & prelatorum Ecclesiae. Scimus in hac sancta sede aliquot iam annis multa abominanda fuisse, abusus in spiritualibus, excessus in mandatis, omnia denique in perversum mutata nec mirum si egritudo a capite in membra, a summis pontificibus in alius inferiores prelatos descenderit, omnes nos, id est, praelati ecclesiastici declinavimus unus quisque in vias suas, nec fuit iamdiu qui faceret bonum, non fuit usque ad unum.« Poleg tega je prebral tudi papeževo obljubo, da se boste zelo potrudili in najprej na vašem dvoru, od koder je prišla pokvarjenost, poskrbeli za preново. Tako naj bi na podoben način, kot poprej zlo od tam prišla ozdravljenje in prenova za vse. Jasno vam je bilo, da je to vaša naloga, in vedeli ste, da to vesoljni svet željno pričakuje. Takšne so bile tudi vaše besede: »Polliceberis nos omnem curam adhibituros ut primum curia haec, unde forte omne malum processit reformatur, ut sicut inde corruptio in omnes emanavit, ita etiam ab eadem sanitas & reformatio omnium emanet ad procurandum nos tanto arctius obligatos reputamus quanto universum mundum huiusmodi reformationem desiderare videmus.« Ker ste tu obljubili nadvse pomembne zadeve, ki jih ni bilo mogoče natisniti in v nekaj dneh poslati, ste naročili temu nunciju, naj razloži, da ne gre pričakovati takojšnje odprave napak in zlorab, saj se je bolezen preveč razpasla, da ta ni enostavna, ampak raznolika in mnogotera ter da je treba ravnati počasi. »Quamquam mirari nemo debebit si non statim omnia errata & abusus per nos emendatos viderit inveteratas nimium morbus est, nec simplex, sed varius & multiplex. Pedetentim enim procedendum est.«

Nuncij je tako prišel na zbor in razkril vse, kar ste mu naložili. Da bi svoje besede še podkrepil in dokazal, da ste mu res naročili priznati zlorabe, zmote in slabe navade z obljubo, da se boste popravili in prečistili, je pokazal prav ta navodila in vaše besede na papirju. Na zboru so mu odgovorili: »Veseli smo, da se je papež namenil to storiti in zato imamo tu sto pritožb.²⁸² Naj začne z njimi in jih odpravi.« Tako se je odvijala zgodba in o tem pričajo ne samo mnogi vrli ljudje, ki so bili tam navzoči, ampak tudi izvirni in uradni zapisi z zбора, katerih prepisi so natisnjeni in jih je mogoče videti predvsem v knjigi z naslovom *Fasciculus rerum expetendarum*.

Če bi imeli drugačne namene od tistih, ki sem jih opisal, in ne bi vztrajali pri svojih zlorabah, zmotah in slabih navadah ter si pri tem pomagali z ognjem in mečem ter posvetnimi veljaki, bi to lahko pokazali in odpravili vsaj peščico

²⁸² Gre za že omenjeno besedilo *Centum gravamina Germaniae nationis*, ki ga Vergerij omenja že v svojem posegu proti della Casi (gl. op. 144).

tistih pritožb, še posebej zato, ker se skorajda niso dotikale nauka, ampak zgolj nekatere za vas manj pomembne šare. Tu gre za prevelike stroške, ki jih nalagate ljudem za posvetitev cerkve ali za rekonciliacijo pokopališč, kjer je bila prelita kri, za blagoslov zvonov ali za posvetitev nune. Približno take so bile tudi pritožbe vključno s prvo, ki pravi, da ni treba imeti toliko človeških ureditev, torej tistih zunaj božje besede, saj niso tako pomembne. A tega niste hoteli storiti, in čeprav ste tako velikodušno obljubljali, da popravite vse pomembne zadeve, se niste pritaknili niti teh malenkosti. Še več, namesto pričakovane prenove ste poslali komisarja in ta je bil, hvala Bogu, zadnji, ki je moral kot blago prodajati tiste vaše bule in odpustke po tistih koncih Nemčije, kjer so ga sprejeli. To je bil Arcimboldo,²⁸³ ki je pograbil svoje bule in ostalo šaro ter prišel v deželo in se obnašal kot nekdo, ki se tja ne namerava več vrniti, in kot da te šare ne bi poznali in proti njej vpili. S seboj je imel pridigarje, ki so govorili hudobije Lutru in njegovim pristašem, in dva od teh pajdašev je svečano oblekel ter posadil na visok stol, kakršnega imajo na sodiščih, s katerega sta iz dneva v dan vzvišeno ponavljala besede drugih hinavcev, ki jih je Luter tako strogo oštel. Te besede pravijo, da zbrani denar pade v blagajno in ob trku z drugimi novci zazveni, ob tem zvenu pa duše vaših pokojnikov skočijo iz vic. Pravzaprav verjamemo, da je ta Arcimboldo zelo koristil našim prizadevanjem in da je zaradi njegovega ravnanja veliko ljudi sprevidelo, da so te zadeve skupaj s papeštvom kot ponarejen denar. Drži, da je od tega trenutka ogenj začel močnejše goreti in da so se plameni začeli širiti po vsej deželi, spričo česar se je začelo govoriti o tistem lepem deželnem zboru, s katerim bi vam Nemčija za vedno odpovedala poslušnost in zavezništvo. Tega se bojite bolj kot česarkoli drugega na svetu, ne toliko zaradi izgube oblasti in koristi, ki vam jih omogoča poslušnost te dežele, ampak predvsem zaradi drugih, res velikih nevarnosti, ki bi prišle s tem. Bojite se, da bi se nad vas zaradi te ločitve zgrnila povodenj, in tako ste iz strahu pred tovrstno nevarnostjo in škodo poslali nuncija, da bi se s temi knezi, deželami in ostalimi redovi cesarstva pogajal o možnosti sklica vesoljnega koncila. Nuncij

²⁸³ Vergerij prvič podrobneje spregovori o pobudniku seznama, škofu Giovanangelu Arcimboldiju (1485–1555). Ta je bil leta 1514 imenovan za nuncija v Nemčiji in komisarja za odpustke z nalogo, da na tem področju zbere čim več denarja iz omenjenega naslova, kar je zmotilo Martina Lutra in med drugim spodbudilo upor protestantov. Leta 1526 je bil Arcimboldi imenovan za nadškofa v Milanu, kjer je sodeloval z inkvizicijo in bil dejaven v boju s protestanti. Skupaj z novim inkvizitorjem Bonaventuro Castiglionejem je leta 1554 objavil odlok proti krivovercem, ki mu je sledil tudi pričujoči seznam prepovedanih knjig.

je bil Rangone,²⁸⁴ škof Reggia, in tisti, ki sedaj govori z vami, je bil takrat že v Nemčiji in je vodil mnoge javne zadeve, zato ve, kako so stvari potekale. O koncilu se niste pogajali, ker bi ga res hoteli sklicati, ampak zato, da bi se izognili nemškemu deželnemu zboru oziroma ga preprečili. To vam je uspelo, a ogenj je še vedno gorel, se krepil in se tako razširil, da so v času Pavla III. že na široko razpravljali o zdravilni vodi, s katero bi ga pogasili. Na koncu ste sklenili, da vam ne preostane drugega, kot da se še naprej pretvarjate, da se boste popravili, in skušate s tem zavajanjem ter obljubami ustaviti širjenje požara, medtem pa marljivo in na skrivaj nagovarjate kralje in vladarje, da bi posredovali z vojsko. Tako je bilo tudi storjeno. Papež Pavel je poslal v vse dežele svoje nunciije in legate, da bi zadeve na ta način uredili, in vaš sogovornik je dobil nalogo, da gre k presvetlemu rimskemu kralju in k vsem elektorjem in knezom cesarstva ter se v javnosti, med svetovalci in tajniki, pretvarja da se pogaja o koncilu, kraljem in knezom pa medtem na uho govori o orožju in ognju. Tako so ravnali tudi vsi drugi nunciji in legati. Vsi vemo, da so cesar in drugi veljaki pogosto prijeli za meč in javno ali pa skrivoma na grmadi sežgali ali obesili tega in onega, ker je izpovedoval Jezusa Kristusa, ali pa so prišli z vojskami, da bi zatrli svobodo in uničili nepokorne dežele. Do vsega tega je prišlo zaradi vašega nagovarjanja in sitnobe. Kar se tiče mojega poslaništva, bi rad dodal še eno pomembno zadevo. Ko je Klement poslal Rangoneja v Nemčijo, da bi pomiril stvari in razpravljali o tem, kako naj bi sklicali koncil, papež ni hotel odkritih in poštenih pogajanj, ampak je vztrajal pri določenih točkah in dokaj strogih pogojih. Med drugim je zahteval, da koncil poteka v Italiji, ob čemer bi morali vsi vedeti, da ga vodi papež, ki je načelnik in gospodar, da tam nikakor ni dovoljeno govoriti čez sklepe preteklih zborov in da so na tem koncilu razsodniki samo škofje in prelati, poslušni in zapriseženi rimskemu sedežu. Papež Pavel se je tresel od strahu, da bi mu skalili tisto veselje, ki si ga je obetal od vodenja papeštva, ko mi je dal ta navodila in zadolžitev. Glede koncila naj bi omenjal zgolj nekatere ohlapne pogoje in predloge, ki bi se na prvi pogled zdeli skorajda pošteni. Dejal naj bi: »Bodite zadovoljni, knezi ter ostali bratje in redovi, da boste prišli v Mantovo, saj bomo tu za vas sklicali koncil, in ko vas bomo vse zbrali, se bomo prijazno pogovorili o tem, kako bo potekal.« Papež Pavel pa v resnici ni imel v mislih te prijaznosti in velikodušnosti, saj mu očitno ni bilo do sklica koncila, ampak za

²⁸⁴ Ugo Rangoni (ok. 1485–1540) je bil škof Reggia, ki je imel leta 1533 kot apostolski delegat nalogo, da pridobi nemške kneze za koncil v Mantovi, s katerim bi zgladili spor med katoliki in protestanti.

to, da bi preteklo čim več časa, v katerem bi se nemiri lahko polegli. Še posebej ga je skrbel državni zbor, za katerega vem, da se ga bojite bolj kot vseh vojsk velikega Turka. Naloga poslaništva je bila torej po eni strani pretvarjanje, da se pripravlja koncil, po drugi pa podžiganje duhov knezov s pozivi k orožju, ob čemer so vseskozi zavajali, da bi se radi popravili in prenovili. Tako so v času, ko sem sam tekal po Nemčiji z omenjenimi navodili, v Rimu izvolili osem oseb, ki so dobile nalogo prečistiti Cerkev, ali bolje rečeno, da se pretvarjajo, da imajo to željo. Ta deveterica, od katere sta danes živa le še Chieti in Pole, je prišla za pero in napisala tisto knjižico z naslovom *Consilium de emendanda ecclesia*. Da je pri tem šlo za zavajanje, potrjujeta dve nadvse pomenljivi zadevi. Najprej velja omeniti, da so malo kasneje povsem zanemarili omenjeno pisanje o prenovi, sestavljeno za Nemčijo, in trdili, da so jim spis ukradli, pri tem pa upali, da bomo sedaj dejali: »Ne trudimo se več s tem državnim zborom, saj se papeštvo želi izboljšati.« Druga zadeva pa je, da v resnici nikoli niste hoteli odpraviti niti ene od zlorab na tistem papirju, kar velja tudi za one manj pomembne, ki se še zdaleč ne dotikajo bistvenih stvari, kot je nauk.

Tu ne bom navajal bistva in vsebine te obljube oziroma pretvarjanja o odpravi zlorab in zmot, kot sem popisal prejšnjo, predvsem zato, ker je zadnja obljuba bolj znana in ker je niste obsodili za krivoversko, kot ste to storili s prvo. To bom razkril kasneje, saj bi se sedaj rad posvetil še nekaterim vašim prijaznostim in plemenitostim. Ker sta vas vseskozi razjedala strah in tesnoba, da bi vam vse to naložil državni zbor, ste nadaljevali z manevri za sklic vesoljnega koncila in sem poslali škofa Acquija in malo zatem še kardinala Leandra,²⁸⁵ ki sta govorila samo o tem blagoslovljenem koncilu, a niti približno niste razmišljali o tem, da bi ga res sklicali. Kot sem povedal, ste tako ravnali, da bi preteklo čim več časa in da bi zajezili tok evangelija, medtem pa na svojo stran pridobili cesarja, ki bi vam dal na razpolago svoje vojske in vam pomagal uničiti vaše obtoževalce. Na koncu je vaša nadležnost obrodila sadove in to vam je uspelo,

²⁸⁵ Pierre Van der Vorst je bil škof Acquija med letoma 1535 in 1549. Leta 1536 ga je papež kot nuncija poslal v Nemčijo, da bi tamkajšnjim knezom naznanil odprtje koncila, ki naj bi se zgodilo v Mantovi maja 1537. Do koncila v Mantovi ni prišlo in vojna med Karlom V. in Francem I. je razprave o koncilu začasno ustavila. Girolamo Aleandro (1480–1542) je bil italijanski kardinal in nuncij pri Karlu V., ki se je v službi Pavla III. prav tako zavzemal za sklic koncila v Mantovi. Bil je tudi v skupini prelatov, ki je sestavila spis *Consilium de emendanda ecclesia*. Leta 1541 je skupaj z Gian Pietrom Carafo sodeloval pri ustanovitvi rimske inkvizicije ali Svetega oficija.

ko je kardinal Farnese leta 1545 tekel v Worms.²⁸⁶ Ko je prišlo do tega pogubnega sklepa in ko ste bili že prepričani, da bosta uporabljena ogenj in meč, ste v Trento poslali nekaj kardinalov in škofov, ki so se pretvarjali, da so na koncilu. Tako so protestante, ki so spremljali to predstavo, prepričali, da so utihnili, spustili orožje in se nehali pripravljati na obrambo. Tako je bilo s to rečjo, koncil vam je služil le za krinko in preobleko, da bi pomorili tiste ljudi ter pripravili vaše vojskovodje Orsinija, Savellija, Pallavicinija in Vitellija, vaših deset tisoč vojakov in približno tisoč konj, ki ste jih pod poveljstvom kardinala Farneseja in vojvode Ottavia poslali sem. Tista nesrečna in zaslužnjena bitja ste zbrali v Trentu, da bi lažje morili, kar so potrdili tudi kasnejši dogodki. Ko ste videli, da so vam namere v Nemčiji uspele in da so se zadeve začele obračati vam v prid, ste koncil umaknili iz Trenta, kot da bi že opravil namen, zaradi katerega je bil sklican, in ga prestavili v Bologno. Pravzaprav ga niste imeli namena končati in ga nikoli tudi ne boste končali. Medtem je vaša vojska zmagala, to drži in tako je bilo vseč Bogu, a ta zmaga vam ni prinesla drugega kot velikanske stroške in potrato denarja pa tudi neizmerno ter večno sovraštvo tega naroda, kar boste nekega dne zelo verjetno sami občutili. Res je tudi, da je Karel V. zmagal, vzel stvari v svoje roke ter naložil vašim obtoževalcem plačilo milijon in šesto tisoč florintov in petsto velikih topov s strelivom, a je vseeno pustil svobodno vero ter poslal vaše vojskovodje in italijanske sonarodnjake domov. Na koncu se je zgodilo tako. Vidite, kakšna je moč Boga, čigar evangelij je zmagal, ko se je vsemu svetu zdelo, da se bo izgubil.

Res je bilo lepo, ko so postali vsi ti duhovi zelo slabe volje in so vam veliko bolj želeli vrniti z vojno in z neskončno škodo, kot pa da bi se vrnili pod vašo oblast in se vam metali pred noge. Vseeno pa se niste pustili motiti in ste po tisti nekoristni zmagi sem poslali vaše nunciije in legate, ki so tekali po deželi in iskali spravo. Poslali ste škofo Fana, Verone in Firenc ter jim naročili, da naokoli razglašajo tisto imenitno laž, ki jo je vsebovala njihova bula, torej da ste odpravili zlorabe in da so ostale dežele imele veliko korist spričo zasedanja koncila. Predlagali so tudi, da lahko med štiridesetdnevnim postom tisti, ki ne marajo rib, jedo meso, da lahko tisti, ki jim ni mar za vaše praznike, teh ne spoštujejo,

²⁸⁶ Kardinal Alessandro Farnese (1520–1589) je bil italijanski kardinal in diplomat ter vnuk papeža Pavla III. Farnese je aprila 1545 potoval v Worms na pogovore s Karlom V. in ko se je 8. maja vrnil v Rim, je papežu razkril cesarjev načrt. Karel naj bi protestante skušal pomiriti z obljubo, da bodo versko vprašanje reševali na zboru v Wormsu, medtem pa bi se pripravljal na vojno s šmalkaldsko ligo. Leta 1546 je spremljal čete, ki jih je papež poslal Karlu v pomoč v šmalkaldski vojni, v kateri je skupaj z bratom Ottaviom sodeloval kot papeški legat.

da lahko tisti, ki ne želijo vrniti vsega imetja cerkva, vrnejo zgolj del, da imajo lahko tisti, ki ne želijo obhajila pod eno podobo, obhajilo pod obema. Vsi ti predlogi pa so imeli pogoj, in sicer vrnitev k poslušnosti Rimu in priznanje, da ste to svobodo dovolili vi. Tako so dobri nunciji hodili naokoli in vabili, molili, prosili in bili pripravljeni včasih celo plačati, da bi ljudje sprejeli te pogoje, a kar vprašajte jih, kako uspešni so bili pri tem. Morali so pospraviti svoje bule, se vrniti domov in tam povedati, da kljub navidezni zmagi nad protestanti niste dosegli ničesar, da so bile zaman vse dolge poti, prepričevanja, vabila, molitve in da pri tem ni pomagal niti denar, saj so naleteli na razmere, ki so bile slabše kot kdajkoli prej. Tako so sklenili, da vojna ni prinesla koristi, ker po zmagi niste neusmiljeno uničili tistih, ki mislijo drugače, in da drugega upanja za spravo ni. Ko ste slišali to poročilo, ste se odločili da boste še naprej nadlegovali cesarja in pritisnili nanj, da bi še enkrat prijel za orožje in vam s silo vrnil oblast ter moč nad Nemci. Na pleča ste mu obesili omenjenega škofa Fana, dominikanca fra' Pietra Bertana,²⁸⁷ ki je sedaj kardinal, in čeprav je poznal resnico o naših zadevah, je še naprej sitnaril ter zahteval še eno vojno. Cesar mu je odgovoril, da sam najbolje ve, kaj je v Nemčiji mogoče doseči z orožjem in česa ne, ter da ne gre ravnati brezglavo in prenačljivo. Dejal je, da na državnem zboru, ki se je malo zatem začel v Augsburgu, raje predlaga ponoven začetek priprav na svobodni koncil, kjer bi tudi protestanti lahko prosto povedali svoje, in če potem kak vladar ali dežela pod cesarstvom ne bi spoštovala odlokov takega koncila, bi res posegel po orožju in jih k temu prisilil.

Ta odgovor ni bil všeč ne fratrui ne vam, saj za vas ni potrate, muke, nevšečnosti in nevarnosti, ki bi se ji na svetu raje izognili, kot pa je sklic svobodnega koncila, kjer bi pustili, da bi naši govorili in zapeli, kot dobro veste, da znajo. Ko je frater legat videl, da cesar drugače kot pod tem pogojem ne želi obljubiti nove vojne, je potrpežljivo počakal, saj se je malo zatem začel tisti zbor in tam so sklenili, da se bo koncil še enkrat začel, a tokrat v svobodnem duhu, da bi nanj lahko prišli tudi naši, ki bi povedali svoje. Čeprav vam ta predlog, kot sem povedal, niti najmanj ni bil po godu, ste privolili z upanjem, da ne bo treba začeti novega koncila, ampak bo mogoče nadaljevanje starega, kjer ste sami že sprejeli

²⁸⁷ Pietro Bertani (1501–1558) je bil škof Fana in od leta 1551 tudi kardinal. Leta 1546 so ga koncilski očetje poslali h Karlu V. da bi rešil spor med cesarjem in papežem glede premestitve koncila v Bologno, med letoma 1548 in 1550 pa je bil izredni nuncij pri cesarju. Na konklavah leta 1555 je sodil med glavne kandidate za papeža. Sodeloval je tudi pri pripravi prvega osnutka papeškega seznama prepovedanih knjig, ki je leta 1554 vplival na vsebino beneškega in milanskega seznama.

nekatero vaše člene, ne da bi pri tem bili pripravljene poslušati ostale. Še več, ne samo da niste hoteli poslušati tistih, ki bi govorili proti vam, v Trentu ni smeli ostati nihče, ki bi bil sumljiv, in tako ste od tam nagnali tudi mene. Poleg tega ste tudi upali, da nihče od vaših nasprotnikov sploh ne bi prišel in da bi tako lahko zadeve speljali na svoj mlin in dejali: »Hitro, cesar, razsekajmo na kose neposlušneže.« A načrt vam ni uspel. Mavricij,²⁸⁸ naj živi njegov spomin, je poslal svoje poslance, ki so najprej prosili za bolj jasno in obsežno dovoljenje prostega prehoda, in malo zatem je svoje poslal še gospod vojvoda Kristof Würtenberški in ti so dejali, da je državni zbor v Augsburgu odredil, da lahko na tem koncilu prosto razpravljamo tudi mi. S to odredbo smo tako prišli in dejali: »Ko vam bo po volji, začnemo.« Začeli pa smo pri tistih odlokih, ki ste jih sami sprejeli na nekaterih zasedanjih prvega dela koncila, in vam s svetimi spisi v roki dokazali, da so izredno slabo spisani. To je bilo verjetno najbolj nadležno poslaništvo, kar ste jih doživeli in vam je naredilo veliko škodo. Potem ko ste se tri mesece mučili s poslanci in jih niste hoteli poslušati, je zadeva padla v vodo in treba se je bilo vrniti na začetek. Malo kasneje, ko je Bog podžgal jezo nekaterih vladarjev, svojih služabnikov, ki so v njegovo slavo prijeli za orožje, je vaš koncil v trenutku izpuhtel in šel k vragu. Podobno se je zgodilo tudi s tisto pošastjo, imenovano *Interim*, za katero ste se pretvarjali, da ji nasprotujete, in ste naročili kardinalu Sfondratu,²⁸⁹ da okoli tega razgraja, a ste imeli srečo, da so odlok spoštovali. Toda vedite, da se nam zdi skrajno ostuden in ga imamo za navaden in očiten papizem. Njegovi arhitekti in snovalci Sidonius, Islebius in Pflug²⁹⁰ so poznali resnico o naših zadevah, a so jo znali primerno zakriti in preobleči ter v veliki meri pretentati nepoučene ljudi, medtem ko so vaši nauki in učenje tako očitno

²⁸⁸ Mavricij Saški (1521–1553) je bil vojvoda in volilni knez Saške. Čeprav je bil protestant, se je v šmalkaldski vojni boril na cesarjevi strani. Ni se strinjal z *Interimom*, odlokom, ki ga je cesar izdal ob koncu zasedanja državnega zbora v Augsburgu in s katerim je skušal katolicizem deloma vrniti v nemške dežele. Spričo tega nestrinjanja je sklenil protihabsburško zvezo z nemškimi protestantskimi knezi ter leta 1552 prisilil cesarja, da je iz Innsbrucka zbežal na Koroško.

²⁸⁹ Francesco Sfondrati (1493–1550) je bil italijanski kardinal, ki je sodeloval pri težavnih pogajanjih med cesarjem in papežem glede nadaljevanja koncila. Karel V. je še pred razglasitvijo *Interima* dokument izročil legatu Sfondratiju, da bi ga ta poslal papežu, a ne, da bi iz Rima pridobil mnenje ali odobritev, ampak zgolj kot obvestilo. Papež je odlok sprva zavrnil, saj ga je razumel kot cesarsko poseganje v njegovo oblast, in je šele leto dni po razglasitvi sprejel njegovo kompromisno rešitev.

²⁹⁰ Prvi osnutek odloka je zasnoval nemški škof Julius von Pflug, pri končnem besedilu pa so sodelovali še škof Michael Helling, imenovan tudi Sidonius, in Lutrov pristaš Johannes Agricola, bolj poznan po imenu Magister Islebius.

zgrešeni, da lahko zavedejo samo tiste, ki jim je všeč, da jih zavajajo, in ki si želijo pogube. A naj pojasnim, zakaj sem tako na široko razpravljal o vaših preteklih dejanjih, in razkrijem vaše namene. Vidite, da so cesar in vsi knezi, redovi in dežele cesarstva trdni v svoji nameri in da so sprejeli pomembne odloke o koncilu, ki naj deluje tako, da lahko tudi vam nasprotna stran poseže v razpravo in se brani, kot ji gre. Vi pa nikoli niste hoteli privoliti v tak koncil in ste se ga otepali z vsemi močmi, saj ne želite, da bi se lotili vaših napak in jih razkrili pred ljudmi. Brez tega koncila pa ne boste dobili več pomoči, vaše vojske ne bodo več smele na ta konec in ne cesar ne kdorkoli drug se ne bo več vojskoval za vas. Vidite torej, da ne morete več upati na poslušnost te dežele in zaradi tega (dobro poslušajte) verjamemo, da ste se jo odločili povsem odriniti in odrezati na vse načine, ki so vam na voljo, ter ji tako pokazati vašo jezo. Tako ste združili vse sezname, ki so jih v zadnjih tridesetih letih spisali v Parizu, Leuvnu, Benetkah in Firencah, in iz njih napravili enega nadvse svečanega, v katerem ste kot krivoverce očrnili ter prekleli velik del vrlih mož iz te dežele. Zdi se, kot bi hoteli dejati: »Dolga leta smo zapravili za različna pogajanja, poskrbeli smo za številna poslanstva, vložili veliko truda in denarja ter mnogo naredili in obljubili. Napisali smo veliko o prenovi, velikokrat sklicali koncil, na koncu smo poskusili celo z orožjem, a vidimo, da nam zadeve ne bo uspelo končati po naših načrtih. Zato pojdite k vragu, pred vsem svetom vas razglāšamo za krivoverce in vas preklinjamo, nočemo se več ukvarjati z vašo nadležno Nemčijo.«

Menim, da ste verjetno prav zaradi tega izdali svoj zadnji seznam, torej, da bi se rešili nas in naših zadev. A kakorkoli ste se namenili to storiti, z jezo, blatenjem ali pa s čim tretjim, vas moramo pohvaliti in pravimo, da je dobro, da ste si prenehali beliti glavo s tem ter zapravljati čas in denar s tovrstnim prizadevanjem, kot ste to počeli do sedaj. Ni namreč več upanja, da bi zadeve popravili in obnovili, kar vam bom tudi razložil in pokazal, da se borite proti Bogu. A najprej naj svet izve za imenitno ukano, s katero se ne more meriti noben vaš cenjeni manever, vse odkar ste postavili papeški sedež. Videli boste tudi, zakaj sem zgoraj omenil poslanca Chieregiatija in navedel besede, ki so mu bile naročene. Ko ste se tako odločili, da se ne boste več trudili z reformami in koncili ter se prerekali z nami, ste nas označili za krivoverce in nas pustili, sami pa ste se namenili uživati v tistem malem, kar vam je ostalo. Nato pa ste se spomnili na navodila, ki ste jih leta 1523 (kot smo povedali) dali Chieregiatiju. Šlo je za vaš hirograf ali svojeročni zapis, s katerim ste jasno priznali, da se na tem sedežu že dolgo dogajajo razne ostudnosti in da med vami ni enega, ki bi delal dobro, nato

pa obljubili, da boste odpravili zlorabe, zmote in slabe navade. Prosili ste le za malo časa, saj naj bi šlo za resno bolezen. Ko smo vas večkrat opomnili na vaše priznanje in obljubo, ste bili že odločeni, da je ne izpolnite (kot je v vaši navadi), vseeno pa ste se bali, da bi vaša ročno pisana navodila brali, kar bi vam prineslo škodo in sramoto. Tako ste v tem seznamu grozili z izobčenjem, denarnimi globami in drugimi kaznimi po sodbi inkvizitorjev, tudi telesnimi, knjigarjem in vsem, ki bi prodajali, vezali, brali in imeli v hiši to vaše navodilo in to vašo obljubo. Poglejte najprej predgovor k seznamu in nato seznam pri črki P, kjer so te besedice: »Pontificii oratoris legatio in conventu Norenbergensi«. ²⁹¹ To je vaše navodilo in obljuba, ki ste jo, vrli možje, prepovedali. Mar ne gre za lepo ukano in zgodbo, ki je tako izjemna in imenitna, kot sem dejal zgoraj?

Ker bi rad počasi zaključil, naj povem, da si iz srca želimo vaše ozdravitve, in Bog to ve. Neradi sicer prelivamo lastno kri, a tudi to ne bi bil prevelik napor ali nadloga, da bi vas videli stopiti na pravo pot (če bi bilo to mogoče), zato toliko prošenj in toliko razlag svetih spisov, ki smo vam jih posredovali v različnih oblikah. Trudili smo se vam jih dati v pokušino z različnimi začimbami, da bi jih lahko vsaj enkrat okusili, a ker ste res bolni, nadvse trmasti in se vam gnusi vsak koristen živež, skušate pobiti vsakega, ki vam ga nosi. Po drugi strani uživate zgolj škodljivo in strupeno hrano ter mislite, da boste tako ozdraveli in premagali bolezen, a boste kmalu sprevideli, da ste se ušteli in da se bojujete proti Bogu, proti Kristusu in proti Svetemu Duhu. Medtem, ko hoče on očistiti svojo sveto cerkev ter nauk, se vi trmoglavo trudite, da bi ostala umazana in grajana. To je bitka, ki jo bojujete, in ni mogoče, da bi jo dobili, saj Bog tega ne bo dovolil. Na koncu bo storil z vami, kot je mogoče brati pri tistih pesnikih, ki pravijo, da so velikani postavili več gora drugo vrh druge in se hoteli po njih povzpeti do nebes, kjer bi se spoprijeli z Jupitrom, ta pa jim je gore prevrnil na njihove glave. Z njim se bojujete kot tisti velikani in to vam bom z nekaj besedami pojasnil. Bog je poslal Jezusa Kristusa na zemljo in dejal: »To je moj ljubljeni sin, katerega se veseli moja duša, poslušajte ga.« S tem je zapovedal, naj poslušamo in spoštljivo ubogamo vse, kar nas ima ta ljubljeni sin naučiti, ter naj se kot smrti ogibamo vsega, kar je v nasprotju s tem. Kristus je potem dejal, da bodo njegovi prijatelji tisti, ki bodo storili tako, kot jim bo velel. Torej tisto, kar bo on velel, in ne ono, kar si bodo izmislili navadni ljudje. Nato je apostol, ki je oznanjal Kristusov nauk, povedal, da bo preklet tisti, ki bo učil druge nauke in drug evangelij. Po

²⁹¹ Zapis najdemo pod številko 491 (prim. De Bujanda III, Index de 1554, str. 343-345).

tem je ponovno poudaril to nadvse pomembno zadevo, da bo torej preklet, kdor bo širil druge nauke.²⁹²

Rekli boste, da je vse, kar vam očitam, neumestno in neprimerno: »Zgolj domnevaš, da ne ubogamo glasu Boga, Kristusa in apostola in da ne učimo drugih spoštovati tega evangelija in tega nauka.« Pri Bogu si želim, da vam moje besede res ne bi bile po meri in da se res ne bi tako močno oddaljili od nauka in namena Kristusa, a, jomene, žal drži, da ste zapustili izvir evangelija in da ste si izmislili druge maše, druge pogoje, druge zakramente, druge posrednike, druga dela in druge zasluge od tistih, ki jih v evangeliju uči Jezus Kristus. A na tem mestu ne nameravam odpirati žolčne razprave z vsemi utemeljitvami in znanimi besedili, ampak se bom, kot boste videli, zadeve lotil drugače. Na podlagi vašega seznama vam bom pokazal, da je še kako res, da grajate, obsojate in za krivoverstvo razglašate nauke evangelija, po drugi strani pa hvalite in odobravate knjige, ki jasno učijo evangeliju povsem nasprotno brezbožnosti.

Najprej mi povejte, ali ne razglašate evangelija za lažnega in krivoverskega s tem, ko po eni strani grajate in obsojate tiste avtorje, ki pravijo, da Jezusova kri odreši vse sedanje, pretekle in prihodnje ljudi, ki verjamejo vanj, kar trdimo tudi mi, ki ste nas sedaj označili za krivoverce, po drugi pa dovoljujete tisk in branje knjige z naslovom *Rožice svetega Frančiška*,²⁹³ kjer v šestem poglavju jasno piše, da je bil tisti menih drugi Kristus, ki je prišel na svet, da bi ozdravil ljudi? Še več, v knjigi beremo, da je Jezusova kri odrešila moške ter Marijina nedolžnost ženske, ki so živeli pred tem menihom in neko redovnico Chiaro, od njunega časa naprej pa naj bi moške odrešila kri meniha, ženske pa nedolžnost tiste redovnice.

Ne gre zgolj za to knjigo, tu je še tista, ki nosi naslov *Marijin rožni venec*.²⁹⁴

²⁹² Prim. *Gal* 1, 8-9: »Toda tudi, če bi vam mi sami ali pa angel iz nebes oznanjal drugačen evangelij, kakor smo vam ga mi oznanili, naj bo preklet. Kakor smo prej rekli, tako pravim ponovno: če vam kdo oznanja evangelij, ki je drugačen od tistega, ki ste ga prejeli, naj bo preklet.«

²⁹³ Vergerij je dokaj raznovrstni srednjeveški literaturi ljudske pobožnosti posvetil kar nekaj svojih spisov. Legendi o Frančišku je leta 1550 namenil razpravo *Discorsi sopra i fioretti di San Francesco, ne quali della sua vita e delle sue stimate si ragiona*, v kateri graja primerjave Frančiška z Jezusom, predvsem kar se tiče moči odrešenja, ki naj bi po luteranskem prepričanju pripadala zgolj Kristusu.

²⁹⁴ Kritiki zelo razširjene Marijine pobožnosti in številnih s tem povezanih besedil je Vergerij namenil več svojih spisov. Leta 1550 je izdal knjižici *A quegli Venerabili Padri Dominicani che difendono il Rosario per cosa buona* in *A principi d'Italia*, leta 1554 pa še delo *Della camera et Statua della Madonna chiamata di Loreto*. V omenjenih spisih povzema protestantske kritike rožnega venca in Marijinih čudežev ter jih postavlja v izrazito italijanski kontekst. Glede tega obsoja predvsem dominikance, ki naj bi s tiskanjem tovrstnih knjig odvrčali ljudi od evangelija.

To krasi veliko svobodne domišljije ter cel kup svetnikov in svetnic, poleg tega pa vsebuje morje lažnih nauk in izmišljenih čudežev. Med drugimi nespodobnostmi je tudi ta dehteča pravljica, ki jo imam za navadno podlost in govori o nekem dominikanskem opatu po imenu Allano della Rupe. Ko je bil ta sam v svoji sobici, naj bi vanjo vstopila Devica Marija in iz kodrov svojih razpuščenih las naredila lep prstan, s katerim je fratra poročila. Nato ga je poljubila, pustila, da se dotakne njenih prsi in iz njih celo pije, na koncu pa je z njim občevala kot žena z možem.

Omeniti velja tudi knjigo z naslovom *Marijini čudeži*, ki razglaša, da gre lahko človek na cesto in ropa, mori ter po mili volji počne vse mogoče hudobije, nato pa mu je vse oproščeno in gre brez greha v nebesa, če je pobožen (kot imate navado praviti) do Marije in zna zmoliti rožni venec. Tam sta med drugim dva čudeža (ki vam ju dam za pokušino). Prvi se nanaša na nekega romarja, ki je na cesti našel človeško glavo, ta pa ga je prosila, če bi jo nesel v Rim, kamor je bil namenjen, in ker je tja prispela še živa, ji je papež dal obhajilo. Druga zgodba govori o ženski, ki je imela sina v ječi in je iz rok nekega Marijinega kipa vzela lesenega otroka, Marija pa je nato tekla v zapor osvobodit njenega sina in tako dobila nazaj svojega otroka.

Tu je še knjiga *Luce di fede*,²⁹⁵ ki štirikrat ali celo šestkrat pove, da je pri vsaki maši, ko gredo vaši nesrečni farji in mašniki pred oltar in opravijo mašo, kot bi Kristus, ki je stopil z nebes že pred tisoč petsto petinpetdesetimi leti, še enkrat prišel na zemljo, se utelesil in kot bi resnično spet umrl na križu. Da bi podkrepili to vražjo laž, vas ni sram trditi, da so tako učili svetniki Matej, Janez in Pavel pa tudi Avguštín, Hieronim in Ambrož, a to je povsem zmotno, saj ni nihče od njih kaj takega napisal.

Potem je tu knjiga, ki nosi naslov *Fioretti della Bibbia*,²⁹⁶ kjer najdemo kup lažnih nauk in gnilih pravljič, za katere pravim, da so od besede do besede

²⁹⁵ Tudi proti tej knjigi je Vergerij pod psevdonimom Ludovico Rasoro leta 1553 napisal spis z naslovom *Alla abbadessa del monasterio di Santa Giustina di Vinetia sopra un libro intitolato Luce di fede stampati nuovamente a Melano per Giovanni Antonio da Borgo in laude della messa*. Vergerija je pri tem delu poleg znanih luteranskih kritik glede katoliške maše in transsubstanciacije zmotila predvsem zloraba svetopisemskih in patrističnih besedil, uporabljenih za podkrepitev navedenih zgodb.

²⁹⁶ *Fiore novello* ali *Fiore della Bibbia* je bil italijanski naslov dokaj razširjene knjige srednjeveške pobožnosti, ki je vsebovala svetopisemska besedila, pomešana z zgodovinskimi in mitološkimi zgodbami. Poleg protestantov so jo obsodili tudi katoliki, ki so poskrbeli za skoraj popolno uničenje dela. Vergerij je očitno poznal izdajo, za katero pravi, da naj bi jo, podobno kot njegovo različico besedila *Luce di fede*, v Milanu natisnil Giovanni Antonio da Borgo.

prepisane iz *Metamorfoz*, in pomenljivo je, da so te zgodbe prikazane kot resnični dogodki iz časa Stare in Nove zaveze. Tam je tista velika hudobija, ki jo je imel Kajn s svojim sinom, in ta greh pesti tudi vas vse, odkar ste prepovedali zakonite poroke. Omenjeno knjigo je v Milanu natisnil Giovanni Antonio da Borgo.

Še več teh naslovov bom navedel na seznamu, ki ga bom sestavil iz vseh vaših iztrebkov in vas bo lepo proslavil. Omenjena peščica knjig namreč ne zadostuje, da bi primerno podkrepil svoje besede o tem, kako ste odrinili in obsodili pravi Kristusov nauk, ki ga učimo in širimo na račun nasprotnega, mesenega in neumnega nauka, ki ga nadvse cenite. Kako boste odgovorili? Boste zbrali pogum za opravičilo? Že zdaj vas preganja tesnoba in vaša vest bo vaš sodnik.

Poglejte, kaj je storil Bog, ko me je spodbudil, da primem za pero in začnem pisati proti tem *Frančiškovim rožicam*, *Rožnim vencem*, *Marijinim čudežem*, *Lučem vere* in *Rožicam Biblije*. Najprej se je zdelo, da ne bom dosegel drugega kot to, da bom peščici ljudi razkril vaše zvijače in neumnosti ter jih tako prebudil, zgodilo pa se je nekaj pomembnejšega, na kar sploh nisem pomislil. Ko ste namreč na vašem seznamu drugo za drugo obsodili moje obtožbe in graje, ste pokazali, da ste trdno odločeni ohraniti vse vaše lopovščine in hudobije kot resnične in svete. Tako vsekakor drži, kar sem povedal, torej da se borite proti Bogu, proti Kristusu ter proti Svetemu Duhu in povsem gotovo je, da boste poraženi.

Na začetku sem nagovoril vas, gospod nadškof, nato pa me je duh spodbodel, da sem se obrnil proti vsej množici, ki jo imenujete duhovna država, čeprav je povsem mesena, in povedal, kar ste lahko prebrali. Sedaj, ko sem res pri koncu, se spet vračam k vam in vam pravim, da ne verjamemo temu, kar ste napisali v vašem seznamu, ki ga je odobril odlični milanski senat in kjer ste veliko dobrih mož očrnili kot krivoverce. Vemo, kakšno je glede tega mnenje cesarja, ki nam sicer ni naklonjen, a nas tudi ne preganja in ne piše proti nam podobnih seznamov. Ker dovolj dobro poznamo njegovo voljo, menimo, da mu ne bo povšeči, ko izve, kaj počnejo njegovi podaniki, sploh ker vemo, kakšen je tisti senat, v katerem sedijo sami kimavci in previdneži, tako kar se tiče nauka kot pravnih zadev. Le zakaj bi torej hoteli imeti opravka s tovrstnim seznamom, polnim nevednosti in jeze?

Na koncu naj vam povemo, da se je nekaterim izmed naših zdelo primerno, da vam nasproti pošljejo enega najbolj skromnih vojščakov, in tako so poslali mene, ki sem vam povedal tisto malo, kar sem vedel. A ker menimo, da ne boste

mirovali in boste objavili še kakšen seznam, bodite prepričani, da bo potem prišel nekdo, ki vam bo odgovoril na drugačen način, kot sem to storil jaz.

3.
INKVIZITORJEM PO ITALIJI -
O SEZNAMU KRIVOVERSKIH KNJIG, KI SO GA
LETOŠNJEGA LETA 1559 NATISNILI V RIMU

PRESVETLEMU KRALJU ČEŠKE

Ker je Vaše Veličanstvo vseskozi zatopljeno v številne zelo resne zadeve in skrbi, spričo katerih na vas pritiska čas in ne morete brati daljših knjig, sem vam v preteklih mesecih poslal le nekaj drobnih zvezkov in tako bi vam tudi sedaj, kot mi je v navadi, zaupal enega na zgolj nekaj lističih. Pri Jezusu prosim Vaše Veličanstvo, da bi jih blagovolilo pozorno prebrati, saj govorijo o nekem seznamu, narejenem letos v nekem rimskem kotu, ki je obsodil in izobčil, kot bi to storil vsesplošni koncil, vse knjige ter vse pisce našega in vašega nauka. Zdi se mi, da sta se ob tej priložnosti dovolj jasno pokazali dve pomembni zadevi. Prva je ta, da zaznamujejo naše sovražnike ob neumnosti in nepoučenosti tudi velika jeza, velika tiranija in številne pokvarjene veščine, druga pa je, da se naš božji nauk, ki smo ga sprejeli, iz dneva v dan bolj čudovito bohota po različnih koncih Evrope. K njemu pristopajo številni novi poveljniki, vojaki, in ker vseskozi pridobiva naklonjenost, lahko upamo, da bomo lahko povsem zlomili in potolkli kup praznoverja, malikovalstva, bogokletstva in babilonske ostudnosti, ki mu stojijo nasproti. Naj nebeški Oče po svoji neskončni dobroti stori, da bi se v času vašega Veličanstva zares začela zlata doba, polna velikega zmagoslavja in sreče. Kaj bi bilo lahko še lepšega? Tega si zelo želim tudi sam. A z vsem dolžnim spoštovanjem vas pozivam, da naredite, kar je potrebno, in z vso resnostjo uveljavite čast in slavo tistega, ki je poskrbel, da ste na zemlji najbolj sloviti in srečni vladar od Konstantina naprej, da bi potem vzeli to srečo s seboj tudi v večno in nebeško kraljestvo. Se s spoštovanjem priporočam.

V Tübingenu, 1. septembra '59.
ponižni služabnik Vašega Veličanstva
Vergerij

Malopridni bogoslužniki s Sorbone in iz Leuvna so bili prvi, ki so po ponovnem rojstvu luči Evangelija v našem času pričeli sestavljati sezname, kjer so kot krivoverske obsodili knjige mnogih dobrih ljudi, ker so ti ponovno osvetlili in razložili zaradi vaše brezbožnosti in tiranije vse predolgo zastrto resnico. Ta pot se vam je zdela primerna, da bi ohranili pri življenju praznoverje, malikovanje in bogokletstvo, ki ga zagovarjate namesto pravega nauka Jezusa Kristusa, in tako ste začeli tudi vi, inkvizitorji Italije, sestavljati svoj seznam. Tega ste natisnili v Benetkah, da bi ga razširili po vaših pokrajinah, kot so ga bili oni razširili po Franciji in Flandriji, in to je bilo leta '49. A pri tem ste storili veliko sramotnih ter smešnih napak, na katere sem sam (kot zadnji med našimi brati, ki so izgnani zavljo Kristusa) opozoril s peresom in napisal protiseznam, kjer sem razkril del vaših zablod in nerodnosti. Tako vas je moj odziv spodbudil, da ste tekli sestavit drug seznam, prav tako natisnjen v Benetkah leta 1554, pri čemer ste nekatere napake popravili, a ste takoj zagrešili veliko drugih. Nato sem pisal tudi proti drugemu in tudi proti tretjemu seznamu, natisnjenemu v Firencah, ter razkril, da ste vaše zmote in neumnosti še pomnožili in vsaki, ki ste jo popravili, dodali štiri ali šest novih. Spisali ste četrtega, ki ste ga natisnili v Milanu, in tudi v tem, kot bi upoštevali moje opozorilo, skušali zadevo popraviti, a ste zašli bolj kot kdajkoli prej. Ko sem se v nekem drugem svojem spisu, podobno kot pri prejšnjih, norčeval tudi iz tega, in vsem razkril vaše nesmisle, pa ste letos naredili še enega. Ta vsebuje vse, kar imata pariški in leuvenski seznam, ki sem ju omenil, pa tudi vaši štirje, za katere sem vas že pohvalil. Da bi mu dali večjo veljavo, ste ta seznam natisnili sredi Rima in ta je najbolj smešen od vseh ter vsebuje največje zmote, največjo nadutost in gospodovalnost, predvsem pa nezaslišane podlosti. Nekaj največjih zmot bom postopoma predstavil, medtem ko bom manj pomembne pustil ob strani, saj se mi zdi, da ga boste spet hiteli zakrpati, s čimer boste še naprej skrbeli za smeh in dobro voljo na tem svetu. Tako se godi tistemu, ki se bori proti Bogu in Kristusu (kot to počnete vi), vedno bolj se zapleta ter se smeši v očeh dobrih ljudi, na koncu pa ga doletijo večne muke.

Da ne bi izgubljal časa, se bom zadeve kar lotil in se ravnal po redu, ki ste ga sami določili, ter se držal vaše abecede. Takoj na začetku ste kot pisca krivoverskih knjig obsodili in izobčili presvetlega vladarja Alberta, brandenburškega

markiza,²⁹⁷ z vsemi njegovimi deli, tudi tistimi, ki nimajo verske vsebine. Katerega Alberta pa imate v mislih? Starejšega ali mlajšega? Živega ali mrtvega? Res ste prav marljivi, ko je treba očrniti javne osebe, saj je velika napaka, če se ne pojasni in se ne razlikuje med velikimi in malimi knezi. Eden od brandenburških Albertov je namreč pruski vojvoda, drugi pa je bil markiz. Tudi če veste, za katerega gre, ste v veliki zmoti, saj nobeden od njiju ni pisal knjig ali podobnih spisov in tega tudi ni znal, gotovo pa drži, da sta oba, tako oni, ki je mrtev, kot tisti, ki še živi, pogumno širila in branila naše nauke. Prvi je bil ugledni vojskovodja, ki si ga je vaš Pavel IV. trudil pridobiti v svojo službo, ko se je bojeval s španskim kraljem in drugimi veljaki, ter mu v zameno ponujal, da bi lahko na vseh svojih posestih brez ovir obdržal našo vero. Ste slišali to, o inkvizitorji? Vaš papež, vaš malik, je predlagal, da bi omenjeni vladar z njegovim dovoljenjem obdržal ta nauk, ki ga vi tako besno preganjate kot krivoverskega in zlega, če bi se hotel vojskovati proti katoliškemu kralju. Zakaj potemtakem ne sodite tudi njegovi svetosti? Če nimate dokazov, vam jih priskrbimo mi.

Podobno velja za presvetlega Otona Henrika,²⁹⁸ palatinskega elektorja, naj počiva v miru, ki ste ga tudi obsodili in izobčili kot avtorja krivoverskih knjig. Katero knjigo pa je napisal ta človek, ki je sicer veljal za tepca, a je bil v drugih stvareh dober vladar in vaš velik sovražnik? Ne veselite se preveč njegove smrti, saj ni njegov naslednik nič drugačen.

Henrik VIII.,²⁹⁹ angleški kralj, ki ste ga prav tako obsodili, je za vas tako ostro nastopil proti Lutru, da ste ga poimenovali Zaščitnik vere. Proti vam pa ni pisal, če pustimo ob strani kak odlok ali kakšno pismo, kot vedo povedati tisti, ki so mu sovražni.

²⁹⁷ Med imeni tistih, ki so na seznamu prepovedani z vsemi svojimi deli, zasledimo pri številki 4 tudi tisto pruskega vojvode Albrechta von Brandenburga (1490–1568) (De Bujanda VIII, Index de 1559 et 1564, str. 348). Oštevilčenje v opombah tega poglavja se nanaša na seznama iz leta 1559 in 1564 (ki sta si zelo podobna), razen, kjer je navedeno drugače. Vojvoda Albrecht je bil znan predvsem po tem, da je bil prvi evropski knez, ki je določil luteranstvo za uradno vero v svojih deželah. Vergerij ga je obiskal na začetku svojega prvega uradnega potovanja v službi Krištofa Württemberškega, ko se je mudil v vzhodni Prusiji.

²⁹⁸ Oton Henrik (1502–1559) palatinski grof in elektor (št. 796) je leta 1542 pod vplivom teologa Andreasa Osiandra v svojih deželah vpeljal protestantsko vero. Njegove s tem povezane odloke omenja tudi Vergerij.

²⁹⁹ Henrik VIII. (1491–1547) (št. 371) je znan predvsem po tem, da je Angleško cerkev ločil od Rima ter sam stopil na njeno čelo, zaradi česar ga je Pavel III. izobčil.

Radziwil³⁰⁰ (ker ste spet navedli zgolj te štiri velike može), pa je v resnici napisal dokaj iskrivo pismo apostolskemu nunciju Lippomanu, ko je bil izzvan, in to pismo sem objavil sam, ko sem bil na Poljskem. Albert in Oton Henrik pa nista napisala nič. Zakaj ste torej tako znoreli in ju potisnili med bogoslovce, ki pišejo knjige proti vašim naukom?

Ko razmišljam pri sebi in se sprašujem, zakaj ste se tako nerodno spravili na pruskega vojvodo, ne najdem razloga ali odgovora, vem pa, da je oni markiz, ki je nedavno dvignil orožje proti Karlu V., napisal nekaj pisem, v katerih je dejal, da je vaš papež Antikrist, in jih začinil še z drugimi nadvse ostrimi besedami. A če ste ga zaradi tega izobčili, bi morali podobno obsoditi in izobčiti presvetlega Johanna Friederika, saškega vojvodo in elektorja, naj počiva v miru, ter presvetlega Filipa Hessenskega,³⁰¹ ki sta proti istemu papežu pisala dosti hujše stvari. Vse to je v svoji zgodovini zabeležil Sleidano³⁰² in bo preživel dlje, kot bi si vi želeli, ter bo dostopno vsem ljudem.

Kot se spominjam, je presvetli Oton Henrik pod svojim imenom izdal odlok v nemškem jeziku, ki se tika ureditve njemu podrejenih cerkva, in o tem bi povedal dve stvari: če ste ga zaradi tega izobčili, ste storili veliko neumnost, saj vaša obsodba v Nemčiji ne more veljati in tudi ne velja. Jasno je, da mnogih obsodb, ki ste jih spisali, vladarji ne bodo upoštevali, kar velja tudi za tiste, ki vas pri drugih rečeh še poslušajo, saj dopuščajo, da se v njihovih deželah berejo naši spisi. Glede vaših obsodb ne dvigajo toliko prahu in hrupa ter ne besnijo, kot to počnete vi. Naj vam tudi povem, da v naših deželah ne spoštujejo več

³⁰⁰ Gre za Mikolaja Radziwila (1515–1565), vojvodo Vilne (št. 776). Vergerij je leta 1556 objavil delo *Duae epistolae*, ki vsebuje dopisovanje Radziwila s papeškim nuncijem Luigijem Lippomanom in vojvodovo naznanilo, da se spreobrne k protestantski veri. Dobršen del Vergerijevih knjig, nastalih v času njegovega bivanja na pruskih tleh med letoma 1556 in 1557, se namreč navezuje na napade na Lippomana in papeža, ki ga je poslal na Poljsko. Vergerij na tem mestu omenja Radziwilov odgovor na Lippomanove obtožbe o krivoverstvu, ki ga vsebuje drugo pismo in za katerega se zdi, da ga je koprčan nekoliko predelal. O tem podrobneje v: Silvano Cavazza, »Pier Paolo Vergerio nella Prussia orientale: Il Catalogus haereticorum del 1556«, v: *Dalla bibliografia alla storia*, ur. Rudi Gorjan (Udine: Forum, 2010).

³⁰¹ Johann Friedrich I. (1503–1554), elektor Saške, in Filip I., hessenski deželni grof (1504–1567), sta bila pomembna protestantska kneza in vodji šmalkaldske lige. Leta 1547 je Karel V. njuno vojsko porazil pri Mühlbergu in oba sta postala njegova ujetnika. Izpuščena sta bila šele, ko se je leta 1552 Friedrichov zet Mavricij Saški, ki pred tem ni hotel sodelovati v šmalkaldski zvezi, ob podpori nekaterih nemških knezov in Henrika II. Francoskega nepričakovano obrnil proti cesarju.

³⁰² Giovanni Sleidano je nadimek nemškega zgodovinarja in diplomata Johanna Philippija, poznanelega predvsem kot historiografa šmalkaldske vojne.

vaših prepovedi in izobčenj ter jih gledajo postrani, še več, tudi tistih harpij in pošasti ni več videti, ki jim pravimo nabiralci prispevkov in rablji. Ker je dežela dobro preorana s plugom božje besede in negovana, so zapustili te visoke kraje in se razkadili po nižini, še posebej po gozdovih in sedmerih gričih, kjer teče Tibera. Tam imajo svoj pašnik, tam lomastijo po dolgem in počez ter se hranijo s krvjo kristjanov. Jih poznate? Poslušajte še drugo zadevo: če je že moral biti Oton Henrik izobčen, ko je dal pod svojim imenom v nemščini napisati odlok o ureditvi svojih cerkva, ste svojo službo opravili sila slabo, saj niste obsodili in izobčili drugih knezov, ki so se podpisali pod odloke, nič slabše od tistega Otona Henrika. Nemara ste to napako storili iz nevednosti, saj se vam je, hudobni, kot ste, zdelo imenitno, da ste jih lahko tako očrnili pred svetom in vse po vrsti pahnili na vaše pošastne sezname. Čeprav ste bržkone vedeli, da so poleg Otona Henrika tudi drugi pod svojim imenom izdajali odloke o ureditvi Cerkev.

Če pa bi radi vaš naslednji seznam razširili in vanj vtaknili še več ljudi, vam z veseljem povem še več imen. Vidite lahko, da se nam ne zdi sramotno, če nas pošiljate naokoli v teh vaših zbirkah oziroma procesijah, temveč si to štejemo v veliko čast. Če bi namreč vedel, da naši presvetli knezi to razumejo kako drugače, ste lahko prepričani, da vam ne bi razkril imen, ki jih sicer ne poznate. Poslušajte jih torej.

Nadvse sprevržena je vaša odločitev, da kot krivoverstvo obsodite augsburško veroizpoved, ki je osnovana na božji besedi, in prvi knezi, ki so se pod njo podpisali ter odprli pot mnogim drugim, ki so jim nato lažje sledili, so naslednji:

Johann, saški vojvoda in elektor
Jurij, markiz Brandenburški
Ernst, vojvoda Lüneburga
Filip, hessenski deželni grof
Franc, vojvoda Lüneburga
Wolfgang, anhaltski knez
senat in magistrat Nürnberga
senat Reutlingena

Uvrstite najprej njih na vaš seznam, saj zanje očitno niste vedeli. Ne pričakujte, da vam bom na dolgo razpredal o vseh tistih, ki so tu in tam podpisali kakšen odlok, naj vam raje v eni sapi razkrijem vso to čudovito družčino. Preteklo leto se je sestalo nekaj naših knezov in predstavnikov nekaterih svobodnih mest

v Frankfurtu, kjer so prisegli, da se bodo držali nauka augsburške izpovedi, za katero je presvetla gospoda prepričana, da se sklada z božjo besedo. Potem so določili štiri pomembne člene, ki se tikajo opravičenja, dobrih del, obhajila in nebistvenih zadev, imenovanih *adiafora*,³⁰³ ter se vsi podpisali pod listino. Tu so imena, da si jih lahko zapišete za uho in z njimi obogatite vaše sezname.

August, saški elektor
Joachim, brandenburški elektor
Oton Henrik, palatinski elektor
Friderik, palatinski grof, ki je sedaj elektor
Wolfgang, palatinski grof
Krištof, württemberški grof
Filip, deželni grof Hessenski
Karel, badenski markiz
Johann Friderik, saški vojvoda
Johann Wilhelm, saški vojvoda
Johann Wilhelm drugi, saški vojvoda
Franc Oton, lüneburški knez
Jurij Friderik, brandenburški markiz
Jurij, württemberški grof
bratje knezi in vsa hiša Hanold
Albert, pruski vojvoda
Barlim, pomeranski vojvoda
Friderik, pomeranski vojvoda
Ludvik, grof Oettingena
Friderik, grof Oettingena
Wolfgang, grof Oettingena
Wilhelm, grof Oettingena
Sebastjan, grof Eisensteina
Ulrik, grof Eisensteina
Ludvik Kazimir, grof Hohenloha

³⁰³ *Adiafora* je termin iz starogrške filozofije, ki v stoiški etiki označuje dejanja in stanja, ki niso relevantna za dosego ataraksije ali duševnega miru. Izraz se v protestantskih razpravah prenese na običaje, ki niso pomembni za odrešenje, in odpira vprašanje, ali so dejanja, ki niso bistvena za vero, kot so uporaba sveč, določenih oblačil ali praznovanje svetih dni, sprejemljiva. Vergerij je izraz verjetno poznal iz besedila *Leipziškega interima*, ki tovrstne nebistvene zadeve opredeli kot *adiafora*.

Eberhard Kazimir, grof Hohenloha
Konrad, grajski grof
Henrik, grajski grof
vsi grofje Limburga
Anton, grof Eisenburga
Reinhard, grof Eisenburga
vsi veljaki Fleckensteina
Wilhelm, grof Nassaua
Friderik Veliki, grof Solmsa
Filipa, grofa Hanaua
Filip, grof Nassaua
Ludvik, grof Königsteina
Filip, grof Salma in Münzenberga

SVOBODNA MESTA

Reutlingen
Hall
Schweinfurt
Rottenburg
Essen
Kempten
Memlingen
Nürnberg
Lindau
Wasserburg
Nellingen
Wunstorf
Strasbourg
Frankfurt
Giengen
Gelnhausen
Wissembourg

In vedite, da je še nekaj knezov in svobodnih dežel, ki pripadajo naši veri in še niso pristopili k omenjenemu dogovoru oziroma odhodu (kot pravimo tukaj). Poleg teh, ki sem jih navedel, so torej še drugi, ki vam nasprotujejo, a naj jih bo

zaenkrat dovolj, saj jih imate vrh glave. Tem bi lahko dodal še kakih sto tistih, ki niso knezi in jih boste prepoznali kot naše pristaše in odprte sovražnike vaših lažnih naukov zavoljo dobrih knjig in ne zaradi podpisov. Kot je očitno, jih še ne poznate, njihova imena pa bom naštel ob drugi priložnosti ter razkril vso slavo našega velikega Boga, saj vsak dan raste število njegovih vojščakov. Obenem pa razkrijem tudi vašo topoumnost, ker ste se lotili tistega, česar ne poznate, ob tem pa gledali le na lastno korist.

Po eni strani bi vas rad opozoril, da na drugih seznamih, kamor boste vta- knili te kneze, popravite napako in vsakega od njih jasno naslovite z nazivom in naslovom, česar na zadnjem seznamu niste storili, saj ste obsodili Henrika VIII., Otona Henrika, Alberta Brandenburškega, Radziwila, zamolčali pa ste, da je bil prvi angleški kralj, drugi cesarski elektor, tretji vojvoda oziroma markiz in zadnji prav tako vojvoda, kancler in ataman velike Litovske kneževine. Tudi ko ste obsodili monsinjorje Eneja Silvija,³⁰⁴ Federica Fregosa³⁰⁵ in Giovanbattisto Vergerija,³⁰⁶ mojega brata, ste prekanjeno zamolčali, da je bil prvi papež, drugi kardinal in tretji škof, da si ne bi storili škode, sploh ker ste ugotovili, da včasih celo kateri od papežev, kraljev in elektorjev cesarstva, drugih vojvod in knezov, kardinalov in škofov sprejme naše nauke ter jih brani z orožjem in peresom. A če niste hoteli razglašati te Gospodove slave, jo bom razkril jaz, in k temu dodal, da je v njihovi družbi tudi presvetla angleška kraljica Elizabeta,³⁰⁷ ki jo krasijo šte- vilne čudovite vrline in je vsa naša ter odločena, da izžene papeštvo, to nesrečo,

³⁰⁴ Enea Silvio Piccolomini, pisatelj, humanist in papež z imenom Pij II., se znajde seznamu že leta 1554 zaradi svojega dela *Comentaria de actis et gestis concilii Basileensis* (De Bujanda III, Index de 1554, št. 8; VIII, Index de 1559 et 1564, št. 33).

³⁰⁵ Federico Fregoso je bil italijanski kardinal, ki je pristal na seznamu leta 1554 zaradi traktata *Pio et christianissimo trattato della oratione*, na katerega je opozoril že Vergerij v svojem posegu proti seznamu iz leta 1549 (gl. op. 162) (De Bujanda III, Index de 1554, št. 192). Obsodba se ponovi tudi na seznamu iz leta 1559 (št. 306).

³⁰⁶ Giovan Battista Vergerio (umrl 1548) se je znašel na seznamu že leta 1554 (De Bujanda III, Index de 1554, št. 185), obsodba pa je ponovljena tudi leta 1559 in 1564 (št. 458).

³⁰⁷ Po smrti očeta Henrika je Elizabeta skušala z različnimi odloki pomiriti verske nemire in utrditi protestantizem kot uradno vero na Otoku. S tem namenom sta bila ravno v času Vergerijevega nagovora inkvizitorjem razglašena zakona *Act of uniformity*, ki se je tikal bogoslužja, in *Act of supremacy*, s katerim je Elizabeta, podobno kot poprej Henrik, ponovno podredila tamkajšnjo Cerkev kraljevi oblasti. Čeprav je bila do katolikov razmeroma tolerantna, je Papež Pij V. leta 1570 s svojo bulo *Regnans in excelsis* kraljico izobčil in njene podložnike odvezal poslušnosti.

iz vseh koncev svojega kraljestva. Tu sta tudi sinova presvetlega Kristijana,³⁰⁸ naj počiva v miru, ki je bil goreč zagovornik naših naukov, brata Friderik in Krištof, dediča Danskega in Norveškega kraljestva, Gotov in Venedov. Tu je presvetli Gustav,³⁰⁹ kralj Gotske in Švedske, s svojimi štirimi sinovi Henrikom, Janezom, Magnusom in Karlom. Vsi omenjeni so že pred kakim letom z razvitimi zastavami stopili na našo stran in proti vam. Ob njih bi se našlo še nekaj kraljev, ki bodo kmalu razvili svoje zastave, če me razumete. In s temi lepimi usti bom povedal še več in razširil seznam.

A ker sem začel govoriti o velikih osebnostih in knezih, je dobro, da pred drugimi zadevami povem še eno pomembno stvar. Zmagoviti cesar Karel V. nam je na način, ki ga ne bom opisoval, ker je zloglasen in nadležen, naprtil tisto garjavo in gobavo knjižico, napisano po njegovem naročilu, z naslovom INTERIM, katere pa smo se (hvala Bogu) rešili. O njej pričajo tu in tam še nekatere ostaline, a se bodo kmalu, če bo po božji volji, izgubile tudi te. Tako vas vprašam, zakaj ste njegovemu Veličanstvu oprostili to knjižico, ki je ni videti na vašem seznamu ob številnih manj pomembnih delih? Če pravite, da ste spoštovali cesarski ugled, vam to ni podobno, saj ste (kot sem že povedal) nadvse predrzni, še posebej po človekovi smrti. Ves svet je tudi videl, da niste imeli niti trohice spoštovanja, ko ste glede najbolj pomembnih stvari nasprotovali presvetlemu Ferdinandu, njegovemu bratu, in jezno trdili, da njegovo Veličanstvo ni bilo izvoljeno za cesarja zakonito. In če pravite, da v knjižici ni stvari, ki so proti vam, tudi tu ne morete govoriti resnice, saj vsebuje verske zadeve, v katere se je cesar vtaknil brez privolitve vašega papeža (kar je kršitev vaših izmišljenih pravil), in že zgolj to bi vas moralo spodbuditi, da ga čim prej obsodite. A poleg tega so v omenjenem *Interimu* tudi stvari, ki so v resnici proti vašim naukom, saj dovoljuje obhajilo za laike pod obema podobama in poroko duhovnikom. Omenjena člena ima vaš

³⁰⁸ Kristijan III. Danski (1503–1559) je leta 1536, ko je postal kralj, na Danskem in Norveškem utrdil protestantizem kot državno vero. Tamkajšnjo Cerkev je po luteranskih zgledih uredil Lutrov prijatelj Johannes Bugenhagen.

³⁰⁹ Gustav I. Švedski (1496–1560) je začel z uvajanjem protestantizma na Švedskem že v dvajsetih letih 16. stoletja, a se je nova vera tam utrdila šele po neuspelem poskusu protireformacije v času Janeza III. in s sinodo v Uppsali leta 1593.

škof Hozjuš,³¹⁰ pastir ali, bolje rečeno, volk iz Warmie, vaš Ahil in priliznjeneč, za tako pomembna, da je v svojih knjigah pisal, da bi ob teh dovoljenjih propadlo papeštvo in vse krščanstvo. Zakaj knjižice torej niste obsodili? Potem pa sem imel to nesrečo, da mi je v roke prišla neka načičkana knjižica, natisnjena preteklo leto v Benetkah, z zahvalami in posvetili aleksandrinskemu kardinalu, škofu iz Vicenze, nekemu hinavskemu in zlobnemu kanoniku iz Padove ter na koncu še nekemu nesrečnemu ravnatelju in inkvizitorju. Avtor je neki blebetavi kanonist, satan (hočem reči, dekan) iz Cittadelle,³¹¹ ki kar prekipeva od nazivov, blišča, farizejskega govoričenja ter preštevilnih bogokletstev in brezbožnosti. V tej knjižici sem torej prebral, da je po prepričanju vaše sinagoge tisti spis Karla V., o katerem smo govorili, apokrifan (tako pravi oni) in prepovedan. Tako vas še enkrat vprašam, zakaj ga niste uvrstili na vaš seznam, če ga imate za takega? Naj pojasnim pravi razlog. Ker sta tam samo dva člana, obhajilo za laike pod obema podobama in poroka duhovnikov, ste jo odnesli sila poceni in vaš papež bi odstopil dve najboljši mesti, ki ju ima, da bi se nesoglasja končala pri teh dveh členih in se ne bi naprej poglabljala. Lahko se pretvarjate, kolikor hočete, in s svojim napuhom ter vzvišenostjo kažete in razglašate, da vam za zadevo ni mar in da se vam ne zdi vredna dveh novčičev, sam pa vem, da ni tako. Mogoče se vam zdi, da ste nas premagali, in boste zaradi tega prirejali veličastne procesije z veliko zvonovi, ognjemeti in salvami ter naokoli pošiljali najlepše bule in slavili jubileje, kot jih niste še nikoli, saj si najbrž mislite, da so si cerkve v Nemčiji in drugod, ki so se po vsej pravici odcepile od vas, vzele zgolj ta dva člana in da so se vam podredile pri drugih ter vas spoznale za nadrejene. Ker je ponekod še mogoče najti ostanke te bolne mrcine (o kateri sem govoril), bi jo radi spet postavili na noge in nas s tem nekako podkupili (če bi to lahko storili), prav zato in ne zaradi drugega knjižice niste hoteli prekleti in obsoditi. A če še vedno upate, Bog ne daj, da se bodo naše cerkve zadovoljile s tema dvema členoma in

³¹⁰ Stanislav Hozjuš (1504–1579) je bil poljski kardinal in knezoškof Warmie, papeški legat v Trentu ter goreč zagovornik katolištva. Veljal je za enega najbolj razgledanih in najnevarnejših nasprotnikov protestantskega nauka, ki si je utiral pot na poljsko ozemlje v času neodločnega kralja Sigismunda II. Vergerij omenja njegovo delo *Dialogus de eo num calicem laicis, et uxores sacerdotibus permitti, ac divina officia vulgari lingua peragi fas sit* (Dillingen, 1558), s Hozjušem pa je javno polemiziral tudi v spisu *Dialogi quattuor de libro quem Stanislaus Hosius Germano-Polonus episcopus Varmiensis proximo superiore anno contra Brentium et Vergerium Coloniae edidit* (Tübingen, Morhart, 1559).

³¹¹ Ni znano, katero delo oz. avtorja ima Vergerij v mislih, nemara gre za Pietra Cauzia, dekana cerkve v Cittadelli in strica Camilla, ki ga omenja kasneje.

vam postale ponovno poslušne, ste izgubili pamet in se vam je povsem zmešalo. Zgodilo se bo nekaj drugega, o čemer tu ne bomo razpravljali, saj se bom vrnil k seznamu, ki je naša snov.

Obsodili ste dva govora oziroma dopisa tajnika³¹² papeža Pavla IV. in kruto je, da niti tajnik ne more povedati svojega mnenja gospodarju med štirimi stenami, torej skorajda na uho, ne da bi ga spremenili v krivoverca, če ne govori po vaše. Nemara menite, da je tako v imenu tajnika ali pod njegovo krinko govoril nekdo drug in vam jasno naslikal nevarnosti, ki se bodo uresničile, če ne boste dovolj previdni in bi nas hoteli jeziti. A kakorkoli že, vas ta človek opozarja, da morate popraviti oni del tako, da bo pisalo *Actiones Secretarii tres*, saj je letos dodal še en govor, lahko pa mirno naznanite tudi četrtega, ki bo kmalu na planem. Kako lepo ravnanje! Kako lep boj! Vaši menihi, ki jih imate (med ostalimi) za vohune, na podlagi spovedi in podobnih ukan obtožujejo naše brate in naše knjige, vi pa jih nato pahnete na sezname. Nas pa pri tem spodbuja predvsem vnema božje slave, in ker vemo, da na ta način lovite ptiče, vam vsak dan pod različnimi imeni ter oblikami podtaknemo kakšnega novega. Bomo videli, kdo se bo prej utrudil in priznal poraz, vi, ki vročično zbirate in zatirate te knjižice, ali mi, ki jih pišemo. Veseli smo, ko vidimo, da je prvi od vaših petih seznamov obsegal le en list, medtem ko jih ima zadnji kar sedem, in kmalu boste sestavili seznam, ki bo imel deset, dvanajst ali več listov, kar očitno pomeni, da nas je vsak dan več in da (po božji milosti) zmagujemo. Veste, koliko ste jih obsodili na zadnjem seznamu? Okoli šeststo in vem, da ste jih izpustili kakih sto (kot sem dejal), ker zanje niste vedeli in jih niste mogli vseh naznaniti.

Obsodili ste stihe Francesca Bernija, ki niso omenjeni v nobenem od štirih prejšnjih seznamov, razlog za to novost pa je bil, da sem sam pred dvema letoma dal natisniti nekaj njegovih stanc s krščansko vsebino, zgolj osemnajst jih je bilo, napisanih skoraj trideset let nazaj in namenjenih Sangi, tajniku papeža Klementa. Zanimivo je, da je omenjeni Berni napisal mnogo pohujšljivih stvari

³¹² Gre za Vergerijevo anonimno delo v latinščini *Actiones duae secretarii pontificii*, ki smo ga nedavno dobili tudi v slovenskem prevodu: [Peter Pavel Vergerij ml.] *Dopisi papeškega tajnika* (Ljubljana: ZRC SAZU, 2018).

v obliki verzov, kot so jih pisali Moro³¹³ in visoki klerik Bini³¹⁴ ter še nekaj drugih, ki so opevali bogokletnosti z beljenjem, jeguljami, obdelovanjem vrta, fižolom, breskvami, bodečimi rastlinami, vročimi posteljami ter podobne kvante in odurnosti, ki kvarijo bralce. Da bi ga obsodili, ste pomislili šele, ko ste izvedeli, da je nekoč pisal o pravem nauku Jezusa Kristusa, in tako lahko vsak jasno vidi, da ne slišite Jezusovih hvalnic, saj vam te smrdijo kot kuga, in da raje živite za opisane vražje opolzlosti ter se jim predajate.

Najbolj imenitno pa se mi zdi, da ste med luteranske in krivoverske knjige uvrstili pesmi Giovanniya della Case, nadškofa Beneventa. A zakaj niste pojasnili, za kakšne pesmi gre? Ljudje bi namreč lahko mislili, da je v svojih verzih opeval prerojene nauke božjega Sina. Morali bi jasno povedati, da ste tega častitljivega gospoda obsodili, ker je v svojem delu z naslovom *Le lodi del forno* opeval hudo pregreho in jo brez sramu imenoval celo za božje delo in poklic, ki mu je v neznanski užitek. O, kakšna grozota! A če tega niste hoteli povedati vi, bom povedal jaz in zadevo pojasnil tistim, ki je ne poznajo. Tako bi prikrili še druge podobne prijetnosti vaših ljudi, če vam jih v svojih spisih ne bi sam vedno znova očital in razkrival. Tu so mi pomagali še Bullinger, Sleidano, Neogeorgo v eni od njegovih satir,³¹⁵ Molineo,³¹⁶ ovenčani pesnik Bruschio³¹⁷ in moj Vida z nekaterimi verzi v jambih. Z njihovo pomočjo sem okaral to strahoto in hudodelstvo, o kateri bodo ogorčeno in žolčno govorili vsi prihodnji rodovi in vam naredili veliko sramoto. Vidite, kakšne nadškofe imate, in ta je bil eden pomembnejših, saj je bil papeški legat za vse področje odlične Beneške republike. Take bi nam torej radi nastavili za sodnike na concilijih. Pavel IV. ga je celo nameraval povišati

³¹³ Vergerij ima v mislih Giovanniya Maura d'Arcana (ok. 1489–1535), poznanega pod imenom il Mauro, pesnika, ki je veljal za enega najboljših Bernijevih učencev. Poznan je tudi po svojem delovanju v kulturnem krogu l'Accademia dei Vignaioli, katerega člani so bili tudi Giovanni della Casa, Giovan Francesco Bini, Leilo Capilupi in, v krajšem obdobju v letu 1533, tudi Francesco Berni.

³¹⁴ Giovanni Francesco Bini (1484–1556) je bil literat in papeški tajnik pod Julijem III., Marcelom II. in Pavlom IV. Tudi on je bil član kroga l'Accademia dei Vignaioli.

³¹⁵ Nemški protestantski teolog in literat Thomas Kirchmeyer ali Naogeorgus je poznan predvsem po svojih latinskih igratih in satirah z versko vsebino. Satiro, ki jo omenja Vergerij in v kateri imenuje avtor nadškofa kar za zavetnika sodomije, najdemo v delu z naslovom *De dissidiis componendis, ad Mathiam Bredembachium ludimagistrum Embricensem* (Basel, 1559).

³¹⁶ Verjetno Antonio Molino (ok. 1498–ok. 1570), beneški humanist, pesnik in igravec.

³¹⁷ Kaspar Brusch ali Bruschius (1518–1559) je bil nemški humanist, Melanchthonov učenec in pesnik, ki je leta 1541 od cesarja Karla V. prejel lovorovo pesniško krono.

v kardinala, a je prej umrl, kar pa se tiče vaše obsodbe, je ta sedaj prišla zaradi napačnih razlogov in zaradi licemerstva.

A pojdimo naprej. Na seznamu je zapis, ki pravi takole: »Boccatii Decameron seu Novellae centum, quae hactenus cum intolerabilis erroribus impresse sunt & que in posterum cum eisdem erroribus imprimentur.«³¹⁸ Tu je veliko snovi, o kateri bi lahko na široko razpravljali in vam pridigali tisti, ki bi se hotel s tem muditi, a sam bom opravil čim bolj na kratko. Najprej naj povem, da smo zelo zadovoljni, če so prepovedane knjige, ki vsebujejo nespodobne besede, zgodbe ter pripovedi, saj velja te na vsak način iztrgati iz rok ljudi. Malopridno govoričenje kvari (kot pravi apostol) dobre navade, in če ste zato prepovedali *Sto novel*, vas ne bomo grajali, saj so notri pohujšljivosti in precejšnje umazanije. Lahko bi celo rekli, da je kot princ ali kralj nad vsemi podobnimi knjigami, ki opevajo meseno pohoto, torej kakor imeniten zvodnik. Glede tega sem opozoril, da je Petrarka v enem svojih latinskih pisem grajal *Sto novel* zaradi istega razloga. A tovrstno pisanje častite in se mu klanjate, ko pa omenjate zmote, ne mislite na nespodobne besede in dejanja, temveč knjigo obsojate, ker vsebuje veliko stvari tako proti vašim maziljenim obritežem kot proti vašim naukom in obredom. In res vam jih je dobri Boccaccio, medtem ko je pisal o drugih stvareh, zelo spretno in duhovito naložil čez pleča. Poglejte, koliko lepih primerov je v prvi noveli, med temi je tudi tisti, ki pravi, da se je papeštvo zavihtelo do takih višav zgolj na podlagi prevar, licemerstva, lažnih čudežev (kot je napovedal tudi sam apostol) in številnih ponaredkov. Dobri Boccaccio je tako med pripovedjo o življenju gospoda Ciapeletta³¹⁹ spretno razkril to početje. Ker je ustna spoved ena vaših poglobitnih goljufij, se je spravil tudi nanjo in pokazal, kaj vse ste vtepli v glave tistih, ki vas poslušajo in ubogajo. Med drugim je zanimiv odlomek, v katerem spovednik nagovarja Ciapeletta in ga sprašuje, če bi mu bilo všeč biti pokopan na njihovem kraju v primeru, da Bog njegovo blagoslovljeno in pripravljeno dušo pokliče k sebi. Tega se je Boccaccio dotaknil zgolj zato, da bi osvetlil in obsodil

³¹⁸ »Boccacciev *Dekameron* ali *Sto Novel*, ki so jih do sedaj tiskali z nedopustnimi zmotami in ki bodo v bodoče tiskane z istimi napakami.« (Prim. De Bujanda *VIII*, Index de 1559 et 1564, št. 91.) Gre za enega prvih zapisov o tako imenovani ekspurgaciji ali očiščenju knjig, katerih vsebina je sporna zgolj na nekaterih mestih in jih je dovoljeno brati le, če so omenjeni odlomki odstranjeni. Zaznamek priča o tem, da je bila v času izida seznama že v pripravi očiščena različica *Dekameron*.

³¹⁹ *Dekameron*, I. dan, 1. novela: »Gospod Ciappelletto prevari s krivo izpovedjo nekega svetega redovnika in umre; dasi je bil v življenju prav slab človek, ga po smrti imajo za svetnika in imenujejo svetega Ciappelletta«.

požrešnost tistih sleparjev, ki s temi vašimi vražjimi spovedmi ne kvarijo zgolj duš in dostojanstva, ampak se trudijo ukrasti še telesa, da bi jih pokopali na njihovih krajih. Tam potem prirejajo pogrebne slovesnosti, a ne zgolj enkrat, ampak tudi sedmi in trideseti dan po smrti ter za obletnice. Ta pohlep je tako velik, da je sam papež spisal nekatere zakone, da bi ga obrzdal, a zaman, ker bi bilo najprej treba odstraniti tista dva morilca duš, dostojanstva in uma, torej menihe in vice. In zdi se mi, da je v omenjeni noveli treba opozoriti na zapis, »kako velikanska je božja dobrotljivost nasproti ljudem, zakaj Bog ne gleda na našo zmoto, temveč na čistost naše vere, če si izberemo za priprošnjika kakega njegovega sovražnika, ki ga imamo za njegovega prijatelja, in nas usliši, kakor da bi se zatekli k pravemu svetniku, da nam le ta izposluje njegovo milost«. ³²⁰ To so njegove besede in kdo ne bi sprevidel, da se tu norčuje iz vas, ki učite te hudobije? Da si morajo ljudje torej najti posrednike, kot da je Kristus zaman in ne pomeni nič, in da ni važno, če so ti prijatelji ali sovražniki Boga oziroma so to bili za časa življenja. Tako pravite, da Bogu ni mar, če ne poznamo resnice o njegovem nauku, ampak upošteva naše dobre namene ter nas nato pusti delati po svoje, pa čeprav je učil drugače. To je eden vaših najbolj zgrešenih naukov in posebnost, ki je vaša do obisti, saj ste z njo skvarili resnost in čistost krščanske vere ter odprli pot vašim številnim praznoverjem in malikovanjem. Boccaccio zavoljo tega brije iz vas norce, kot to počne tudi, ko tisti njegov dobri mož razlaga, da ima navado na poti zmoliti očenaš in zdravamarijo za duši očeta in matere sv. Julijana ter v čast svetniku samemu in se zahvaliti ne zgolj Bogu, ampak tudi sv. Julijanu vsakič, ko se mu zgodi kaj dobrega. ³²¹ Zavoljo tega vas dobri Boccaccio, pravim, ošteva in se posmehuje vašim molitvam za mrtve in vašemu učenju, da morajo ubogi kristjani nasloviti na svetnike tisto molitev, ki po Jezusovem navodilu velja Očetu, in one besede, s katerimi je Angel pozdravil Devico. Kaj imata ta molitev in ta pozdrav s svetniki? In zakaj se je treba zahvaljevati svetnikom? Kot da ne bi bila dovolj zahvala Bogu. Pripoveduje tudi o vašem celibatu, ki obrodi lepe sadove tako pri moških kot pri ženskah, ki živijo v samostanih, o vaši slani vodi in svečah, ki jih prižigate pred slikami, kipi in tabelnimi podobami z naslikanimi čudeži. Te visijo po vaših templjih in so čisto poganstvo, kot tudi vaše relikvije in lažne rane vašega Frančiška. To lahko vsakdo razbere iz besed opata Cipolle, ko ta razlaga, da je dobil šopek las tistega serafina, ki se

³²⁰ Prav tam, str. 114.

³²¹ Prav tam, II. dan, 2 novela.

je prikazal Frančišku.³²² Kdo tega ne bi sprevidel, ko Boccaccio govori o mašah sv. Gregorja, čeprav se čudim, da omenja štirideset maš, medtem ko Gregorjeva pravljica zapoveduje, da jih ne sme biti več kot trideset.³²³ Podobno se v noveli o Ferondu³²⁴ norčuje iz vaše imenitne pravljice o vicah, ko prikaže, kako so ukanili in prepričali preproste ljudi, da so verjeli vanje. Prav tako se posmehuje vašim mašam, svečam, ki tam gorijo, ter kruhu in vinu, ki se dajeta za mrtve. Tako vam pravim, da se v omenjenih in tudi drugih odlomkih Boccaccio posmehuje temu vašemu krivouku in obredništvu, ki je delno judovsko, delno pogansko, delno vaše, torej povsem človeško in meseno. In ko ste te novele odkrili, ste bili tako modri, da ste s svojim dejanjem poskrbeli, da niso več skrite in da jih sedaj vsi razumejo. Gotovo ni bilo potrebe, da ste vsemu svetu razložili to, kar je zapisal o hudodelskem in pokvarjenem življenju klerikov in vsega rimskega dvora, učitelja vere (kot vas ni sram razglašati) in še posebej menihov, o katerih z velikim veseljem na dolgo in široko razpravlja. Še posebej rad ima vas, inkvizitorji, ki vas razglašajo za malopridneže, klobasače, hinavce, nadloge, čistilce sv. Ivana Zlatobradca, lenuhe in čudake. Kar preberite si drugo novelo prvega dne in preverite, če sem pravilno navedel nazive, s katerimi vas pozdravlja ta nadvse hvalevredni mož. Te misli je uglasil s tako predirnim, jasnim in prijetnim zvokom, da ne potrebujejo nikogar, ne mene, ne vas, ne kogarkoli drugega, da bi jih pojasnil. Drugače pa je z zadevami, ki se tikajo bistva, torej z lažnimi nauki ter obredi, kjer je bilo treba posebej zabeliti tisto, kar vam je postregel. Pri tem je moral biti zelo previden in spreten *propter metum iudeorum*,³²⁵ zato je govoril precej po ovinkih, a ste, prečastiti očetje, te odlomke modro razkrili.

Pravzaprav vas niti ne morem grajati, ker ste v svoji bojazni in naglici, da bi preprečili branje knjig, ki bi vam in vašim prešuštnim cerkvam nakopale sovraštvo vsega sveta, skupaj z našimi knjigami obsodili to delo in te zgodbe. Ne pravim, da je bil Boccaccio človek, ki je izkusil pravo vero in duhovni prepород, tega ne morem reči. Vsak, ki jo je izkusil in spoznal Kristusa, pokaže navzven tudi njen sad, ki je pokora starega Adama, ta pa je v Boccaccievih zgodbah zelo živahen in čil, torej niti malo potlačen. Vseeno pa je bil pisec tako bister, da je uvidel, kako ste pismouki in farizeji spremenili izvirni in pravi nauk božjega Sina in njegove prave Cerkve v meseno cerkev in nauk, le da si tega ni upal povedati

³²² Prav tam, VI. dan, 10. novela.

³²³ Prav tam, III. dan, 3. novela.

³²⁴ Prav tam, III. dan, 8. novela.

³²⁵ Prim. Jn 7, 13: »Nobeden pa ni javno govoril o njem zaradi strahu pred Judi.«

razločno, kot smo to storili mi. Nadvse iznajdljivo je svoj glas ovil v medene zgodbe in jih dal piti tistim, ki bi se jim sicer zaradi besnila in blodenj vaših krivih naukov zdele preveč grenke in neokusne. Storil je tako, kot je svetoval antični pesnik:

»Ac veluti pueris absintia tetra medentes
Cum dare conantur prius ora et pocula circum
Aspirant dulci melis flavoque liquore«.³²⁶

A prisluhnite mojemu naslednjemu pomisleku. Od časa, ko je Boccaccio napisal svoje delo, pa do danes je preteklo kakih dvesto petdeset let in medtem se je zamenjalo veliko papežev in kardinalov, veliko škofov in inkvizitorjev, pa se niso obenj nikoli obregnili ali izrazili kakšnih pomislekov, sedaj pa ste presodili, da je primeren za obsodbo. Torej je bila vaša Rimska cerkev (vsaj zadnjih dvesto petdeset let), kot pravite, v veliki zmoti, saj knjige ni prepovedala in obsodila, čeprav je videla, da jo berejo vsi in da razveseljuje vso Italijo. Zakaj torej trdite, da je nezmotljiva? In če se je pri tem tako očitno zmotila (kar priznavate sami, ko pravite, da so pri Boccacciu nevzdržne zmote), se je lahko zmotila tudi kje drugje. Kako boste odgovorili? Ali ste v zmoti sedaj vi, Rimska cerkev, za katero stoji papeška oblast, ali pa je v zmoti tista Cerkev iz prejšnjih stoletij, ki je pohvalila, kar ste vi obsodili.

Glede Boccaccia naj vam povem, da ste šli čez mejo in da bi ga morali izobčiti in prekleti že veliko poprej, če je bil to vaš namen, torej preden so ga z užitkom začeli brati številni plemeniti možje in žene in preden je postal zgled za italijansko prozo, kot je Ciceron zgled za latinsko in Demosten za grško. Ker ste čakali tako dolgo, so medtem mnogi marljivi učenjaki odkrili lepoto našega ljudskega jezika in se mu začeli klanjati ter ga poveličevati, nekateri pa celo menijo, da je kot cesar med jeziki. Prav zaradi tega bo vaš trud zaman in si boste naredili le škodo. Ko bodo videli, da ste izobčili tega znamenitega pisca, ki ga imajo vsi za dobrega tovariša in ne za teologa, bodo ljudje hoteli izvedeti, zakaj se je to zgodilo, in ko se bodo podučili ter se predramili, bodo odkrili stvari, ki jih prej niso poznali. Jasno je, da našim prizadevanjem najbolj koristi prav priložnost, da se o teh stvareh veliko govori in razpravlja. Še več, poznam nekega vašega prijatelja,

³²⁶ »Kakor zdravnik, ki ravna se, da bolnemu dal bi otroku kapljic pelina grenkih, namaže prej čašni obrobek krog in krog sladkó z medu tekočino rumeno.«
(T. Lucretius Carus, *O naravi sveta*, 4, 11-13; prevod Anton Sovrè (Ljubljana: Slovenska matica, 1559)).

ki ima namen posebej natisniti in v lepi knjižici zbrati vse tiste novele, za katere pravite, da vsebujejo nevzdržne zmote, in jih je kakih petindvajset. Potem, ko bodo ljudje spregledali, se nadejamo, da bodo te brali še z večjim veseljem kot druge, še posebej zato, ker jih bomo tudi mi pospremili s postilami oziroma razlagami ob robu in opombami na koncu. Te bodo drugačne od Ruscellijevih³²⁷ in bodo govorile o pomembnejši zadevi, s čimer bodo predramile ter spodbodle duhove učenjakov. Naj vam v pokušino ponudim odlomek, kjer Boccacciev frater Puccio govori o poti do odrešitve, »a papež in drugi njegovi najvišji prelati, ki jo poznajo in hodijo po njej, nočejo, da bi jo ljudje spoznali, zakaj duhovništvo živi največ od milodarov in bi potem neutegoma propadlo, ker bi posvetni ljudje posihmal ne skrbeli zanj ne z miloščino ne kako drugače.«³²⁸ Pri tem bomo osvetlili dve stvari. Najprej velja omeniti, da je bistrourni Boccaccio menil, da se papež ter njegovi kardinali in škofi ne morejo rešiti s tistimi nauki in navadami, ki so vsem na očeh, temveč nameravajo to storiti preko neke skrivne poti, podobne kabali, kar je pisatelja močno zabavalo. O tej poti ni nobenega zapisa, ampak naj bi se stvar prenašala ustno in samo v njihovem ozkem krogu. Druga zadeva, ki jo je hotel povedati, pa je ta, da se papeštvo briga bolj za udobno življenje duhovniškega reda kot pa za odrešitev ubogih kristjanov, kar vsekakor drži. Edina skrb papeštva je ta, da brani in ujčka svoje maziljene obriteže, saj mu pomenijo temelj in oporo. Kdo ga bo hvalil in branil pri velikih kraljih, če ne oni? Kdo si bo izmišljal, zagovarjal in razglašal praznoverja in neresnice ter jih vtepal v glave ljudi, če ne ti? V tej noveli so še druge zadeve, na katere velja opomniti. Boccaccio se vam namreč posmehuje (in to po pravici), ko učite, da je smrtne grehe od del in dejanj človeka mogoče očistiti in opravičiti, o bogokletnost, in da se mali grehi odpravijo z blagoslovljeno vodo. Naj bo to dovolj za pokušino, saj bomo vse skupaj predstavili kasneje, ko bomo zbrali dovolj te občutljive snovi, ki je povšeči Bogu, vam pa se tako upira. Pustili bomo, da številni učitelji, zagovorniki in ljubitelji tega jezika, tiskarji in knjigarji udarijo po vaših jeznih duhovnih zaradi te in tudi zavoljo kake druge knjige, ki jo bom omenil kasneje. To vam bo prineslo sramoto in neizogiben poraz. Pojasnil sem vam že, da bomo prišli s šopkom izbranih in z razlagami ter opombami pospremljenih

³²⁷ Girolamo Ruscelli (1518–1566) je za Vicenza Valgrisijsa v Benetkah leta 1552 uredil izdajo *Dekameron* s popravki besedila, razlagami ob robu in opombami na koncu vsakega dne, ki so se navezovale predvsem na Boccacciev florentinski dialekt, na fonologijo in pravopis. Izdaja, s katero je urednik skušal avtorjevo pisanje približati jeziku 16. stoletja, je sprožila številne filološke polemike.

³²⁸ *Dekameron*, III. dan, 4. novela, str. 331.

novel, sedaj pa bi vas rad opozoril še na drugo podobno knjigo, ki bo kmalu ugledala luč sveta in bo nosila naslov *Sto novel papeža Gregorja prvega*. Če bi jih prevedel Boccaccio v svojem veselem slogu, se mi zdi, da bi bile te še bolj zabavne od njegovih povesti. Dobri Gregor je bil namreč menih in je opisoval tovrstno življenje kot popolno, hvalil je priprošnje svetnikom in vice ter v štirih knjigah dialogov zbral številne zgodbe, kot jih imenuje. A gre predvsem za lepe pravljice. Od teh jih je nekaj že izbranih in prevedenih v naš jezik in bodo predstavljene v knjigi, ki bo svetu odstrla temačne zablode Gregorjeve dobe. Namesto da bi se opirali na apostolski čas, ste prav v tej dobi iskali zglede in nauke, da bi z njimi okrasili in poredili vašo Rimsko cerkev. Gregor je bil sicer dober in učen človek, a je v teh dialogih malo preveč zadremal. Če imam prav, bomo kmalu lahko vsi presodili, saj bo ta drugi *Dekameron* kmalu med nami. Vas zanima še ena knjiga, ki bo v kratkem izšla in vam ne bo všeč? Ta sicer ne vsebuje novel, a ker ste z vašimi seznanji dvignili toliko prahu in nas predramili ter spodbodli, smo natisnili še eno od mnogih, resnično krivoverskih knjig, ki jih uporabljate. Pri tem se ne držimo abecednega reda kot vi, ampak postavljamo v prvo vrsto tiste, ki so najbolj krivoverske. Lahko uganete, katero smo uvrstili na začetek? Tja smo postavili *Misal*, saj je na svetu ni knjige, ki bi vsebovala več krivoverstev in bogokletnosti. Sledijo ji vaš *Pontifikal*, *Ceremonial*, *Racional*, *Dekretal*, *Sekst*, *Klementine in Ekstravagant*, ki so glavne greznice, kjer neusmiljeno teptate izvirni in resnični nauk božjega Sina. Tako boste vaše prihodnje sezname lahko obogatili z novimi zadevami.

Izobčili in prekleli ste veroizpoved presvetlega gospoda vojvode Württemberškega, kar je (poleg nepobožnosti) največja tiranija. Naj zadevo na kratko opišem. Presvetli gospod je leta 1551, ko je izvedel, da se je odprl Tridentinski koncil, tja v prepričanju, da gre za svoboden in krščanski zbor (kakršnen bi tudi moral biti, če bi bili vi poštene), napotil svoje odposlance in teologe, ki so s seboj v skromni knjižici prinesli povzeto vse tisto, za kar je menil, da mora upoštevati tisti, ki upa na večno blaženost. Tako je prosil, da bi poslušali, kar imajo povedati, ter pojasnil, da se bo ponižno umaknil in popravil svojo zmoto, če bi se izkazalo, da njegova vera ne bi bila dobra. Ko so odposlanci s tem namenom prišli na koncil in prosili za posluš, jim niso niti enkrat (poslušajte to), niti enkrat dali besede in so bili tako prisiljeni vrniti se domov, ne da bi povedali svoje. In vi, uglašeni gospodje, ste sedaj to knjižico in to veroizpoved milostno razglasili za krivoversko. Če to ni tiranija, potem ne vem, kaj je. Spričo tega dogodka je povsem očitno, kakšen je bil Tridentinski koncil, koliko je bilo tam

strpnosti in koliko svobode. Pokazalo se je, da ste tako izprijeni in s hudičem obsedeni, da bi raje videli konec sveta, kot pa pustili in dovolili, da bi kateri od nas izustil eno samo besedo na koncilu. Sami bi se namreč radi postavili za sodnike in vso zadevo zamotali v vaše spletke. Kako lep koncil! Le kdo od naših je tako brezglav, da bi se ga pomislil udeležiti? Kateri vladar je tako krivičen, da ga bo upošteval? Omenjena veroizpoved pa vas lahko skrbi, saj vam bo povzročila veliko preglavic. Na vašo veliko žalost ne bo zaokrožila zgolj v latinščini, italijanščini (v ta jezik sem jo prevedel sam), nemščini in francoščini, ampak tudi v slovanskem jeziku, o katerem bom kmalu spregovoril in vam pokazal, kako lahko razširite in z raznimi novostmi polepšate vaše sezname.

Prepovedali in obsodili ste neko moje pismo z datumom 4. januar 1550.³²⁹ Kakšna neumnost! Kot da bi bila ena stran pisma z nekaj novicami, ki sem jih tisti čas popisal, devet let kasneje še vedno v obtoku ali pa bi čakala tisk. Mar ne vidite, da ste smešni? A bolje bo, da to pismo odstranite in na seznam uvrstite neko drugo, ki je novejša in nosi naslov *Copia d'una lettera d'Atanasio dello stato, in che è la religione nel principio dell'anno 1559*. To vam bo prav tako všeč, če ne še bolj, saj pišem svojemu dragemu in častitljivemu Stelli³³⁰ o naših uspehih. Podobna neumnost je povezana s štirimi pismi, napisanimi že pred osmimi leti, v katerih moj služabnik toži, da mu je bilo prikrajšano veseljačenje, ki ga ponuja Rim, ker me je moral pospremiti v Nemčijo. Ta pisma vsebujejo tudi primerjavo vaših navad z navadami tistih, ki pridigajo o Evangeliju na našem koncu. Da bi jih dodobra očrnili, ste dve od teh pisem uvrstili tako na vašo prejšnja seznama kot tudi na zadnjega,³³¹ čeprav so se že zdavnaj porazgubila. O, kakšna prizadevnost!

³²⁹ Delo, pod katero se je Vergerij podpisal kot Athanasio, nosi naslov *Copia di una lettera scritta a IIII di Gennaro M.D.L. nella quale sono alcune nuove di Germania & di Inghilterra circa la religione* (Basel, 1550). Besedilo je obsojeno že na seznamu leta 1554 (De Bujanda III, Index de 1554, št. 132), prepoved pa se ponovi tudi leta 1559 in 1564 (št. 94).

³³⁰ Verjetno gre za dominikanca Tommasa Stello, ki je nasledil Vergerija na mestu koprškega škofa. Vergerij je namreč preko svojih koprskih pristašev skušal očrniti Stello, proti kateremu so zaradi sporov z lokalno duhovščino in zavoljo domnevnih stikov s tamkajšnjimi krivoverci ravno v tistem času sprožili preiskavo. O tem gl. podrobneje pri Giovanna Paolin, »I Processi del vescovo di Capodistria Tommaso Stella, successore di Pier Paolo Vergerio <, v: *Acta Histriae* VII/8 (1999), 231-279.

³³¹ Gre za spis brez letnice in podatkov o tisku z naslovom *Due lettere d'un cortegiano nelle quali si dimostra che la fede et la opinione de quei di Roma è molto più bella et più comoda che non è quella de' Lutherani*. Kot nam razkrije Vergerij, je besedilo izšlo leta 1551 in pristalo na seznamih leta 1554, 1559 in 1564. (Prim. De Bujanda, III, Index de 1554, št. 157; VIII, Index de 1559 et 1564, št. 239.)

A ker že menite, da lahko ta pisma kot muškete prebudijo spečega človeka, bi rad pritrdil temu mnenju in vam obljubim, da bomo kmalu natisnili ne le omenjeni dve, ampak vsa štiri pisma skupaj. Tako lahko vidite, da so nam vaši sezname pri vsaki malenkosti v pomoč in korist pri naših prizadevanjih.

Tu pride na vrsto Erazem Rotterdamski. Vaš današnji Antikrist je v svojem nasvetu, ki ga je skupaj z nekaterimi drugimi še kot kardinal dal svojemu predhodniku (o tem nasvetu bom govoril malo kasneje), dejal, da je treba prepovedati zgolj Erazmove *Pogovore*, potem pa ste inkvizitorji v vaših seznamih prepovedali še nekatera druga njegova dela, mislim, da jih je bilo osem. Sedaj pa vas je tako razdražil, da ste prepovedali prav vsa,³³² tudi ona, kjer ni ničesar proti vašim naukom ali pa veri nasploh, in to kljub temu, da je pogosto pisal v vašo korist. Gre za brezumno besnilo in nezaslišano tiranijo, saj je Rimska cerkev, podobno kot pri Boccacciu, od Leona X. do danes mislim, da se je medtem zvrstilo sedem papežev, ne zgolj dopuščala ampak tudi jasno potrdila Erazma in njegov nauk. O tem priča kratka in slovesna odobritev papeža Leona X. na začetku Nove zaveze, ki jo je prevedel Erazem, sedaj pa ste ga obsodili. Sprašujem vas torej, katera Cerkev je v zmoti, tista iz časa sedmih papežev ali današnja? Ni dvoma, da je bila v zmoti ena od dveh, saj je pri tako pomembni zadevi oporekala drugi. A kljub vašemu prizadevanju bodo Erazmova dela živela naprej, kar velja še posebej za opombe k Novi zavezi (vem, da je moj častitljivi Beza nemara napisal lepše in bolj temeljite, a te ne bodo ohranile svoje veljave), za parafraze, reke, pregovore, pogovore, za nekatere predgovore, kritike in graje. Kakorkoli že, zdi se mi, da ima Erazem velike zasluge tako za literarno domovino kot za prebujajoče se nove nauke božjega Sina in čeprav je iz takšnih ali drugačnih razlogov nekajkrat pihnil tudi v vaš papeški rog, se je sčasoma pokazala njegova prava misel. Tako nas veseli, da ste zavrnil takega človeka in ga prepustili nam.

Naj omenim še zadevo, ki sodi med najbolj smešne in obenem najbolj

³³² Na seznamu iz leta 1559 večkrat zasledimo Erazmovo ime – najprej se prepoved navezuje na nekatere njegove komentarje, pisma, dialoge in druge spise, tudi tiste, ki nimajo verske vsebine, kar Vergerija še posebej zmoti: »Desiderius Erasmus Roterodamus cum universis commentariis, annotationibus, scholiis, dialogis epistolis, censuris, versionibus, libris et scriptis suis, etiam si nil penitus contra religionem vel de religione contineant.« (prim. De Bujanda, *VIII*, Index de 1559 et 1564, št. 207-214), nato pa so še enkrat prepovedana vsa njegova dela (št. 243). Na seznamu leta 1564 se prejšnja prepoved pod številkami 207-214 zoži na pet del in en italijanski prevod, druga Erazmova dela, ki se tikajo vere, pa so prepovedana do priprave očiščenih različic. Dovoljena je zgolj izdaja dela *Adagia* Paola Manuzia, ostale natisnjene izdaje pa morajo, kot pravi zapis, počakati ekspurgacijo.

neznosne, kar si jih je mogoče zamisliti, zato jo velja dobro razložiti. Po vsej Italiji je mogoče videti knjigo *Rožice svetega Frančiška*, ki so jo v veliki meri izvlekli iz neke druge vaše greznice, ki v naslovu omenja skladnost³³³ in pravi, da je bil vaš Frančišek drugi Kristus, da je imel stigme ali petero ran, s katerimi naj bi odrešil ljudi vse od svojega časa pa do konca sveta, saj je Kristus s svojo krvjo odrešil zgolj tiste, ki so živeli pred tem fratrom. Je mogoče izustiti kaj hujšega? Mar to ne pomeni zanikati Kristusa in na njegovo mesto postaviti nekega praznoverneža?

A poslušajte tole: na istem mestu je napisano, da je Kristus s svojo krvjo odrešil zgolj moške in da je Devica Marija po zaslugi svoje deviškosti odrešila ženske, kar je veljalo do časa neke sestre Klare, Frančiškove sodobnice. Tako naj bi omenjena redovnica prav zaradi te deviškosti, ki se je obnovila v njenem telesu, odrešila vse ženske do konca sveta. Ta podla nesramnost in neznanška hudobija me je spodbudila, da sem prijel za pero in napisal skromno knjižico z naslovom *Discorsi sopra i fioretti di San Francesco*³³⁴ ter jo dal objaviti, ne da bi se pod njo podpisal. Pričakoval sem, da o tem ne boste več govorili in da boste urno utišali te peklenke rožice, ki jih je napisal neki oslovski in malopridni frater. Tako je prišel vaš tretji seznam, v katerem ste brez sramu obsodili moja razmišljanja za krivoverska, s čimer ste še bolj razkrili lastno podlost. Takoj sem vas oštel v svojem odgovoru, vi malopridneži, vi tirani in zaničevalci večnega Kristusovega odrešenja in zaščitniki vsega tistega, kar mu jemlje čast in slavo, pa ste spet skočili pokonci in še enkrat obsodili prav to mojo knjižico. Kot bi torej hoteli reči: »Ti kar govori, da Frančišek ni bil drugi Kristus, da ni imel stigem, da z njimi ni mogel odrešiti ljudi in da sveta Klara ni mogla odrešiti žensk, saj smo mi s svojo Rimsko cerkvijo prepričani, da je to sveta resnica, in tako te s tvojo knjigo še enkrat obsojamo kot krivoverca.« Sed tu Domine usquequo?³³⁵ Doklej boš, Gospod dopuščal, da ubogo Italijo tlači tako brezbožna in strašna tiranija? Ob tem se lahko kdorkoli prepriča, koliko jim je do prenove svojih

³³³ Gre za delo *De conformitate vitae B. Francisci ad vitam Domini Iesu*, katerega avtor je Bartolomeo da Pisa. Nastalo je ok. leta 1390 in skuša prikazati skladnost med življenjem Frančiška Asiškega in Jezusa. Delo, ki je bilo zelo razširjeno v poznem srednjem veku že v rokopisni različici, je kasneje vznemirilo predvsem protestante. Leta 1542 je Erasmus Alberus izdal oster spis *Alcoranus franciscanorum* z Lutrovim predgovorom, v katerem je napadel Bartolomeov spis in obtožil frančiškane enačenja svojega *Vodila* z Evangelijem.

³³⁴ Vergerijev anonimni spis z naslovom *Discorsi sopra i fioretti di San Francesco ne' quali della sua vita et delle sue stigmati si ragiona* je izšel leta 1550 brez podatkov o kraju izdaje in založniku. Delo se prvič pojavi na beneškem seznamu leta 1554 (*De Bujanda III, Index de 1554, št. 155*) in nato še na seznamih iz let 1559 ter 1564 (št. 228).

³³⁵ Ps 6, 4.

lažnivih, izprijenih in krivoverskih naukov, ki jih je luč evangelija že povsem razkrila. Tako jih še vedno ni sram zagovarjati pravljičnih stigem Franciška in trditi, da sta bila tisti frater in ona redovnica kot Kristus, ki lahko spere uma-zanijo naših grehov in nam pribori večno življenje. Poslušaj, nebo, poslušaj, zemlja, poslušaj, morje, poslušaj, pekel, in povej, če je svet kdaj poznal okrutnejše pošasti in večje, bolj izprijene ter bolj trdovratne krivoverce. A preden pustim pri miru te rožice, naj pojasnim, kaj sem vas slišal trditi, ko ste ugotovili, da ne morete zanikati tega, kar sem o njih povedal. Pravite namreč, da knjiga ne sodi v roke plemenitih gospodov in uglednih ljudi in da ti knjige niti ne poznajo. Ta naj bi bila čtivo za kakšnega ubogega nevedneža, da se ob njej zabava in si tako krajša čas, kot drugi počnejo z romani. Približno tako mi je odgovoril neki fra' Vicenzo iz Puglie, prior demonikancev³³⁶ v Kopru, trgovec z oljem in pokvarjen oderuh, ko sem mu dejal, da je eden od njegovih menihov preveč neveden in malopriden, da bi lahko poslušal spovedi. Tako mi je povedal, da oni zadostuje za uboge nevedneže, kot da za duše ubogih nevednežev ne bi bilo treba skrbeti v enaki ali celo večji meri kot za tiste izobraženih in bogatih. Verjamem sicer, da pozna to knjigo malo pomembnih ljudi, če pa se za praznik sprehodimo po trgih in pod oboki, naletimo tam na veliko knjig, ki jih po mizah razkazujejo knjigarji, in tam je polno tiste podlosti in strupa. Teh zadev ne prepoveste, čeprav blatijo božjo čast, saj vam je pogodu, da se preprosti ljudje napajajo pri teh bogokletnostih in lažeh.

Omenili ste nekatere nove pisce in vojščake Jezusa Kristusa, kar nas zelo veseli, saj nas je vsak dan več. Med temi ste prepovedali gospoda Francesca Bettija³³⁷ iz Rima, svoj čas tajnika presvetlega gospoda markiza iz Pescare, ki ni več mogel prenašati vaših ostudnosti in se je pridružil našim cerkvam. Gre za preudarnega ter omikanega človeka pogumnega duha, ki ste mu s tem storili krivico, saj ste ga obsodili, ker je odkrito spregovoril o svoji veri in svoje pisanje naslovil na omenjenega gospoda markiza. Zraven niste postavili njegovega

³³⁶ Vergerij s svojo besedno igro porogljivo preimenuje dominikance.

³³⁷ Francesco Betti (1521–1590) literat in tajnik markiza iz Pescare, se je leta 1557 skupaj s prijateljem Jacopom Aconciem pred inkvizicijo umaknil v Švico. Tega leta je razloge za svoj beg pojasnil tudi v pismu z naslovom *Lettera di Francesco Betti Romano all' illustriss. et eccellentiss. S. Marchese di Pescara suo padrone, ne la quale da conto a sua Eccellenza de la cagione perché licenziato si sia dal suo servizio* (Basel, 1557), s čimer se je začela njegova polemika z Girolamom Muziem. Betti je na seznamu obsojen z vsemi svojimi deli pod številko 284.

Ahata, njegovega Scipiona, torej gospoda Giacoba Riccamatija Ossaneseja,³³⁸ ki je tudi na naši strani in ga krasijo tako lepe lastnosti, da si, podobno kot Lelio,³³⁹ zasluži biti ob njem. Tudi on je napisal in objavil nekaj knjig v latinščini in ljudskem jeziku, med katerimi je tista z naslovom *Somma brevissima della dottrina cristiana*, tako da je težko verjeti, da ga niti v prvem seznamu oziroma na prvi razstavi (kot pogosto pravim) niste privlekli na plan. A recimo še kako besedo o Bettiju; vaš Muzio je nedavno pisal proti njegovi izpovedi, ki sem jo omenil, in Betti se je odzval, da bi jo ubranil. Muzievo pisanje je mogoče brati po vsej Italiji in gotovo boste raztrobili naokoli, kar je imel povedati Bettiju, ter prepričevali ljudi, da kupijo njegovo knjigo kot potrebno za njihovo dobrobit (kot imate navado razglašati). Nasprotno pa lahko Bettijev odgovor berejo le redki in še to skrivoma, saj ste ga prepovedali. Tako ščitite tudi ostale vaše knjige in po drugi strani tlačite naše. Če to ni nezaslišana tiranija! Kot da iz tega ne bi bilo razvidno in povsem jasno, da si želite priboriti zmago s podobnimi podlimi zvijačami in ne z razumnimi razlagami, ki jih seveda nimate. Tako se tresete od strahu, da ne bi glede tistih zadev, ki so povezane z večnim zdravjem, na našo Italijo posijala luč, potem ko ste jo, podobno kot ostali krščanski svet, uklenili in usmrtili. O prečudoviti in vsemogočni Bog!

Z vašimi pridigami, besnenjem in s predstavami vaših glumačev ste naredili vse, da bi naš nauk oblatili in ga predstavili kot lažnega in krivoverskega. Tako ste prepovedali vse spise, ki bi ga lahko na kakršenkoli način zagovarjali ali branili. Najhuje pa je, da si pri tem pomagata z ječami, temnicami, grmadami, sulicami in meči ter z vsem mogočim nasiljem zatirate tiste, ki o njem govorijo. Kljub vsemu temu pa izgubljate bitko, saj se naš nebeški nauk dviga vsak dan više, kar vas zelo bega in ponižuje.

Na drugih seznamih ste obsodili uglednega gospoda Fregosa, ki so ga zastrupili malo zatem, ko je postal kardinal (kot se govori zanj in tudi za Gaspara Contarinija). Ko ste Fregosa obsodili prvič, ste navedli samo eno njegovo knjigo,

³³⁸ Gre za psevdonim že omenjenega Jacopa Aconcia (ok. 1520–ok. 1566) italijanskega pravnika in teologa.

³³⁹ Lelio Sozzini (1525–1562) je bil italijanski reformator, ki je konec štiridesetih let 16. stoletja zapustil Italijo in na svoji poti, ki ga je vodila po vsej Evropi, med drugimi prijateljeval in razpravljajal z Melancthonom, Calvinom in Bullingerjem. Poznan je predvsem po svojem zagovarjanju antitrinitarističnih nauk, o katerih je začel razmišljati po smrti Miguela Serveta, ki so ga leta 1553 v Kalvinovi Ženevi obsodili na grmado. Lelievo delo je nadaljeval njegov nečak Fausto Sozzini.

tisto o molitvi, sedaj pa ste našli še dve, s katerima ste okrasili vaš seznam.³⁴⁰ Prva govori o opravičenju, o veri in delih, druga pa vsebuje predgovor k Pismu Rimljanom, a povem vam, da knjigi zagotovo nista njegovi, čeprav bi lahko tako sodili po naslovih. Sta delo tistega mogočnega božjega orodja, Martina Lutra, in v naš jezik ju je pretil eden od naših dobrih bratov. Da ne bi prestrašili preprostega bralca in da se vi, vražji inkvizitorji, ne bi spravili nanju, je na vrhu zapisal ime častitljivega Fregosa, da sta lahko med ljudmi krožili varno in nemoteno. Te prebrisane krinke nam ne bo očital in prepovedal nihče, saj moti le vas. Ob vašem brezglavem zatiranju smo se namreč prisiljeni opreti tudi na kako zvijačo, da bi omogočili dobrim knjigam prosto pot.

Slabo ste nagradili tudi vaše predane služabnike, med katerimi so pravnik Zasius,³⁴¹ svetovalec njegovega cesarskega veličanstva, Beatus Renanus,³⁴² Glareanus³⁴³ iz Švice in Islebius,³⁴⁴ ki ste jih uvrstili na seznam ter razglasili za krivoverce. Prvi trije so vam bili predani s telesom in dušo, četrti pa je bil v resnici eden od triumvirata arhitektov, ki so zgradili tisti pošastni INTERIM,

³⁴⁰ Pod imenom Fregosa je na seznamu pod številko 306 navedenih več del, zapis pa se glasi: »Friderici Fregosi Tractatus de oratione, De iustificazione, De fide et operibus et Praefatio in Epistolam D. Pauli ad Romanos.« Vergerij tako najprej omenja že leta 1549 obsojeno delo *De oratione*, nato pa še nekaj del, za katera razkrije, da so Lutrova. Po Vergerijevem razkritju so cenzorji leta 1564 omenjenemu zapisu dodali pripis »qui tamen falso illi creditur adscriptus« (prim. De Bujanda *VIII*, Index de 1559 in 1564, str. 469; gl tudi op. 36).

³⁴¹ Ulrich Zasius (1461–1535) je bil nemški pravnik in cesarski svetovalec, sprva v svojih razpravah naklonjen Lutru, kasneje pa oster kritik njegovih nauk in trden zagovornik katolištva. Njegovo ime se na seznamu leta 1559 pojavi dvakrat (De Bujanda, *VIII*, Index de 1559, št. 091, 095) leta 1564 pa ga, nemara tudi zaradi Vergerijevih komentarjev, ne zasledimo več med prepovedanimi pisci.

³⁴² Beatus Rhenanus ali Beatus Bild (1458–1547) je bil nemški humanist in Erazmov prijatelj, ki je bil, podobno kot Rotterdamski, Lutru najprej naklonjen, nato pa se je od njega oddaljil. Na seznamih leta 1559 in 1564 se je znašel zaradi svoje izdaje Tertulijanovih del, ker naj bi po mnenju cenzorjev v predgovoru in opombah zagovarjal luteranske nauke (št. 89).

³⁴³ Heinrich Loriti ali Glareanus (1488–1563) je bil pesnik, glasbenik in humanist švicarskega rodu. Tudi on je prijateljaval z Erazmom in nekaterimi reformatorji, a na stran reformacije ni prestopil. Najdemo ga zgolj na seznamu iz leta 1559, kasneje pa njegovega imena ne zasledimo več med prepovedanimi avtorji (De Bujanda, *VIII*, Index de 1559, št. 031).

³⁴⁴ Johannes Agricola (1494–1566) je bil humanist in nemški protestantski reformator po rodu iz Eislebna, zaradi česar se ga je prijelo ime Islebius. Kot omenja Vergerij že v svojem posegu proti Arcimboldovemu seznamu, je bil ob škofih Juliusu von Pflugu in Michaelu Hedlingu, imenovanem Sidonius, eden piscev *Interima*, začasnega kompromisa med protestantsko in katoliško stranjo. Po razglasu sporazuma so mu protestantski teologi očitali, da je podlegel zahtevam katolikov, in se od njega oddaljili. Na seznamu se pojavi večkrat, in sicer kot Ioannes Agricola Islebius in kot Islebius (št. 98, 447, 587 in 956).

o katerem sem že govoril. In če bi mu radi škodovali zaradi drugih zadev, saj je na koncu zapisal, da velja do naslednjega koncila pustiti poroke duhovnikov in obhajanje pod obema podobama za laike, bi morali obsoditi tudi njegova tovariša Pfluga, škofa Naumburga, in Sidoniusa iz Merseburga.

Naj povemo, da med krivoverce uvrščate tudi uglajenega dvorjana, gospoda Lelia Capilupi,³⁴⁵ za katerega lahko njegova zaščitnika, kardinala iz Mantove in Ferrare, zagotovita, da je vaš, kar bi moralo veljati kot nekakšno kanonično očiščenje (kot sami pravite). Tudi sam vem, da to drži, in lahko potrdim, da je bil na vaši strani v času, ko sem ga spoznal. In kaj potem, če je skupaj zbral Vergilijeve verze ter jih naperil proti menihom? Saj govori zgolj o veseljačenju in lagodnem življenju, ki ga uživa ta drhal v svojih brlogih. Vi pa ste tudi to označili za krivoverstvo. Bi jih radi kljub njihovim slabim navadam branili in prepovedali vsako besedo čez njih? Tako jih boste le spodbudili, da bodo ravnali še slabše, in prepričan sem, da te priložnosti ne bodo izpustili.

Obsodili ste tudi vašega škofa Gaurica³⁴⁶ in vedeževalsko astrologijo, s čimer se strinjam, a se zdi, da ste to storili z veliko muko. Na drugih seznamih te obsodbe ni zaslediti, kar sem vam tudi očitil in vas opomnil na pisanje Avgušтина in vašega *Decretuma*. Ta hudo graja omenjeno veččino in pravi, da se bo duša, ki je z njo v stiku, ločila od Boga ter se spečala s hudičem. Učijo tudi, da se mora astrologiji ogniti vsak kristjan, ter opozarjajo na cesarske zakone, ki jo enačijo s čarovništvom ter zanjo določajo iste kazni, torej grmado, za tiste, ki bi se z njo umazali. Tako ste jo verjetno zaradi mojega oštevanja prepovedali, a naj vas opomnim, da ste s tem izobčili vašega papeža Pavla III. ter dobršen del kardinalov, škofov in drugih prelatov, torej Rimsko cerkev, ki se je na skrivaj ukvarjala (in se kljub vašim seznamom in prepovedim še ukvarja) s tem prešuštvom. Ti ljudje trdijo, da znajo opazovati zvezde in znamenja, pod katerimi se je človek rodil, ter tako napovedati, kakšno življenje bo imel in kakšna bodo

³⁴⁵ Lelio Capilupi (1497–1560) je bil italijanski pesnik in literat, poznan po svojih študijah in predelavah Vergilija. Njegova zbirka Vergilijevih verzov *Centones ex Virgilio*, ki vsebuje parodijo na menihe, se pojavi že na seznamu iz leta 1557 in se ponovi na seznamih leta 1559 in 1564 (št. 648).

³⁴⁶ Luca Gaurico (1475–1558) je bil italijanski škof in astrolog, poznan predvsem po svojih napovedih prihodnosti. Pravilno naj bi napovedal papeštvo Medičejca Leona X. in burno politično pot njegovega sorodnika Klementa VII. Bil je tudi dvorni astrolog Pavla III., ki ga je imenoval za škofa Civitata.

njegova dejanja. Kako bi namreč drugače Marcello Cervino³⁴⁷ sklenil prijateljstvo s Pavlom III., nato postal kardinal in kasneje še papež? Kako bi lahko drugače fra' Dionigi Laurero dobil kardinalski klobuk? Kako bi to drugače uspelo Gauricu? Tu je še nekdo drug (ki pa ga ne želim imenovati, saj je, kot razujem, postal dober človek). Odkod opatu San Paola, učencu mantovskega astrologa Ceresare, škofovstvo? Kako je fra' Bernardinu Calinu iz Brescie uspelo priti v papeževe sobane in si pridobiti njegovo naklonjenost, če ne zavoljo tega? Kako je fratrju Agostinu uspelo postati generalni prior servitov? Treba je povedati, da so omenjeni astrologiji primešali tudi malenkost nekromantije in priporočanja hudiču, da bi jih uslišal. In tu naj opomnimo na zelo resno zadevo. Skoraj vse omenjene astrologe, vedeževalce in nekromante so poklicali v Trento, da bi sodili in odločali o presvetlem božjem nauku, o katerem se danes prepirajo. In ker ga naši presvetli vladarji niso hoteli prepustiti tej hudičevi družini, temu Antikristu Pavlu III., so nam v velikem besu na glavo nakopali vojsko. O tem pričajo pisma, poslana 3. julija 1549 gospodi v Švico, kjer je pojasnjeno, zakaj so proti nam dvignili orožje. To so glavne poteze, velikodušnosti in prijaznosti, na katere se opirajo ti človeški demoni. A vrnimo se k seznamu.

Bistroumni in vrlji možje Dante Alighieri, Giovanni Boccaccio in Francesco Petrarka so bili sodobniki in ker so živeli v tistih mračnih časih, velja omeniti, da so vsi trije poznali vaše zadeve ter o njih pisali. In če niso napisali vsega, kar smo povedali mi, so napisali vsaj nekatere stvari. Previdni so bili tudi zavoljo tega, ker takrat ni bilo varnih krajev, kamor bi se lahko zatekli pred vašo tiranijo, kot jih imamo, hvala Bogu, na voljo mi. Poleg tega, kar smo že povedali o Boccacciu, je dobro, da se za hip posvetimo vsakemu od teh velikih mož. Dante je v svoji *Monarhiji* z velikimi črkami zapisal, da cesarstvo ni odvisno od Cerkve in da velja ravno nasprotno od tistega, kar trdite in razglašate vi.³⁴⁸ Gre za pomembno zadevo, ki je tudi vzrok hudega spora med presvetlim cesarjem Ferdinandom in papežem Pavlom III. Slednji namreč trdi, da je cesarstvo odvisno od njega in njegove Cerkve in da bi ga Karel V. moral izročiti njemu, ne pa elektorjem, in tudi če bi cesar menil drugače, nima pri tem nič besede. Naš Dante pa je v svoji knjigi zadevo pojasnil in zmago po pravici prisodil njegovemu

³⁴⁷ Marcello Cervini je 10. aprila 1555 kot Marcel II. nasledil Julija III. in je, kot rečeno, na papeškem prestolu preživel le 22 dni. Vergerij mu, podobno kot Gauricu, servitu Dionigiju Laureru in še nekaterim menihom, očita, da je prav astrologija prispevala k njegovi hitri cerkveni karieri pod pontifikatom Pavla III.

³⁴⁸ Prim. Dante, *Monarhija*, III.

cesarskemu veličanstvu. Ni dvoma, da je knjiga Dantejeva, saj o tem poleg sloga in načina pisanja pričata tudi dve veliki imeni, Bartolo da Sassoferrato, največji med pravniki, in Florentinec Marsilio Ficino,³⁴⁹ najuglednejši med filozofi. Prvi je v svojih komentarjih zapisal, da jo je prebral, in ko je opisal njeno vsebino, je pristavil, da so vaši malopridneži in Antikristovi biriči takoj po Dantejevi smrti knjigo obsodili, ter da so hoteli izkopati njegove posmrtno ostanke in jih sežgati. Drugi je knjigo prevedel iz latinščine v ljudski jezik in je v predgovoru potrdil, da gre za omenjenega avtorja, ki ga je poimenoval za nebeškega in angelskega. In zelo pomenljivo je, da je Ficino, ta izjemni in nadvse bistrourni mož, ki je bil tudi vaš duhovnik, prav tako menil, da cesarstvo ni odvisno od Cerkve, spričo česar je nenavadno, da tega ugledneža niste uvrstili med naše ljudi že na prvem seznamu. A kar se tiče Danteja, velja opomniti še na eno zadevo. Čeprav imate navado prepovedati vsa dela tistega, ki je proti vam napisal zgolj eno (kot velja za Erazma), ste hoteli Danteju dati prednost. Medtem ko ste ga obsodili zaradi *Monarhije*, ste izpustili njegove verze, dasiravno vas je tudi tam na veliko mestih pogumno naslikal z vašimi praviimi barvami. Podobno krivico ste storili tudi Boccacciu, saj ta ni napisal zgolj stotih novel, ki ste jih sedaj na lepem naredili za luteranske, ampak tudi dela v ljudskem jeziku *Filocolo*, *Fiametta*, *Corbaccio*, *Ameto* ter še številna latinska dela. V skladu z vašo metodo bi morali izobčiti vsa njegova dela, še posebej, če ste menili, da je v kakem od njih pisal nevzdržne zmote, a ste mu vseeno oprostili vsa druga dela. Če bi bil Erazem še živ, bi po pravici lahko tožil nad omenjeno pristranskostjo. A če ostanemo pri Danteju, zakaj ste tako hiteli? Kakšen srd vas je gnal, da ste na vseh seznamih (od vsega začetka) prepovedali knjigo, ki je niso nikoli natisnili in jo je težko najti? Če se bojite, da bi se lahko na lepem pojavila in bi jo mnogi brali, imate prav, saj je ugled Danteja še posebej v Italiji res velik.³⁵⁰ Ta nadvse učeni filozof in teolog je v vestno pripravljene knjigi določil tri predpostavke, na katerih počiva blagor sveta: da mora vladati pravičen cesar ali vladar, da si je rimsko ljudstvo upravičeno prisvojilo položaj in čast pravega cesarstva in da je oblast takega cesarja odvisna od Boga brez posredovanja vašega papeža ali vaše Cerkve. Prav to je topovska salva, udarec, ki se ga bojite. Zabavno pa je, da vam jih med razlago

³⁴⁹ Marsilio Ficino (1433–1499) je bil italijanski humanist, filolog in prevajalec. *Monarhijo* je, kot rečeno, v italijanski jezik prevedel leta 1457, ko je krožila le v rokopisni različici, njegov prevod pa so prvič natisnili šele leta 1839 v Firencah.

³⁵⁰ Vergerij še enkrat napove prvo tiskano izdajo *Monarhije*, ki je prav leta 1559 prvič izšla pri Oporinusu v Baslu. Ni povsem jasno, ali je nemara on posredoval založniku rokopis za *editio princeps*, zelo verjetno pa je imel nekaj zaslug za omenjeno izdajo.

zadnje predpostavke pošteno naloži po glavi, saj nekje zapiše, da ste dekretalisti in da ne poznate teologije, vsaj ne tiste prave in žlahtne. Spet drugje pravi, da nosite jelenov kožuh, a se kljub temu hvalite, da ste bele ovčice v Gospodovi čredi, in piše, da vam je pogoltnost omračila um. Pravi, da ne poznate sramu, in čeprav ste hudičevi sinovi, bi bili radi otroci Cerkve. Malo zatem vas označi za otroke zla, ki zavaljo lastne koristi zatirajo mater, preganjajo brate in ne priznavajo nikogar nad sabo. Bi vas lahko še bolj natančno opisal? Oskrunili ste pravo Cerkev, našo mater, tisto, ki nam je dala Kristusa, in ne morete prenesti, da jo njeni pravi sinovi branijo pred vašimi zlorabami, in pri tem ne priznavate nobenih sodnikov. O, vrli Dante, kako dobro si povedal! Ali ni povsem jasno, da je ta ugleden in pomemben mislec v svojih verzih pisal o vaših vicah samo zato, da bi se iz vas norčeval, kot je to storil tudi Boccaccio glede posredovanja svetnikov in drugih že omenjenih naukov? Temu je verjel, kot verjamem jaz, ki poznam samo ene vice in eno očiščenje, in to je kri Jezusa Kristusa. V tej lepi knjigi pojasni tudi druge zadeve in zapisal bom njegove besede, ki jih je prevedel (kot sem omenil) Marsilio Ficino, ter vam jih dal v pokušino, saj dobro vem, da vam ne bodo teknile. Tako »sem nekoč slišal enega njih dejati in nesramno trditi, da je temelj vere izročilo Cerkve.³⁵¹ Naj to hudobijo izženejo iz glav ljudi tisti, ki so že pred izročilom Cerkve verjeli v Kristusa, božjega Sina, v njegov prihod, njegovo delovanje ali v njegovo trpljenje in so v verovanju upali in v upanju žareli z usmiljenjem, s čimer so brez dvoma postali njegovi sodediči.«³⁵² Ali vidite, o vi obriteži, vi podmazanci, da je ta veliki mož vse stvari omejil na Kristusa in na njegov izvorni, čisti nauk (prav tako kot mi) in pohodil vaše brezbožne in brezumne zakone, kot to počnemo mi? Naj omenimo še Petrarko, za katerega že branjevci vedo, da je v svojih verzih vašo Rimsko cerkev poimenoval za »šolo zablod in zavetje krivi veri«. Je temu treba še kaj dodati? Zgolj zavaljo tega nadvse prikupnega verza bi si vsekakor zaslužil (kakor menite vi), da gre z vsemi svojimi deli na plečih naravnost na sprevod, na procesijo s krivoverci, kjer bi ga na desni spremljal Dante in na levi Boccaccio. A niste se ga hoteli pritakniti ne zaradi tega ne zaradi nekaterih drugih sonetov in prav tako ne zaradi tistega, kar je napisal v svojih latinskih delih, čeprav je o vas razpravljal tako živahno kot le malokdo. Poglejte si tudi tista dva ducata pisem, ki nimajo imen tistih,

³⁵¹ Ficino na tem mestu Dantejev latinski izraz *traditiones Ecclesie* prevaja nekoliko svobodneje z *decreti in costituzione di Chiesa*, kar v svojem besedilu navaja tudi Vergerij. Slovenski prevod *Monarhije* se z izrazom »izročilo Cerkve« bolj verno drži latinskega izvornika.

³⁵² Dante, *Monarhija*, III, 3, str. 97 (Ljubljana: Slovenska Matica, 2013); prevod Tomaž Jurca.

katerim so bila namenjena,³⁵³ in tam je veliko stvari, ki vas bodo osupnile. Med drugim tudi razlaga, da so Kristusa izgnali iz Rima in da je tam gospodar Antikrist, vrug pa sodnik. Tako pravi dobri Petrarka. Vidite, da bi ga lahko postavili ob bok obema literatoma. Poleg tega vam je naprtil (kot je storil tudi Dante v svojih verzih) tudi tisto, kar je bilo pravzaprav o vas napisanega v Razodetju in natančno pojasni, da je vaša Rimsko cerkev v resnici vlačuga, s katero so nečistovali posvetni kralji, da je Babilonija, mati prešuštva in posvetnih ostudnosti, da je vaša Cerkev ženska, pijana od krvi svetih in od krvi Jezusovih mučenikov,³⁵⁴ da je hudičevo gojišče, ki drvi v pogubo. Povem vam, da je Petrarka napisal vse to in še mnoge podobno lepe zadeve, in gotovo ga inkvizitorji, med katerimi je bil neki dominikanec Solipodio,³⁵⁵ v tistem času niso zastonj preganjali. A ker ste se pretvarjali, da pisem niste poznali in se delali neumne, sem jih nedavno zbral in jih dvanajst do besede natančno natisnil pri Cristianu Miliu v Strasbourgu (pri čemer vas opominjam, da lahko uvrstite ta pisma in tega tiskarja tako na prvi kot tudi na vaš zadnji seznam). Ker pa mi to ni zadostovalo, sem pisma prevedel tudi v ljudski jezik, sicer ne vseh dvanajst, temveč nekatere njihove najbolj pomenljive misli, ter pristavil naslov: *Alcuni importanti luoghi tradotti fuor dell' epistole di M. Francesco Petrarca canonico di Padoa, Archidiacono di Parma, laureato in campidoglio con tre suoi sonetti.*³⁵⁶ Obsodili ste torej zgolj moj izvleček, kot bi si ga sam izmislil in kot da Petrarka sploh ne bi nikoli napisal kaj takega. A ob robu sem navedel številke pisem, iz katerih sem prevajal, in vaša naloga je bila, da jih poiščete. Vseeno pa menim, da ste jih našli, in ko ste ugotovili, da je moj prevod verodostojen, se vam je zazdelo, da ne bi bilo dobro vreči toliko polen na ogenj in ob Danteju ter Boccacciu razglasiti za krivoverca tudi Petrarko, čeprav vam je velik trn v peti, tudi zato, ker je iz vašega reda. A temu se ne boste izognili in boste morali očrniti tudi njega, saj bomo vsa tista njegova pisma prevedli v več jezikov in tudi v ljudskega. Kako se boste potem brzdali, da ne bi skočili pokonci in mu jih naložili, kot ste to storili z njegovima

³⁵³ Gre za že omenjeno zbirko pisem z naslovom *Liber sine nomine*.

³⁵⁴ Prim. Raz 17, 2-6.

³⁵⁵ Kot o omenjenem preganjanju pričajo skromni viri, je bil Marco Piceno di Solipodio dominikanec, ki je za časa Petrarkovega življenja preiskoval njegovo pisanje in ga obtožil krivoverstva. Sloviti pesnik se je opral krivde šele, ko so mu priskočili na pomoč ugledni prijatelji.

³⁵⁶ Knjižica iz leta 1557, ki vsebuje prevode nekaterih Petrarkovih pisem, se pomensko navezuje na starejšo Vergerijevo izdajo *Stanze del Berna con tre sonetti del Petrarca dove si parla dell' Evangelio e della corte Romana* iz leta 1554. Na seznamu je skupaj z omenjeno predelavo Bernijevih stanc, kot rečeno, obsojena pod številko 666 (gl. op. 260).

tovarišema Dantejem in Boccacciem? Potrudili pa se bomo še bolj. Ker ste na zadnji seznam uvrstili le malo sodobnih piscev, ki vam povzročajo težave, in med temi naj omenim zgolj Marcella Palingenia Stellata,³⁵⁷ vam bomo pomagali in ponudili celo moštvo novih imen. Bi radi slišali prvo? Veseli me, da je grof Baldisera di Castaglion,³⁵⁸ nuncij Klementa VII. pri Karlu V. v Španiji, v svoji knjigi pisal o nekem človeku, ki je vprašal, zakaj Cerkev na sveti petek v molitvi, namenjeni tako kristjanom kot tudi poganom in Judom, ne omenja kardinalov. Kot pravi avtor, so možu odgovorili, da sodijo kardinali v molitev z naslovom *Pro ereticis et scismaticis*, kar pomeni, da vaš dvorjan omenja kardinale kot krivoverce. Nato pripoveduje o neki tabelni podobi s svetima Petrom in Pavlom, za katero so nekateri kardinali dejali, da sta obraza svetnikov preveč rdeča. Odgovorili so jim, da ju je slikar naslikal tako namenoma, ker velja, da sta svetnika v nebesih rdeča zaradi sramu, saj Cerkvi vladajo ljudje, kot so kardinali,³⁵⁹ največji sovražniki pravega Kristusovega nauka in sploh veliki grešniki. A težko je najti knjige pametnih ljudi, napisane po času, ko se je papeštvo vsililo Kristusovim cerkvam, ki ne bi vsebovale podobnih bodic in kritik na vaš račun. Naj vas opozorim na delo, ki vsebuje približno štiristo takih piscev in nosi naslov *Catalogus testium veritatis qui ante nostram aetatem reclamarunt Pape cum praefatione Mathiae Flaccii Illyrici, qua operis huius ratio & usus exponitur*.³⁶⁰ Gre za tisoč in petindevetdeset strani, in čeprav je tako obsežna, je tudi vi, izkušeni lovci in raziskovalci podobnih knjig, niste izsledili. Tako je ni na seznamu, kot tudi ne tiste druge, ki ni samo dvakrat debelejša, ampak tudi dvakrat pomembnejša, saj gre za prvi del cerkvene zgodovine,³⁶¹ ki bo zbistrila pogled tistim, ki

³⁵⁷ Marcello Palingenio Stellato (ok. 1500–1551) je bil italijanski humanist in pesnik, ki se je podpisal pod latinsko filozofsko pesnitev *Zodiacus vitae*. Ta se je znašla na seznamu že leta 1557 in nato še na tistih iz leta 1559 in 1564 (prim. De Bujanda VIII, Index de 1557, št. 00166; Index de 1559 et 1564, št. 700).

³⁵⁸ Baldassare Castiglione je bil, kot rečeno, leta 1524 imenovan za apostolskega nuncija v Madridu, po opljenju Rima pa mu papež zaradi prijateljstva s cesarjem ni bil več naklonjen. Z navajanjem španske različice njegovega imena tudi Vergerij namiguje na njegovo navezanost na španski dvor.

³⁵⁹ O omenjenih zgodbah iz Castiglionejevega dela Vergerij razpravlja že v svojem posegu proti seznamu Arcimbolda (gl. str. 117–118).

³⁶⁰ Tudi o Vlačičevem delu Vergerij piše že v svojem komentarju Arcimboldovega seznama (gl. op. 248).

³⁶¹ Vergerij napoveduje izid zgodovine cerkve s skrajšanim naslovom *Historia Ecclesiae Christi*, ki je prvič izšla pri Oporinusu med letoma 1559 in 1574 in jo je na Vlačičevo pobudo sestavilo več luteranskih učenjakov iz Magdeburga. Zaradi svoje izvirne kritične zgodovinske metode je delo danes podlaga sodobni protestantski zgodovini cerkve.

še vedno slabo vidijo. Obljubim vam, da vam bo ta knjiga podkurila pod nogami in pred svetom razkrila, da so največji sleparji in malopridneži, kar jih je pod soncem, vaši papeži, ki so podobno kot igralci na srečo goljufivo zamenjali kocke in karte ter spremenili pravi nauk v lažnega. Ilirik ni edini avtor tega pomembnega dela, ampak je piscev še več in vi ste dokazali, da jih ne poznate, saj niste počastili niti enega od njih na vašem seznamu. In če bi radi ugovarjali, da ste obsodili vsaj prvo Ilirikovo knjigo, če že druge ne, odgovarjam, da vam ne bi škodilo, če bi jo malo podrobneje preučili, saj ste jo naslovili *Catalogus testium veritatis ex sanctis patribus*.³⁶² Delo namreč nosi drugačen naslov, ki sem ga navedel zgoraj.

Naj nadaljujem. Sedanji papež Pavel je kot kardinal skupaj s kardinali Contarinijem, Sadoletom, Poleom in še štirimi drugimi uglednimi možmi za Pavla III. spisal knjižico, v kateri so bile med drugimi naslednje ugotovitve: Jezusova cerkev že dolgo časa drvi v pogubo, papeži oprezajo, strižejo z ušesi in okoli sebe zbirajo učitelje, ki bi zadostili njihovim željam, a ne z namenom, da bi postorili tisto, kar je potrebno, marveč da bi s pomočjo teh prebrisancev našli način in pot, da bi še naprej lahko počeli tisto, kar se ne spodobi. Zaradi papežev, kardinalov in škofov naj bi se med pogani preklinjalo Kristusovo ime. Prvi je o tej knjigi v nemščini pisal Luter, potem tisti ugledni učenjak Sturm, večkrat pa sem se nanjo oprl tudi sam, saj so mi prav prišle lepe izpovedi, ki so v prid našim prizadevanjem. Vem, da sem jo dal natisniti trikrat, zadnjič leta 1555, v času, ko so ustoličili omenjenega škofa Chietija,³⁶³ in knjižico sem pospremil s kratkim predgovorom, kjer sem zapisal, da bodo vsi lahko videli, če bo novo izvoljeni papež uresničil nasvete, ki jih je dal svojemu predhodniku. Sedaj so se zadeve razjasnile, saj ste nam s svojim seznamom razkrili in sporočili, da njegova svetost ne bo uresničila nasveta, ki je pravzaprav njen, še več, zapovedala vam je, da ga uvrstite na krivoverski seznam. In kot vrli možje ste tja dodali prav knjigo, ki jo je spisal vaš malik z osmimi drugimi veljaki Rima in nosi naslov *Consilium*

³⁶² Prim. De Bujanda VIII, Index de 1559 in 1564, št. 146.

³⁶³ Papež Pavel IV., izvoljen leta 1555, je bil pred tem škof Chietija.

de emendanda Ecclesia.³⁶⁴ Delo ste torej izobčili, kar je nezaslišano. Upali ste, da teh vaših izpovedi, ki so vas vseskozi boleče zbadale, ljudje ne bodo več brali, če jih boste strašili z izobčenjem in podobnimi burkami. Kaj porečete sedaj Domini Inquisitores? Kaj poreče svet, ko izve za to neznansko hudobijo? Če bi imeli kaj vesti, bi vas moralo biti sram in bi se morali pogrezniti v zemljo. Kje pa! Da bi ugajali vašemu Antikristu, vam ni mar niti za posvetno niti za božjo čast. Sedaj sem vas kanoniziral pred vso Italijo v našem jeziku in bodite prepričani, da bo tudi v mnogih drugih jezikih (v latinščini sem že pisal) mogoče slaviti vaše ravnanje, ki je nezaslišana podlost in nič drugega.

Povem vam še za eno na las podobno knjigo. Papež Hadrijan VI. je leta 1522 poslal abruškega škofa na zbor v Nürnbergu z navodili, v katerih priznava, da pestijo Rimsko cerkev trdovratne bolezni, zlorabe in zmote, ter obljublja, da jih bo na vsak način skušal odpraviti. Omenjena navodila so z naslovom *Legatio Pontificii Oratoris in conventu Norimbergensi* natisnili pred slabimi tridesetimi leti in tudi to knjigo ste (po vaši milosti) na vaših sodiščih obsodili in razglasili za krivoversko. Ne želite si namreč, da bi jo ljudje brali, kar je razumljivo, saj je papež Hadrijan priznal, da je Rimska cerkev skvarjena. Tako vam povem, da bodo ta navodila in že omenjeno knjigo današnjega papeža še bolj brali in iskali, sploh ko se bo razvedelo, da ste ju uvrstili na seznam krivoverskih knjig z namenom, da bi ji vzeli veljavo. Če ne bo šlo drugače, bom za to poskrbel tudi sam in se potrudil, da bosta natisnjeni skupaj, k naslovu pa bom pristavil vašo obsodbo, da bo v ponos in čast vam ter vašemu Antikristu. Žal mi je zgolj, ker ne poznam vseh vaših imen, a nemara jih sčasoma izvem, morda mi jih celo Bog prišepne na uho.

Ob teh knjižicah naj omenim še zgodbo, za katero vam niti malo ne bo pogodu, da jo ohranjam pri življenju in tako opominjam tiste, ki so nanjo pozabili. Papež Pavel III. je leta 1548 poslal v naše kraje tri škofe, in sicer tiste iz Siene, Verone in Firenc, da bi z nekaterimi predlogi pritegnili Nemčijo k verski enotnosti in poslušnosti. Prvi predlog je bil ta, da so brez kakršnegakoli plačila

³⁶⁴ *Consilium de Emendanda Ecclesia* je naslov že omenjenega zaupnega poročila o nepravilnostih in zlorabah v Cerкви, ki ga je po naročilu papeža Pavla III. sestavila skupina visokih prelatov, med njimi tudi Giovanni Pietro Carafa, kasnejši papež Pavel IV. Kot poroča Vergerij, papeži poročila niso upoštevali, kar velja celo za Pavla IV., ki ga je pred tem kot kardinal pomagal sestaviti. Gre torej za zanimivo protislovje, na katerega Vergerij seveda z veseljem opozori. Kot rečeno, so besedilo večkrat na skrivaj dali natisniti protestanti, med prvimi Martin Luter, ki je knjižico pospremil z zbadljivimi opombami, Johannes Sturm ter seveda Vergerij, ki je poskrbel za tri izdaje.

ponudili odvezo in preklic vseh kazni, česar bi bili deležni tisti, ki bi ponižno in s kesanjem prosili za sprejem v naročje rimskega sedeža. Ponudba je bila namenjena predvsem duhovnikom ali menihom, ki niso ravnali v skladu s pravili, a pod pogojem, da se odrečejo ženskam, s katerimi so se poročili. Kako se ob taki ponudbi ne bi do solz nasmejali tako današnji kot prihodnji rodovi? Kot da si naši ne bi želeli drugega kot to, da bi dobili odvezo, saj so se od vas ločili prav zato, ker nimamo tistih, ki odvezo dajejo. In zakaj bi štiri ali pet tisoč duhovnikov in menihov moralo nagnati svoje uboge žene od hiše, če jim je odveza tako ali tako na voljo, sploh če te ni treba plačati? Z naslednjim predlogom so vsem ljudem ponudili možnost in dovoljenje uživanja masla, mlečnih izdelkov, jajc in tudi mesa v času in dneh, ki ste jih prepovedali. Jezus, ste lahko še bolj nerodni in neumni? Čeprav imate več kot sto praznikov na leto, so dobri trije škofi tistim, ki bi jim hoteli izkazati poslušnost, dejali, da lahko brez težav opustijo kar osem ali deset podobnih praznovanj, med katerimi so bili tista sv. Frančiška, sv. Roka in sv. Sebastijana ter podobnih burkežev. Poleg tega so ponujali dovoljenje obhajanja pod obema podobama ter skušali z različnimi uslugami ustreči ljudem s premičnimi in nepremičnimi cerkvenimi posestmi, ki bi se z njimi sporazumeli. Tak je povzetek najbolj odurnega, pokvarjenega in najbolj izdajalskega odloka, ki je bil kdajkoli napisan, ter predlogov, s katerimi so mrzlično hodili naokoli in vabili ljudi, jih prosili ter skušali pridobiti na svojo stran. S podobnimi domislicami so skušali podpreti in ponovno utrditi vaše vedno bolj trhlo kraljestvo, a ko so videli, da jih nihče ne posluša in da se iz njih povsod norčujejo, so se s svojimi bulami vsi poklapani vrnili domov. A naj povem, da mi je (po Gospodovi milosti) v roke prišel izvod tega slastnega odloka, ki sem ga dal natisniti v Baslu z nekaterimi skromnimi postilami, da bi razložil vaše zvijače in pokazal, kakšne brezglave kupčije pravzaprav ponujate. Ker je vaš namen očrnuti in iz rok vsakega človeka iztrgati vse knjige, tako vaše kot druge, ki bi vam lahko prinesle sramoto, vas sprašujem, zakaj na seznamu ni omenjenega odloka. Ta vam je lahko v čast prav toliko, če ne še bolj, kot vaši knjižici *Consilium de emendanda Ecclesia* in *Legatio Pontificii Oratoris*. Toda, ljubi Bog, kako slabo mi služi spomin, saj se mi je šele sedaj utrnilo, da ste to bulo v vseh vaših seznamih popisali in prepovedali, saj ste prepovedali moje pismo, napisano 4. januarja leta '50, o katerem sem že govoril. Vem, da sem tam med drugimi zadevami opisal poskus teh škofov in vsebino odloka ter dodal, da imam izvod, ki sem ga nato poslal v tisk. Če bi vedeli, da sem tako obsirno in posmehljivo pisal o njem, verjetno ne bi bili zadovoljni zgolj s posredno obsodbo, ampak bi ga že na prvem seznamu z velikim vikom in

krikom izrecno prepovedali. To si tudi zasluži, saj vam je v veliko sramoto. Ne vem, kdo je bil tisti šaljivec, ki je prvi predlagal, da sem pošljejo par in pol onih z mitro na glavi in namenom, da bi s temi smešnimi zamislimi dosegli sporazum. Kot je mogoče prebrati v buli, je to podprl ves kardinalski zbor.

Naj omenim še štiri ali pet pomenljivih primerov, v katerih prepovedujete branje vseh knjig, tudi tistih, kjer ni govora o veri, ki so bile v zadnjih štiridesetih letih natisnjene brez imena avtorja, tiskarja ali brez kraja tiskanja, pa tudi brez pisnega dovoljenja škofov, ordinarijev mest ali apostolskega sedeža ali pa vas, inkvizitorjev. Podobno naj bi, kot pravite, veljalo za knjige, ki so v tem času prišle iz tiskarn, kjer so že izdajali krivoverske zadeve. Gre za pravo tiransko in hudičevo besnilo in še huje bi bilo, če bi italijanski vladarji dopustili takšno ravnanje, kar pa se ne bo zgodilo. Tu naj najprej omenim presvetlo beneško gospostvo, ki je dovolj modro, da vam ne bo dovolilo neposrednega vmešavanja in arogantnega gospodarjenja nad njihovo državo, zato tudi ne bodo za vas tlačili njim dragih podanikov. Znano je, da so vas pri teh zadevah že začeli brzdati, in upajmo, da pride kmalu čas, ko bodo še bolj odločno nastopili proti vam. Naj po volji nebeškega Očeta pride in republiki zavlada nov rod senatorjev, načitan že od mladih nog in dojemljiv za stvari, ki jih sodobni nevedneži, rojeni ter vzgojeni v temi, ne poznajo in ne razumejo.

In če pravite, da morajo vaši škofje pregledati knjige, preden bi šle te v tisk, vam odgovarjam, da jih je devet od desetih tako sramotno neukih (vsaj kar se tiče svetih zadev), da se mi smilijo. Tu je nemara izjema zgolj kardinal Pisani,³⁶⁵ škof Padove, Trevisa, Lesine in Novigrada, seveda pa ne gre verjeti, da bi tudi on lahko razsojal o teh zadevah. Pri tem mu pomagati gotovo ne bi mogel tisti častitljivi kanonist Gerardo Busdrago, ki ima svojo škofijo oziroma beneficij nekje v Turčiji, obenem pa je sufratečnoba³⁶⁶ v Padovi, kar je izdajalska navada papeštva. A koliko je med vami škofov, ki bi bili glede nauka kaj boljši in kaj bolj poučeni? In čeprav pozna naš čas veliko izobražencev, ste vseeno tem šemam brez sramu zaupali nalogo, da pregledujejo knjige o veri.

Eden najbolj plemenitih mislecev, kar jih je imela Italija v zadnjem času, je

³⁶⁵ Francesco Pisani (1494–1570) je bil italijanski kardinal in škof. Leta 1524 je postal škof Padove, kasneje pa je bil med drugim tudi apostolski upravnik Novigrada in Trevisa. Čeprav se je zavzemal za nekatere ukrepe, namenjene prenovi duhovščine v Padovi, tam kot škof ni bival in je njihovo uresničevanje prepustil svojim namestnikom.

³⁶⁶ Busdraghi, ki ga Vergerij omenja že v svojem prvem posegu proti della Casi (gl. str. 34), je leta 1552 postal sufragani in generalni vikar Francesca Pisanija, škofa Padove. Istega leta so mu dodelili tudi škofijo mesta Argos na Peloponezu, ki je bil tisti čas pod Otomansko oblastjo.

bil gospod Marc' Antonio Flaminio,³⁶⁷ ki je večino časa preživel v Rimu in je bil prijatelj kardinala Farneseja. Temu je tudi posvetil svoje parafraze o psalmih, ki so sedaj prepovedane in jih Farnese ne brani.³⁶⁸ Zaradi svoje uglajenosti je bil še posebej drag kardinalu Poleu, in ker sem ga dobro poznal, vem, da je zagovarjal prvenstvo Rima. Sedaj pa ste ga tako lepo nagradili in ga postavili ob bok tistim, ki jih imate za največje sovražnike in za najslabše ljudi. Mi pa smo ga z veseljem sprejeli, saj nam je drag in verjamemo, da se je pokesal zaradi svojega velikega greha, ko vas je v tistem pomembnem času vzel v bran, in da je prepustil svojega duha naši sveti veri. In menim, da ste njegova pisma javno obsodili zgolj zaradi enega, ki ga je objavil gospod Dionigio Atanagi v svoji zbirki pisem trinajstih znamenitih mož (o kateri sem nekoliko nepremišljeno pisal sam³⁶⁹ in kar ste tudi prepovedali). Res lep podvig! A zakaj niste prepovedali tudi tistega, kar sem povedal o pismih Tolomea?³⁷⁰ Tam se res nisem podpisal, a sem o njem še bolj marljivo razpravljal in vas verjetno še bolj zbodel. Če se prav spomnim, je v enem govoril o vašem načinu obhajila in zdi se mi, da mu ni bilo všeč, da odrekate kelih laikom in da se mora vaše darovanje nanašati tako na žive kot na mrtve. Prav tako ni verjel v tisto vašo transsubstanciacijo, ki je pravzaprav ena najbolj pošastnih sprememb ali preobrazb in blodenj, kar si jih je mogoče zamisliti. Spet v drugem je pisal o opravičenju, katerega prav tako ni razložil čisto po vaše. A ker ste ga po smrti izobčili, lahko mirno poleg njega izobčite (med drugimi) tudi kardinala Polea, čeprav je tudi ta že mrtev,³⁷¹ in gospoda Alvisa Priulia,³⁷² škofa Brescie, ki je komaj še pri življenju in zlomljenega duha, za kar mi je žal, saj mi je zelo pri srcu. Oba sta bila iz iste moke in podobnih misli

³⁶⁷ Marco Antonio Flaminio (1497–1550) je bil italijanski humanist, izobraženec in pesnik, poznan predvsem po tem, da je jezikovno uredil traktat *Il beneficio di Cristo*.

³⁶⁸ Poleg Flaminievih parafraz in komentarjev o psalmih so na seznamu obsojena tudi njegova pisma in vse pesmi (De Bujanda, VIII, Index de 1559, št. 074.). Obsodba se na seznamu leta 1564, nemara tudi zaradi Vergerijevega komentarja, ne ponovi.

³⁶⁹ Vergerij je zbirko pisem literata Dionigija Atanagija komentiral v delu *Giudicio sopra le lettere di tredici huomini illustri pubblicate da M. Dionigi Atanagi e stampate in Venezia nell'anno 1554*. Vergerijevo knjižico so uvrstili na seznam prepovedanih del leta 1559 in 1564 (št. 362).

³⁷⁰ O pismih literata in škofa Claudia Tolomea je Vergerij spregovoril v spisu *Sopra le lettere volgari di M. Claudio Tolomei Vescovo di Curzola*, [Basel], 1553.

³⁷¹ Kardinal Reginald Pole, eden najvidnejših visokih prelatov iz vrst spiritualov in papeški kandidat na konklavu leta 1549, je umrl leta 1558 v Angliji, kjer je skušal kraljici Mary I. Tudor pomagati pri poskusu restavracije katoliške vere.

³⁷² Alvis Priuli je bil beneški plemič, povezan s krogom spiritualov in še posebej s kardinalom Reginaldom Poleom. Njegovo ime se pojavi tudi v odmevnih inkvizicijskih procesih proti Moroneju, Soranzu in Carnesecchiju.

kot kardinal Morone,³⁷³ katerega ste prav tako po vaše trpinčili, za kar bo hudič trpinčil vas po njegovo.

Kar se tiče Moroneja, bi povprašal, zakaj na seznamu ni mogoče videti knjige, ki so jo natisnili naši v začetku preteklega leta in nosi naslov *Articuli contra Card. Moronum de Luteranismo accusatum & in carcerem coniectum cum scholiis*.³⁷⁴ V njej je namreč dovolj dobro razkrita vaša nadležna marljivost, ko skušate v žolčnem besnilu zatreti vsakega, ki bi zgolj z besedico pokazal, da mu vaše malikovanje in ostudnosti niso po volji. Ker ste na ta spis pozabili, vas opominjam, da ga uvrstite na vašo naslednjo procesijo ob bok knjižici, ki tudi omenja kardinalske ime in jo je napisal Atanasio³⁷⁵ proti nekemu spisu kardinala iz Augsburga in se tiče evharistije. Ta je tako polna hudobij, pohujšanja in odurnosti, da se bo tudi vam obrnil želodec in se dobro izpraznil na vašega prečastitega očeta, ki vam dela večjo sramoto, kot ste si jo naredili že sami.

Med krivoverske knjige ste uvrstili tudi tisto, ki uči, kako se tolaži in oskrbi tistega, ki je v smrtni nevarnosti.³⁷⁶ Za podobno knjigo sem poskrbel tudi sam, ko sem bil še farizej ali nekaj podobnega, in ne vem, kaj je v njej takega, da bi vas motilo. Če ste jo naredili za krivoversko, ker naj bi jo napisal jaz, vam odgovarjam, da ne nosi mojega imena. Večji del je namreč spisal kardinal iz Mantove, kjer sem se tisti čas mudil, človek, ki dobro pozna zadevo, saj gre za bistrega in poduhovljenega misleca. Ta čudoviti um se je znal dobro ogniti kočljivim odlomkom in se z njimi ni kazal pred inkvizitorji in njim podobnimi. A če hočete, ste zelo iznajdljivi pri iskanju sporov in razlogov za napade. Tako hvalite in po drugi strani grajate tisto, kar hočete, in vaša tiranija je danes poznana že vsem.

³⁷³ Leta 1557 so kardinala Giovannija Moroneja po ukazu Pavla IV. zaprli zaradi suma luteranstva. Kardinalska komisija po preiskavi ni našla podlage za obtožbo, a ker Morone ni hotel zapustiti zapora brez papeževega priznanja, da ga je po krivem zaprl, je zapustil ječo šele po Pavlovi smrti avgusta leta 1559. Po izvolitvi Pija IV. decembra 1559 je bilo Moronejevo ime oprano.

³⁷⁴ Pomemben del Vergerijeve propagandne dejavnosti je bilo tudi širjenje uradnih dokumentov papeške kurije, ki jih je pogosto pospremil s kritičnimi komentarji. Med temi izdajami, kjer najdemo tako bule Julija III. kot pisma Pavla IV. in odloke Tridentinskega koncila, je nemara najbolj zanimiva knjižica s skrivnimi obtožbami proti kardinalu Moroneju, ki jih je sestavila inkvizicija leta 1557 in so jo naslednjega leta z Vergerijevo pomočjo natisnili v Tübingenu.

³⁷⁵ Očitno gre za eno od Vergerijevih anonimnih del, a ni znano, za katero.

³⁷⁶ Na seznamu najdemo pod številko 760 anonimno delo z naslovom *Modo e via breve di consolar quelli che stanno in pericolo di morte*. Verjetno gre za italijansko različico dela Kasparja Huberja *Ratio et methodus consolandi periculose decumbentes*. Vergerij sicer trdi, da je avtor italijanskega dela z isto vsebino in podobnim naslovom, ki naj bi ga napisal skupaj s kardinalom Ercolom Gonzago, a ne poznamo ohranjenega primerka.

Neki naslov na seznamu pravi takole: »Modus solemnus & authenticus ad inquirendum etc.«³⁷⁷ Vidim, da ste dokaj marljivi, saj ste našli eno od maloštevilnih knjižic, ki jih je še mogoče najti. Zdi se mi, da imam izvod tudi sam in obljubim vam, da ga natisnem, saj se na ves glas norčuje iz vaših duhovnikov in jih obravnava kot nevedneže, osle in srboriteže.

Na koncu naj opomnim še na nekaj zadev, ki so vsekakor pomembne. Uporabljate namreč stari prevod Biblije, ki se imenuje Vulgata in v katerem je cel kup očitnih napak (njegov avtor naj bi bil Hieronim, čeprav tega ne bi mogli z gotovostjo trditi). Tega ne morete zanikati, saj so, hvala Bogu, na voljo grški in hebrejski viri, ki omogočajo, da ob primerjavi besedil napake takoj prepoznamo. Že pred časom pa so številni vrli možje z različnih koncev Evrope, predvsem pa dobri poznavalci jezika, postregli z nekaterimi prevodi, ki se zdijo bližji izvirnikom ter so bolj točni in primerni, a se jih s skrajno vzvišenostjo oteplate in jih grajate. Če bi vas kdo povprašal, zakaj tako ravnate, mu ne bi znali odgovoriti. Dobro namreč vemo, kaj imate v glavi, koliko učenosti premorete in kakšna sta vaše poznavanje jezikov in presoja. Pri izrekanju sodb in mnenj o podobnih prevodih bi vas morale krasiti prav tovrstne vrline, ki pa jih ne premorete. Vaša obsodba ne temelji na natančnem pregledu in branju virov, zato ne morete trditi, da so drugi prevodi neprimerni in da je pravi samo vaš (tudi če bi bahavo razglašali kaj podobnega, vam ne bi verjeli). V resnici ste sodili brez kakršnegakoli pregleda in znanja, pri čemer se trudite vrniti stvari na začetek in v stanje, v kakršnem so bile pred štiridesetimi leti. To je vaš namen, ki pa ne bo obrodil sadov. In če bi trdili, da ste s tem hoteli uveljaviti odlok vašega Tridentinskega koncila, vam ponudim dva odgovora. Najprej naj povem, da bi lahko ta zbor označili za skrivni sestanek ali zaroto tistih nekaj ljudi, ki so bili tam kot sužnji na verigi Antikrista. Gre za navadno prevaro in očitno tiranijo. Pristavil bi še to, da so tam izdali odlok o prevodih, čeprav niti ena od vaših šem z mitro ne pozna dovolj hebrejskega jezika in kljub temu, da je večini grščina tuja ter da jih ima veliko težave celo z latinščino. Natisnili smo vsa njihova imena, četudi je povsem očitno in jasno, kdo so ti ljudje. In kako so lahko sodili, ne da bi razumeli vire in jezike, iz katerih so prevajali? In jezike, v katere so bili narejeni prevodi? Odlok je torej spisan, ker je tako ukazal papež, ki ga je bilo treba ubogati. Na podoben način in po svoji volji je dal papež v svojih sobanah v Rimu spisati tudi druge odloke ter jih poslal škofom, da jih razglasijo. Tako je s koncili in po

³⁷⁷ Verjetno gre za delo italijanskega teologa Silvestra Mazzolinija (št. 761), ki ga je Vergerij uredil in dal natisniti leta 1553.

božji milosti že vsakdo ve, kako gredo te zadeve, in vedeli bodo tudi prihodnji rodovi. Sram naj bo nekatere pisce, med katerimi je neki Camillo Cauzio, birič in preganjalec tistega dobrega človeka Fonzia,³⁷⁸ ki je pisal o tem norčavem in izprijenem koncilu kot o svetem. Drugi odgovor pa je ta, da vsebuje omenjeni odlok kljub svoji nepravilnosti in gospodovalnosti vseeno nekoliko manj strogo-
sti in tiranije kot pa vaš seznam. Pravi namreč zgolj to, da se Vulgati ni dovoljeno odreči, ne prepoveduje pa branja ostalih prevodov, če bi se to komu zahotelo. Vi pa v seznamu besno zapovedujete, da se drugih prevodov ne sme brati, ne prodajati, ne hraniti doma, kaj šele tiskati, in grozite s kaznimi, kakršne doletijo krivoverce. Torej ste sami spremenili in pohodili odlok vašega skrivnega shoda.

Na tem mestu velja opomniti še na eno od vaših tiranij. Prepovedali ste kakih trideset Svetih pisem in enajst Novih zavez. Dve od treh Biblij in vse Nove zaveze razen kake redke izjeme so prevedli in natisnili deloma v Benetkah, deloma v Lyonu, deloma v Parizu in deloma v Antwerpnu, mestih, kjer se je vaša vera vseskozi ohranila. Nekatere javno tiskajo že deset, druge dvajset in spet tretje že kakih petindvajset let, kar ste tudi jasno dovolili, saj sem že omenil, da je papež Leon s slovesnim pismom odobril Erazmov prevod. Nekateri avtorji prevodov še vedno nosijo kuto ali kapuco in so pri vas, kot sta med drugimi gospod Isidoro Chiari, škof Foligna, in gospod Massimo Teofilo³⁷⁹ iz Firenc. Sedaj pa ste se v svojem besnilu domislili, da jih boste prepovedali vse skupaj, pri čemer vzvišeno in nespametno mislite, da bodo vaše prepovedi upoštevali. To se ne bo zgodilo niti tam, kjer vas pri drugem še ubogajo, in kot sem pojasnil, bodo vaši poskusi in namere, da bi stvari vrnil nazaj v mračno preteklost, neuspešni. Razmislite raje o tem, kar sem vam o teh prevodih povedal, saj menim, da lahko ubranite sloves vaše Vulgate in potlačite ostale le tako, da napnete možgane in nekako dokažete, da je ta bolj skladna s hebrejskimi in grškimi izvorniki kot drugi prevodi. A tega ni mogoče storiti, saj je v resnici slabša. Z vašim ravnanjem prezkušate potrpljenje ljudi in bolj, ko se boste trudili zatirati dobrodušne avtorje

³⁷⁸ Bartolomeo Fonizio (ok. 1502–1562) je bil italijanski menih in reformator, ki so ga po dolgih letih preiskav in procesov zaprli leta 1558 in mu sodili. Smrtno obsodbo so izvršili leta 1562 z utopitvijo v beneški laguni. Vergerij omenja njegove doktrinarne spore z duhovnikom iz Citadelle, Camilom Cauziem, ki je Fonzia večkrat prijavil cerkvenim oblastem in preiskovalcem poslal nekaj njegovih spisov, ki so bili kasneje podlaga za obsodbo.

³⁷⁹ Isidoro Chiari, škof Foligna, in menih Massimo Teofilo sta bila prevajalca Biblije, katerih prevoda se najdeta na seznamu leta 1559 (prim. De Bujanda VIII, Index de 1559, št. 0122 in 0133). Prepovedi prevodov se ne ponovita na seznamu leta 1564, kar ponovno priča o vplivu in odmevnosti Vergerijevega pisanja.

natančnih, jasnih in z viri skladnih prevodov, za večje tirane in hudiče vas bodo imeli in več graje, sovraštva ter težav si boste nakopali na glavo. Povem vam še tole, tudi če bi nam hoteli pokrasti Biblije, napisane v hebrejščini in grščini, je to nemogoče, saj je imel nebeški Oče dober razlog, da nas je spodbujal pri pisanju in tako dolgo ščitil pred številnimi nevarnostmi ta zaklad, da bi vam sedaj, ko ga vsi občudujejo in okušajo, pustil, da ga skrijete. A tudi če bi vam, na primer, to uspelo, ne bi ničesar opravili, ker so se dobri prevodi, kot tudi dobri nauki že razširili in ljudje že uživajo v njihovi prijetnosti in blagodejnosti. In kdo bi pustil kruh in vino, da bi se vrnil k vodi in želodu? Voda in želod pa bi bila še dobra, saj so številni vaši nauki kot kuga in strup za dušo.

In kako ste lahko tako neusmiljeni, hudobni in kruti, da prepovedujete branje božje besede tistim, ki niso imeli priložnosti ali pa zmožnosti, da bi se naučili latinsko? V Italiji gotovo še nismo bili priča ukrepom teh razsežnosti, čeprav so se v Franciji in kje drugje že dogajale podobne reči. S tem ste prav zares razkrili, da so vaša jeza, vaše sovrašтво in vaš boj naperjeni proti čistemu in iskrenemu nauku Kristusa, ki ga vsebuje Sveto pismo. Nočete, da bi ga ljudje razumeli, ker bi lahko razkril malikovalstvo in goljufije, ki ste jih namesto njega vsilili cerkvam. O tiranija, o nesrečno presvetlo gospostvo Benetk in drugi italijanski vladarji, če bodo pustili, da nadenejo njim in njihovim podložnikom ta novi jarem in novo suženjstvo, popolnoma nasprotno božji slavi in v korist samo enemu, ki je pravi Antikrist in pobesneli tiran. A ker jih poznam, vam zagotavljam, da tega ne bodo dovolili, temveč bodo pustili, da vsakdo bere Sveto pismo v jeziku, ki mu je po volji, kot je bila vedno navada na njihovi zemlji in po vsej Italiji. Po drugi strani bodo pustili tudi prosto prodajo do sedaj natisnjenih latinskih Biblij, nikakor pa ne bodo upoštevali tiste vaše zapovedi, ki sem jo označil za brezglavo besnilo in prepoveduje vse knjige, pa najsi bodo filozofske, medicinske, pravne ali kakšne druge, ki bi jih natisnil nekdo, ki je pred tem že izdal kaj proti vam. Če bi vas presvetla gospoda pri tem ubogala, bi morala sčasoma v Benetkah in po drugih svojih posestih prepovedati tudi prodajo pšenice, tkanin, železja, trgovskega blaga in drugih stvari, če bi ugotovili, da je to prišlo od nekoga, ki je sprejel tisto vero, do katere ste tako sovražni. Veste, kaj sumim? Sumim, da skušate zasejati nesoglasje med Italijani in zanetiti spor med prevzvišenim beneškim gospostvom in nemškimi narodom. Ta je namreč Benetkam naklonjen in z vašimi tiranskimi prepovedmi prodaje knjig, tudi tistih, ki niso verske, bi jih radi zapletli v spopad. A ker so Benečani dovolj modri, bodo spregledali vaše namere in vas postregli, kot si zaslužite.

A kar se tiče prepovedi Biblij v ljudskem jeziku, naj vam povem nekaj, za kar sem prepričan, da vam ne bo povšeči, in ker gre za božjo čast, zadevo razkrijem še z večjim veseljem. Omenjali ste italijanščino, nemščino, francoščino, španščino, angleščino in flamščino, jezike, v katerih ni dovoljeno brati Stare in Nove zaveze, in čeprav se imate za vsevedneže ter bi radi bili gospodarji in cenzorji sveta (kar ne boste nikoli, pa če se pretrgate), ste pokazali, da ne veste, v katere druge jezike sta bili Nova zaveza in vsa Biblija še prevedeni. Gre za nadvse pomembno zadevo in pojasnil jo bom, da potolažim vse dobre ljudi, vam pa zmešam štrene.

Slovanski govor razumejo na več concih sveta kot katerikoli drug jezik in zdi se mi, da pokriva kako četrtno Evrope. Govorijo ga ljudstva, ki so potomci ali ostanki Vandalov in sedaj bivajo onkraj reke Labe proti severu. Tako govorijo Poljaki, Čehi, Lužičani, Šlezijci, Moravci in prebivalci blizu reke Vag na Madžarskem, pa tudi Kašubi, Ruteni, Moskoviti, Čerkezi, Rašani, Srbi, Vlahi, Bolgari ter drugi, ki bivajo na tem področju do Konstantinopla, Dalmatinci, Bosanci, Hrvati, Istrani, v rabi je pri Karnih, Kranjcih, Korošcih do reke Drave in Štajercih do Donave ter še pri mnogih drugih. Biblijo so tako že pred kakim letom prevedli in natisnili v rutenskem jeziku, dobil sem jo v mestu Vilna v Litvi, kjer sem videl veliko cerkev Rutenov in precej takih je tudi onkraj reke Dneper. Dodajte torej tudi ta prevod na seznam. Sam sem tudi poskrbel, da so v jezik, ki je najbolj primeren za Karnijo in Kranjsko, prevedli Evangelij sv. Matevža. V isti jezik je Kranjec Primož Trubar prevedel Novo zavezo, ki so jo natisnili v Tübingenu (dodajte tudi ti dve knjigi na seznam).³⁸⁰ Poleg tega je vse Sveto pismo že prevedeno v jezik, ki je nadvse eleganten in bo služil širši rabi, natisnili pa ga bodo v kratkem.³⁸¹ Dodajte tudi te tri, povem pa vam še za en prevod, ki ga morate dati na seznam. Kristus in apostoli so govorili v ljudskem jeziku (tu mi lahko verjamete), ki so ga vsi razumeli, to pa je bil sirski in ne hebrejski jezik,

³⁸⁰ Na Vergerijevem protiseznamu se znajde tudi delo Primoža Trubarja. Z Vergerijevo pomočjo je ta leta 1555 izdal *Ta Evangelij Svetiga Matevža* in dve leti zatem še *Ta prvi deil Tiga noviga testamenta*, prevod Nove zaveze v slovenski jezik. Kot je kasneje potrdil tudi Trubar, slovenščine Vergerij ni dovolj dobro poznal, vseeno pa je priznal, da je jezik »najbolj primeren za Karnijo in za Kranjsko« (»Lingua che più serve alla Carnia e Carniola«).

³⁸¹ V tistem času se je Vergerij zavzemal za prevod Biblije v jezik, ki bi ga razumelo več slovanskih ljudstev, verjetno pa se ta omemba nanaša na hrvaščino. Tudi Trubar leta 1560 v pismu Maksimilijanu Habsburškemu potrdi, da je Vergerij tisti čas naznanjal hrvaški prevod Svetega pisma in se mu obenem pritoži, da s tem prevodom ne bo nič, saj naj Vergerij ne bi znal ne hrvaško ne slovensko prav govoriti in pisati.

kar je jasno razvidno iz svetih spisov. V sirskega jeziku so na stroške presvetlega Ferdinanda pred štirimi leti na Dunaju natisnili Novo zavezo, ki jo je neki Mojzes iz sirskega Mardina podaril škofu v Efezu, in pri katerem so sodelovali škofje in ljudstva Sirije. To je pet prevodov, ki jih niste poznali. Še vedno pa menite, da boste lahko zajezili tok nebeškega nauka, ki ga širijo in ščitijo mnogi kralji, vojvode, vladarji, mnoga svobodna mesta in na tisoče vrlih ter nadvse učenih mož. Teh je več, kot jih je bilo kdajkoli od časa apostolov naprej (o, kako vas težijo te besede, bolijo vas kot sunek v srce, a govorim resnico in ponavljam, da od časa apostolov ni bilo toliko mož, poučenih o svetih spisih, kot jih je v našem času) in nauk se je razširil v mnogih jezikih. Vi pa se raje ukvarjate z vašimi užitki in ne veste, da ste na robu poraza. Ves svet vas graja in prezira, ker tako ravnate in ščitite vaše človeške greznice in prikazni. Za to vam namreč gre. Kar pa se tiče novih jezikov, ki sprejemajo in slavijo Jezusa Kristusa, naj omenim še enega. Gre za madžarščino, v kateri je bilo še nedolgo nazaj komaj kaj zapisanega, sedaj pa so po božji milosti začeli prevajati Novo zavezo ter v njej pisati katekizme in postile, spričo katerih upamo, da bodo (ob božji pomoči) celo Turki spoznali iskreni nauk križanega Jezusa Kristusa in bodo pred vami v nebeškem kraljestvu. Potem je tu še jezik cenjenih gospodov treh lig, ki jih družijo ime Graubünden, v latinskem jeziku pa so jim svoj čas rekli Retijci. Zdelo se je, da njihovega jezika ni mogoče zapisati, saj je skoraj hujši od furlanščine, ki je res neprijetna, čeprav v tej pomembni in častni pokrajini bivajo bistri ljudje. Kljub temu so jezik Graubündna nedavno prelili v pisano besedo. Gre za katekizem gospoda Giacopa Tuzzetta iz Samedana, ki je v Engadinu, pobožnega in modrega moža, brž pripišite tudi tega na seznam. Vidite, koliko prevodov vam ponujam. Pravzaprav na vseh koncih sveta jeziki izpovedujejo pravi nauk božjega Sina in zgolj njemu izkazujejo čast, vi siromaki pa ostajate pri mrhovini in smradu vaših človeških iznajdb, malikovalstva in bogokletstva. Tu se bodo zadeve naposled končale, saj vas je že pred tem norčavam seznamom svet skupaj z vašim papežem kaj malo cenil in vas tako rekoč zaničeval, sedaj pa upam, da bo to sovraštvo zraslo do neba. Od sedaj se vam bodo vsi naši kralji in vladarji z vsemi svojimi pribočniki in služabniki in vsi naši učenjaki, pastirji in profesorji z vsemi svojimi poslušalci in pristaši skušali ob vsaki priložnosti oddolžiti, saj so vas videli, kako ste z veliko oholostjo, besom ter zagrizenostjo skušali potlačiti božjo slavo. Zdi se mi tudi, da vidim v Italiji cel kup ljudi, ki vas grajajo in prebadajo z ostrimi strelicami, ne samo tiskarji, knjigarji ter njihovi trgovski tovariši in prijatelji, ampak tudi neskončna množica mož in žena različnih stanov, tudi

tisti bolj plemeniti, učeni in razsodni. Nekateri zato, ker so sprevideli, da bi jih radi prikrajšali za branje svetih spisov v dobrih prevodih in za ostale dobre knjige, drugi zaradi Boccaccia, tretji zaradi Erazma in četrti spet zaradi česa drugega, vsi pa se zelo pritožujejo. Zatorej vem in napovedujem, da s tem seznamom ne boste dosegli drugega kot vedno večje sovraštvo ter grajo, in navsezadnje ne smete biti razočarani, če bo imel malo ali pa nič učinka in boste zaradi njega po božji volji padli v veliko nemilost. A pomembno je, da bo v prihodnosti zaradi vas več kot šestdeset tiskarjev, ki ste jih nadlegovali, toliko bolj zavzeto tiskalo knjige, ki jih bodo dobili od tistih vrlih obsojenih mož, knjigarji pa jih bodo še bolj marljivo raznašali. Pričakujete lahko veliko neurje z grmenjem in strelami, ki se bo zgrnilo nad vas, in čeprav so te nesreče in ta sramota neprijetne, niso nič v primerjavi z večnimi mukami, ki vas čakajo, če ne boste prenehali s tako hudim preganjanjem lastnega nauka, ki ga je božji Sin prinesel iz očetovega naročja. To je že samo po sebi skrajno resno in strašno, a tu sta še dve okoliščini, spričo katerih je vse skupaj še huje. Najprej naj opomnim, da ste vzeli *Talmud* z vsemi glosami, opombami in razlagami, ki so v tem leglu, kamor so Judje kot odpadke zmetali vse svoje zablode in bogokletstva. Tu so še *Koran*,³⁸² ki vsebuje strašanske brezbožnosti in podlosti mohamedancev, nesnaga nekaterih sekt in nevarnih krivovercev, kot so Servetanci³⁸³ in podobni ter nekromantija z vsemi vražjimi veščinami, čarodejstvi, strupenimi zvarki, zaklinjanji, uroki in prerokbami. Tu so Lukijan iz Samozate, ki se je, kot je znano, norčeval iz vseh ver, potem preklinjanje in umazanije Aretina in della Case ter kvante in malopridnosti različnih piscev, tako starih kot novih. Iz vsega tega ste naredili vaš zvezek in vanj najprej vrgli nauk božjega Sina Jezusa Kristusa, našega Gospoda, ter ga ob najhujši graji obsodili za krivoverskega. In v resnici se je zgodilo prav to. Na istem seznamu in v istem zvezku ste skušali očrniti in (kolikor je v vaši moči) osramotiti nauk, ki smo mu zvesti, ter ga izenačiti z judovskim in turškim ter z vsemi omenjenimi krivoverstvi in podlostmi. O, kakšna ihtava brezglavost in brezbožnost, o, kakšna neznanska sovražnost do Boga in Jezusa Kristusa! Res ste siromaki in veliki nesrečniki! Jasno je, da bo večina vaših prepovedi kmalu

³⁸² Na seznamu najdemo tudi *Talmud* in *Koran*, ki pa v določenih primerih nista prepovedana. Dovoljene so nekatere izdaje brez glos in spremnih besedil proti krščanski veri, in tiste, ki imajo izrecno dovoljenje inkvizitorjev (prim. De Bujanda VIII, Index de 1559 et 1564, št. 453 in 45).

³⁸³ Miguel Servet ali Michael Servetus (1509–1553) je bi španski teolog in vsestranski učenjak. Povezovali so ga z unitarijanci, čeprav ni deloval v okviru kake večje istoimenske ločine. Verval je v enotnost Boga in ni sprejemal dogme Svete trojice. Po obsodbi katoliških oblasti se je umaknil v Ženevo, kjer so ga po sporu s Kalvinom sežgali na grmadi.

pozabljena, saj bo vsakdo ravnal po svoje, z zobmi pa se boste oklepali samo tistih, ki se tikajo knjig našega nauka. Le pazite se Boga!

Druga okoliščina se navezuje na moje odgovore na vaše ostale sezname, kjer sem oštel nekatere knjige in knjižice, polne blata in strupa, ki jim niste preprečili, da bi prišle v roke ubogega ljudstva. Želeli ste namreč, da bi se ljudje še naprej napajali pri malikovanju in bogokletnostih in tako ostali poslušni vam ter sovražni resnici. Te knjige prikrito hvalite in skrivoma ponujate v branje vsakemu, ki bi ga zanimalo. Tako hvalite tiste cvetke svetega Frančiška, za katere sem dejal, da neznansko smrdijo, odobravate *Rožne vence*, *Rožice Biblije*, *Luči vere*, *Marijine čudeže*, loretsko pravljico in druge malopridnosti, zaradi katerih sem vas tako jezno oštel. Povsem očitno je, da bi radi z ognjem in mečem na eni ter z zlaganimi koncili, seznami in podobnimi ukanami na drugi strani pokopali Jezusa Kristusa in njegov pravi nauk. Ob tem se na vse kriplje trudite ohraniti ugled in veljavo vaših ostudnosti, s katerimi bi obdržali moč in nadvlado nad tem svetom. A ponavljam, trudite se zaman, saj je evangelijsko sonce že tako visoko, da ne najdete več sence, kjer bi lahko, skriti pred njegovimi žarki, z vašimi nadležnimi nauki morili duše, kot ste to počeli do sedaj.

A ker sem o vaših zadevah razpravljaj dovolj in precej dlje, kot sem nameiral, vas sedaj pustim pri miru, saj bi rad namenil svoje besede še drugim. O vladarji, o republike Italije, v roke katerih lahko po božji volji pride ta kratek in preprost spis, pri katerem je moje pero vodila božja slava, v imenu večnega Očeta in njegovega edinega sina Jezusa Kristusa naprošam vaša presvetla gospostva, naj bodo previdna s tem seznamom. Gre namreč za vaše večno zdravje, ugled in čast pa tudi za temelje in ohranitev vaših posesti. Kako je s tem, bom pojasnil sedaj. Že štirideset let ni bilo cesarja, kralja ali vladarja, ki ne bi želel, se ne trudil in si ne prizadeval za sklic dobrega koncila, ki bi s svojo veljavo zgladil nesoglasja in utišal številne razprave okoli vere. Tako bi namreč odpravili mnoge nevarnosti, ki nam grozijo, dokler trajajo spori. Znano je, da so vsi papeži od Leona X. večkrat svečano prisegli, da želijo sklic takega koncila, kar velja za Hadrijana VI., Klementa VII., Pavla III., Julija III. in Marcela II. Po neskončnem pregovarjanju, s katerim so namučili številne njihove kardinale in škofe, med katerimi sem bil (da bi pomagal ljudem) tudi sam, so ga deloma celo odprli, čeprav so to storili na najbolj nepravičen način. Ko je papež postal današnji hinavec Pavel IV., je tudi sam mnogim poslancem in vladarjem to obljubil ustno in s pismi, ki jih je poslal na različne konce. Med temi je pismo, naslovljeno na laične senatorje Poljskega kraljestva in napisano prvi dan avgusta

leta 1556, kjer trdi, da bi rad odprl koncil v vsakem primeru in kljub vojni. In v navodilih za kardinala Carafo, ki ga je poslal k presvetlemu kralju Španije z namenom, da bi enega svojih nečakov imenoval za vojvodo Siene, je pozival k miru in trdil, da se zavzema za takojšen sklic zbora. Duše in oči velikega dela sveta so bile torej v velikem pričakovanju tega dobrega (če bi bil sklican zakonito), tolikokrat sveto obljubljenega in tako potrebnega koncila. A kaj je bilo iz tega? Kaj smo dobili namesto vsesplošnega zbora? O sramota, o nepopisna tiranija, po nas so udarili s seznamom, kjer je peščica nevednih nesrečnikov skrajno nesramno in togotno, ne da bi koga poslušala in ne da bi zadevo razumela, objavila krivične in hude sodbe proti dobronamernim ljudem in proti številnim dobrim knjigam našega in preteklega časa! Pravzaprav lahko jasno vidimo, kaj so želeli storiti, saj se vzvišeno pretvarjajo, kot da so opravili delo obljubljenega zbora, tega najvišjega sodišča in najvišjega telesa, in razglašajo, da se jim mora ves svet poslušno ukloniti. O izdajalci, o tirani, in povrh vsega naj bi presvetla gospostva sedaj, če hočejo ali pa ne, seznam sprejela in uveljavila, s čimer bi si umazala roke s krvjo svojih podanikov, če ga ti ne bi hoteli brez oklevanja spoštovati. In če jih vprašate, kaj je z obljubo o vsesplošnem koncilu? Zakaj ga ne skličejo? Zakaj ne pustijo, da pride na dan resnica, preden se začne pobijanje, preden izgubijo življenje vsi ti ljudje? In če bi jim dejali, da so smrtne obsodbe navadna tiranija, bi vam odgovorili (poznam njihove navade): »To je naša volja, dajte nam vašo roko, izvršite ukaz in pokončajte tiste, ki ne spoštujejo seznama. Potem bomo rade volje sklicali koncil.« Je že kdo slišal za hujše zatiranje? Pri tem pogosto odgovarjajo, da so bili zbori že sklicani in da so bile odločitve glede verskih členov našega viharnega časa že sprejete in da zato ni potrebno, da bi se s tem ubadali še enkrat. K temu bi na kratko dodal tri stvari: Zakaj so potem tolikokrat obljubili koncil? Zakaj so ga začeli? Zakaj vseeno pravijo, da ga rade volje skličejo, če so ga že sklicali? Če so že pobili naše ljudi? Čemu bo potem služil ta zbor? To je moj prvi pomislek, naj razkrijem še drugega. Če pravijo, da ni več treba sklicevati koncila zavoljo verskih členov, ki pravzaprav niso bili obravnavani na nobenem zboru, kaj potem storiti, če bi ugotovili (kot je bilo v resnici ugotovljeno), da je bil kakšen člen določen v nasprotju s tistim, kar je naročil božji Sin? Ali naj potlačimo božje navodilo, da bi podprli človeškega, ki mu nasprotuje? Kaj naj bo preizkusni kamen, ko iščemo zlato v svetih naukih, človeški koncili ali božja beseda? Ta je nezmotljiva, koncili pa se lahko motijo in so se pogosto motili. Poglejmo še tretji pomislek. Trditev, da glede že razrešenih členov ni treba sklicevati koncila, pa naj bodo ti razrešeni dobro ali slabo,

je veliko bogokletstvo. Gotovo je namreč, da je v krščanstvo v bližnji preteklosti prišlo malo morje novih stvari, o katerih se ni odločalo na koncilih, ampak so jim botrovali zgolj zloba, pohlep, oblastiželjnost in včasih tudi nevednosti papežev in njihovih služabnikov. Ti skušajo nekako krmariti med tistim, kar je učil božji Sin Jezus Kristus, naš Gospod, ter navadami starih dobrih cerkva, medtem pa se poigravajo s koncili, ki jim služijo za izgovor in pretvezo, da so stvari že rešene in da novi zbori niso več potrebni. Le zakaj se na koncilu ne bi smelo raziskati, s kakšnim namenom se tovrstne umazanije ohranjajo v cerkvah, in kaznovati tistih, ki so si jih izmislili, jih podpirali in zagovarjali? Prazni in lažnivi so torej, presvetli gospodje, vražji izgovori, s katerimi bi se ti radi ognili sramote in posledic, ki bi jih lahko prinesel zakonit koncil. In veste, katere škode in ponižanja se najbolj bojijo? Da bi se sedaj, ko so si postavili meseno kraljestvo in Cerkev, v katerih kot satrapi in tirani teptajo pod seboj celo cesarje, kralje ter vse vas, v katerih se pustijo predvsem častiti, v katerih živijo bolj sprevrženo kot Sardanapal,³⁸⁴ da bi se sedaj ta njihova država, ta njihov paradiž (kot ga tudi sami vidijo) kakorkoli spremenil ali zmanjšal. Bojijo se tudi, da bi razkrili malikovanje in laži, ki so jih iznašli oziroma ohranjali in branili, in da bi se razvedelo za več kot sto tisoč ljudi, ki so jih v zadnjih štiridesetih letih ob pomoči svojih rabljev okrutno pomorili samo zato, ker so izpovedovali pravo vero Jezusa Kristusa in zavračali lažno. Prav zaradi tega strahu nočejo privoliti v vsesplošni in svobodni koncil, kjer bi dobri ljudje lahko povedali svoje, in zato se opirajo na najrazličnejše domisli in zvijače, da do tega ne bi prišlo. Sedaj bi najprej radi uveljavili svoj seznam in hočejo, da bi postali njihovi krvniki ter pobijali, ne da bi pri tem upoštevali druga mnenja ali sodbe. Njihovi nameni so vam že poznani, dobro premislite o svojih dejanjih, presvetli gospodje. Njihova zmota je povsem očitna in v mnogih svojih spisih so priznali, da so njihova življenja, njihove cerkve in nauki pokvarjeni in izrojeni. Kako strašno in nezaslišano grozodejstvo! Ne samo da se nočejo popraviti in prenoviti, ampak hočejo, da pobijate dobre ljudi, ki jih grajajo in oštevajo! Naj vas opomnim, gospodje, da je Bog skozi usta sv. Janeza posvaril tiste, ki so prijateljevali z njegovimi sovražniki, dejal, da morajo proč od njih, in zagrozil, da bodo drugače soudeleženi pri njihovih grehih in jih

³⁸⁴ Sardanapal je bil po nekaterih antičnih virih zadnji vladar Asirskega cesarstva.

bodo prizadele njihove nadloge.³⁸⁵ Ker ste modri, mi teh besed gotovo ni treba posebej razlagati. Gotovo pa drži tole: če želite vztrajati pri obrambi podlosti, malikovanja in tiranije podmazanih obritežev, jim pomagati tlačiti pravo cerkev Jezusa Kristusa, ki je v našem času spet oživela, si boste s tem nakopali božjo jezo in sovraštvo dobršnega dela sveta, ki se prebuja in se je že prebudil ter spoznal resnico. Kako bi ob vsem tem ne spoznali resnice tudi sami, saj vidite, kako hitro se dviga! In tu bodi konec.

³⁸⁵ Prim. Raz 18, 4:

»Nato sem z neba zaslišal drug glas, ki je rekel:
'Pojdi iz njega, ljudstvo moje,
da ne boš soudeleženo pri njegovih grehih
in da te ne prizadenejo njegove nadloge!'«

Vergerijeva cenzura cenzure – inkvizitorjem, tistim, ki posnemajo Nikodema, in onim, ki so pričali za resnico

Papeški nuncij Peter Pavel Vergerij mlajši se je 6. novembra 1535 na službeni poti iz Halleja v Berlin ustavil tudi v Wittenbergu, kjer ga je ob njegovih uradnih zadolžitvah čakal sestanek z Martinom Lutrom. Za srečanje je zaprosil ambiciozni cerkveni diplomat na svoji poti po nemških deželah, kjer je zagovarjal sklic ekumenskega koncila, za katerega si je prizadeval papež Pavel III. Šlo je za povsem osebno pobudo Vergerija, ki je nekoliko odstopala od papeževih navodil, v skladu s katerimi naj bi se nuncij v Nemčiji pogajal s tamkajšnjimi knezi, ne pa s teologi, ki so jim mnogi očitali krivdo za takratne verske spore.

Tudi sicer se je Vergerijeva druga nunciatura po vsebini in pomenu precej razlikovala od prve, ki mu jo je dve leti pred tem pri cesarjevem bratu Ferdinandu na Dunaju zaupal Klement VII. Papež je po bolečem oplenjenju Rima leta 1527 v pogovorih s cesarjem v Bologni razpravljal tudi o možnosti sklica cerkvenega zbora, pri katerem je vztrajal Karel V., a neodločni Medičejec zaradi bojazni pred konciliarističnimi težnjami, na katere bi se lahko oprli protestanti, zamisli ni bil naklonjen. Vseeno pa sta se oba strinjala, da je pred sklicem ekumenskega koncila potrebno pridobiti soglasje vseh krščanskih vladarjev, zato je ob koncu pogajanj v Bologni papež s tem namenom poslal svoje nuncijske pomembnejše evropske dvore. V okviru novega razmerja moči med papežem in cesarjem, ki se je zarisalo po oplenjenju Rima, in občutljive dinamike njunih pogajanj po tem travmatičnem dogodku, se zdi imenovanje razmeroma neizkušenega Vergerija na pomembno mesto dunajskega nuncijskega nekoliko nenavadno. Temu sta verjetno še enkrat več botrovali papeževa slaba presoja takratnih razmer, saj je Klement VII. še vedno zanemarjal protestantsko grožnjo, kot tudi sprememba njegove zunanje politične orientacije. Po cesarjevem odhodu iz Bologne je namreč postopoma začel krepiti stike s Francijo in se oddaljevati od Habsburžanov ter njihovih težav. Vergerijeva prva zadolžitev tako ni bila povezana toliko s pripravami na koncil in s tem povezanimi pogovori, temveč predvsem z ohranjanjem diplomatskih odnosov in tekoče komunikacije med papeškim dvorom in cesarjevim bratom. Se je pa v tem času poblížje seznanil s protestantizmom, ki se je tisti čas širil po severnih deželah, in s prebiranjem knjig, med katerimi so bila tudi luteranska dela, poglobil svoje teološko znanje. O tem pričajo pisma, ki jih je pošiljal v Rim papeškemu tajniku Carnesecchiju. V tistem z datumom

23. januar 1534 zaskrbljeno poroča o knjižici v italijanskem jeziku z naslovom *Il libro della emendation et correction del Stato Christiano*,³⁸⁶ ki jo je dobil Ferdinand iz Augsburga, in opozarja na nevarnost prodora krive vere v Italijo. Nevedoč, da gre za prevod Lutrovega dela, je knjižico poslal v Rim, Carnesecchiju pa pojasnil, da bi bilo treba z vsemi možnimi sredstvi preprečiti branje in prodajo tega nevarnega dela v Italiji. Tako je s Ferdinandovo pomočjo pokupil in uničil vse izvode, ki so bili na voljo v Augsburgu, in k podobnim ukrepom pozval tudi beneške oblasti. Vergerijevi strahovi so bili upravičeni, saj so se v tistem času novi nauki že začeli širiti na ozemlju Beneške republike in njegove rodne Istre.³⁸⁷

V okviru svoje druge nunciature na Ferdinandovem dvoru, na katero ga je januarja 1535 poslal Pavel III., pa je imel Koprčan v zvezi s sklicem koncila bolj pomembne in bolj natančne naloge. Tokrat je tudi verjel, da so papeževe namere o koncilu iskrene, pri čemer se je nadejal, da bodo nemški veljaki med drugim soglašali tudi s Pavlovim predlogom, da se zbor skliče v italijanski Mantovi. Po prvem krogu pogajanj z nemškimi knezi na Bavarskem in delno Frankovskem ter Švabskem se je sicer zdelo, da je Vergerij pridobil soglasje tistih, ki jih je obiskal, a je bila večina njihovih odgovorov vezana na cesarjevo odločitev. Karel je bil glede tega dokaj zadržan, saj je leta 1532 soglašal s Klementovo željo o sklicu koncila na italijanskem ozemlju, na državnem zboru v Speyerju tri leta pred tem pa tiho privolil, da se zbor skliče v Nemčiji. Vergerijevi diplomatski obiski so tako potekali v precejšnji negotovosti in prelaganju odločitve med cesarjem, ki svoje volje ni jasno izrazil, in severnimi vladarji. V takem vzdušju se je 19. julija 1535 odpravil na drugo potovanje, kjer se je imel namen sestati s pomembnejšimi katoliškimi in

³⁸⁶ Kot je Vergerij ugotovil kasneje, je šlo za prevod Lutrovega dela *Krščanskemu plemtvu nemškega rodu o izboljšanju krščanskih razmer* (slovenski prevod v: Martin Luther, *Tukaj stojim – teološko politični spisi* (Ljubljana: Krtina, 2002), 88-99. 23. januarja je Carnesecchiju pisal: »V desetih mesecih, odkar sem tu, sem videl veliko zadev, ki so jih napisali ti krivoverski malopridneži, in zdi se mi, da so vse hudobije in zmote zbrane v tej drobni italijanski knjižici. Menim, da bi lahko zadeva okužila italijansko ljudstvo ter ga povsem skvarila, če ne bo hitro poskrbljeno, da knjige ne bodo brali in prodajali.« (Jacobson Schutte, *Pier Paolo Vergerio e la riforma a Venezia*, 98).

³⁸⁷ Ko je poleti 1534 Vergerij izvedel za širjenje krivoverstva na področju Istre, je papeškemu tajniku svetoval ostrejšje ukrepe: »Slišal sem, da je ta kuga iz Trsta prišla v Piran in se tam dobro naselila ter da so v mestecu neki podleži javno zastrupljevali duhove tistih preprostih ljudi. Monsinor, poznam naravo te dežele, saj je tam moja domovina; če med te neuke duše prodre luteranska sekta, če ta del Italije zboli, bo Vaša Svetost kmalu imela (Bog obvaruj) vse bližnje pokrajine in dežele okužene in skvarjene. [...] Vem, da so nekatere od tistih malopridnežev iz Pirana zaradi tega že poklicali v Benetke, vem pa tudi, da bi morali proti njim ukrepati z večjo strogostjo.« (Jacobson Schutte, *Pier Paolo Vergerio e la riforma a Venezia*, 101).

protestantskimi knezi. Z Dunaja je preko Passaua dosegel Bavarsko, se ustavil v Regensburgu in Nürnbergu, nato pa se je iz Bamberga napotil proti Heidelbergu, kjer se je sestel s palatinskim elektorjem Ludvigom von der Pfalzom. Potem se je iz Speyerja ob Renovem toku odpravil na sever do Coblenza ter se na poti ustavil tudi v Wormsu in Mainzu. Pot ga je nato zanesla do Kölna, Düsseldorfa in Essna, od tam pa naprej na vzhod do Paderborna v Vestfaliji in nekoliko bolj oddaljenega Halleja na Saškem. Tam se je želel sestati s kardinalom iz Mainza, kasneje pa še z njegovim nečakom, elektorjem Brandenburga, Joahimom II., ki je bival v Berlinu. Spričo omenjenega skoka na sever se je odločil, da se pomudi tudi v Wittenbergu, mestecu, ki prikladno leži na pol poti med Hallejem in Berlinom.

Seveda se na tem mestu poraja vprašanje, ali se je Vergerij res moral ustaviti prav tam, kjer je bival Luter. Njegova pojasnila Ricalcatiju, da se mu bližnje vasice niso zdele varne za nočitev, niso prepričljiva, sploh če upoštevamo, da je imel za načrtovanje potovanja precej časa. Bolj verjetna razlaga tega postanka tiči bržkone v nuncijevi muhavosti, njegovi želji po dokazovanju in že takrat dokaj očitni neskromnosti, torej značajskih lastnostih, ki so mu kasneje prinesle več škode kot koristi. Vergerij je nemara računal, da bo Lutra lahko prepričal v nujnost sklica koncila zunaj nemških meja, in mogoče celo upal, da mu bo reformator glede tega pomagal pri prepričevanju nemških veljakov iz šmalkaldske lige. Vseeno pa nuncij pred svojim postankom v Wittenbergu ni hotel, da bi za njegove namere zvedeli v Rimu. Tam so ga namreč zadolžili zgolj za pogajanja s posvetnimi knezi in bi njegovo prekoračitev pooblastil kaj lahko označili za veliko diplomatsko netaktnost.

Dva glavna vira za preučevanje omenjenega srečanja, že omenjeno Vergerijevo pismo papeškemu tajniku Ambrogiu Ricalcatiju in pa zbirka Lutrovih pogovorov z naslovom *Tischreden*, ponujata dve različni, včasih tudi nekoliko pristranski videnji dogodka, ki pa se pri nekaterih zadevah dokaj dobro ujemata. Težko bi, na primer, verjeli Vergerijevi trditvi, da sta ga Luter in Bugenhagen nenapovedano prišla pozdravit v njegove prostore, ko se je pripravljal k obedu, saj ostali zapisi pričajo, da je Vergerij po svojem prihodu Lutra povabil na večerjo in, ker se reformator na prvo povabilo ni odzval, naslednji dan še na zajtrk. Skladni pa sta pričevanji, povezani z Lutrovo zunanjo podobo, s katero je reformator skušal narediti vtis na nuncija in zakriti svojo starost. S tem namenom naj bi na dan srečanja že zgodaj zjutraj odšel k brivcu, saj je hotel z mladostnim videzom Vergeriju in Rimu sporočiti, da imata pred sabo še vedno čilega in nevarnega nasprotnika. Ukana je delovala, saj ga nuncij v svojem pismu opiše kot krepkega

in robustnega človeka, ki ne kaže več kot štirideset let, sicer pa kot neomikanega, arogantnega in pobesnelega moža brez občutka in razsodnosti, ki ima »v sebi nekega hudiča«. ³⁸⁸ Gre za opis, ki se je v veliki meri skladal s tedanjo rimsko percepcijo Lutra kot barbara in razkriva Vergerijevo dožemanje reformatorjev v tistem obdobju. Gotovo je k temu vtisu prispeval tudi sam Luter, ki srečanja in pogovorov ni vzel tako resno kot Vergerij in je, da bi se z njim poigral, name-noma poudaril lastnosti, nad katerimi so se zgražali njegovi nasprotniki. ³⁸⁹ Kot je razvidno iz pričevanj, je s tovrstnim pretiravanjem reformator želel opozoriti tudi na nepopravljiv razkol med vzvišenim Rimom in preprostim protestantskim svetom, ki ga tudi koncil ne bi mogel več odpraviti. Glede cerkvenega zbora je tako odgovoril nunciju:

»Naokoli govorite, da bi radi sklicali koncil, a tega namena v resnici nimate, radi bi nas zgolj pretentali. Če boste ta koncil sklicali, boste tam razpravljali o odvečnih stvareh, kot so meniška kuta, tonzura, hrana in pijača. Te stvari poznamo tudi sami in dobro vemo, da ni nihče opravičen pred Bogom zavoljo posvetnih del.« ³⁹⁰

Zapis je zanimiv, saj kaže precejšnje podobnosti z Vergerijevimi pritožbami čez tridentinski cerkveni zbor po njegovi spreobrnitvi. Tudi Lutrovi dvomi, da bi res lahko sklicali koncil, ki bi mu lahko rekli »svoboden« in »krščanski«, pogosto odmevajo v kasnejših Vergerijevih polemikah in odgovorih piscem seznamov prepovedanih knjig. Luter je bil namreč prepričan, da koncil, ki ga skliče papež, ne more imeti privilegija, da ga v skladu z božjo voljo vodi Sveti duh in je zato zmotljiv ter povsem brez koristi. V tej luči lahko tudi bolje razumemo njegovo poigravanje z Vergerijem, s katerim se je presenetljivo hitro strinjal glede možnosti sklica koncila v Mantovi ali celo v papeški Bologni. Lutra tak koncil seveda ni zanimal in malo verjetno je, da Vergerij ni zaznal njegovega sarkazma, ko mu je Nemeč brez pomisleka potrdil celo svojo udeležbo.

³⁸⁸ *Nuntiaturberichte aus Deutschland 1533-1559*, I, Nuntiaturen des Vergerio 1533–1536, ur. W. Friedensburg (Gotha: Fr. A. Perthes, 1892), 540–541. Prim. tudi: Franco Buzzi, »Pier Paolo Vergerio incontra Lutero a Wittenberg«, v: *Pier Paolo Vergerio il Giovane, un polemista attraverso l'Europa del Cinquecento*, ur. Ugo Rozzo (Udine: Forum, 2000), 3–32.

³⁸⁹ Med drugim je Vergerija zavedel tudi z namenoma slabšo latinščino, da je nuncij vzvišeno zapisal: »Latinsko govori tako slabo, da bi lahko z gotovostjo potrdil, da tiste knjige, ki krožijo naokoli z njegovim imenom in za katere se zdi, da imajo v sebi nekaj lepe latinščine in omikarnosti, niso njegove. Tudi sam je priznal, da navadno ne piše v latinščini, saj zna svoje dovolj dobro povedati v ljudskem jeziku.« (*Nuntiaturberichte aus Deutschland*, I, 541).

³⁹⁰ Martin Luther, *Tischreden, 1531-1546* (Weimar: 1912-1921), 5, 633.

Nunciju je podvig v Wittenbergu vsaj na prvi pogled uspel, in četudi je verjetno razumel reformatorjeve teološke argumente,³⁹¹ se v te ni poglobljal ali o njih razpravljaj, ampak je vestno izpolnjeval papeževa navodila. Prav zaradi razhajanj o teološkem dojemanju koncila in s tem povezani papeževi vlogi pa se je kmalu pokazalo, da je bilo srečanje zgolj nenavadna predstava, v kateri sta oba sogovornika sicer igrala svojo vlogo, a pri tem ostala trdno vsak na svojem bregu. Zanimarjanje tovrstnih vprašanj je zaznamovalo tudi preostanek Vergerijevega potovanja po Nemčiji in njegova pogajanja s protestantskimi knezi, spričo cesar njegova druga nunciatura ni prinesla želenih rezultatov. Po končanih pogajanjih so namreč veljaki šmalkaldske zveze sporočili, da se jim koncil na italijanskih tleh v taki obliki ne zdi več potreben. Vseeno pa kaže, da je srečanje z reformatorjem na Vergeriju pustilo sled, ki se je dokaj očitno pokazala v njegovih razmišljanjih po spreobrnitvi k protestantki veri.

Po koncu diplomatske kariere, ko ga je na mestu nunciija za cesarstvo zamenjal Giovanni Morone, se je Vergerij vrnil v Koper še vedno kot »zagrizen nasprotnik« protestantskega krivoverstva, kar potrdi v svojih zapisih tudi njegov someščan Girolamo Muzio, ki se je kasneje obrnil proti njemu. Kot rečeno, pa so ga v času bivanja na Nemškem vsaj do neke mere zaznamovala srečanja s protestantskimi teologi in njihova dela, poznavanje katerih so mu po vrnitvi v domovino očitali nekateri sonarodnjaki. V četrtem zagovoru dela *Le otto difesioni* lahko tako beremo:

» ... v tistem času sem srečal skoraj vse pisce iz tistih krajev, Lutra, Pomerana, Osiandra, Melanchthona, Bucerja, Kalvina, Struma in druge. Vprašam vas torej, ali imam v okviru službe nunciija in poslanskih zadolžitev dovoljenje brati knjige z vsebino, o kateri sem se moral vsak dan pogovarjati?«³⁹²

Povsem mogoče je, da je njegovo »pravovernost« bolj kot srečanja z omenjenimi teologi načela prav vsebina knjig, ki jih je moral prebrati in občasno tudi pošiljati v Rim. Nekaj informacij o njegovem spreobrnjenju najdemo tudi v delu *Retrattatione del Vergerio*, ki je prvič izšlo leta 1556 in kjer avtor preklicuje svoja

³⁹¹ Prav tam, str. 638. Tudi Luter je opomnil, da je nuncij dobro razumel njegove teološke razlage, a naj tega ne bi priznal zaradi političnega oportunitizma. Spet gre za podobne očitke, kakršne je Vergerij kasneje namenil svojim sonarodnjakom, ki so »videli luč«, a obdržali svoje cerkvene službe.

³⁹² *Le Otto difesioni del Vergerio vescovo di Capodistria* ([Basel: Parco], 1550), Difesa quarta – de libri prohibiti [d7; str. 88].

prepričanja iz časa, ko je nosil škofovsko mitro. Ko ga je Pavel III. postavil za škofa, naj bi bil, kot pravi, še povsem slep ter kasneje zapiše:

»Vem, da sem bil sumljiv, ker sem tako dolgo služboval v Nemčiji kot nuncij ali poslanec. Ko sem začutil, da mi za ovratnik diha inkvizicija, sem menil, da bom lahko odvrnil sume in ubežal nevarnosti, če bom napisal knjigo proti tistim, ki se imenujejo luteranci. Začel sem torej pisati z veliko zavzetostjo in nemirom in med pisanjem ter natančnim tehtanjem besedil svetih spisov, na katere so se opirali papeški nasprotniki, sem čutil, da se mi postopoma odpira srce in razum. Tako sem v kratkem času spremenil mnenje glede skoraj vseh členov ter se zavedel, da sem se namenil zgrabiti resnico.«³⁹³

Težko je z gotovostjo določiti časovni okvir Vergerijevega spreobrnjenja ali pa iskati oprijemljiv začetek tega duhovnega procesa, zagotovo pa pri tem ni šlo za nenadno spremembo, temveč za postopno sovpadanje nekaterih okoliščin. Ena teh je bila nemara tudi spor s papeško kurijo zaradi obveznosti plačevanja pokojnine rojaku Antoniu Eliu, ki jo je moral odtegovati od že tako skromnih prihodkov koprške škofije. Na čelo te je stopil septembra 1536, ko se mu je posrečilo zamenjati modruško škofijo na Hrvaškem, kamor je bil najprej imenovan, s tisto v njegovem rodnem mestu. Sicer pa se od svojega imenovanja pa do leta 1540 Vergerij ni veliko mudil v Kopru, ampak je raje potoval po Italiji in Evropi ter se družil z uglednimi cerkvenimi dostojanstveniki, kot so bili Pietro Bembo, Gasparo Contarini, Ercole Gonzaga in Ippolito d'Este. Verjetno se je med letoma 1539 in 1540 seznanil tudi z gibanjem italijanskega evangelizma,³⁹⁴ verskega gibanja, ki je nastalo na miselni zapuščini Savonarole in Egidia da Viterba ter se razmahnilo pod vplivom španskega mistika Juana de Valdésa, ki je svoja zadnja leta preživel v Neaplju. Značilnosti tega gibanja, v katerega so bili vključeni predvsem aristokrati, sta bili nedogmatičnost ter neorganiziranost, in čeprav se je ravnalo po nekaterih naukih, ki so bili blizu luteranskim, bi ga lahko označili za povsem samosvojo miselnost. Vergerij se je decembra 1539

³⁹³ *Retrattatione del Vergerio*, Tübingen ([Morhart], 1558), c2 [str. 7; 36-37].

³⁹⁴ Prim. Jacobson Schutte, *Pier Paolo Vergerio*, str. 180-199. Kot opozarja Schuttejeva, je izraz evangelizem novejšega izvora, saj je nastal na začetku 20. stoletja in se je najprej nanašal na tovrstno gibanje v Franciji. Kaže, da je bil katoliški zgodovinar Hubert Jedin prvi, ki je opozoril, da bi izraz lahko uporabili tudi za podobna gibanja v Italiji pred Tridentinskim koncilom.

mudil v Rimu in se pogovarjal s kardinali Contarinijem, Poleom³⁹⁵ in Fregosom ter pesnico Vittorio Colonna in drugimi *spirituali*, povsem možno pa je tudi, da je tam spoznal Marcantonia Flaminia, ki je tisti čas urejal besedilo knjižice *Beneficio di Cristo*. Omenjene osebnosti je družilo preučevanje in razpravljanje o Svetem pismu ter delih prvih cerkvenih očetov in nekateri so, kot je kasneje ugotovil, razmišljali celo o nauku opravičenja po veri. Naslednje leto je kardinala d'Este spremljal na francoski dvor in se v pogovorih s kraljevo sestro Margareto Navarsko še bolj poglobil v duhovnost evangelizma in neoplatonizma. Zdi se, da je v tem času prvič podvomil, da bi versko prenavo lahko prinesli le zbori in javne razprave, ter začel razmišljati o reformi na temelju nove notranje usmeritve pod vodstvom nekaterih razsvetljenih izbrancev. Tovrstna razmišljanja, potovanja in nova poznanstva so gotovo še dodatno prispevala k njegovemu duhovnemu oblikovanju. Vseeno pa v tistem času še ni opustil diplomatskih ambicij in sanj o obnovitvi verske enotnosti, ki so ga konec leta 1540 spodbudile, da je kot zastopnik francoskega kralja Franca I. prišel v Worms. Tam je spet zagovarjal potrebo po koncilu in se pogovarjal s protestantskimi teologi, nato pa se odpravil še na pogajanja v Regensburg, a od tam odšel, verjetno zaradi nenaklonjenosti rimskih predstavnikov, že pred začetkom pogovorov. Njegova poznanstva in samovoljno ravnanje so v Rimu tisti čas že vzbudili prve sume, in ker se je s tožbo uprl izplačevanju rente Eliu, tajniku papeževega vnuka, se je zameril tudi vplivni rodbini Farnese.

Poleti leta 1541 se je Vergerij po dolgi odsotnosti vrnil v Koper in se posvetil svoji škofiji. Od vrnitve pa vse do pomladi leta 1545 se je trudil izboljšati tamkajšnje razmere, dvigniti raven duhovnosti med prebivalci ter skušal odpraviti nekatere neprimerne navade nižjega klera ter tamkajšnjih menihov. Pri opravljanju svoje službe se je že od začetka ravnal po smernicah poročila *Consilium de emendanda Ecclesia*, ki ga je za Pavla III. pripravila skupina kardinalov pod

³⁹⁵ Nemara je med imeni kardinalov še najbolj zanimivo ime angleškega kardinala Reginalda Polea, ki je kasneje v Viterbu okoli sebe zbral krog somišljenikov, tako imenovanih *spiritualov*, med katerimi so bili tudi pomembni kleriki. Prav tam, v visoki in poduhovljeni družbi, imenovani *Ecclesia Viterbiensis*, so leta 1542 za tisk pripravili knjižico *Il beneficio di Cristo*, ki velja za enega najpomembnejših spisov italijanske reformacije in katere glavni nauk je opravičenje po veri. Delo so prvič natisnili v Benetkah leta 1543, potem ko je izvirno besedilo benediktinca Fontaninija, ki je nastalo v Valdésovem krogu v Neaplju, uredil ugledni literat Marcantonio Flaminio in mu verjetno dodal nekatere misli iz Kalvinove *Institutio*. Če gre verjeti Vergeriju, naj bi v prvih šestih letih samo v Benetkah prodali kar 40.000 izvodov omenjene knjižice, ki se je leta 1549 znašla na prvem italijanskem seznamu prepovedanih knjig.

vodstvom Gaspara Contarinija in je obravnavalo vprašanje različnih zlorab znotraj Rimske cerkve. Zaupno besedilo iz leta 1537, katerega priporočil papež ni upošteval, je kmalu prišlo v roke protestantov, ki so ga z veseljem tiskali, pogosto pa ga omenja tudi Vergerij v svojih polemikah s pisci seznamov. Verjetno je koprski škof v tistem času tudi že sprejel nauk opravičenja po veri, o čemer pričajo njegova pisma, še posebej dopisovanje z Margareto Navarsko iz leta 1543. Kaže, da je bilo v tistem času njegovo razmišljanje blizu pobudam tistih visokih klerikov, ki so sprejeli nekatere nove nauke in se trudili za prenovo Cerkve v okviru dialoga s protestanti. Vseeno pa ni dovolj podatkov, da bi lahko njegovo delovanje primerjali s prizadevanji vidnejših predstavnikov te struje, kot je bil Gian Matteo Giberti, ki je v Veroni skušal uresničiti svojo reformo verskega življenja.³⁹⁶ Tudi sam Vergerij o Gibertiju ni imel najboljšega mnenja in ga je v kasnejših zapisih označil za »eno odličnih mask in za škofa zgolj po imenu«. ³⁹⁷ Reforme, po katerih je tako slovel, naj bi po njegovem sicer bile preudarno zastavljene, a naj se ne bi oddaljile od tradicionalnega rimskega okvirja. Šlo naj bi predvsem za »pomivanje stranišča«. ³⁹⁸ O tovrstnih kritikah, ki jih je Vergerij namenil nekaterim »reformnim« italijanskim prelatom, se bomo pomudili nekoliko kasneje. Sicer pa njegove stroge ukrepe v Kopru že leta 1439, ko se je škof začasno ustavil v domačem mestu, omenja Pietro Aretino, ko piše kardinalu Trenta, da je Peter Pavel iz škofovskih dvoran in sob pobral vse okrasje, da bi opremil zakristijo ter stolno cerkev, in omenja skromnost, ki jo je škof prinesel še iz Nemčije. ³⁹⁹

Ko je Vergerij skušal uveljavljati svoje ukrepe in se v Kopru zapletal v prepire, so se razmere za italijanske *spirituale* občutno poslabšale. K temu sta leta 1542 prispevali ustanovitev rimske inkvizicije, ki se je razmahnila pod okriljem Gian Pietra Carafe, in Contarinijeva smrt. Ko sta istega leta Ochino in Vermigli pobegnili v Švico kot potrjena protestanta, je sum krivoverstva kmalu padel tudi

³⁹⁶ Več o podobnosti med Gibertijevo Verono in njegovimi poskusi reforme v tem mestu ter Vergerijevim delovanjem v Kopru v: Jacobson Schutte, *Pier Paolo Vergerio*, VI, 241-291.

³⁹⁷ *Giudizio sopra le lettere di tredici huomini illustri pubblicate da M. Dionigi Atanagi* (Tübingen: 1555), c. [A6] v. Kot že navedeno, gre za eno Vergerijevih anonimnih del, ki vsebuje komentar zbirke pisem uglednih moških, ki jo je leto pred tem objavil Dionigi Atanagi v Rimu. Prim. tudi: Silvano Cavazza, »Quei che vogliono Cristo senza croce - Vergerio e i prelati riformatori Italiani«, v: *Pier Paolo Vergerio il Giovane, un polemista attraverso l'Europa del Cinquecento*, ur. Ugo Rozzo (Udine: forum 2000), 111.

³⁹⁸ *Giudizio*, c. [A6] v.

³⁹⁹ Pietro Aretino, *Lettere*, ur. Paolo Procaccioli (Roma: Salerno, 1997), II, pismo 97, 102-104.

na Polea, Gibertija, Vittorio Colonna in druge. Tako so se nekateri iz omenjenih krogov odločili, da prikrijejo svoja prepričanja in počakajo na koncil, ki bi razrešil spore glede naukov. Vergerij sicer ni imel neposrednih stikov z Ochinom in Vermiglijem, gotovo pa so novice o dogodkih tistega leta dosegle tudi nekoliko odmaknjeni Koper. Tako je zanimivo, da se ni odločil posnemati ostalih *spiritualov*, ki so večinoma previdno utihnili, ampak je svojo dejavnost v koprski škofiji še okrepil. Prvi odzivi na njegovo delovanje so tako prišli s strani tamkajšnjih frančiškanov, ki so decembra leta 1544 pisali v Benetke nunciju Giovanniju della Casi in se pritožili, da je škof, ki bi moral pasti svoje ovčice, postal krvoločni volk in da po mestu širi nauke luteranske sekte. Prijateljem in znancem naj bi razglašal, da vice ne obstajajo, se norčeval iz birme, posvetitev cerkva in posta ter dejal, da Krištof in Jurij nista prava svetnika. Prav tako naj bi s prižnice vpil, da so prošnje k svetnikom odvečna navada, in govoril čez papeško oblast.⁴⁰⁰ Po omenjeni prijavi so se proti Vergeriju začele preiskave, ki so se vlekli nekaj let in v veliki meri prispevale k njegovi zamenjavi na čelu koprške škofije ter begu iz domovine leta 1549. Proti obtožbam je koprski škof napisal obsežen zagovor z naslovom *Otto difesioni*, ki ga je objavil osem mesecev po svojem odhodu iz Italije, svoje delovanje v Kopru pa je tisti čas popisal med drugim tudi v besedilu *Della afflittione et persecutione fatta sopra quei di Capodistria*, kjer beremo:

»Še pred nekaj leti se je mesto Koper utapljal v morju zlorab in praznoverij in v malo ljudeh sta bili tista luč in tista volja po duhovni prenovi, ki jo potrebuje vsak kristjan. Tisti nesrečni duhovni in fratri, ki so hoteli imeti oblast, so duše hranili z nauki, ki so podobni oni navlaki, s katero imajo navado okrasiti cerkve za njihove praznike [...] Bog in njegova neskončna dobrotta sta mi v tistem času življenja naklonila iskrico duha in luči, da sem lahko videl, da smo skupaj s to ubogo čredo skrenili s poti in se oklepali številnih praznih in brezbožnih stvari. Zato mi je na srce položil, da sem stopil na prižnico in začel pridigati in tri ali štiri leta sem pridigal dvajsetkrat ali tridesetkrat na leto. [...] Ena in edina dobra Cerkev je tista, ki je utemeljena na apostolih. Na tem temelju sem dejal svoji čredi, da so v preteklem času nekatere javne in manj javne osebe brez nauka in duha v krščanstvo prinesle razne nespodobnosti in burke, ki nimajo nič skupnega s tistim, kar so učili Jezus, apostoli in sveti očetje, učitelji apostolskega nauka [...] Bog mi je tudi pomagal, da sem lahko odkril res imenitno hudobijo, ki so jo nekateri fratri naredili iz čudežnega prikazovanja in zaradi katere so mestne oblasti zaprle tri osebe, ki so lagale,

⁴⁰⁰ Prim. Jacobson Schutte, *Pier Paolo Vergerio*, 257-258.

da so videle Marijo. Res je, da so jo fratri, ki so si izmislili to malopridnost, odnesli brez kazni, za kar je poskrbel legat, ki se je pustil podkupiti.«⁴⁰¹

Še bolj zabavna je zgodba o mladem frančiškanku in poročeni ženski, ki sta imela razmerje in se jima je rodil otrok. Ker je bilo jasno, da ženskin soprog, ki je bil v času otrokovega spočetja v tujini, ni mogel biti njegov oče, jo je menih prepričal, da se ji je v eni od frančiškanskih cerkva prikazala Marija in ji podarila otroka. Ko so se prebivalci iz vseh bližnjih mest začeli zgrinjati na kraj čudeža, so menihi tam podjetno pobirali prispevke.⁴⁰² Tokrat je bil Vergerij bolj uspešen, saj je zadevo, ki se zdi, kot bi bila prepisana iz Boccaccievega *Dekameron*, razkril in dosegel, da so krivce kaznovali.

Pri prvi preiskavi proti Vergeriju je šlo torej predvsem za spor s frančiškani, ki so bili škofu nenaklonjeni že odkar sta jih njegov bratranec Otonello Vida in pristaš Girolamo Zarotto leta 1539 naznanila beneškim oblastem zaradi njihovega neprimerne družjenja s tamkajšnjimi klarisami. Vergerijevo rohnenje proti svetnikom je spor še zaostriilo in od njega oddaljilo veliko meščanov, ki niso razumeli, zakaj jim škof jemlje zaščitnike, premešča njihove kipe in prepoveduje, da bi k njim molili. Obtožen je bil tudi, da je duhovščini prepovedal govoriti o vicah, pobirati denar za maše, krste in pogrebe ter da je svetoval ljudem, da se izpovejo pri Bogu in ne pri pohlepni fratih, ki prodajajo odpustke.

Seveda pa se Vergerij pri svojem delovanju ni osredotočal zgolj na odpravo zlorab, ampak je širil tudi nauke *spiritualov*, ki v odročni Istri skorajda niso bili poznani in so bili tako sprejeti z mešanimi odzivi. Tako so mu očitali, da je zanikal svobodno voljo človeka pri dobrih delih in trdil, da se do odveze ne pride z njimi, temveč zgolj z vero. Odveza naj bi bila, kot je razglašal, božji dar, ki ga je za človeka priboril Jezus s svojo žrtvijo. Širil naj bi tudi nekatere sporne knjige iz Nemčije, kot tudi iz Italije, med katerimi sta bili *Sommario della sacra scrittura* in *Beneficio di Cristo*. Knjižica, ki je bila Vergeriju vseskozi zelo pri srcu, se opira na mistično teologijo Španca Juana de Valdésa in je blizu misli severnih reformatorjev, a bi jo težko uvrstili v okvir luteranske, kalvinistične ali katere druge od protestantskih veroizpovedi. Je namreč značilen proizvod italijanskih razmer, kjer je reformacija zaradi specifične geopolitike ubrala povsem svojo pot. Očitki, da gre za luteransko knjigo, kot so trdili Vergerijevi obtoževalci, so bili torej neutemeljeni in tudi sam škof je opomnil, da v Italiji tisti čas ni bila prepovedana.

⁴⁰¹ *Della afflittione et persecutione fatta sopra quei di Capodistria* ([Poschiavo: Dolfino Landolfi, 1449]), a2-b1.

⁴⁰² Prim. Jacobson Schutte, *Pier Paolo Vergerio*, 262-263.

Poleg te je, kot pričajo viri, imel pri sebi tudi knjige *Medicina dell'anima*, italijanski prevod besedila Urbana Rhegiusa, Curionejevo italijansko različico dela *Pasquino in estasi* in Ochinove pridige. Svoje poznavanje tovrstne literature je Vergerij poglobil v času bivanja v Mantovi in tamkajšnjem benediktinskem samostanu, ko se je med letoma 1544 in 1545 pred preiskovalci zatekel k vplivnemu prijatelju Ercolu Gonzagi. Na mantovskem je tako prebil devet mesecev in v tem času je nastalo tudi pomenljivo besedilo govora oziroma pisma, katerega naslovnik je bil Francesco Donà, novi beneški dož. Kot trdi Rozzo,⁴⁰³ bi lahko govor označili za enega ključnih dokumentov pri preučevanju Vergerijevega spreobrnjenja, saj priča o trenutku, ko naj bi škof presegel zamisli *spiritualov* in odločno stopil na protestantsko stran. Pismo je Vergerij poslal dožu decembra 1545, dve leti kasneje pa verjetno sam poskrbel, da se natisne,⁴⁰⁴ kar priča o jasni nameri, da svoja prepričanja deli s širšo javnostjo. Čas med nastankom in javno objavo pisma je zanimiv tudi zato, ker se je ravno v tem času proti njemu razmahnil proces, zaradi katerega so ga na njegovo veliko razočaranje nagnali s koncila. Izgon iz Trenta, za katerega je poskrbel Cervini, je bil za škofa, ki je tja prišel 21. januarja 1546, veliko razočaranje, saj so mu odvzeli glas na zboru, za katerega se je vseskozi tako goreče zavzemal.⁴⁰⁵ V pismu Vergerij poziva doža, da se postavi na čelo verske preнове v Italiji, kot so to storili veljaki v Nemčiji, saj naj bi bil verski preporod ključen za dobro delovanje države. Besedilo jasno razkriva zavračanje koncepta Cerkve kot hierarhično urejenega telesa pod papeževim vodstvom in poudarja pomembnost politične oblasti pri uresničevanju resnične cerkvene preнове. Gre torej za luteranski pogled na ustroj Cerkve

⁴⁰³ Ugo Rozzo, »La lettera al doge Francesco Donà del 1545 e il problema politico della riforma in Italia«, *Acta histriae*, VII/8, (1999). Rozzo tako ne deli mnenja Schuttejeve, da naj bi Vergerij ostal katolik skoraj do časa, ko je zapustil Italijo, ampak naj bi, kot pravi, sprejel protestantizem že prej. Tej ugotovitvi kasneje deloma pritrudi tudi Schuttejeva v uvodu italijanskega prevoda svoje knjige (prim. Jacobson Schutte, *Pier Paolo Vergerio*, 9).

⁴⁰⁴ Pismo je izšlo v delu *Orationi diverse et nuove di eccellentissimi auttori*, ki ga je leta 1547 v Firencah dal natisniti Anton Francesco Doni in nosi naslov »Oratione di monsignor Vergerio, vescovo di Capodistria, al principe di Vinegia«.

⁴⁰⁵ Epizodo in Cervinijevo vlogo pri njegovem izgonu Vergerij popiše v posegu proti seznamu della Case (gl. str. 36). Vergerij se je leta 1546 dvakrat skušal udeležiti Tridentinskega koncila in tam zagovarjati svoja stališča, a so mu sodelovanje na zboru prepovedali zaradi preiskave, ki so jo pred tem sprožili proti njemu. Čeprav je bil v Tridentu med papeškimi legati tudi kardinal Reginald Pole, ki mu je nekdaj pomenil oporno točko, mu ta pri njegovih poskusih ni pomagal. Kasneje je Vergerij očital Poleu pasivnost, pretvarjanje in uklanjanje papežu. Verjetno so grenke besede, ki jih Vergerij nameni koncilu, tudi posledica omenjene izgube podpore nekaterih visokih prelatov in spoznanja, da preнове Cerkve ni mogoče začeti od znotraj.

v okviru posvetne države, ki je v ostrem nasprotju s katoliškimi zamislivi o univerzalni in brezčasni Cerkvi. Še več, Vergerijeva izbira besed na nekaterih mestih celo kaže podobnost z izrazjem v Lutrovem delu *Krščanskemu plemstvu nemškega rodu o izboljšanju krščanskih razmer*, knjigi, ki jo je še pred nekaj leti želel izbrisati z obličja zemlje. Malokdo si je v Italiji tisti čas upal podeliti tako pomembno vlogo posvetni oblasti, pri čemer sta izjemi nemara zgolj Ochino in Curione. Koprski škof je tisti čas še verjel v mit Benetk, ki bi zavljo svoje lege, tiskarske dejavnosti in političnih razmer lahko postale središče in izhodišče širjenja nove vere, za katerim bi stala sama vlada republike. Kot rečeno, podobno razmišljanje zasledimo v Curionejevem *Pasquinu*, satiričnem dialogu, ki je prav tako vseboval poziv beneškim oblastem, da se uprejo papeški tiraniji in sprejmejo evangelij Jezusa Kristusa, ter v pismu Ochina, ki je decembra 1542 iz Ženeve pozval vlado republike, naj ne preganja pričevalcev resnice.

A razvoj dogodkov se je zasukal v drugo smer. Že februarja leta 1543 je Consiglio dei dieci zaradi pritiskov iz Rima sprejel odlok, ki je prepovedoval tiskanje in prodajo knjig »contro l'honor del signor Dio e della fede christiana«. Leta 1547 so po porazu šmalkaldske lige pri Mühlbergu in sprejetju tridentinskega odloka o opravičenju v Benetkah ustanovili magistraturo Tre savi sopra l'eresia, katere naloga je bila pomagati cerkvenemu sodišču in nadzorovati organe inkvizicije. Vedno več je bilo zasegov knjig, leta 1548 so na Rialtu pred očmi javnosti sežgali 1.400 zvezkov in leto kasneje, ko je bil Vergerij že na poti v izgnanstvo, so na pobudo nuncija Giovannijsa della Case objavili prvi italijanski seznam prepovedanih knjig.

Preden pa se pomudimo pri dogodkih, ki so neposredno vplivali na Vergerijev beg, velja omeniti še zanimiv zapis Paola Sarpija, saj je tudi on Vergerijevo epizodo na koncilu tesno povezal z njegovim odhodom iz Italije:

»Ko je videl, da je njegov prihod v Trento povzročil veliko zgražanje, je po nekaj dneh odšel in se namenil vrniti v škofijo, saj je menil, da so se tam ljudje že pomirili. A ko je prišel v Benetke, mu niso dovolili obiskati nuncija, ki je iz Rima dobil ukaz, da proti njemu sproži proces. Zaradi jeze, strahu ali pa česa drugega je tako nekaj mesecev zatem zapustil Italijo.«⁴⁰⁶

Seveda so na škofovo odločitev vplivali tudi drugi dogodki. Razlaga opravičenja, ki so jo sprejeli na koncilu 13. januarja 1547, je onemogočila vsako možnost dialoga s protestanti, poraz šmalkaldske lige aprila istega leta pa je pomenil,

⁴⁰⁶ Paolo Sarpi, *Istoria del concilio Tridentino* (Torino: Einaudi, 2011), 266-267.

da zagovorniki reformnih pobud v Italiji niso mogli več računati na zunanjo pomoč. Seveda ga je v veliki meri zaznamoval tudi proces, ki so ga proti njemu sprožili decembra 1544 in je trajal več kot štiri leta. Ta bi se kaj lahko končal tudi z oprostivijo, saj je bilo večino obtožb, predvsem tistih, povezanih z širjenjem luteranskih besedil in nauk, težko dokazati, kar je ugotovil tudi della Casa. Verjetno pa je tehtnico v škofovo škodo prevesilo obrekovanje, za katerim naj bi po izjavah nekaterih prič stal Vergerij in se je tikalo družine Farnese ter samega papeža. Peter Pavel naj bi govoril o papeževem dvoru kot o javni hiši in celo trdil, da je papežev sin na izjemno krut način posilil mladega škofa Fana, Cosima Gherija, ki si je zaradi ponižanja nekaj mesecev zatem s strupom vzel življenje.⁴⁰⁷ Zgodba je krožila po Italiji že od leta 1537 in v času Vergerijevega procesa gotovo ni sodila med novice, seveda pa je razumljivo, da papežu in njegovi rodbini ni bila po godu. Verjetno je motila tudi della Casa, saj bi lahko usmerila pozornost na njegove mladostne literarne poskuse, v katerih je opeval istospolna nagnjenja, kar mu je Vergerij kasneje večkrat očital. Kot rečeno, so te obtožbe pospešile obsodbo in tako mu je della Casa julija 1548 prepovedal bivanje v škofiji in ostalih beneških ozemljih Istre. K takemu razpletu procesa je istega leta prispevalo tudi imenovanje Koprčana Annibala Grisonia za apostolskega komisarja z nalogo, da izkorenini krivoverstvo v Istri. Da bi zbral čim več pričevanj, je ta v Kopru in Piranu zaslišal skoraj dvesto in v Puli, kjer je pred tem škofijo vodil Petrov brat Giambattista, kakih osemdeset oseb. Zavaljo sovraštva do Vergerijev naj bi tudi vplival na priče in ponarejal njihove izjave, Koprčanom pa celo svetoval, da svojega škofa kamenjajo, če bi ga videli.

Zadnje poglavje Vergerijeve osebne in duhovne preobrazbe se je odvijalo v Padovi, kjer je bil škof priča drami pravnikarja Francesca Spiere, ki je v veliki meri povzemala tedanja verska občutja v Italiji. Spiero so prijaviли inkviziciji in ta je v dobro svoje družine preklical svoja reformirana prepričanja ter plačal denarno kazen, nedolgo zatem pa je zabredel v globoko duhovno krizo. Verjel je, da je zaradi preklica izgubil možnost odrešenja in tako postal nesrečna priča velikega misterija predestinacije. Med številnimi ljudmi, ki so bolnika obiskovali in ga tolažili, je bil tudi Vergerij, ki naj bi bil pri njem, kot je sam povedal, več kot petnajstkrat. Ko je nesrečnik v blodnjah izdihnil, je to gotovo prizadelo tudi škofa, ki je, če gre verjeti njegovim zapisom, menil, da je Bog kaznoval Spiero in tako poslal sporočilo vsem, ki bi ga zatajili. Gotovo je o njegovi usodi razmišljal tudi sam in premleval posledice, ki bi mu jih lahko prineslo podobno ravnanje pred

⁴⁰⁷ Zgodba je med drugim opisana v: Jacobson Schutte, *Pier Paolo Vergerio*, 295-296.

inkvizitorji. Dve leti kasneje je Martinu Borrhausu zaupal, da se ne bi odločil za pot čez Alpe, če ne bi bilo Francesca Spiere, podobne misli pa zasledimo tudi v njegovem posegu proti seznamu della Case:

»Naj potrdim, da nisem nikoli videl ali slišal stvari, ki bi bila bolj strašna in po drugi strani bolj koristna za mojo dušo. In naj bo blagoslovljen moj Gospod, ki je poskrbel, da se moje meso ni uklonilo tistim, ki so me preganjali in mi povzročali tegobe, da se nisem pogodil, se preoblekel ali ga nečastno zatajil. Ne samo da sem zrasel v Duhu, ki mi je razkril, kakšno bo moje veselje, če se odrečem vsem častem, mitram in bogastvu sveta, postal sem tudi trden v izpovedovanju njegovega nauka v pravi in čisti obliki. Ni bilo dovolj, da sem se o tem poučil v svetih spisih, vse skupaj sem moral izkusiti in videti Njegovo jezo, če nekdo zanika tisto resnico, ki mu jo je razkril kot največjo uslugo. Pri njegovi slavi priznavam, da so me različne strani vabile v Rim hvalit vse njihove uredbe, institucije, obrede in domisli kot apostolske in prave. Ob vsem tem bi meso, ki je željno posvetne slave ter se boji obrekovanja ter neugodja, kaj lahko podleglo in me prepričalo, da se res odpravim tja, se pretvarjam, se pogodim, če ne bi zame poskrbel moj nebeški Oče in mi po svoji veliki milosti dovolil gledati in poslušati Francesca Spiero«.

Iz navedenega besedila bi lahko sklepali, da so Vergerijevi zapisi in razmišljanja o omenjeni epizodi iskreni in da Spierove zgodbe ni videl zgolj kot priročno orodje za širjenje svoje propagande. Vsekakor pa bi to nelagodno izkušnjo lahko označili za simboličen zaključek težavne poti, ki jo je moral prehoditi od začetka procesa in bolečega izгона iz Trenta in na kateri je doživel niz »razsvetljenj«. Zdi se, da po tem o sebi ni več razmišljal kot o škofu v okviru Rimske cerkve temveč kot o evangelistu, ki mu je Bog naložil oznanjanje njegove besede med Italijani. Ko so 19. januarja 1549 beneške oblasti potrdile prošnjo della Case po njegovi aretaciji in je bil aprila odstavljen kot škof, se je Vergerij, v prepričanju, da mu bo pri njegovih novih nalogah pomagal sam Bog, odpravil čez Alpe.

A kdo je bil človek, ki je v Benetkah Vergerija tako neusmiljeno preganjal, zahteval njegovo aretacijo in napisal prvi italijanski seznam prepovedanih knjig? Florentinski literat Giovanni della Casa je postal škof Beneventa aprila 1544, septembra istega leta pa ga je Pavel III. imenoval za papeškega nuncija v Serenissimi. Na svojem novem delovnem mestu se je moral takoj spoprijeti z različnimi težavami, povezanimi predvsem s širjenjem heterodoksnih nauk in kroženjem prepovedanih knjig. Benetke so bile namreč spričo svojega zgodovinskega in političnega izročila, utemeljenega na ščitenju državljanskih pridobitev,

ter republikansko urejenega državnega aparata, ki je bil pogosto v sporu s papeško državo, nadvse primeren teren za širjenje novih nauk. O vlogi republike v okviru reformnih pobud pričajo tudi omenjeni pozivi, ki so jih na tamkajšnje oblasti poleg Vergerija naslovlili Ochino, Curione in Vlačić, v srcih katerih je mit o Benetkah kot o braniku verske svobode tlel še dolgo po tem, ko so zapustili domovino. A kot rečeno, so tako zunanje kot notranje politične razmere sredi štiridesetih let *cinquecenta* prinesle della Casi, sicer spretnemu diplomatu, prve občutne uspehe. Lahko bi celo dejali, da je čas njegove nunciature zaznamoval začetek zatona mita o liberalnih Benetkah in prinesel premike v verski politiki, značilne za obdobje protireformacije.

Seveda ne gre pozabiti, da je julija 1542 Pavel III. z razglasom *Licet ab initio* ustanovil rimsko inkvizicijo ali Sveti oficij, od koder so začeli dobivati navodila lokalni inkvizitorji po vsej Italiji in s katerim je ob pomoči Carafe zastavil novo obdobje v boju proti krivovercem.

Della Caso je pri vestnem izpolnjevanju nalog bolj kot vera gnalo častihlepje, in čeprav je v prvih letih službovanja še kazal nekaj humanistične strpnosti, je maja 1547 kardinalu Farneseju že pisal, če bi njemu, njegovemu avditorju Busdraghu in še nekaterim tamkajšnjim inkvizitorjem lahko podelil dovoljenje, da bi procese vodili vse do končnih kazni, tudi tistih z mučenjem in grmado. Seveda je dovoljenje dobil in že tistega leta sprožil petindvajset preiskav, v naslednjih dveh letih, ko se je v njem naselil duh pravega rimskega inkvizitorja, pa se je to število povzpelo na dvaindevetdeset. Med bolj znanimi procesi velja omeniti tistega proti Baldu Lupetinu, a v njegovem primeru Consiglio dei dieci ni izvedel smrtne obsodbe, kot je zahteval nuncij (Balda so usmrtili šele leta 1556), podobne pomilostitve pa je bil deležen tudi Ippolito Chizzola, ki je tisti čas pridigal v mestu. Posvetne oblasti so obsojencem namreč velikokrat prihranile najhujšo kazen, kot se je pred tem zgodilo tudi Girolamu Galateu, v enem od najbolj odmevnih procesov na tem področju.

Kot rečeno, je bil della Casa dejaven tudi na področju knjižne cenzure, a preden se posvetimo njegovemu seznamu, velja omeniti, da so nekaj s tem povezanih ukrepov, ki so se nanašali predvsem na nespodobna besedila, v Benetkah sprejeli že v prejšnjih desetletjih. Kazni za tiskanje in širjenje del, kot so bile *Rime* Francesca Bernija, so bile večinoma denarne, pri čemer so morali tiskarji izročiti Consigliu vse knjige, tiskane brez dovoljenja, in te so v skrajnem primeru pristale tudi na grmadi. Razmere pa so se, predvsem kar se tiče versko spornih del, korenito spremenile leta 1547, ko je dož Francesco Donà potrdil že omenjeno

magistraturo z imenom Tre savi sopra l'eresia. Ta naj bi sodelovala z nuncijem in inkvizitorji (ter jih tudi nadzorovala) pri odkrivanju in kaznovanju krivovercev, pa tudi tiskarjev, prodajalcev in bralcev knjig, ki so bile prepovedane na beneškem ozemlju. K omejitvi svobode tiska je prispeval tudi odlok o svetih spisih, ki so ga tisti čas sprejeli na Tridentinskem koncilu in s katerim so poleg potrditve Vulgate prepovedali anonimno tiskanje verskih del.

Prvi vidnejši ukrep della Case je bila aretacija Francesca Marie Strozziya, za katerega so mislili, da je avtor dela *Pasquillus extaticus*, a se je kasneje izkazalo, da je bil zgolj prevajalec v italijanščino. Leta 1547 je iskal tiskarja »nadvse umazane« knjige z naslovom *Tragedia*, ki se je prodajala skupaj z italijanskim prevodom Vallovega dela o Konstantinovi darovnici, in rimske inkvizitorje opozarjal pred nevarnimi krivoverstvi v knjigah Francesca Stancara. Seveda so brez podrobnejših pojasnil na grmade na Rialtu romale tudi knjige Lutra, Osiandra, Bibliandra in pridige Giulia da Milana ter nekatere knjige, ki so pred tem celo dobile dovoljenje za tisk, kot na primer Erazmovi *Pogovori* in *Hvalnica*, *Koran*, Valdésovo delo *Alphabeto cristiano* in *Medicina dell' anima* Urbana Rhegiusa. Ker je tako nastala precejšnja zmeda, so leta 1548 beneški knjigarji na službo Tre savi sopra l'eresia naslovili prošnjo po večji sistematičnosti in toleranci, ter pojasnilo, da sami ne morejo vedno soditi o pravovernosti besedil v knjigah. Navsezadnje so do sedaj brez zadržkov tiskali in prodajali dela številnih filozofov, astrologov, zdravnikov in učenjakov, ki niso bili kristjani. Da bi zadeve na tem področju vsaj nekoliko uredili, je nuncij s svojo skupino teologov že naslednjega leta izdal prvi tiskani italijanski seznam prepovedanih knjig.

Seveda ima cerkvena cenzura knjig nekoliko daljšo zgodovino, saj so se papeški odloki glede tega pojavili že konec 15. stoletja, torej kmalu po iznajdbi tiska. Prvi splošni zakon o cenzuri je izdal papež Inocenc VIII., ko je v buli *Inter multiplices* leta 1487 naložil tiskarjem, da morajo vse knjige izročiti v pregled pristojnim škofom, preden bi jih poslali v obtok, in da morajo obsojene knjige sežgati. Podoben odlok je izdal Aleksander VI. leta 1501, Leon X. pa je leta 1515 v konstituciji *Inter sollicitudines*, ki jo je potrdil tudi peti lateranski cerkveni zbor, pod kaznijo izobčenja in denarne kazni določil, da je treba vse knjige in spise pred tiskom predati v cenzuro. Sezname s prepovedmi so se v Evropi začeli pojavljati v štiridesetih letih 15. stoletja, ko so na univerzah v Parizu (1544) in Leuvnu (1546) tamkajšnji teologi začeli izdajati prve tovrstne dokumente. Že leta 1538 so milanske oblasti izdale odlok s popisom del, ki so jih morali tamkajšnji tiskarji in knjigarji izročiti pristojnim, in podobna spiska sta nastala leto kasneje

v Bergamu in leta 1545 v Lucci. Vseeno pa gre v teh primerih bolj za obvestila oziroma javne razglase, ki so jih večinoma pribijali na zidove in vrata, in ne za sistematične sezname.

Beneški seznam pa je prvi, ki nosi ime avtorja, torej monsinjorja della Case, in je za razliko od tovrstnih obvestil, ki so bila velikokrat povzeta po rimskih direktivah, rezultat lokalne pobude in razprave. Podatki, ki so na voljo, namreč kažejo, da ni nastal kot posledica ukaza iz Rima ali posveta s tamkajšnjimi inkvizitorji, kar razkriva tudi nuncijsvo dopisovanje s kardinalom Farnesejem. Vergerij je sicer trdil, da je della Caso pri pisanju gnala zgolj osebna korist in da naj bi tako hotel priti do kardinalskega klobuka, a je seznamu nedvomno botrovala tudi potreba po obvladovanju specifičnega beneškega okolja, kjer je krožilo veliko število knjig s takšno in drugačno vsebino. Tako je v začetku leta 1549 Consiglio dei dieci izdal odlok, da je treba seznam, ki so ga pripravili v nuncijsvem krogu in ga potrdili Tre savi, natisniti in izročiti vsakemu tiskarju in knjigarju v mestu. Ob tem so ga ukazali razposlati tudi v vse pokrajine pod beneškim gospostvom in določili čas, ki ga imajo lastniki prepovedanih knjig, da te brez kazni izročijo oblastem.

Na seznamu je 46 avtorjev, večinoma protestantov s severa, ki so prepovedani z vsemi svojimi deli, pri treh piscih so prepovedana samo njihova teološka dela, ostalih naslovov, med katerimi so tudi anonimna dela, pa je s 97. Med italijanskimi krivoverci so z vsemi deli prepovedani Giulio da Milano (naveden tudi kot Girolamo Savonese, a brez pojasnila, da gre za istega avtorja), Bernardino Ochino in Pietro Martire Vermigli, s posameznimi pa med drugimi Celio Secondo Curione, Marsilij Padovanski in Francesco Negri Bassanese. Prvič sta prepovedani tudi deli *Il beneficio di Cristo* in *Alphabeto christiano*, a brez navedbe avtorjev. Ker so veliko italijanskih knjig v Benetkah namreč zasegli neposredno pred izidom seznama in je inkvizitorjem tako najbrž zmanjkalo časa za podroben pregled, je v zvezi z nekaterimi italijanskimi imeni in psevdonimi tudi precej nejasnosti, napak in dvojnih navedb, na kar z veseljem opozori Vergerij. Tudi sicer se seznam po obsegu in natančnosti ni mogel meriti s tistima, ki so ju pred tem sestavili na leuvenski in pariški univerzi in sta v zvezi s prepovedmi in pojasnili izkazovala boljšo poučenost. Vseeno pa so nadvse zanimive tri splošne prepovedi, ki jih najdemo pri koncu besedila in se navezujejo na »vsa dela, ki vsebujejo stvari izrecno proti svetnikom, proti katoliški cerkvi, kjerkoli najsi bodo natisnjena« ter »vsa dela brez imena avtorja, tiskarja, kraja ter časa tiska v zadnjih štiriindvajsetih letih«. Seznam torej med drugim prepoveduje vse knjige brez bibliografskih podatkov od leta 1425 naprej, letnica, ki jo je prvi rimski

seznam kasneje premaknil še za šest let nazaj, v čas, ko Luter še ni bil izobčen. Tretja prepoved pa se nanaša na »Nove zaveze in Biblije, ki bi imele predgovore, besedila ali kakšne druge stvari proti naši katoliški veri«. Gre torej za novosti v knjižni cenzuri, s katerimi so se prepovedi razširile na določena ciljna področja in so se jih držali skoraj vsi kasnejši sezname. Kljub pomembnim inovacijam, po katerih so se ravnali inkvizitorji v naslednjih desetletjih, pa seznam ni imel zelenega učinka in je kmalu utonil v pozabo ter povsem izginil. Že nekaj tednov po izidu so ga umaknili iz obtoka, saj so se nekateri senatorji pritožili, da gre za ukrep, ki je strožji celo od tistih v Rimu, in da naj bi bil popis premalo natančen glede številnih imen in psevdonimov tako nemških kot italijanskih avtorjev. Ker so edini danes ohranjeni izvod odkrili šele v 20. stoletju, je bil dolgo poznan samo po Vergerijevem komentarju, natisnjenem v Poschiavu kmalu po njegovem umiku iz Italije.

V času škofovega bega so tudi v Rimu pripravljali svoj seznam. Sprva so se odločili, da združijo pariški in leuvenski seznam, a so kardinali verjetno ugotovili, da ne vsebujeta množice italijanskih knjig, ki so konec štiridesetih let preplavile polotok. Pripravo novega seznama so tako naložili papeškemu teologu Egidiju Foscarariju in škofu Fana ter kasnejšemu kardinalu Pietru Bertanu. Dominikanca sta veljala za zmerna prelata, na katera je v času pontifikata Pavla IV. in dviga inkvizicije padel sum krivoverstva.⁴⁰⁸ Seznam, ki je bil razdeljen na krivoverska in sumljiva dela, sta končala leta 1552, a ga kardinali, nemara prav zaradi omenjene delitve, niso potrdili. Tako je ostal v rokopisni obliki do naslednjega leta, ko je florentinski škof pisal v Rim, če bi mu lahko poslali kakšen tovrstni popis za lažji boj proti krivi veri. V Firencah so ga nato natisnili, a brez potrditve vojvode Cosima I. po vsej verjetnosti ni prišel v obtok, čemur v prid govori tudi dejstvo, da so edini danes poznani izvod našli šele nedavno. Septembra leta 1553 se je Vergerij, ki je tisti čas že bival v Švici, trudil najti izvod, da bi ga, podobno kot je to storil z beneškim seznamom, natisnil za svoje namene. Florentinski dokument bi tako lahko označili za prvo natisnjeno različico seznama, ki je nastal po navodilu rimske inkvizicije, kmalu pa mu je sledila še milanska različica. To sta v lombardijski prestolnici naslednjega leta nadškof Arcimboldi, velik nasprotnik protestantov, in njegov inkvizitor Bonaventura Castiglione vključila v razglas, ki

⁴⁰⁸ Kardinal Pietro Bertano je bil leta 1555 celo med papeškimi kandidati, a so mu izvolitev preprečile obtožbe Carafe, ki se je tisti čas s pomočjo Svetega oficija obrnil proti *spiritualom* in prevzel nadzor nad papeškimi volitvami. Kasneje mu je inkvizicija očitala tudi prijateljevanje s kardinalom Giovannijem Moronejem, proti kateremu so leta 1557 sprožili proces in ga zaprli.

je vseboval vrsto ureditev proti krivovercem. V teh sta med drugim prepovedala pridiganje o svetih spisih brez dovoljenja škofije ter knjigarjem naložila, da jim pošljejo popise knjig v njihovi lasti. Kdor bi imel pri sebi knjige, navedene v priloženem seznamu, ki se je v veliki meri ravnal po tistem Bertana in Foscararija, bi jih moral predati oblastem. Zanimiva novost milanskega in florentinskega popisa je bila, da se med prepovedanimi deli prvič pojavi Dantejeva *Monarhija*, kar je seveda takoj vzbudilo Vergerijevo pozornost in odprlo vprašanje, ali sodijo med tovrstne prepovedi tudi velikani italijanske literature. A o tem nekoliko kasneje. Ker je imel Arcimboldijev odlok obliko plakata, bi ga lahko uvrstili v kategorijo razglasov s priloženimi seznammi, ki zaradi načina, s katerim so jih predstavili širši javnosti, niso imeli večjega učinka. Tudi milanski seznam so pribili na vrata treh glavnih cerkva v mestu in nekaterih pomembnejših cerkva vojvodstva, kar pomeni, da je bilo natisnjenih razmeroma malo izvodov. Tako se postavlja vprašanje, kako bi odloki te vrste pravzaprav lahko koristili bralcem. Ljudje, ki so se ustavili pred cerkvenimi vrati in si prebrali seznam, si več sto naslovov ne bi mogli zapomniti in prav tako ne gre verjeti, da bi milanski knjigarji s papirjem v roki drli k razglasu, da bi si obsežen seznam prepisali in ga nato primerjali s svojo zalogo knjig. Tovrstni odloki so bili tako zelo kratkotrajnega značaja in so se večinoma hitro porazgubili. Vergeriju, ki je imel v Italiji še vedno veliko poznanstev, je tokrat uspelo dobiti izvod oktobra 1554 ter ga v Tübingenu istega leta skupaj s komentarjem natisniti v obliki knjige. Tudi ta seznam je bil dolgo poznan samo po njegovi knjižici, saj so edini danes poznani izvod odloka odkrili približno pred stoletjem v Vatikanski knjižnici. Vergerijeve komentarji, ki so poleg dragocenih bibliografskih podatkov pogosto vsebovali tudi izvirne dokumente, so bili torej izjemno koristni za kasnejše preučevanje tovrstne literature.

Seznam, ki je iz Rima prišel v Firence in Milano, tako ni prinesel zelenih rezultatov, več prahu pa je dvignil v Benetkah, kamor so ga poslali v knjižni obliki in v razširjenem obsegu. Novi papeški seznam je vseboval skoraj 700 avtorjev in naslovov, med katerimi so bili tudi številni protestantski avtorji iz Severne Evrope, a je zaradi svojega obsega in nekaterih prepovedi, ki so jih nedavno natisnili z dovoljenjem lokalnih cenzorjev, sprožil upor knjigarjev. Zanimivo je, da so se v Rimu po omenjenih pritožbah strinjali, da ga prekličejo, še posebej, če upoštevamo, da sta ga malo predtem potrdila Ghislieri in Carafa, ki sta bila tisti čas glavna inkvizitorja na papeškem dvoru. Vergerij se je tega seznama lotil še posebej zavzeto in v več posegih, katerih kronologija je, kot bomo videli, dokaj zamotana. Nenavadno je tudi, da v času, ko so s Svetega sedeža pošiljali svoj seznam v Firence, Milano

in Benetke, v Rimu niso izdali svojega uradnega seznama. Nemara je temu botrovala previdnost, saj bi tako ravnanje lahko otežilo pogajanja s protestantskimi vladarji in teologi na drugem zasedanju Tridentinskega koncila, ki se je začelo 1. maja 1551. Verjetno pa je Carafa, ki je Oficiju ukazal preklic beneškega seznama, že snoval nov, strožji seznam, ki ga je leta 1559 izdal kot papež Pavel IV.

A poglejmo si najprej, kaj se je dogajalo v vrhu Cerkve do Carafovega prihoda na papeški prestol in kako je temu uspelo onemogočiti zmerno opozicijo, v kateri so bili nekateri visoki prelati iz vrst *spiritualov*. Ti so bili zaradi cesarske podpore še vedno vplivni, a prav njihov aristokratski značaj je nemara v največji meri prispeval k njihovi zadržanosti, tihi previdnosti, ki je brzdala omenjene plemiče z udobnimi beneficiji, da bi se javno zavzeli za nauke, v katere so verjeli. To so jim najprej očitali prav ubežniki iz Italije, saj naj bi se kljub temu, da so poznali resnico, raje pretvarjali in navzven spoštovali cerkvene nauke in obredje, da se jim ne bi bilo treba odreči privilegijem, na katere so bili navajeni. Podoben očitek je Vergerij namenil prav omahljivemu Reginaldu Poleu, ki naj bi ravnal tako, čeprav je že okusil sladko sporočilo evangelija in bil seznanjen z grehi Cerkve. Leta 1549 je imel Pole še toliko vpliva in zaveznikov, da so ga skoraj izvolili za papeža, saj mu je na konklavu do zmage zmanjkal zgolj en glas. Nenavadna in prvič zabeležena posebnost volitev tistega leta pa so bile obtožbe o krivoverstvu nekaterih visokih prelatov, za katerimi je stal Sveti oficij, kar se je ponovilo tudi ob izvolitvah Marcela II., Pavla IV. in Pija V. Carafa je kmalu po začetku konklava decembra 1549, po odločitvi, da bo glasovanje javno, Polea vpričo navzočih razglasil za »*criminis haeresis accusatum et suspectum*«, kar je zmotilo nekatere kardinale in dodatno zapletlo razmerje med tremi interesnimi strujami, imperialisti, Francozi in Farnezijci. Ker sta bila po treh mesecih kandidata z največ glasovi, Pole in Carafa, še vedno izenačena in ker zaradi zapletenih političnih intrig nobeden od njiju ni mogel dokončno prevesiti tehtnice dokončno v svojo korist, so v okviru kompromisne rešitve izvolili kardinala del Monteja. K onemogočenju Polea in stopnjevanju navzkrižja interesov je prispevala tudi premišljena strategija obtožb Carafe, ki je s pomočjo Svetega oficija sčasoma prevzel nadzor nad mehanizmom papeških volitev. Novoizvoljeni Julij III. je Polea poslal v Anglijo, kjer je skušal pomagati pri restavraciji katolicizma, po smrti Thomasa Cranmerja pa so ga, kot zadnjega katolika na tem sedežu, imenovali za canterburyjskega nadškofa. Medtem je Carafa brez Julijeve vednosti in odobritve sprožil številne preiskave proti *spiritualom* in že pokojnemu Contariniju, ki so v njegovih očeh postali največja grožnja Cerkvi in krivoversko

zlo, ki ga je treba pravočasno izkoreniniti. Kljub papeževi prepovedi o zasliševanju obtožencev glede kardinalov, ukrepu, s katerim je Julij III. želel zaščititi predvsem Polea in Moroneja, je Sveti oficij še naprej na skrivaj zbiral pričevanja in dokaze proti svojim nasprotnikom ter se pri tem pogosto opiral tudi na lažne dokumente in neverodostojne priče. Tako je oblikoval zajetne skrivne dosjeje, ki so viseli nad »problematičnimi« člani svetega kolegija kot Damoklejev meč in bili učinkoviti predvsem v času »praznega sedeža«. Prvi zasuk se je tako zgodil daleč od tridentinskih dvoran. To je v izgnanstvu kmalu opazil Vergerij, ki je novembra 1550 v spisu, naslovljenem na angleškega kralja Edvarda VI. z naslovom *De' portamenti di papa Giulio III*, že razmišljal, ali bi lahko Karel V. in ostali vladarji sploh preprečili »papeški« koncil in tako spodbudili k prevzemu pobude tiste mlačne italijanske prelate, »ki posnemajo Nikodema«. Njegovo mnenje o koncilu je bilo spomladi naslednjega leta povsem jasno, o čemer najbolj zgovorno priča zbirka različnih dokumentov in spisov, ki jo je izdal z latinskim komentarjem in pomenljivim naslovom *Concilium Tridentinum fugiendum esse omnibus piis*. Podobno razmišljanje zasledimo v njegovem italijanskem delu *Sei dialogi ne' quali diffusamente si ragiona del concilio di Trento*, ki je anonimno in brez vseh podatkov o izdaji izšlo v začetku leta 1552, skoraj zagotovo pri Landolfiju v Poschiavu, in v katerem še enkrat subtilno zagrozi nedejavnim italijanskim prelatom.⁴⁰⁹ Seveda ga je po drugi strani zmotilo tudi dejstvo, da na drugem zasedanju koncila, ki je trajalo razmeroma kratek čas, niso uslišali zahtev poslancev

⁴⁰⁹ Delo v obliki dialoga je zanimivo predvsem zato, ker v njem poleg literarnih likov nastopata tudi resnični osebi, škofa Soranzo in Nacchianti. Omenjenima škofoma Vergerij zelo svobodno polaga v usta besede, s katerimi skušata prepričati neimenovanega italijanskega prelata, da se ne bi udeležil koncila. Pri tem se opirata na izkušnje s prvega zasedanja, kjer sta zaradi zagovarjanja svojih stališč imela nemalo težav. Soranzo, ki se je med svojo kratkotrajno udeležbo na zboru uprl odloku o opravičenju, je pri tem še posebej odločen, saj pravi, da bi bilo »treba razpustiti ta koncil poln prevar, da ne bi mogel škodovati božji slavi in miru med krščanskimi ljudstvi«. Vergerij je Soranzu tako pripisal dokaj težke besede, sploh če upoštevamo, da je omenjeni v tistem času še opravljal škofovsko službo in imel celo težave z inkvizicijo. Še več, zaradi suma krivoverstva so ga konec marca 1551 za krajši čas zaprli v Castel Sant' Angelo, kjer je preklical svoje prejšnje trditve, da bi se opral krivde. Seveda je bil Vergerij s tem seznanjen, kot je verjetno tudi predvideval, da bodo beneška vlada in dobra poznanstva Soranza obvarovali hujše kazni. Spričo tega se lahko vprašamo, kaj je bil pravzaprav namen tovrstnega pisanja. Bolj kot namerno škodovanje italijanskim prelatom iz vrst spiritualov bi v tem primeru lahko šlo za opozorilo ali celo grožnjo, naj glede koncila in preklicev ravnajo previdno, saj ima o njih precej podatkov, pa tudi sredstvo, da jih učinkovito razširi. Dialog, v katerem nastopajo tudi resnične in še živeče osebnosti tistega časa, je vsekakor eno od zanimivejših in hkrati nevarnejših orodij Vergerijeve propagande.

mnogih protestantskih knezov, ki so se navezovale predvsem na papeško oblast. Julij je med drugim potrdil tudi odlok o transsubstanciaciji, ki daje duhovniku moč, da med obredom evharistije spremeni vino in kruh v Jezusovo kri in telo, ter poslal jasno sporočilo protestantom o možnostih sprave glede doktrinarnih vprašanj. Koncil je postal tista »pošast«, kot ga imenuje Vergerij v *Šestih dialogih*, proti kateri si ni upal vzdigniti noben italijanski kardinal ali država.

V času po koncu drugega zasedanja Tridentinskega koncila se je Vergerijevo stališče do zbora torej popolnoma zasukalo. Leta 1553 je ponovno izdal svojo zbirko z razširjenim naslovom *Concilium non modo Tridentinum, sed omne papisticum perpetuo fugiendum esse omnibus piis* in kmalu zatem začel pisati domiselni nagovor namišljenega papeškega tajnika z naslovom *Actiones duae secretarii pontificii*. Gre za bistroumno protestantsko invektivo z elementi psihološke parodije na račun papeža in akterjev cerkvenega zbora, v kateri so zaznavni tako vplivi Erazmovih satiričnih dialogov kot grmenje Danteja in humanističnih kanclerjev Florentinske republike.⁴¹⁰ Ozračje, v katerem so nastajali *Dopisi*, je tako že zaznamoval dvig »tiranskega« papeža in ko se je Carafa ob pomoči Svetega oficija leta 1555 tudi sam povzpел na papeški prestol, je politika inkvizicije postala tudi uradna politika Cerkev. Možnosti, da koncil ne bi bil papeški, kot je tožil Vergerij, v tistem času pravzaprav ni bilo več.

Pavel IV. je takoj po izvolitvi obnovil procese proti spiritualom in kmalu zatem dal zapreti obtoženega Moroneja, ki je prebil v ječi utrdbe Castel Sant' Angelo več kot dve leti. Vergerij je jeseni leta 1557 med prvim procesom proti kardinalu verjetno od Ercola Gonzage dobil zaupni dokument z obtožbami in ga dal naslednje leto z naslovom *Articuli contra cardinalem Moronum de luteranismo*

⁴¹⁰ Kot že omenjeno, smo delo nedavno dobili tudi v slovenskem prevodu. Besedilo je nastalo kmalu po Vergerijevi selitvi iz Graubündna na Württemberško, kjer je ta nadaljeval s svojo silovito knjižno dejavnostjo v italijanskem in latinskem jeziku. Delo je bilo verjetno prvič natisnjeno leta 1556, njegova zasnova pa je vsaj kako leto starejša in sega nemara celo v zadnje mesece Julijevega pontifikata, kar razkrivajo tudi Vergerijeva pisma Bullingerju. Ta čas nastanka je bolj skladen tudi s samo vsebino dela, ki skuša papeža odvrniti od misli na ponoven sklic koncila, saj je znano, da je bil Pavel IV. zboru že od samega začetka nenaklonjen. Kaže, da je končno besedilo izdaje iz leta 1556 Vergerij oblikoval malo pred tiskom in ga namenil Pavlu. V tej luči zaživi vsebina dela predvsem kot subtilni posmeh in ironični pozdrav novemu papežu, katerega namen je prej psihološka igra kot pa resnično prepričevanje. Delo se tako izkaže za zanimivo mešanico invective, ki ima v italijanski književnosti bogato zgodovino, in protestantske propagande, prežete z Vergeriju lastno ostrino, satirično mislijo in odlično informiranostjo.

*accusatum*⁴¹¹ natisniti v Tübingenu. Kljub temu, da Moroneja v procesu niso spoznali za krivega, je ostal v zaporu, saj ga Pavel IV. ni želel razglasiti za nedolžnega in priznati svoje zmote. Zdi se celo, da je Carafa v svojih zadnjih dneh izdal bulo *Cum ex apostolatus officio*, dokument, ki je določal, da je lahko za papeža izvoljen le katolik, predvsem zato, da bi preprečil priljubljenemu Moroneju, domnevnemu protestantu, uspešno kandidaturo po njegovi smrti. Papež je tako, kot je zapisal Carnesecchi, zapore napolnil z uglednimi kardinali in škofi, izmuznil se mu je zgolj Pole, ki je v Angliji užival zaščito Marije Tudor in tam sodeloval pri njenem boju proti anglikancem, zaradi česar je bil deležen številnih kritik protestantov, med katerimi je bila najbolj glasna seveda Vergerijeja.

V okviru svojih represivnih ukrepov pa je Pavel IV., kot rečeno, posegel tudi na področje knjige. Z augsburškim verskim mirom leta 1555, ki je legitimiral luteranstvo, in z abdikacijo Karla V. se je v zahodnem krščanstvu že zarisal nepopravljiv razkol, ki je dal zalet protireformaciji tudi pri dejavnosti knjižne cenzure. Žal je na voljo le malo podatkov o delu komisije, ki jo je vodil glavni inkvizitor Michele Ghislieri, in o možeh, ki so se takrat ponovno spoprijeli s sestavo rimskega seznama prepovedanih knjig, vemo pa, da je njeno delo upočasnila vojna Pavla IV. s španskim kraljem, ki se je končala avgusta leta 1557. Tega leta je Ghislieri pisal inkvizitorju v Genovi o eni zanimivejših dilem, ki je zadevala vprašanja italijanskih literarnih klasikov in o kateri je z veliko zavzetostjo v svojih komentarjih razpravljal tudi Vergerij:

»Če bi prepovedali *Orlanda*, *Orlandina*, *Sto novel* in podobne knjige, bi se nam smejali, bolj kot pa kaj drugega, saj se take knjige ne berejo kot nekaj, čemur je treba verjeti, ampak kot pravljice. Tako se berejo tudi mnoge knjige poganov, kot so bili Lukijan, Lukrecij in podobni.«⁴¹²

A z Ghislierijem se niso strinjali ostali člani komisije in papež je ukazal, da se sporne knjige velikih literatov vključijo na seznam in da je treba prepovedati

⁴¹¹ Besedilo, ki razkriva dramatičen konflikt v vrhu Rimske cerkve, velja za eno najbolj zanimivih Vergerijevih izdaj sicer zaupnih cerkvenih dokumentov. Kot že v prejšnjih tovrstnih »ponatisih«, doda besedilu obtožnice proti kardinalu svoje komentarje in razmišljanja. Moroneja predstavi kot tistega, ki je spoznal resnico, a moral spoštovati odloke zbora v Trentu, med katerimi naj bi kardinala, podobno kot Soranza v delu *Sei dialoghi*, še posebej zmotilo določilo o opravičenju. Spet gre torej za dokaj nevarne informacije, ki bi Moroneju v času procesa lahko škodovala, a se to ni zgodilo, saj ga je novi papež Pij IV. opral vseh obtožb in mu vrnil cerkvene funkcije. Leta 1566 je bil celo kandidat za Pijevega naslednika, a je bil za papeža izvoljen bivši inkvizitor Michele Ghislieri.

⁴¹² Prim. Andrea Sorrentino, *La letteratura italiana e il Sant'uffizio* (Napoli: Perella, 1935), 58.

ter takoj uničiti predvsem nekatera dela Erazma, Boccaccia, Machiavellija in Bracciolinija. Do tedaj so inkvizitorji posvečali pozornost predvsem teološkim delom, kar je Vergerij očital tudi della Casi, ki naj bi ljudem prepovedal precej poštenih krščanskih del in obenem pustil, da ljudje »raje berejo o Orlandih in Rinaldih ali kako poglavje o peki ali jeguljah in podobne malopridnosti.« Novi rimski seznam iz leta 1559 je tako vseboval precej novosti, glede italijanske književnosti pa je bila še posebej zanimiva prva omemba ekspurgacije ali prečiščenja, ki se je navezovalo na Boccaccievih *Sto novel*. Prepovedani naj bi bili tisti izvodi znamenitega dela, »ki so bili do sedaj natisnjeni z nevzdržnimi napakami in bodo tudi v bodoče tiskani z istimi zmotami.«⁴¹³ Tudi sicer je na seznamu pristalo precej italijanskih literatov, kot so Berni, Dante, Pulci, Tansillo ter Valla in, kar je najbolj zanimivo, Giovanni della Casa, ki se je tam znašel prav zaradi Vergerijevih kritik njegovih mladostnih pesnitev.

Prvo različico seznama so natisnili že leta 1557, a je niso objavili, tako da je uradni Pavlov seznam izšel konec leta 1558 in bil uzakonjen z odlokom inkvizicije 30. decembra. Vseboval je nekaj čez tisoč naslovov, ki so bili navedeni po abecedi in razdeljeni v tri kategorije (avtorji, prepovedani z vsemi svojimi deli; posamezna dela znanih avtorjev; dela, katerih avtorstvo ni znano), tem pa sta sledila seznama prepovedanih Biblij in tiskarjev, ki so izdajali knjige krivovercev. Posebnost seznama, ki je takoj sprožila burne odzive, pa je bila poleg velikega obsega prepovedanih del tudi strogost pri splošnih prepovedih, ki so se navezovala na:

- vsa dela, ki so jih napisali krivoverci, tudi če nimajo verske vsebine;
- vsa dela cerkvenih očetov in katoliških avtorjev, ki so jih prevedli ali komentirali krivoverci;
- vsa dela ne glede na tematiko, izdana v štiridesetih letih pred izidom seznama, ki so brez imena avtorja, tiskarja, datuma ali kraja izdaje;
- vsa dela, ki se tikajo okultnih ved, astrologije in napovedovanja prihodnosti;
- Biblije in Nove zaveze v ljudskih jezikih, ki nimajo dovoljenja Svetega oficija;
- vsa dela, ki so jih natisnili tiskarji, ki so že objavili krivoverska dela, ker so sumljiva in jih je prepovedano posedovati ali prodajati brez dovoljenja inkvizicije;

Seznam sta Ghislieri in Carafa takoj poslala v Benetke, Firenze in druga

⁴¹³ Prim. De Bujanda, *VIII*, Index de 1559 et 1564, št. 91: »Bocatii Decades seu Novellae centum, quae hactenus cum intollerabilibus erroribus impressae sunt & quae in posterum cum eisdem erroribus imprimentur.«

italijanska mesta ter priložila natančna navodila, ki so med drugim nalagala knjigarjem predložitev spiska knjig, ki so jih hranili, in spovednikom prepovedovala podeljevanje odveze lastnikom prepovedanih del. Seveda je razumljivo, da je objava tega strogega seznama povzročila veliko vznemirjenje med tiskarji in knjigarji ter precejšnjo zmedo v šolah, intelektualnih krogih in celo med duhovščino. Iz Benetk, Firenc in Milana so v imenu tamkajšnjih knjigotržcev v Rim poslali zahteve po finančnem nadomestilu za knjige, ki bi morale biti uničene, prošnje po omilitvi seznama pa so prišle celo iz papeške Bologne, kjer naj bi bilo študijsko okolje na univerzi zaradi prepovedi močno okrnjeno. Iz jezuitskih samostanov so prihajala vprašanja, ali so prepovedane tudi knjige cerkvenih očetov, na primer Avgušтина, z Erazmovimi komentarji in ali so humanistovi *Pregovori* krivoverski. Tako je januarja 1559 Ghislieri jezuitom v zvezi s seznamom priznal nekatere omilitve, ki so dovoljevale uporabo določenih knjig v primeru, da so te očiščene sporne vsebine. Podobno navodilo, ki je bilo strpno do del s krivoverskimi prevajalci ali izdajatelji, če bi bila ta očiščena, so v začetku leta pod naslovom *Instructio circa indicem* izdali za vse bralce in tako seznam dopolnili. Nekatero različico seznama, izdane tega leta, že vsebujejo omenjeni dodatek, kar velja predvsem za tiste, ki so jih natisnili zunaj Rima. Vse rimske in italijanske izdaje so bile natisnjene za življenja Pavla IV., po njegovi smrti 18. avgusta 1559 pa so razprave v veliki meri potihnile, saj so vsi pričakovali nov, nekoliko milejši seznam. Čeprav je bil to zadnji seznam, ki mu je Vergerij namenil svoj komentar, velja vseeno preleteti pomembnejše dogajanje na področju knjižne cenzure v naslednjih letih.

Gian Angelo Medici, ki je kot Pij IV. nasledil Carafo, je upošteval pritožbe o strogosti Pavlovega seznama in je z namenom, da bi njegove omejitve omilil, junija leta 1561 izdal odlok z naslovom *Moderatio indicis*, ki je v veliki meri povzema določbe, navedene v Ghislierijevi *Instructio*. Tudi ta dokument ni imel večjega učinka in lahko bi sklepali, da je z njim rimska kurija želela predvsem podati nekaj smernic komisiji na tretjem zasedanju Tridentinskega koncila, ki se je začelo januarja leta 1562. Ko so na zboru začeli razpravljati o seznamu, je iz Rima prišlo tudi priporočilo, da bi bilo dobro, če bi koncilski očetje preučili vse sporne knjige, saj bi drugače krivoverci lahko trdili, da so njihove knjige prepovedali, ne da bi jih prebrali. Zelo verjetno je na to papeško opombo v veliki meri vplivalo pisanje Vergerija, ki je v svojih posegih inkvizitorjem neutrudno dokazoval njihovo nepoučenost in jim očital, da knjig, ki so jih prepovedali, sploh ne poznajo. Čeprav kaže, da so bil njegovi komentarji velik trn v peti

tistim, ki so sezname sestavljali,⁴¹⁴ pa je očitno, da so jih inkvizitorji pri svojem delu, predvsem kar se tiče anonimnih del in psevdonimov italijanskih avtorjev, nemalokrat upoštevali.

Tridentinska komisija je tako dobila nalogo revizije Pavlovega seznama, ga skušala omiliti in dopolniti ter z oblikovanjem natančnejših splošnih navodil določiti politiko nadzora nad tiskom. To delo je sicer opravila, a je bilo na petindvajseti seji 4. decembra 1563 odločeno, da zaradi velikega števila raznovrstnih knjig (»ob librorum varietatem et multitudinem«) koncil ne more izreči sodbe natančno in v miru (»distincte et comode«), zato so končno odločitev o seznamu prepustili papežu. Pij IV. je njeno delo preučil in 24. marca 1564 izdal bulo *Dominici gregis*, s katero se je zahvalil komisiji in potrdil seznam, ki se ga je prijelo ime tridentinski.

Tridentinski seznam je ohranil razdelitev prepovedi na tri kategorije, kakršno zasledimo v dokumentu Pavla IV., a z nekaterimi omilitvami, precej bolj natančne in obsežne pa so splošne določbe oziroma pravila o cenzuri in prepovedi knjig. Med desetimi pravili, ki sestavljajo prvi del seznama, in bi jih lahko označili za prvi splošni cerkveni zakon o tisku, so zanimive predvsem določbe, ki se tikajo literature v ljudskem jeziku in ekspurgacije. Tretje pravilo, na primer, govori o prevodih, ki so jih naredili obsojeni pisatelji, in določa, da lahko branje prevodov Stare zaveze škofje dovolijo dobrim katoličanom, a zgolj za boljše razumevanje Svetega pisma, ne pa kot osnovno besedilo. Prevodi novozaveznih knjig, ki so jih naredili hereziarhi, so prepovedani, prevodi ostalih obsojenih avtorjev so dovoljeni, če se opombe prečistijo. Četrto pravilo razlaga, da bi bilo branje Biblije v ljudskem jeziku na splošno škodljivo, zato lahko škof ali inkvizitor po posvetu z župnikom in spovednikom dovolita brati Sveto pismo v prevodu katoličana le tistim, o katerih vesta, da jim takšno branje ne bo škodovalo. Takšno dovoljenje je treba imeti pismeno, kdor pa bi bral brez njega, ne more prejeti odveze od grehov, dokler knjig ne izroči ordinariju. Zanimivo je tudi osmo pravilo o knjigah, ki so v celoti dobre, a so v njih nekateri odlomki s krivoversko, praznoverno ali brezbožno vsebino. Take knjige so dovoljene zgolj, če so jih katoliški bogoslovci po pooblastilu generalne inkvizicije očistili, in podobno velja za besedila, ki so

⁴¹⁴ Kot razkrivajo nekatera pričevanja, so Vergerijevi komentarji in ponaredki različnih cerkvenih dokumentov že kmalu po njegovem begu prišli tudi v Rim, kjer je leta 1551 Julij III. besnel »in se jezil nad omenjenim Vergerijem ter dejal, da ga bo dobil v roke, pa četudi bo moral zapraviti pol papeštva« (prim. Friedrich Hubert, *Vergerios publizistische Tätigkeit, nebst einer bibliographischen Übersicht* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1839), 83, op. 221).

jih obsojeni pisci dodali knjigam neobsojenih avtorjev. Gre torej za prvo uradno določilo o prečiščenju knjig s spornimi odlomki.

Ker se je predvsem v zvezi z ekspurgacijo in dopolnjevanjem seznama pojavila potreba po telesu, ki bi se s tem ukvarjalo s polnim delovnim časom, je leta 1571 Pij V. ustanovil Kongregacijo za seznam, imenovano Congregatio super reformatione Indicis et expurgatione librorum, s katero je omenjeno delo prenesel z inkvizicije na novo službo. Kongregacijo je leto kasneje formalno potrdil Gregor XIII., jo bolje organiziral in ji dodelil vse pravice glede cenzure knjig, izdajanja seznamov ter nadzora nad njihovim uveljavljanjem. Telo je delovalo vse do leta 1917, ko ga je papež Benedikt XV. odpravil z motuproprijem *Alloquentes proxime* in njegove naloge spet prenesel na Sveti oficij.

Na tridentinski seznam so se tako opirali vsi kasnejši sezname prepovedanih knjig. Formalno je ostal v veljavi do leta 1596, ko so ga z nekaj dopolnili, ki so se tikala predvsem splošnih prepovedi, v novi obliki izdali pod Klemnom VIII., seznam posameznih prepovedi pa se je brez večjih sprememb ohranil vse do leta 1900, ko je papež Leon XIII. objavil svoj *Index Leonianus*. Leta 1965 je Pavel VI. reorganiziral Sveti oficij in ga preimenoval v Kongregacijo za doktrino vere, ki je leto kasneje razglasila, da seznam nima več moči cerkvenega zakona s pripadajočimi kaznimi, kar pomeni tudi uradni konec cerkvene cenzure knjig.

Vergerijev boj proti cenzuri in inkviziciji se je začel kmalu po njegovem begu iz Italije. Nedolgo po prihodu v Graubünden je začel delovati v tiskarni Dolfina Landolfija v Poschiavu, kamor je z mnogimi za tisk že pripravljenimi spisi prišel spomladi 1549.

Tam je dal verjetno najprej natisniti besedilo *Della afflitione et persecutione fatta sopra quei di Capodistira nello anno MDXLVIII*, proti koncu leta pa sta izšli še krajši deli *Instruzione christiana* in *Oratione de' persecutati et fuoriusciti per lo Euangelio et per Giesu Cristo*, ki ga je kasneje v slovenski jezik prevedel Trubar.⁴¹⁵ Landolfijeva tiskarna je bila za njegovo delo nadvse primerna, saj je bila edina italijanska tiskarna v regiji, kjer reformirana vera ni bila prepovedana, kar je Vergeriju omogočilo, da naposled tudi v ljudskem jeziku nagovori svoje sonarodnjake. Spisi iz tega obdobja so zanimivi tudi zato, ker razkrivajo, kakšno propagandno strategijo je Vergerij uporabil proti tistim somišljenikom, ki so

⁴¹⁵ Peter Pavel Vergerij, *Ena molitev tih krščnikov, ki so zavoljo te prave vere v Jezusa Kristusa pregnani* (Morhart, 1555). Knjižico, ki vsebuje faksimile izdaje iz leta 1555 in Trubarjev prevod, smo nedavno dobili tudi v izdaji s prevodom v sodobni slovenščini (*Vergerijeva molitev*, Koper: Društvo bralcev Svetega pisma, 2017).

preklicali svoja prepričanja in ostali v Italiji, ter, po drugi strani, proti odkritim sovražnikom, ki niso bili na protestantski strani. Omenili smo že spise, ki jih je v Poschiavu natisnil v zvezi s koncilom in v katerih se je mrščil nad pasivnostjo italijanskih razsvetljenih prelatov, ki so dovolili, da je zbor izgubil svojo svobodo in postal papeško orodje. V teh delih je že mogoče zaslediti prikrite grožnje nekaterim visokim klerikom, kot sta bila Soranzo in Nacchianti, a, kot kaže, brez namere ovajanja ali neposrednega škodovanja. Italijanskim nikodemitom je z božjo kaznijo še enkrat posredno zagrozil v zgodbi o Spieri, nesrečnem pravniku iz Cittadelle, ki jo je v Poschiavu končno lahko natisnil tudi v italijanskem jeziku, saj s Curionejevo različico,⁴¹⁶ ki je izšla v Baslu, ni bil zadovoljen. *Historia di Francesco Spiera* je tako namenjena vsem »zatajevalcem«, a se po drugi strani spušča tudi v ostro polemiko z odpadnikom Giorgiem Siculom,⁴¹⁷ ki je v svojih spisih omalovaževal Spierov primer in z zagovorom omenjenega pretvarjanja napadel italijanske protestante. Vergerij je Siculovo pisanje v svoji *Historii* označil za pelagianizem in ga v spisu *A quegli venerabili padri domenicani che difendono il rosario*, prav tako izdanem v Poschiavu, obtožil, da ima papeža za antikrista, a naj svojega mnenja ne bi želel razkriti pred začetkom zasedanja koncila. Obtožba se konča z napovedjo, da ga bosta tako protestantska kot katoliška stran izobčili in da ga bo slednja obsodila na peklenske muke. Če pomislimo, da so Sicula malo za tem, 23. maja 1551 usmrtili zaradi krivoverstva, bi lahko ter besede razumeli skorajda kot ovadbo.⁴¹⁸

Zadnja spisa nam razkrivata, da se je Vergerij zelo zavzeto lotil predvsem sovražnikov, ki niso bili na protestantski strani, njegovi komentarji seznamov

⁴¹⁶ Curione je o zgodbi zbral nekatera pričevanja, med katerimi so tudi Vergerijeva pisma, in jih pod naslovom *Francisci Spierae Civitatulani horrendus casus* izdal leta 1550 v Baslu pri Oporinusu.

⁴¹⁷ Giorgio Siculo je avtor leta 1550 izdanega dela *Epistola alli cittadini di Riva di Trento contra il mendatio di Francesco Spiera et falsa dottrina dei protestanti*, ki je bilo do Vergerijevega posega tudi edini italijanski komentar Spierove zgodbe. Mistično sporočilo Giorgia Sicula, ki je močno odmevalo na področju med Milanom, Bologno in Benetkami, je bilo povsem samosvoje in so ga ostro obsodili tudi italijanski protestanti, saj naj bi, kot je pisal Giulio da Milano, »mešalo papizem in anabaptizem ter tako ustvarilo neko tretjo sekto«.

⁴¹⁸ Adriano Prosperi meni, da je Vergerijev spis *A quegli venerabili padri che difendono il rosario* v veliki meri prispeval k obsodbi Sicula in njegovi smrti septembra 1550. Besedilo naj bi vsebovalo prikrito ovadbo Sicula dominikancem, v kateri je Vergerij jasno razkril krivoverstvo svojega nasprotnika in pojasnil, da se njegovo učenje ne sklada ne s protestantskimi ne s katoliškimi nauki. Prosperi sicer dopušča možnost, da je Vergerij knjižico napisal, ko je bil Siculo že v zaporu, a pri tem dodaja, da je bila zagotovo napisana z namenom ovajanja. Prim. Prosperi, *L'eresia del Libro Grande*, 211-226.

prepovedanih knjig in protiseznami, kjer najdemo veliko njegovih somišljenikov, ki so bili tisti čas večinoma že zunaj italijanskih meja in na varnem pred inkvizicijo, pa, kot kaže, nimajo takega namena. Posegi so predvsem iznajdljivo propagandno orodje, namenjeno tako posmehljivi kritiki cenzorjev kot poučevanju sonarodnjakov in nagovarjanju neodločnih somišljenikov v Italiji.

Ena prvih knjižic, izdanih pri Landolfiju, je bila tudi tista z odzivom na seznam della Case in polnim naslovom *Il Catalogo de libri, li quali nuovamente nel mese di Maggio nell'anno presente M.D.XLVIII. sono stati condannati e scomunicati per heretici, da M. Giovan della Casa legato di Vinetia e da alcuni frati. È aggiunto sopra il medesimo catalogo un iudicio e discorso del Vergerio*. Delo bi lahko opisali kot nekakšno nepooblaščno izdajo s komentarjem oziroma komentiran ponatis izvirnega seznama, verjetno pa je zanj manj primerna oznaka ponaredek ali poneverba.⁴¹⁹ Kot opozori Rozzo, bi bilo o poneverbah mogoče govoriti predvsem v zvezi z možnimi manipulacijami in prikritimi preoblikovanji izvirnega besedila, katerih namen je zavajanje bralca, Vergerij pa je v tem primeru pravilno in v celoti navedel nuncijev seznam ter ga jasno ločil od svojih komentarjev. Poleg tega je avtor spremne razprave, poimenovane *iudicio et discorso*, jasno naveden ob izvirnem seznamu. Gre torej za nekakšno cenzuro cenzure, ki bi jo zaradi svoje posebnosti in domiselne kritike seznamov lahko označili za povsem samosvojo literarno zvrst. Seveda velja poudariti, da Vergerij ni bil prvi, ki je pisal proti tovrstnim odlokom. Proti »beštijam« s Sorbone je pred njim grmel že Kalvin s svojim odgovorom proti seznamu prepovedanih knjig z naslovom *Advertissement sur la censure qu'ont faite les Bestes de Sorbonne, touchant les livres qu' ilz appellent heretiques*, izdanem v Ženevi pri Jeanu Girardu leta 1544 in nato še leta 1547.⁴²⁰ Vergerij je delo verjetno poznal, čeprav ni znano, kdaj se je z njim seznanil in če ga je spričo svojega nepoznavanja francoskega jezika sploh lahko bral. Kalvin v podobnem polemičnem tonu sicer omenja nekaj napak tako imenovanih sorbonistov, predvsem pa opozarja na obsodbo različnih izdaj Svetega pisma v francoščini, medtem ko so cenzorji izpustili knjige, polne praznoverja, kot so različni življenjepisi svetnikov in Marije. Kot je znano, se je proti omenjenim oblikam praznoverja dolgo časa boril tudi Vergerij.

⁴¹⁹ Tako Vergerijevo delo označi npr. Bonnant v svoji študiji o »ponarejenih« seznamih. (George Bonnant, »Les Index prohibitifs et expurgatoires contrefaits par des protestants au XVIe et au XVIIe siècle«, *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance*, XXXI, (1969), 611-640.)

⁴²⁰ Obe izdaji vsebuje: Peter Rodolphe, Jean-Francois Gilmont, *Bibliotheca Calviniana. Les oeuvres de Calvin publiées au XVIe siècle* (Genève: Droz, 1991), I.

A ko je govor o literarni zvrsti, velja omeniti, da Kalvinova knjižica ne vsebuje Vergerijeve natančne bibliografske analize in tehtno utemeljenih protiseznamov, ki so nemara najpomembnejša značilnost njegovih izdaj.

Vergerij že v uvodu prvega posega pojasni, da je k pisanju o seznamu spodbudil božji navdih, ko je ob izidu seznama ugotovil, da se mora iz evangelijskega pridigarja v Alpah preleviti v tistega, ki »vpije s peresom«, in tako opozoriti svoje sonarodnjake:

»Toda medtem, ko sem se z vso dušo predal delu za Evangelij, sem opazil, da so natisnili neko pošast, neki pobesneli seznam mnogih knjig in piscev, starih in novih, torej popolno zmešnjavo (kakršna so navadno dela farizejev). In Duh mi je razkril ter jasno pokazal, da se v njem skrivajo strupena prevara, zarota in smrtonosni naklep, s katerim bi radi okradli prave božje otroke, jih oropali zakladov duhovnega in telesnega življenja. Da bi jih torej opozoril, jim po navodilih Svetega Duha razkril te zahrbtne nesramnosti in jih opomnil na to, kaj morajo narediti, da bi se te nadloge obvarovali, sem prekinil drugo delo in začel s peresom vpiti in govoriti proti temu seznamu.«

Kmalu po uvodnih besedah nagovori tudi nuncija, ki je še nedavno v Benetkah vodil proti njemu proces. Tako della Casa očita napuh in domišljavost, saj je svoj seznam objavil v času, ko so vsi pozivali h koncilu, ki bi na podlagi ocene vseh teologov in modrecev verodostojno določil, katere knjige si zaslužijo obsodbo in katere pohvalo. Namesto tega se je častihlepni della Casa z nekaj menihi zaprl v sobo in sam skušal posnemati koncil ter na svojo roko sestavil dokument, ki ni bil v skladu s prizadevanji evropskih vladarjev, z augsburškim *Interimom*, torej začasno ureditvijo iz leta 1548, ki je bila zastavljena kot nekakšen kompromis med katoličani in luteranci, in navsezadnje z navodili nekaterih papežev v preteklosti. Če so nekateri izmed njih priznali, da je Cerkev zaradi njihovega ravnanja zašla s prave poti, in če je Pavel III. ustanovil celo komisijo, ki je sestavila dokument s programom prenove in naslovom *Consilium de emendanda Ecclesia*, zakaj della Casa preganja knjige, ki pozivajo k prav takšni prenovi? In zakaj nasprotuje papežu, ki je nezmotljiv? In kako je, po drugi strani, sploh mogoče, da papež, ki je nezmotljiv, prizna svojo zmoto? Vergerij je dobro razumel, da je bilo v ozadju tridentinskih razprav, ki so strukturo Rimske cerkve spet centralizirale okoli Petrovega naslednika, vseskozi tudi vprašanje papeške nezmotljivosti, ki naj bi temeljila na Svetem Duhu. »Če ne vidimo sadov in nobenega učinka Svetega Duha, če teh ne vidijo niti sami kardinali in škofje, ki so vedno ob papežu, ga

dobro poznajo in ga pozivajo, da se popravi, zakaj nas hočejo prisiliti v prepričanje, da je z njim Sveti Duh?»

Vergerijeva psihološka igra, ki v uvodni argumentaciji opozarja na tovrstna protislovja, temelji na dobrem poznavanju koncilskih razprav, zgodovine in cerkvenih dokumentov, še bolj pa se razvije, ko spregovori o knjigah in prikaže, da bo imela cenzura knjig ravno nasprotni učinek od zelenega. Njegovi obeti, da se bodo na seznamu navedene knjige prav zaradi prepovedi še bolj brale, spodkopavajo sam namen tovrstne dejavnosti in pravzaprav spreminjajo inkvizitorje v oglaševalce del, ki jih želijo prepovedati. Ko bodo ljudje brali seznam, bodo namreč opazili, koliko uglednih avtorjev je pisalo proti papežem, in vsi tisti, ki bi se želeli podučiti o rimskih zlorabah, bodo natančno vedeli, katere knjige si morajo priskrbeti. Po drugi strani tiskarjem svetuje, da zakrijejo prepovedane knjige za imenom kakšnega kardinala, kot so je to v zgodilo z Lutrovim predgovorom za Pavlovo pismo Rimljanom, ki je bilo z dovoljenjem beneških oblasti natisnjeno pod imenom Federica Fregosa. Tako jim lahko omogočijo nemoteno kroženje, saj della Casa in njegovi fratri ne bodo prepoznali Lutra pod kardinalsko preobleko.

Prvi Vergerijev cilj je tako omajati verodostojnost inkvizitorjev, razkriti njihovo nepoučenost in malomarnost ter nemara tudi ustvariti zmedo glede tega, kaj je bilo res prepovedano in kaj ne. Predvsem pa je s svojimi dopolnili in opombami skušal ustvariti svoje protisezname knjig, ki bi jih protestanti morali brati, in opozoriti na čtivo, ki razkriva pravo resnico o veri. Inkvizitorji so se gotovo zavedali nevarnosti cenzure in verjetno so prav zaradi tega vrsto knjig, ki jih Vergerij pri njih pogreša, izpustili ali pa zanje navedli pomanjkljive podatke. Bolj kot za neznanje bi v tem primeru lahko šlo za načrtno zavajanje tistih, ki bi se s temi podatki lahko okoristili, a to Vergerija pri njegovih obtožbah seveda ni zmotilo. Ker je dobro poznal takratne politične razmere in bil tudi dovolj izobražen, se je spretno vključil v njihovo igro in drzno, a pri tem dovolj premišljeno dopolnil njihove sezname. V skladu s tem bi težko pritrdili mnenju Prosperija in Cantimorija, ki sta ga označila za ovaduha in izdajalca, torej človeka, ki naj bi s širjenjem tovrstnih informacij pomagal inkvizitorjem, razkrival imena, ki bi jih utegnili zanimati, ter sploh »drugega za drugim izdajal svoje stare prijatelje.«⁴²¹ To gotovo ni bil Vergerijev namen. Njegovo pisanje je bilo namenjeno večinoma laikom ter nižjim slojem duhovščine v Italiji, torej vsem, ki bi se utegnili spreobrniti k pravi veri. Čeprav je polemiziral z inkvizitorji

⁴²¹ Delio Cantimori, *Eretici italiani del Cinquecento*, (Torino: Einaudi, 1992), 89.

in visokimi cerkvenimi dostojanstveniki, kot je bil Giovanni della Casa, je s svojimi komentarji torej nagovarjal predvsem somišljenike, pri čemer je bil vseskozi pazljiv, da ni škodoval bratom po veri, ki so še vedno živeli na ozemljih, podrejenih Rimu. Ko govori o Spierovi zgodbi tako zapiše:

»Kot sem dejal, sem narekoval pet pisem, v katerih so v dobri veri in preprosto popisane nekatere stvari, ki jih je govoril tiste dni, zgodbo pa so bolj natančno opisali trije učeni, resni in pobožni možje in je tudi že izšla. Prvi je Gribaldo, tisti znameniti pravnik, tisti božji človek. Znano je, da je pisal o tem, zato ga tudi omenjam, zamolčal pa bom imena drugih dveh, saj želita zaenkrat ostati neimenovana.«

Tudi ko razkrije avtorstvo dela *Tragedia del libero arbitrio*, ki ga je napisal njegov prijatelj, zapiše:

»Seznam nato omenja delo *Tragedia del libero arbitrio* avtorja F. N. B. S tem so si precej belili glavo, in če sami niso znali razvozlati teh črk, jim bom pri tem pomagal. Za črkami se skriva Francesco Negro Bassanese in sam mi je dovolil, da jih razkrijem.«

Nemara pa je glede Vergerijeve strategije podajanja informacij v tistem času najbolj zanimiv odlomek, kjer razpravlja o knjigi *Beneficio di Cristo* in o zagovoru omenjenega dela, ki ga je Flaminio, eden od avtorjev, izročil Reginaldu Poleu. Njegov nagovor kardinalu in piscema *Beneficia*, katerih imen ne izda, je prvi v vrsti pozivov italijanskim *spiritualom*, da se razkrijejo, in opozoril, ki postanejo v kasnejših komentarjih vse bolj ostra in drzna:

»A naj povem še nekaj o tej *Kristusovi dobroti*. Neki frater, ki mu knjižica nadvse preseda, je v upanju, da bo dobil od papeža kak beneficij, napisal sovražni govor proti križanemu Kristusu, tako da ga je moral braniti neki dobrodušni učenjak, ki je o tem spisal svojo knjigo. To je izročil kardinalu, ki slovi po tem, da ima luč, da pozna zmote Cerkve in da je okusil sladkost evangelija, kar so gotovo zgledne vrline. A pravim, da mora ta kardinal pustiti, da pride na svetlo zagovor knjige, ki ga ima v rokah, sicer ne bo upravičil svojega slovesa in ne bo spoznan za dobrega, saj bo dokazal, da nima tistega duha, v katerega so mnogi verjeli. Večkrat je dejal, da je treba biti previden in počakati na primeren čas in pravo priložnost. Lepo povedano, toda mar ni primeren čas sedaj, ko skuša mnogo ljudi ugasniti in pokopati Jezusovo dobroto in slavo? Kdaj se bo razkril in se razglasil za njegovega viteza, če ne sedaj, ko je njegov Kristus tako pretepen, izmučen in ranjen? Videli bomo,

kaj bo s tem kardinalom. Bog mu daj poguma, saj bi bil čas, da se razkrije z vso svojo šolo. Naj še povem, da sta pri knjižici sodelovala dva moža; eden jo je začel, drugi končal in prečistil, oba pa sta v Italiji in ju poznajo ter cenijo najvišji dostojanstveniki in ministri v Rimu. Vseeno pa je njuna knjiga obsojena kot krivoverstvo. Videli bomo tudi, ali bosta lahko potrpele in požrla krivico, ki se godi njunemu nebeškemu Očetu, in če se bosta tudi sama raje pretvarjala in uživala udobje in slasti duhovništva.«

Vergerij tako pri svoji diskreditaciji cenzorjev navaja veliko delikatnih informacij, a te vedno predstavi v takšnem obsegu ali obliki, da se inkvizitorji z njimi ne morejo neposredno okoristiti. Gre torej za povsem drugačen pristop kot v primeru Sicula, ki ga s svojim pisanjem odkrito napade, čeprav se zdi, da gre tudi v tem primeru bolj kot za ovadbo predvsem za opozorilo bratom v Italiji, naj se oddaljijo od nevarne teologije nekaterih verskih odpadnikov. Skrajneža, kot sta bila Siculo in Miguel Servet, sta namreč veljala za nadvse nevarna krivoverca, od katerih so se v tistem času oddaljile vse cerkve. Ko omenja Servetovo delo *De Trinitatis erroribus*, na primer pojasni, da si ta knjiga res zasluži izobčenje, saj spodkopava verske resnice o Sveti Trojici in Jezusovi naravi, ki so jasne že od prvih ekumenskih koncilov in o katerih so si vsi kristjani edini. Podobno velja za knjige, ki škodijo kristjanom, kot sta *Koran* in *Talmud* ter spisi brezbožnih anabaptistov, a teh ni na seznamu, ker naj bi bil ta napisan predvsem proti protestantom. Po Vergerijevem mnenju bi morala biti prepovedana tudi vsa praznoverna dela ljudske pobožnosti, ki zastrupljajo duše z opevanjem Marijinih čudežev in Frančiškovihih stigem, pa tudi pohujšljiva dela nekaterih antičnih in tedanjih avtorjev, med katere je sodil tudi sam della Casa. Ker pa so se inkvizitorji spravili predvsem na protestante, se Vergerij odloči, da jih »razsvetli« in jim na svojih protiseznamih ponudi vrsto del in osebnosti, ki so v zgodovini s podobnimi argumenti pisale proti Rimu in bile pri tem bolj učinkovite kot pa tisti na izvirnem seznamu. Protiseznam je torej predvsem psihološka igra – ne gre za dela in avtorje, ki bi si po Vergerijevem mnenju res zaslužili prepoved, ampak za pomembne protestantske pisce in vse podobno misleče kritike Rimske cerkve, ki jih cenzorji iz takšnih ali drugačnih razlogov niso uvrstili na svoj seznam. Na tem Vergerij med drugimi pogrēša nekatere švicarske in nemške reformatorje pa tudi starejše pisce, kot so bili Wyclif, Valla, Stancaró, Savonarola, Petrarka, pa tudi Erazem, kateremu v svojem komentarju nameni precej prostora. Znamenitega humanista označi celo za vir, pri katerem so se navdihovali številni od obsojenih avtorjev in od njega prejeli modrost. Erazem

je tako za Vergerija učitelj prenovljene vere, ki je med prvimi jasno opozoril, da je bil Jezusov nauk nedogmatičen in ni poznal vseh pravil, zapovedi, praznikov in drugih izmišljotin, pod grmado katerih se je zadržal nauk evangelija. Vergerij tudi razmišlja, zakaj inkvizitorji kljub odmevnosti njegovih del teh niso prepovedali, in ugotavlja, da bi imeli s tem verjetno preveč dela in so se zato raje, kot pravi, naredili neumne.

Seveda pa je bila neposredna posledica omenjenih informacij in protiseznamov povečanje števila prepovedi in bolj natančna navedba podatkov o knjigah na kasnejših seznamih, kar se je, tudi v zvezi z Erazmom, pokazalo že leta 1554. Gotovo je prebegli koprski škof prispeval k temu, da sta milanski in beneški seznam tega leta vsebovala približno štirikrat več prepovedanih naslovov kot pa seznam della Case in da so se tam znašli tudi nekateri avtorji z njegovih protiseznamov.

Vergerij je seveda nadaljeval s svojo dejavnostjo komentatorja in kasneje verjetno poskrbel še za sedem posegov proti kasnejšim seznamom. Prvi od teh se je nanašal na seznam iz Firenc iz leta 1552, ki je bil do nedavnega poznan zgolj po Vergerijevih omembah, saj so šele pred nekaj leti v arhivu Kongregacije za seznam našli tudi izvod izvirnega dokumenta florentinske inkvizicije. Kot rečeno, je v njem med drugimi prepovedanimi deli navedena tudi Dantejeva *Monarhija*, ki so jo prvič natisnili leta 1559 v Baslu, kar pomeni, da so florentinski cenzorji prepovedali rokopisno besedilo. Žal ne poznamo ohranjenega izvoda tega Vergerijevega posega, iz njegovih zapisov zgolj izvemo, da naj bi pripravil komentar tega seznama s svojim protiseznamom kmalu za odgovorom della Casi.

Ohranil pa se je njegov naslednji poseg z naslovom *Catalogo dell' Arcimboldo, arcivescovo de Melano. Con una risposta fattagli in nome d' una parte di quei valenti huomini*, kjer se je posvetil milanskemu seznamu in za navedenim izvirnim besedilom dokumenta polemiziral z milanskim nadškofom Arcimboldijem. Knjižico je izdal leta 1554 v Tübingenu, saj se je leto pred tem zaradi sporov, v katere se je zapletel v Švici, preselil v Nemčijo, kamor ga je povabil Krištof Württemberški. Tam je nadaljeval svojo propagandno dejavnost pri tiskarni Ulricha Morhardta, kjer je malo predtem tudi Primož Trubar objavil prvi knjigi v slovenskem jeziku.

Tudi Arcimboldiju po kritiki njegovega predgovora k seznamu in tam zapisanih kazni našteje vrsto napak, pomanjkljivosti in imen, ki bi morala biti na popisu. Med temi posveti veliko prostora svojemu novemu zaščitniku Krištofu Württemberškemu, ki je dal natisniti izpoved svoje vere in jo skušal predstaviti na zboru v Trentu, a njegovim teologom niso pustili do besede. Tako ugotavlja,

da se je enemu najpomembnejših knezov cesarstva zgodila velika krivica, ki pa jo bo poravnal Bog, saj se bo namesto ene knjige, ki je niso pustili brati na koncilu, med bralci razširilo nekaj tisoč knjig s knezovo veroizpovedjo. Na seznamu pogreša tudi Bullingerja in se po drugi strani čudi, zakaj so tja uvrstili nekatere starejše pisce, ki so papeštvu povzročili neprimerno manj škode kot pa nemški reformator. Zanimivo je, da je od teh v komentarju leta 1549, na primer, Wyclifa in Vallo sam navedel na protiseznamu in sta se verjetno prav zato znašla med milanskimi prepovedmi, sedaj pa se mu zdijo njune knjige kot ugasle iskrice v primerjavi z velikim ognjem Bullingerja. Nedvomno gre tu za ustvarjanje zmede in načrtno beganje cenzorjev, ki se nadaljuje z navajanjem nekaterih manj poznanih psevdonimov italijanskih piscev, katerih pravih imen pa ne razkrije. Med temi so tudi imena Ludovico Rasoro, Atanasio in Hilario, s katerimi se je podpisoval sam, kadar je hotel prikriti svoje avtorstvo. Velja namreč omeniti, da je na milanskem seznamu Vergerij že prepovedan z vsemi svojimi deli, še vedno pa najdemo na njem kar sedem njegovih anonimnih del, ki so navedena posebej, kar ga je očitno močno zabavalo.

Od starejših avtorjev se še enkrat pomudi pri Marsiliju Padovanskem in njegovem »strašnem« delu *Defensor pacis*, kateremu nameni nekaj prostora že v svojem prvem posegu, ko navaja avtorjevo ugotovitev, da po Kristusovem nauku rimskemu škofu ne pripada nikakršna posvetna nadvlada ali oblast. Ta naj bi bila v rokah posvetnih vladarjev, kar je razglašal tudi Marsilijev sodobnik Dante v svoji *Monarhiji*. S tem Vergerij odpre tudi razpravo o nekaterih klasikih italijanske književnosti, ki jo nadgradi in razvije v svojem posegu iz leta 1559, namenjenem inkvizitorjem po Italiji. Potem ko zagrozi s prvo tiskano izdajo *Monarhije*, opomni tudi na Petrarko, ki je v nekaterih svojih sonetih prav tako obsojal Rimsko cerkev, a ga, za razliko od Danteja, še vedno ni na seznamu. Ob tem omenja tudi nekatera Petrarkova latinska pisma, v katerih pesnik že dve stoletij pred protestanti imenuje papeža za tirana, in napove, da bo sam poskrbel za njihovo izdajo. Petrarka naj bi bil po Vergerijevem mnenju glede tega hujši tudi od Poggia Bracciolinija, ki se je znašel na seznamu, pa čeprav ni v svojem pisanju povedal nič, kar ne bi izvedeli že pri Boccacciu ali Castiglioneju. V bistroumnem ekskurzu literarne teorije se Vergerij sprehodi skozi zgodovino italijanske književnosti in ugotavlja, da so ubogega Poggia obsodili zgolj zaradi tega, ker je pisal o usodi Hieronima iz Prage, mučenika, ki je s svojo smrtjo pokazal učinek žive vere in dal s svojo pokončno držo zgled protestantom. Bracciolinijev opis mučenja in smrti Hieronima, ki je, podobno kot Hus, na

koncilu v Konstanci kljub zagotovitvi prostega prehoda končal v plamenih, je Vergerij objavil že leta 1551 v svoji zbirki *Concilium Tridentinum fugiendum esse omnibus piis* in z njo svaril pred tiranskim koncilom.

Vergerij se prvič posveti tudi Boccacciu, velikanu italijanske proze, ki se ga cenzorji zaradi njegove priljubljenosti še niso lotili, in pronicljivo razkrije, da vsebujejo novele znamenitega pripovednika poleg hudomušnih opisov navad duhovščine tudi subtilno kritiko nekaterih inovacij, kot so vice in spoved, ki naj bi v Kristusovo cerkev prišle z zvijačo:

»Kdor bo iskal naprej, bo našel kup podobnih hudobij, ki jih pripisuje nunam, in hinavščin opatov in duhovnikov ter ugotovil, da se norčuje iz vic, prižiganja sveč in maš za umrle, o čemer še posebej dobro priča novela o Ferondu. Vsak tepec lahko opazi, da je glede ustne spovedi enakega mnenja kot drugi bistri duhovi, saj razkriva, da se zaradi nje dogaja prav lepo nečistovanje. Norčuje se iz vaših relikvij, še posebej tam, kjer pripoveduje o menihu, ki je razglašal, da je videl šop las serafina, ki se je prikazal sv. Frančišku in od katerega naj bi svetnik, kot se govori, dobil tudi stigme. Res je še veliko takih zgodb, ki opisujejo in premlevajo razuzdano življenje obritežev ter njihove zvijače in barbarstva, ki so jih prinesli v Kristusovo cerkev. Na to niso opominjali zgolj Dante, Petrarka in Boccaccio, ampak tudi številni ugledni pisci knjig, napisanih vse do danes, v katerih boste našli bolj ali manj iste zadeve.«

Boccaccio in Petrarka naj bi tako pisala dosti hujše stvari kot Poggio, a ju, kot je ugotavljal tudi Ghislieri, ki je v tistem času že pripravljal prvi rimski seznam, ne bi bilo pametno prepovedati, ker je šlo za priljubljena in cenjena avtorja. Prav tako priljubljen naj bi bil po inkvizitorjevem mnenju tudi antični pisec Lukijan, ki se je že veliko pred Boccacciem norčeval iz obredov zgodnjega krščanstva in dal tako zgled za vse kasnejše kritike duhovščine. A kot poudari Vergerij, Lukijan ni spoznal prave krščanske vere, in čeprav naj bi si zaslužil, da so ga uvrstili na seznam, njegovo pisanje ni tako škodljivo kot pa ravnanje in pisanje tistih, ki so spoznali nauk Kristusa, a ga zatajili in se vrnili k papežu. Vergerij v zvezi s tem navede imeni Ippolita Chizzole in Giovana Battiste Scottija, znanih zatajevalcev, ki sta po obsodbi inkvizicije in preklicu prestopila nazaj k Rimu, ter ponovno zagrozi Poleu, a tokrat z jasno navedbo njegovega imena:

»Na ta način je pisal tudi tisti ugledni kardinal Pole, milosten mož, ki se po eni strani na skrivaj trudi učiti opravičenje po veri v Jezusa, po drugi pa piše knjige in ima govore pred cesarjem. Ni ga sram trditi, da se je v Nemčiji

razširilo sprevrženo, kužno in brezbožno seme, s čimer misli na evangelij, in da bi moralo njegovo veličanstvo pustiti vse ostalo, tudi spopad z velikim Turkom, ki ga zagotovo lahko podjarmi, ter prijeti za orožje, da bi najprej izkoreninilo ta evangelij in nas vse razsekalo na kose. Nesramno celo trdi, da smo slabši od Turkov. Na tem mestu smo prisiljeni povedati, da je on slabši od hudiča, saj pozna resnico našega nauka, ki ga je izpovedoval in učil, pa se je vseeno obrnil, da bi po svojih najboljših močeh prelival našo kri. A upamo, da tisti, ki je prelil kri za nas, ne bo pustil, da bi izkrvaveli, in da temu kardinalu ne bo dovolil stopiti na papeški prestol.«

Kot rečeno, je bil Pole tisti čas že v Angliji, kjer je pomagal kraljici Mariji I. pri njenih ukrepih za restavracijo katolištva, ki se je začela z mnogimi preklici, med katerimi je bil najbolj odmeven tisti Thomasa Cranmerja, voditelja angleške reformacije in canterburyjskega nadškofa pod Henrikom VIII. Vergeriju je bilo verjetno pogodilo, ko je dve leti kasneje izvedel, da je Cranmer na dan svoje smrti na grmadi preklical svoje prejšnje preklice in izjavil, da zavrača papeža, Jezusovega sovražnika, z vsemi njegovimi lažnimi nauki.

Vergerij se seveda loti tudi izdajatelja seznama, nadškofa Arcimboldija, ki je bil pred tem nuncij v Nemčiji in naj bi s svojimi marljivimi pobiralci odpustkov ter z gesli, da ob zvenu kovancev v blagajni skočijo duše iz vic, naredil uslugo protestantom, saj naj bi ob takih izmišljotinah ljudje spoznali, da je papeštvo kot ponarejen denar. Tudi njegov seznam naj bi bil zgolj dokaz, da koncil ne more biti več svoboden in da na njem protestanti ne bodo več prišli do besede. Rimska cerkev naj bi ugotovila, da je izgubila nemške dežele, kar je nekaj mesecev po izidu milanskega seznama potrdil tudi augsburški verski mir, in je, kot pravi, združila vse sezname, ki so jih napisali v tridesetih letih pred tem ter dokončno prepovedala veliko večino tistih bistroumnih duhov s severa. Vergerij tako razume seznam predvsem kot konec zavajanja o prenovi, ki je v Rimu niso imeli nikoli namena uresničiti, kar se je pokazalo tudi na koncilu, ter zbadljivo pohvali inkvizitorje, ki so naposled sneli svoje maske in prihranili obema stranema precej časa in denarja.

Po milanskem seznamu se je Vergerij posvetil še sorodnemu beneškemu dokumentu, ta odziv pa ima precej zamotano vsebino, saj naj bi bil sestavljen iz treh posegov. Cavazza⁴²² ugotavlja, da je Vergerij v Tübingenu najprej poskrbel za nekakšen neodoben ponatis beneškega seznama iz leta 1554 z nekaj manjšimi

⁴²² Cavazza, »Pier Paolo Vergerio nella Prussia orientale: il *Catalogus haereticorum* del 1556«, 60-64.

dodatki, komentar z naslovom *Annotationes in catalogum haereticorum Venetiis impressum* pa je dal kasneje, spomladi leta 1556, posebej natisniti pri istem tiskarju. Zanimivost tega komentarja je v tem, da vsebuje na koncu latinski prevod prejšnjega beneškega seznama della Case, ki ga je Vergerij obljubljal že od leta 1549, zaradi česar se zdi zasnova besedila dokaj neurejena. Verjetno je izid novega beneškega seznama, precej drugačnega od prvega, zmotil Vergerija, ki je že nekaj let pripravljal latinski prevod seznama della Case, in dodobra prekrizal njegove načrte. Tako je težko določiti, na kateri seznam se komentar pravzaprav navezuje, lahko pa ugotovimo, da kljub latinščini nagovarja tudi bralce v Italiji. Tretja knjižica z naslovom *Catalogus haereticorum* pa je natisnjena v Königsbergu in vsebuje zadnji beneški seznam in že omenjene *Annotationes* z nekaterimi dodatki. Vergerij se je namreč med letoma 1556 in 1557 v službi Krištofa Württemberskega odpravil na dolgo pot, ki ga je zanesla do vzhodne Prusije, Litve in Poljske, da bi tam zagovarjal veroizpoved svojega gospoda. Kot pojasni Cavazza, pomeni *Catalogus haereticorum* vezni člen med prvimi Vergerijevimi komentarji seznamov in zadnjima iz leta 1559 in 1560, ki ne vsebujeta več seznama prepovedi. Tudi po Rozzovih⁴²³ ugotovitvah je Vergerij verjetno v Tübingenu in Königsbergu med letoma 1555 in 1556 natisnil tri knjižice, ki se nanašajo na beneški seznam oziroma ga komentirajo. Podobno ugotavlja, da je prva od knjižic nepodpisana in vsebuje zgolj seznam prepovedanih knjig, druga vsebuje na koncu komentarja tudi beneški seznam, a tistega iz leta 1549, tretja pa že omenjeni komentar in beneški seznam iz leta 1555. Zadnji dve knjižici kot avtorja besedila navajata Atanasia, ki je, kot rečeno, eno od imen, s katerimi se je Vergerij podpisoval. Ta je v času svojega poslaništva na severu poleg posega proti seznamu v Königsbergu poskrbel tudi za tisk nekaterih drugih polemičnih del, med katerimi je večina namenjena napadom na poljskega nuncija Luigija Lippomana. Gre za pravo propagandno vojno, v kateri je Vergerij uporabil vsa orodja, ki jih vsebujejo tudi njegovi komentarji seznamov in med katerimi so ključnega pomena ponatisi uradnih dokumentov in korespondence cerkvenih avtoritet z dodanimi komentarji.

Zadnji seznam, ki se mu je Vergerij posvetil, je bil rimski iz leta 1559 in bi ga lahko označili za prvi uradni seznam Rimske cerkve. Kot odgovor nanj je Vergerij istega leta pripravil svojo knjižico z naslovom *A gl' Inquisitori che sono per*

⁴²³ Ugo Rozzo, »Pier Paolo Vergerio, censore degli indici dei libri proibiti«, v: *Pier Paolo Vergerio il Giovane, un polemista attraverso l' Europa del Cinquecento*, ur. Ugo Rozzo (Udine: Forum, 2000), 143-177.

l'Italia. Del catalogo di libri eretici stampato in Roma nell' anno presente MDLIX in jo kmalu pospremil tudi z razširjeno latinsko izdajo.⁴²⁴ V italijanski različici, ki ne vsebuje več izvirnega seznama prepovedi, in v veliki meri zaokroža vsebino prejšnjih posegov, Vergerij najprej povzame svoj dotedanji boj s knjižno cenzuro in pohvali inkvizitorje, ki so pri vsakem novem seznamu sicer upoštevali njegove kritike, a naj bi zavoljo nepoučenosti svoje zmote še pomnožili in za vsako popravljeno napako naredili do šest novih. Tako naj bi poskrbeli predvsem za smeh in dobro voljo bralcev po svetu, drugega učinka pa naj njihove prepovedi ne bi imele. Gre, kot rečeno, za strategijo diskreditacije in posmehljivo igro s cenzorji, v kateri je Vergerij še posebej užival in s katero je hotel pisce seznamov še enkrat prepričati v nesmiselnost njihovega početja.

Po uvodnem nagovoru se najprej ustavi pri nekaterih imenih nemških knezov, navedenih na seznamu, in opozori na napake pri njihovih nazivih ter na dejstvo, da omenjeni plemiči niso pisali krivoverskih knjig, pač pa kvečjemu odloke glede cerkvene ureditve na lastnih ozemljih. Obsodba teh dokumentov pa je, kot pravi, enaka obsodbi augsburške veroizpovedi in v zvezi s to Vergerij cenzorjem hudomušno ponudi svoj prvi protiseznam. Ta vsebuje izpuščena imena knezov in vladarjev, ki so pristopili k novi veri, tem pa so dodana še mesta ter dežele, kjer je bil augsburški red tisti čas že v veljavi. Tem ob bok postavi Henrika VIII., ki si je bil pred tem celo prislužil naziv Branitelj vere, njegovo hčer, kraljico Elizabeto ter vladarje Danske, Norveške in Švedske, ki so se tisti čas odcepili od Rima. Tudi cesar Karel V. je, kot pravi, dal napisati odlok z naslovom *Interim*, kjer je posegel v verske zadeve, pa njegovega imena kljub temu ni na seznamu. Karel je namreč z omenjeno listino dovolil obhajilo za laike pod obema podobama in poroko duhovnikom, pa knjižica ni bila obsojena, čeprav je kršila katoliške nauke. Z njo niso bili zadovoljni niti protestanti, na kar s svojim izbranim izrazjem opozori tudi Vergerij, ki se tako še enkrat opre na svoje bogate diplomatske izkušnje in dobro poznavanje takratnega političnega dogajanja.

Osrednji del komentarja pa je seveda namenjen literatom. Francesco Berni, ki se je prvič znašel na seznamu, naj bi bil uvrščen med prepovedane avtorje zgolj

⁴²⁴ Peter Pavel Vergerij, *Postremus catalogus librorum haereticorum Romae conflatus 1559. Continens alios quatuor Catalogus, qui post decennium in Italia, nec non eos omnes, qui in Gallia & Flandria post renatum Euangelium fuerunt aediti. Cum Annotationibus Vergerii MDLX* (Pforzheim, Corvinus, 1560).

zato, ker je Vergerij pet let pred tem dal natisniti nekaj njegovih stanc o veri⁴²⁵ in ne zaradi veseljaških in moralno spornih verzov, po katerih je pesnik zaslovel. Bernijevo pisanje je sicer močno zaznamovalo *il genere burlesco*, zvrst, ki se je v Italiji razmahnila v 16. stoletju in je ne nazadnje precej vplivala tudi na razvoj tako imenovanih *pasquinat*, anonimnih kritičnih verzov proti Cerkvi, ki so jih v Rimu lepili na kip Pasquina. A če je Berni na koncu našel pravo vero in opustil pohujšljivo pisanje, pa mnogo piscev, med katerimi so bili tudi visoki cerkveni uradniki, ni sledilo njegovemu zgledu. Ob tem se Vergerij še enkrat spomni na mladostne pesniške poskuse Giovannija della Casa, ki se zgledujejo po Bernijevi burleskni poeziji in naj bi opevali istospolna nagnjenja.⁴²⁶ Škofu v izgnanstvu je gotovo prineslo veliko zadoščanje, da se je ime bivšega beneškega nuncija leta 1559 znašlo na rimskem seznamu, in v komentarju z veseljem tudi pojasni, kaj naj bi bil pravi razlog, da se je to zgodilo. Čeprav je della Casa kasneje zanikal s tem povezane obtožbe, pa je Vergerijeva ostra propagandna dejavnost v veliki meri prispevala k temu, da je na koncu ostal brez tako zelenega kardinalskega klobuka.

Tovrstno pisanje je očitno precej motilo Vergerija, saj se mu je poleg Bernijeve poezije zdelo nespodobno tudi pisanje prijatelja Aretina in celo samega Boccaccia. Če bi si torej njegov *Dekameron* že zaslužil mesto na seznamu, bi to moralo biti zaradi pohujšljivih zgodb, ki kvarijo dobre navade ljudi, in ne zaradi drugih razlogov. Tam pa je pristal, ker že v prvi noveli piše o tem, da se je Cerkev zavihtela do takih višav zgolj na podlagi iznajdb, kot so spoved in lažni čudeži. Tako se najprej pomudi pri Boccaccievi kritiki kulta svetnikov, na katere kristjani naslavlajo molitve, ki bi jih morali po Kristusovem navodilu nameniti Očetu, ter s tem povezanih čudežih in relikvijah, ki naj bi bili navadno poganstvo. O tem na duhovit način priča tudi novela o opatu Cipolli ter njegovi

⁴²⁵ Vergerij je leta 1554 v Tübingenu skupaj s tremi soneti Petrarke dal natisniti nekaj verzov z versko vsebino, ki naj bi jih napisal Francesco Berni. Gre za že omenjeno delo *Stanze del Berna (al Sanga, segretario di Papa Clemente VII) con tre sonetti del Petrarca dove si parla dell' Evangelio e della Corte Romana*. V njem Vergerij navaja stance Bernijevega dela *Rifacimento dell' Orlando innamorato*, torej predelave slavne Boiardove pesnitve, ki naj bi jih vseboval Bernijev izvirnik. Ker so tega prepovedali, ponudi besedilo Vergerij in ga pri tem priredi s protestantsko vsebino. Ali gre pri tem za popolno ali zgolj delno poneverbo Bernijevega besedila, je težko oceniti. Oznaka »poneverba« je v tem primeru verjetno ustrežna.

⁴²⁶ Vergerij, ki je podobne obtožbe della Casa namenil že v svojem prvem posegu, tokrat omenja njegovo burleskno delo *Capitolo sopra il forno*, kjer naj bi avtor po zgledih Bernijeve poezije preko metafore kruha in peči opeval nespodobna nagnjenja. Della Casa je kasneje v latinski pesmi *Ad Germanos* priznal, da je šlo za mladostno napako, a obenem zanikal Vergerijeve obtožbe.

pripovedi o peresu angela Gabrijela ter oglju, na katerem naj bi pekli svetega Lavrencija. Boccaccio v njegovo zgodbo hudomušno vplete tudi otrdeli prst Svetega Duha, šopek las serafina, ki se je prikazal sv. Frančišku, stekleničko s potom sv. Mihaela in ono z zvoki zvonov Salomonovega templja, s čimer si pošteno privošči tovrstno ljudsko pobožnost. Novela o lahkovernem Ferнду na podoben način razkriva, kako je bilo preproste ljudi mogoče prepričati, da so verjeli v vice, še eno nadvse pravljico iznajdbo, kot jih imenuje Vergerij, in kako se je s tem okoriščala duhovščina. Po sholastičnem pojmovanju vic je bilo namreč pokojnikom, ki so se tam znašli, mogoče pomagati z molitvijo in obhajilom in tako ob pomoči Cerkve doseči, da so hitreje prišli v nebesa. Seveda ni treba posebej poudarjati, da je bil nauk o vicah tesno povezan z razmahom pojavnosti odpuščanj, proti katerim se je kasneje vzdignil Luter.

»Prav tako se posmehuje vašim mašam, svečam, ki tam gorijo, ter kruhu in vinu, ki se dajeta za mrtve. Tako vam pravim, da se v omenjenih in tudi drugih odlomkih Boccaccio posmehuje temu vašemu krivouku in obredništvu, ki je delno judovsko, delno pogansko, delno vaše, torej povsem človeško in meseno. In ko ste te novele odkrili, ste bili tako modri, da ste s svojim dejanjem poskrbeli, da niso več skrite in da jih sedaj vsi razumejo. Gotovo ni bilo potrebe, da ste vsemu svetu razložili to, kar je zapisal o hudodelskem in pokvarjenem življenju klerikov in vsega rimskega dvora, učitelja vere (kot vas ni sram razglašati) in še posebej menihov, o katerih z velikim veseljem na dolgo in široko razpravlja. Še posebej rad ima vas, inkvizitorji, ki vas razglašajo za malopridneže, klobasače, hinavce, nadloge, častilce sv. Ivana Zlatobradca, lenuhe in čudake. Kar preberite si drugo novelo prvega dne in preverite, če sem pravilno navedel nazive, s katerimi vas pozdravlja ta nadvse hvalevredni mož [...]«

Če je torej Boccaccio dovolj nazorno in vsem razumljivo opisal izprijenost duhovščine v Rimu, o kateri govori druga novela prvega dne, pa Vergerij opozarja tudi na prej omenjene, manj očitne kritike cerkvenih nauk in obredov v *Dekameronu*, ki naj ne bi bili krščanski ali božji, temveč predvsem človeškega izvora in so jih s svojim »modrim« ravnanjem (torej seznamom) razkrili prečastiti očetj. Tako so nehote osvetlili Boccacciovo norčevanje iz »človeških« obredov cerkvenega pokopa mrtvih, maše in spovedi. Glede slednje naj bi bila še posebej poučna uvodna novela prvega dne, ki govori o zmikavtu Ciapelettu, ki je s krivo spovedjo na smrtni postelji prevaral duhovnika in tako od njega pridobil odvezo ter kasneje zaradi svojega leporečja celo postal svetnik. Boccacciova glavna vrlina

je bila torej v tem, da je znal skozi humor posredno, a vseeno tudi preprostemu človeku razumljivo opozoriti na nesmiselnost spovedi in podobnih iznajdb. Kot rečeno, Vergerij velikega literata nima za pobožnega človeka, vseeno pa pohvali njegovo lahkotno kritiko, ovito v zabavne zgodbe, zavoljo katerih ta nima preveč grenkega priokusa. Kanček Boccaccieve satire je tako vseskozi navzoč tudi v njegovem pisanju, o čemer priča predvsem spis *Historia di papa Giovanni che fu femmina*, v katerem se uspešno opre na tovrstni literarni model.⁴²⁷ Vergerij se tudi čudi, zakaj je Cerkev tako pozno obsodila *Dekameron*, ki je takrat že 250 let kratkočasil vso Italijo in se je že v tistem času utrdil kot zgled italijanske pripovedne proze, ter ugotavlja, da je ta storila veliko napako, saj bo sedaj množice ljudi zanimalo, zakaj se je znamenito delo znašlo na njihovem seznamu. Ključna Vergerijeva ugotovitev je torej dejstvo, da se je v tem primeru Boccaccio zaradi nespretnosti cenzorjev izkazal za enega najbolj učinkovitih glasnikov potrebe po verski prenovi, saj je navedba njegovega dela spodbudila številne razprave, kar je protestantom naredilo veliko korist. Še več, Vergerij obljubi, da bo s svojimi somišljeniki zbral vse novele, ki naj bi po mnenju cenzorjev vsebovale nevzdržne napake, in jih dal natisniti v lepi knjižici, besedilo pa pospremil z opombami na dnu in razlagami ob robu, ki bodo drugačne od Ruscellijevih.

Po Boccacciu se Vergerij spet pomudi pri Erazmu. Kot pravi, naj bi Cerkev najprej obsodila zgolj njegove *Pogovore*, kasneje naj bi sezname navajali osem njegovih del, na zadnjem seznamu pa so vsa, tudi tista, ki ne govorijo o veri. Podobno kot Boccaccio je tudi Erazem na lepem postal krivoverec, čeprav so pred tem papeži hvalili njegove spise. V zvezi s tem Vergerij navaja pisno odobritev Leona X. njegovega prevoda Nove zaveze, narejenega v službi krščanstva, ter sprašuje avtorje seznama, katera Cerkev je torej v zmoti, tista preteklih papežev ali sedanja. Gre torej za protislovje, na katerega, predvsem v zvezi z Erazmom, Vergerij večkrat opozori. Namesto da bi prepovedali knjigo *I fioretti di san Francesco*, ki razglša, da je Frančišek drugi Kristus in da je s svojimi ranami prevzel kar nalogo odrešenja ljudi, so se torej odrekli Erazmu in humanistom, kot so bili Francesco Betti, Federico Fregoso in Beato Renano.

Seveda pa Vergerij največ prostora nameni klasikom italijanske književnosti. Dante v svoji *Monarhiji* uči, da cesarstvo ni odvisno od Cerkve, kar seveda v tistem času ni bilo skladno z njenimi nauki. Če bi to držalo, opomni Vergerij,

⁴²⁷ Peter Pavel Vergerij, *Historia di papa Giovanni che fu femmina*, 1556. Vergerijeva predelava srednjeveške legende v satirično novelo po Boccaccievem zgledu je med letoma 1556 in 1560 vsaj trikrat izšla tudi v nemškem jeziku.

bi moral Karel V., potem ko se je odpovedal prestolu, cesarstvo izročiti Pavlu IV. in ne elektorjem. Čeprav si je delo kmalu po nastanku prislužilo obsodbo Cerkev in so bile Dantejeve kosti celo v nevarnosti, da jih izkopljejo in sežgejo, sta Alighieriju pritrčila tako ugledni pravnik Bartolo da Sassoferrato kot Marsilio Ficino, ki je delo prevedel v ljudski jezik. Vergerij še zapiše:

»Akar se tiče Danteja, velja opomniti še na eno zadevo. Čeprav imate navado prepovedati vsa dela tistega, ki je proti vam napisal zgolj eno (kot velja za Erazma), ste hoteli Danteju dati prednost. Medtem ko ste ga obsodili zaradi *Monarhije*, ste izpustili njegove verze, dasiravno vas je tudi tam na veliko mestih pogumno naslikal z vašimi pravimi barvami. Podobno krivico ste storili tudi Boccacciu, saj ta ni napisal zgolj stotih novel, ki ste jih sedaj na lepem naredili za luteranske, ampak tudi dela v ljudskem jeziku *Filocolo*, *Fiametta*, *Corbaccio*, *Ameto* ter še številna latinska dela. V skladu z vašo metodo bi morali izobčiti vsa njegova dela, še posebej, če ste menili, da je v kakem od njih pisal nevzdržne zmote, a ste mu vseeno oprostili vsa druga dela. Če bi bil Erazem še živ, bi po pravici lahko tožil nad omenjeno pristranskostjo. A če ostanemo pri Danteju, zakaj ste tako hiteli? Kakšen srd vas je gnal, da ste na vseh seznamih (od vsega začetka) prepovedali knjigo, ki je niso nikoli natisnili in jo je težko najti? Če se bojite, da bi se lahko na lepem pojavila in bi jo mnogi brali, imate prav, saj je ugled Danteja še posebej v Italiji res velik.⁴²⁸ Ta nadvse učeni filozof in teolog je v vestno pripravljene knjigi določil tri predpostavke, na katerih počiva blagor sveta: da mora vladati pravičen cesar ali vladar, da si je rimsko ljudstvo upravičeno prisvojilo položaj in čast pravega cesarstva in da je oblast takega cesarja odvisna od Boga brez posredovanja vašega papeža ali vaše Cerkev. Prav to je topovska salva, udarec, ki se ga bojite.«

Dante je torej na podlagi družbenopolitičnih nujnosti, potrebnih za blagostanje na svetu, opozoril na neposredno vez med človekom in Bogom, na posebno razmerje, v katerem je posredovanje Cerkev odvečno in škodljivo. Resda se v okviru Dantejevega dualizma ciljev omenjena vez kaže zgolj v posvetni sferi, torej pri političnih zadevah, medtem ko je papežu priznan primat pri duhovnih stvareh, a Vergerij vseeno upravičeno opozori na Dantejev zasuk v pojmovanju. Bil je namreč prvi veliki učenjak, ki je dvignil svoj glas proti Cerkvi. Gotovo pa njegovi pomisleki skozi Vergerijeva usta zazvenijo še bolj ostro in postanejo učinkovito

⁴²⁸ Vergerij še enkrat napove prvo tiskano izdajo *Monarhije*, ki je prav leta 1559 prvič izšla pri Oporinusu v Baslu. Ni povsem jasno, ali je nemara on posredoval založniku rokopis za *editio princeps*, zelo verjetno pa je imel nekaj zasluga za omenjeno izdajo.

propagandno orodje v rokah protestantov. Tako Vergerij spretno izrablja nekatere prisposode iz III. knjige *Monarhije*, kjer je govor o tistih v Gospodovi čredi, ki se izdajajo za bele ovce, a jih v resnici prekriva črna perje vran, in o otrocih brezbožnosti, ki prodajajo svojo mater Cerkev.⁴²⁹ Navaja tudi Dantejeve kritike dekretalistov, nepoučenih glede prave vere in filozofije, ter se mršči nad vicami, s katerimi naj bi se veliki pesnik, podobno kot Boccaccio glede priprošenj svetnikom, norčeval iz Cerkve:

»Temu je verjel, kot verjamem jaz, ki poznam samo ene vice in eno očiščeno, in to je kri Jezusa Kristusa. V tej lepi knjigi pojasni tudi druge zadeve in zapisal bom njegove besede, ki jih je prevedel (kot sem omenil) Marsilio Ficino, ter vam jih dal v pokušino, saj dobro vem, da vam ne bodo teknile. Tako 'sem nekoč slišal enega njih dejati in nesramno trditi, da je temelj vere izročilo Cerkve.⁴³⁰ Naj to hudobijo izženejo iz glav ljudi tisti, ki so že pred izročilom Cerkve verjeli v Kristusa, božjega Sina, v njegov prihod, njegovo delovanje ali v njegovo trpljenje in so v verovanju upali in v upanju žareli z usmiljenjem, s čimer so brez dvoma postali njegovi sodediči.'⁴³¹ Ali vidite, o vi obriteži, vi podmazanci, da je ta veliki mož vse stvari omejil na Kristusa in na njegov izvorni, čisti nauk (prav tako kot mi) in pohodil vaše brezbožne in brezumne zakone, kot to počnemo mi?«

Vergerijevo navajanje *Monarhije* je zanimivo tudi zaradi tega, ker dokazuje, da je imel v letih pred prvo izdajo pri sebi tako Ficinov prevod kot tudi latinski rokopisni izvornik. Kljub temu ni mogoče z gotovostjo potrditi, da je prav Vergerij priskrbel založniku Herbstu besedilo za prvo tiskano izdajo *Monarhije*, ki je takrat izšla v istem zvezku z nekaterimi drugimi sorodnimi besedili v Baslu. To bi lahko storil tudi Matija Vlačič, ki je malo pred tem iskal rokopis Dantejevega dela in je o tem obvestil tudi Vergerija ter ga prosil za pomoč.⁴³² Gotovo pa je slednji s svojimi komentarji v veliki meri prispeval k temu, da so cenzorji *Monarhijo* uvrstili na svoje sezname še pred *editio princeps*, saj je, kot smo videli, njen izid napovedoval že leta 1554. Poleg tega lahko v njegovi knjižici *Postremus catalogus*,

⁴²⁹ Dante, *Monarhija*, 99.

⁴³⁰ Ficino na tem mestu Dantejev latinski izraz *traditiones Ecclesie* prevaja nekoliko svobodneje z *decreti in costituzione di Chiesa*, kar v svojem besedilu navaja tudi Vergerij. Slovenski prevod *Monarhije* se z izrazom »izročilo Cerkve« bolj verno drži latinskega izvornika.

⁴³¹ Dante, *Monarhija*, III, 3, str. 97 (Ljubljana: Slovenska Matica, 2013); prevod Tomaž Jurca.

⁴³² O tem več v: Francis Cheneval, *Die Rezeption der Monarchia Dantes bis zur Editio Princeps im Jahre 1559: Metamorphosen eines philosophischen Werkes* (München: Fink, 1995).

napisani leto po izidu *Monarhije*, beremo, da si je poleg Ficinovega prevoda z veliko truda priboril tudi latinski izvornik, ki ga je bilo zelo težko najti.

»Naj omenimo še Petrarco, za katerega že branjevedci vedo, da je v svojih verzih vašo Rimsko cerkev poimenoval za 'šolo zablod in zavetje krivi veri'. Je temu treba še kaj dodati? Zgolj zavoljo tega nadvse prikupnega verza bi si vsekakor zaslužil (kakor menite vi), da gre z vsemi svojimi deli na plečih naravnost na spreved, na procesijo s krivoverci, kjer bi ga na desni spremljal Dante in na levi Boccaccio. A niste se ga hoteli pritakniti ne zaradi tega ne zaradi nekaterih drugih sonetov in prav tako ne zaradi tistega, kar je napisal v svojih latinskih delih, čeprav je o vas razpravljal tako živahno kot le malokdo. Poglejte si tudi tista dva ducata pisem, ki nimajo imen tistih, katerim so bila namenjena, in tam je veliko stvari, ki vas bodo osupnile. Med drugim tudi razlaga, da so Kristusa izgnali iz Rima in da je tam gospodar Antikrist, vrag pa sodnik.«

Glede Petrarke Vergerij tako opozori na dejstvo, da se je znameniti pesnik kljub svojemu kritičnemu pisanju izmuznil vsem cerkvenim seznamom. Cenzorji so se namreč spotaknili zgolj ob knjižico, ki jo je uredil sam Vergerij in je obsegala šestnajst pisem iz zbirke *Sine nomine* ter tri sonete proti Avignonu.⁴³³ Kot da njihov pravi avtor ne bi bil Petrarca torej. A Vergerij ima pojasnilo tudi za to:

»[...] se vam je zazdelo, da ne bi bilo dobro vreči toliko polen na ogenj in ob Danteju ter Boccacciu razglasiti za krivoverca tudi Petrarco, čeprav vam je velik trn v peti, tudi zato, ker je iz vašega reda. A temu se ne boste izognili in boste morali očrniti tudi njega, saj bomo vsa tista njegova pisma prevedli v več jezikov in tudi v ljudskega. Kako se boste potem brzdali, da ne bi skočili pokonci in mu jih naložili, kot ste to storili z njegovima tovarišema Dantejem in Boccacciem?«

Podobno kot *Komedija* in *Dekameron*, so bile tudi *Canzoniere* v 16. stoletju že nekakšen literarni spomenik in bilo bi nesmiselno, da bi delo prepovedali tiskati zavoljo treh spornih sonetov. Kot rečeno, je omenjeno zagato leta 1564 skušal odpraviti tridentinski seznam, kjer je bilo določeno, da se knjige, ki so sicer sprejemljive, a vsebujejo kako nepravoverno misel, lahko berejo, če so jih pred tem očistili nespodobnosti. Najbolj znana posledica tega odloka sta bili očiščena

⁴³³ Gre za že omenjeno delo *Alcuni importanti luoghi tradotti fuor delle epistole latine di M. Francesco Petrarca*, 1557. Izdaja se, kot rečeno, po vsebini navezuje na delo *Stanze del Berna*, a daje poudarek Petrarki, saj vsebuje tudi prevode nekaterih njegovih pisem. Knjižica, ki jo je Vergerij dal natisniti leta 1557, je bila uvrščena na rimski seznam pod njegovim imenom.

florentinska izdaja *Dekameron*a, ki jo je leta 1573 uredil Vincenzo Borghini, ter beneška izdaja znamenitega Boccaccievega dela, ki je poleg ekspurgacije vsebovala tudi nekatere modifikacije besedila in za katero je leta 1582 v Benetkah poskrbel Leonardo Salviati. A ker je šlo za velikana italijanske književnosti, so bile tovrstne ekspurgacije sila težavne⁴³⁴ in so v javnosti naletele na mešane odzive. Tudi ime Petrarke zavoljo tega odloka ni utrpelo večje škode in *Canzoniere* so, resda v nekoliko manjšem obsegu in včasih tudi v očiščenih različicah, tiskali naprej. Zmotno pa je trditi, da izdaje po Vergerijevem naznanilu na splošno niso vsebovale spornih sonetov, lahko bi kvečjemu ugotovili, da so bile strani z njimi občasno iztrgane, zamazane ali drugače poškodovane, kot je razvidno iz beneških izdaj Bertanija (1573) in Vidalija (1574) ali pa tiste Rouilléja iz Lyona (1574).

Petrarkov »Babilon«, ki se nanaša na papeški dvor v Avignonu, ponudi tako nadvse uporabno podobo, ki so jo na luteranskem severu že nekaj desetletij pred Vergerijem s pridom izkoristili na pamfletih, nastrojenih proti Rimu. Učinek te propagande je bil v Italiji dobro viden leta 1527 ob oplenjenju Rima. »Prenos« Babilona na Rim je očiteno tudi pri Vlačiću, ki razlaga, da je Petrarca ničkolikokrat pisal proti papežu, in njegovem navajanju soneta 138, kateremu je na začetku dodal besedico »Rim«: »Roma: shola de errori et tempio de haeresia«. ⁴³⁵ Kot rečeno, so bili tovrstni dodatki izvirnim besedilom pogost pojav tudi pri Vergeriju. Ta rimskim cenzorjem pojasni, ⁴³⁶ da je Vlačić v svojem obsežnem spisu na več kot 1.000 straneh zbral imena vseh pomembnih osebnosti, ki so v svojem času pisale proti Cerkvi in tako pričale za resnico. Kot je razvidno že iz njegovih starejših komentarjev k drugemu beneškemu seznamu, je to delo Vergerija še bolj navdušilo za preučevanje del velikih književnikov in za iskanje opornih točk v njihovih besedilih. Vlačićeva knjiga naj bi tako

⁴³⁴ Ludovico Becadelli, član tridentinske komisije za seznam, ki se je ukvarjal tudi z ekspurgacijo Boccaccia, je ugotovil, da bi bilo tako revidiranje *Dekameron*a sila nepraktično in je s tem v zvezi predlagal zanimivo rešitev – delu bi dodali predgovor, kjer bi pisalo, da popravki niso delo cenzorjev, ampak naj bi nastali na podlagi odkritja izvirnega rokopisa. V skladu z domisljijo, ki jo je Becadelli imenoval *bugia officiosa*, naj torej izvirno Boccaccievo besedilo ne bi vsebovalo spornih besed in odstavkov, te naj bi namreč dodali kasneje. Omenjeno navodilo sta pri svojih izdajah upoštevala tako Borghini kot Salviati in na naslovnici zapisala, da gre za besedilo, »popravljen v skladu z izvirnimi rokopisi in vrnjeno v svojo pravo obliko«.

⁴³⁵ Matija Vlačić, *Catalogus testium veritatis qui ante nostram aetatem reclamarunt papae* (Basel, Johannes Herbst, 1556), 872.

⁴³⁶ Sodelovanje med Vlačićem in Vergerijem še ni dovolj dobro raziskano, znano je le, da sta v obdobju med letoma 1549 in 1551 v Baslu oba za tisk pripravila nekaj besedil in da sta se v mestu ob Renu družila z nekaterimi znanimi humanisti, kot je bil Celio Secondo Curione.

poskrbela, da bodo ljudje, ki jim je Cerkev do tedaj zastirala oči, spregledali, in razkrila, kako so papeži skvarili Jezusov izvorni nauk in ga spremenili v laž. Več kot 400 imen različnih narodnosti in porekel naj bi tako dokazovalo, da imajo tovrstne trditve in težnje svoje korenine že globoko v srednjem veku in da jih niso odkrili protestanti.

Vergerij pri tem opozori na dejstvo, da so kritike Cerkve pogosto prihajale tudi iz vrst visoke duhovščine. Tako še enkrat omeni knjižico *Consilium de emendanda ecclesia*, zaupno poročilo o nepravilnostih v Cerkvi, ki ga je sestavilo osem kardinalov, med njimi tudi Gian Pietro Carafa, kasnejši papež Pavel IV., in se je dotikalo večinoma finančnih zlorab in papeževe avtoritete. O poročilu, ki ga je naročil Pavel III., Vergerij sicer razpravlja že v svojih prejšnjih posegih. Opomni tudi, da so ga leta 1538 na skrivaj natisnili v Italiji, Nemčiji in na Nizozemskem, pri čemer je za nemški prevod s posmehljivimi opombami poskrbel sam Martin Luter. Vergerij se takoj pohvali, da je omogočil tri izdaje omenjenega poročila, zadnja od teh pa naj bi izšla leta 1555. V tej je, kot hudomušno pristavi, dodal kratek predgovor, kjer je pojasnil, da se bo pred vsem svetom jasno pokazalo, če bo tistega leta za papeža izvoljeni Carafa uresničil nasvete, ki jih je dal svojemu predhodniku. Da se to ni zgodilo, dokazuje uvrstitev poročila na rimski seznam, kar Vergerij označi za podlost brez primere (»incomparabile forfanteria«), še posebej, ker je to očitno dovolil tudi Carafa, takrat že Pavel IV., ki ga je pred tem pomagal sestaviti. Nemara je navedeni zapis še najboljši prikaz Vergerijeve bistrourne psihologije in govorniške spretnosti, ki zaznamujeta besedilo knjižice, namenjene inkvizitorjem po Italiji. Vergerij je z omenjenim opozorilom, ki se nanaša tudi na nekatere druge cerkvene dokumente na seznamu, tako sprožil žolčne razprave, s katerimi so se morali spoprijemati cenzorji v naslednjih desetletjih in celo stoletjih. Še sredi 18. stoletja je moral, na primer, kardinal Quirini pojasnjevati, da naj bi prepoved veljala samo za protestantske izdaje poročila *Consilium de emendanda ecclesia*, in skladno s tem so ga na seznam leta 1758 morali uvrstiti z naslovom, prirejenim za to priložnost.⁴³⁷

Na zadnjih straneh svoje knjižice nameni Vergerij tudi nekaj prostora prevodom Svetega pisma v narodne jezike, ki so se v tistem času začeli pojavljati po Evropi in so si brez tehtne utemeljitve prislužili obsodbo cenzorjev. Čeprav Tridentinski koncil, na katerem so glede teh prevodov sprejeli podoben, a nekoliko manj strog odlok, označi za skrivni sestanek (»conventicola«) maloštevilnih

⁴³⁷ Joseph Mendham, *An index of prohibited books by command of... Gregory XVI* (London: Duncan and Malcolm, 1840), 76.

ujetnikov Antikrista, opomni, da Biblij v narodnih jezikih tam niso izrecno prepovedali. Rimski cenzorji so torej s prepovedjo branja, prodaje in posedovanja teh prevodov pohodili odlok svojega koncila. Poleg tega so bile nekatere od teh knjig stare že več kot 20 let in jih je ob izidu Cerkev odobrila, kot se je zgodilo z že omenjenim Erazmovim prevodom. Vse skupaj Vergerij označi za nezaslišano tiranijo, saj je prepovedano, da bi božjo besedo lahko brali tudi tisti, ki ne razumejo latinščine, spričo česar izvirni Jezusov nauk propada, medtem ko je, na primer, *Koran* spet izpuščen s seznama. Kot ugotavlja Cavazza, je leta 1559 prav širjenje Svetega pisma v ljudskem jeziku dokaz, da je papeška cenzura utrpela boleč poraz in da se je beseda evangelija vzdignila nad njo.⁴³⁸ Vergerij je po drugi strani doumel pomembnost tovrstnih izdaj Biblije za tako imenovane obrobne jezike, še posebej slovanske, ki so v rabi v vzhodnem delu Evrope. Kot zapiše, tako govorijo poleg Poljakov, Čehov, Srbov in Bolgarov tudi

»Dalmatinci, Bosanci, Hrvati, Istrani, v rabi je pri Karnih, Kranjcih, Koroščih do reke Drave in Štajercih do Donave ter še pri mnogih drugih. Biblijo so tako že pred kakim letom prevedli in natisnili v rutenskem jeziku, dobil sem jo v mestu Vilna v Litvi, kjer sem videl veliko cerkev Rutenov in precej takih je tudi onkraj reke Dneper. Dodajte torej tudi ta prevod na seznam. Sam sem tudi poskrbel, da so v jezik, ki je najbolj primeren za Karnijo in Kranjsko, prevedli Evangelij sv. Matevža. V isti jezik je Kranjec Primož Trubar prevedel Novo zavezo, ki so jo natisnili v Tübingenu (dodajte tudi ti dve knjigi na seznam). Poleg tega je vse Sveto pismo že prevedeno v jezik, ki je nadvse eleganten in bo služil širši rabi, natisnili pa ga bodo v kratkem.«

Zadnja bodica se navezuje na uveljavljeno prepričanje, da se je Vergerij sprva zavzemal za prevod Svetega pisma v jezik, ki bi bil razumljiv »vsem Slovanom ali vsaj velikemu delu«, ⁴³⁹ čeprav se verjetno na tem mestu nanaša predvsem na hrvaški prevod. Potem ko ga je Trubar prepričal, da skupni jezik južnih Slovanov ne obstaja, je po kompromisnem dogovoru z našim reformatorjem januarja 1555 v Ulmu pomagal financirati tudi slovenski prevod (»jezik, ki je večinoma v rabi v Karniji in na Kranjskem«), medtem ko sta za hrvaškega poskrbela Dalmata in Konzul. Da je Vergerij tisti čas naznanjal hrvaški prevod Svetega pisma, potrди tudi Trubar januarja leta 1560 v svojem pismu Maksimilijanu Habsburškemu,

⁴³⁸ Cavazza, »La censura ingannata«, 294.

⁴³⁹ Mirko Rupel, *Primož Trubar, Življenje in delo* (Ljubljana, Mladinska knjiga, 1962), 87.

ko se mu pritoži, da s tem prevodom ne bo nič, saj naj Vergerij ne bi znal ne slovensko ne hrvaško prav govoriti, še manj prevajati.

Na Vergerijevem protiseznamu sta se torej znašla tudi dva prevoda v slovenskem jeziku in čeprav je kot avtor drugega naveden Primož Trubar, temu omenjeno razkritje ni moglo neposredno škodovati, saj se je že leta 1557 prvič podpisal s svojim imenom prav pod *Ta prvi deil tiga noviga Testamenta*. Poleg tega so rimski cenzorji po vsej verjetnosti takrat že vedeli za slovanske prevode, a so se jih zaradi takšnih in drugačnih razlogov odločili izpustiti, nemara zato, da ne bi po nepotrebnem izzvali političnih nemirov na vzhodu.⁴⁴⁰ Prav tako je neutemeljena domneva nekaterih domačih zgodovinarjev, da je bil Vergerij tisti, ki je konec leta 1559 naznanil Trubarja pri württemberškem vojvodi Krištofu.⁴⁴¹ Kot je znano, so Trubarju takrat očitali širjenje cvinglijanskih nauk, zaradi česar je dal vojvoda ustaviti tisk slovenskih knjig in zahteval, da se o njih opravi preiskava. Kljub nekaterim razhajanjem in prekinitvi sodelovanja pa drži, da sta z Vergerijem tudi kasneje ohranila stike in duhovno povezanost ter se v mesecih pred njegovo smrtjo, ko se je Trubar po izgonu iz Ljubljane vrnil na Württemberško, dokončno spravila.

Vergerijeve zasluge za nastanek prvih slovenskih knjig so tako dobro poznane, ni pa povsem jasno, ali je imel kaj vpliva na misel slovenskih protestantov in kako blizu sta si bila s Trubarjem po doktrinarni plati. Kar se tiče nauka, je bil Vergerij vseskozi razpet med Lutrovimi zamislimi in učenjem švicarskih reformatorjev, zaradi česar je imel tudi sam nekaj težav pri vojvodi Krištofu in njegovih luteransko usmerjenih teologih. Po drugi strani pa mu je tudi najvidnejši predstavnik švicarske reforme, Heinrich Bullinger očital, da so bila kljub prestopu na protestantsko stran njegova prepričanja še vedno katoliško obarvana. Čeprav so Vergerija že njegovi sodobniki obtožili doktrinarne plitvosti, pa vsekakor drži, da sta bili njegova teološka misel in izobrazba dovolj trdni, da je dobro razumel tedanje razprave in se v njih spretno vpletal. Gotovo pa ima njegovo teološko razmišljanje vseskozi močno propagandno noto in je zanimivo predvsem zaradi domiselne vpetosti v literarne, zgodovinske in politične diskurze, s katerimi se je loteval svojih nasprotnikov.

Zadnji Vergerijev odziv na cerkveno cenzuro je latinski komentar seznama

⁴⁴⁰ Aleksandar Stipčević, »Petar Pavao Vergerije ml. i Rimska inkvizicija«, *Acta Histriae*, 7/2 (1999): 53.

⁴⁴¹ France Dolinar, »Vergerijev vpliv na razvoj protestantizma na Slovenskem«, *Acta Histriae*, 7/2 (1999): 6.

iz leta 1559 z naslovom *Postremus catalogus librorum haereticorum Romae conflatus* 1559. Leta 1560 je namreč v Pforzheimu natisnil nekoliko razširjeno besedilo italijanske različice, ki vsebuje poleg izvirnega rimskega dokumenta tudi nekakšen povzetek prejšnjih komentarjev. Da je šlo za sklepno delo, ki je pomensko zaočkrožalo njegovo delovanje na tem področju, potrjuje tudi uvrstitev spisa v prvi zvezek zbranih del z naslovom *Primus tomus operum Vergerii adversus papatum*, ki je izšel leta 1563. Drugega zvezka mu ni uspelo izdati, saj je njegovo zdravje tisti čas že precej pešalo. Vseeno se je pozimi med letoma 1561 in 1562 ponovno vrnil v Graubünden, da bi bil ob tretjem zasedanju Tridentinskega koncila bližje dogajanju, in tam napisal vrsto nagovorov, namenjenih vodilnim akterjem na zboru. A v Italiji izgnani škof ni več dobil poslušalcev in tudi njegovo grmenje čez koncil, ki ga je preživel za dve leti, južno od Alp ni več vzbudilo zanimanja. Tako se je vrnil v Nemčijo in izdihnil v Tübingenu 4. oktobra 1565 ob podpori Primoža Trubarja, »ki mu je kot rojak nudil duhovno tolažbo vse do zadnjega diha, da bi se povzpел k tistemu cilju, h kateremu je težil: večnemu življenju«. ⁴⁴²

Seznam prepovedanih knjig Pavla IV. bi lahko upravičeno označili za kroniko poraza, ⁴⁴³ saj je pokazal, da so imele prejšnje prepovedi malo učinka, in po drugi strani napovedal dokončen verski razkol, ki ga je potrdil Tridentinski koncil. Je odsev razdeljenega krščanstva, reakcionarnih teženj Rimske cerkve, ki so zadušile reformacijske tokove v Italiji, in bližajočih se verskih vojn na severu. To je nelagodno spoznanje, ki se, širše gledano, skriva za ostrimi Vergerijevimi nagovori. Njegove knjižice proti seznamom prepovedanih knjig sodijo med najbolj zanimive in domiselne izraze protestantske propagande, ki na svojstven način izpodbijajo cerkveno cenzuro in s precejšnjo natančnostjo napovedujejo njene večinoma negativne učinke in odzive javnosti. Pri tem so poleg tiskane besede Vergerijeva največja orožja splošna razgledanost, dobra informiranost, odlično poznavanje cerkvene diplomacije ter ne nazadnje glasovi velikanov italijanske književnosti, ki v njegovih pamfletih silovito zadonijo in vsaj za hip preglasijo zvonove Rimske cerkve. Zavoljo njihovega pričevanja pridobi Vergerijeva beseda, ki si preko skrivnih kanalov onkraj Alp predvsem v petdesetih letih 16. stoletja utre pot v severovzhodno Italijo, širše občinstvo in postane pomemben dejavnik pri posredovanju sporočila evangelija na tem ozemlju. Prav vloga teh starodavnih mož in njihovih literarnih modelov v okviru protestantske propagande je tema, ki si gotovo zasluži bolj poglobljeno raziskavo. Podobno so tudi sistematične

⁴⁴² Fulvio Tomizza, *Zlo pride s severa* (Beletrina, Ljubljana, 2015), str. 564.

⁴⁴³ Cavazza, »La censura ingannata«, 292.

študije o Vergerijevem obsežnem opusu, tako o posameznih delih kot o nekaterih tematskih sklopih, ki se jih loteva, razmeroma redke. Nemara bi ob kopici biografskih podatkov, ki so že nekaj časa na voljo, prav te lahko prispevale k ponovnemu ovrednotenju sodb o Vergerijevi nenavadni osebnosti. Glede teh bi bržkone najprej veljalo zavrniti domneve o načrtnem ovajanju bratov v veri, ki jih do neke mere izpodbija tudi pričujoče besedilo. V tem kontekstu imajo namreč Vergerijevi protiseznami predvsem polemično funkcijo in se izkažejo predvsem za bistroumno orodje spretnega govorca, zavezanega svojemu poslanstvu, s katerim dobi protestantska propaganda novo razsežnost.

Tomaž Jurca, italijanist in sociolog, je leta 2010 doktoriral na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani s temo *Il sacco di Roma* in zaton srednjeveškega papeštva: oblikovanje novega razmerja moči med Cerkvijo in državo. V okviru podoktorskega študija je gostoval na londonski fakulteti Queen Mary in ameriški New York University, trenutno pa deluje kot samostojni raziskovalec, publicist in prevajalec.

Področje njegovega raziskovanja je predvsem zgodovina krščanstva s poudarkom na srednjem veku, renesansi in protestantizmu. O tej tematiki je objavil veliko znanstvenih člankov, prevodov in tudi monografijo *Dva meča*, ki ponuja prvi obširnejši sociološko-zgodovinski oris razmerja med državo in Cerkvijo v slovenskem jeziku.

S svojimi raziskavami je posegal tudi na področje literarnih ved, predvsem v zvezi z italijansko književnostjo, ter poskrbel za prevode in spremna besedila k delom Danteja, Lorenza Valle, Giorgia Vasarija in Leona Battiste Albertija. Zadnje desetletje se ukvarja predvsem s preučevanjem italijanskega protestantizma 16. stoletja in delovanjem Petra Pavla Vergerija mlajšega.



9 789610 505136 19 €